DİSK EĞİTİM NOTLARI

DİSK EĞİTİM NOTLARI

demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı

DİSK YAYINEVİ

1

DİSK
EĞİTİM NOTLARI

demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı

DİSK YAYINEVİ

Merter Sitesi
Ahmet Kutsi Tecer Cad.
Pınar Sineması Pasajı
Bayrampaşa — İSTANBUL

Genel Sıra No : 1
Eğitim Dizisi : 1
İkinci Baskı : Ağustos 1978

Dizgi : Süslü Matbaacılık Koll. Şti.
Baskı : Er-Tu Matbaası

DİSK
EĞİTİM NOTLARI

demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı

DİSK YAYINEVİ

Günümüzde bilimsel ve teknolojik devrimin vardığı düzeye karşın, kapitalist dünyada emekçi halkın büyük çoğunluğu cahilliğe ve kültürsüzlüğe itilmiş durumdadır. İnsan kişiliğinin çok yönlü gelişmesini sağlayacak gerçekten demokratik, özgür ve eşit bir halk eğitiminin yolları, insanın insan tarafından sömürülmesine dayanan bir toplumda tıkanmıştır.

Eğitim, öğrenim ve kültür alanlarında varolan tüm ayrıcalıkların temelinde, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki yatar O halde eşitsizliğin bu alanda da ortadan kaldırılması, emek ile sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişkinin kaçınılmaz sonucuna ulaşmasıyla olanaklıdır.

Toplumsal olayları açıklayabilen tek evrensel bilim olarak, işçi sınıfı bilimi, kitleleri kavradıkça maddi güç haline gelir. Tüm insanlık adına işçi sınıfına öncülük görevini yükleyen evrensel bilim, kitlelerde kök salıp yaygınlaştıkça tarihin son toplum değişiminin kapısı çalınır.

Ve kapitalist sömürü düzeninin yerini sömürüsüz sosyalist bir toplum düzeni alır.

Sonrası, sosyalist yeni düzende yeni insan çağıdır. Her türlü kötülüğün kaynağını oluşturan sömürüye son verilmiştir. İnsan kişiliğinin çok yönlü gelişmesinde ve toplumun doğaya egemenliğinde en üst düzeylerin yolu açılır.

Eğitim, öğrenim ve kültür hem kapitalizmden sosyalizme doğru toplumsal ilerlemenin gerçekleşmesinde, hem de sosyalist toplumda toplumsal ilerlemeyi ardıcıl ve sürekli kılmada canalıcı unsurdur.

Gerçek bir halk eğitimi, ancak sömürüsüz düzende sağlanabilir. Bununla birlikte sömürüsüz düzene doğru köklü dönüşümü gerçekleştirecek olan işçi sınıfı ve emekçi kitlelerin eğitimi, sınıf savaşımında belirleyici ağırlıktadır.

Bu nedenle DİSK, yayın çalışmalarına büyük önem vermektedir.

DİSK GENEL BAŞKANI
KEMAL TÜRKLER

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız düzen, çalışan halkın gittikçe daha kötü yaşama koşullarına itilmesi pahasına, aşırı sömürü ve ondan kaynaklanan kâr temeli üstünde duruyor. Emek ile sermaye; işgücünden başka satacak bir malı olmayan işçi sınıfı ile üretim araçlarının özel mülkiyetini ele geçirmiş olan kapitalist sınıf arasındaki uzlaşmaz çelişki, toplumumuzu bugün daha belirgin bir biçimde etkiliyor. Türkiye işçi sınıfı, sınıf savaşımının güçler dengesinde artık baskın çıkmaya doğru gidiyor. Her düzeyde gelişip serpilen işçi sınıfı hareketi karşısında, egemen sermaye güçlerinin eski vurdumduymaz tavırları artık geçerliliğini yitirmiştir. Tersine emperyalist gericiliğe bağlı tekelci sermaye, azami kâr ve sınırsız çıkar düzenini sürdürmek amacıyla baskı ve şiddeti arttırıp, açık faşist bir yönetimi yerleştirme yollarını arar olmuştur.

Son birkaç yılda işçi sınıfının öncülüğünde gerçekleştirilen yığın eylemleri bu nedenle «Faşizme Geçit Yok» belgesinin damgasını taşıyor. Yakın geçmiş, savaşım tarihimizin derinliklerinden kaynaklanan «İşçi sınıfı öncülüğünde tüm ilerici ve demokratik güçlerin güç ve eylem birliği» hedefi yolunda edinilen zengin deneylerle doludur.

Toplumumuzun en dinamik ve en devrimci gücü olan işçi sınıfı bir yandan kendi birliğini, sınıf savaşımı temelinde sağlamada yol alıyor; öte yandan tüm çalışan halkın, ilerici ve demokratik güçlerin ilerlemeden yana en genişine birlik olma eğilimine önderlik ediyor. Yakın hedef: «ileri demokratik bir düzen»in kurulmasıdır.

Barış, ulusal bağımsızlık, demokrasi, toplumsal ilerleme ve sosyalizm savaşımının yolu engebelidir, çetindir. İşçi sınıfının bu savaşımdaki öncülüğü ve başarısı belirleyici ölçüde bilinç ve örgütlülük düzeyine, yani savaşım yeteneğine bağlıdır.

* * *

Sendika, işçi sınıfı hareketi içindeki örgütlerden sadece biridir. Gerçek işçi sendikası, sınıf savaşımını ve sömürünün ortadan kaldırılması hedefini benimseyen sendikal örgüttür. DİSK, ülkemizin tek demokratik sınıf ve kitle sendika konfederasyonudur.

Sendikalar, işçi sınıfının okuludur. Bu okul sendikaların genel savaşım alanına yayılır. Bu okul, işyerinde en ufak hak aramadan grev alanlarına, geniş kitle eylemlerine kadar uzanır. Bu okulda öğrenilen ve durmadan geliştirilen sınıf bilincidir.

Sendikal eğitimin bu genel okulda özel bir yeri vardır. Sınıf bilinci, sadece pratikte ve kendiliğinden oluşmaz. Sınıf bilinci ayrıca öğrenilir. İşte bu nedenle DİSK - sendikal savaşımında - işçilerin sınıf bilincini ve savaşım yeteneğini geliştirmek amacıyla, eğitim çalışmalarına başından beri özel bir önem veriyor.

Mayıs 1975'te toplanan DİSK 5. Genel Kurulu, sendikal eğitiminin önemini yeniden belirtmiş, yaygınlaştırılması ve niteliğinin geliştirilmesini vurgulamıştı.

1975'ten bu yana binlerce işçi DİSK eğitim seminerlerinden geçti. DİSK'te düzenli ve sürekli bilimsel sendikal eğitim yaygınlık kazandı. Bu, son yılların etkin eylemlerinden ayrı düşünülemeyecek bir gelişimdir.

DİSK A tipi yetiştirme (temel) eğitim seminerlerinin etki ve sonuçları gözle görülür somutluğa ulaştı.

Bu eğitim notları bir ilk - ürün'dür. İlk deneylerin ışığında yazılan bu notlar, tam anlamıyla «ders notları» niteliğinde değildir. Her seminerde bu notların ezbere anlatılmadığı ve her seminerin kendi içinde canlı bir gelişim ve tartışmaya açık olduğu unutulmamalıdır. Bu kitap, temel işçi eğitiminin özünü belirleyen okuma parçaları olarak kabul edilmelidir.

Demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışından kaynaklanan temel işçi eğitiminin nitelikleri, kitap okunduğunda anlaşılacaktır. Ancak bir niteliğini üstüne basa basa anmakta yarar görüyoruz.

Sınıf savaşımı geliştikçe bazı sermaye çevreleri, işçi sınıfı hareketinin, sömürü düzenine son verme düşüncesine karşı, köhnemiş kapitalist yapıyı onarma, «toplumsal barışı» kurma gibi önerilerle ince uzlaşmacı tuzaklar hazırlıyorlar.

Tavrımız açık ve kesindir:

DİSK'TE EĞİTİM, SINIF UZLAŞMACILIĞINA EN UFAK HOŞGÖRÜ TANIMAZ.

DİSK
Eğitim Dairesi

Ders 1
Eğitim, Gerekliliği ve Niteliği

Eğitim insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu, yaşamını ve varlığını sürdürebilmek için doğayla boğuşmuş durmuştur. Onu yenmeye, gerek duyduğu ürünleri elde edebilmek için egemenliği altına almaya çalışmıştır. Bu yolda yeni bilgiler edinmiş; bu bilgileri doğayı deneyerek, sınayarak bulmuştur. Yeni bilgilerle doğaya daha çok egemen olmuştur. İnsanoğlunun bu çabası günümüzde de durmadan sürmektedir.

Bilgi, insandan insana aktarılmış; hiç bir insan daha önce bilinen bir şeyi yeniden bulmak zorunda kalmamıştır. İnsanların bu bilgi aktarma çalışmaları eğitimin başlangıcı olmuştur. Zamanla eğitim planlı, sistemli, düzenli bir biçim almıştır.

Eğitimin amacı önceleri, insanları doğa karşısında bilgi yoluyla daha güçlü kılmak, onu doğaya egemen olacak bilgilerle donatmak olmuştur. Ancak, içinde yaşadığımız bugünkü toplumda eğitimin amacı bu olmaktan uzaklaştırılmıştır. **Eğitim bugün, insanları, toplumları belli bir yere, yöne doğru yönlendirme aracı olarak kullanılıyor. Yönlendirmenin neye, nereye, nasıl yapılacağı, eğitimi düzenleyenlerin elindedir.**

Okul içi eğitim, bilindiği gibi okullarda öğretmenler aracılığı ile, çeşitli ders kitapları, ders araç ve gereçleriyle belli bir programa bağlı olarak yürütülen eğitimdir.

Okul dışı eğitim radyo, televizyon, sinema, tiyatro, basın, teyp, plâk vb. gibi araçlarla yapılan eğitimdir.

Eğitimi, devlet, ilgili organları aracılığıyla (Millî Eğitim Bakanlığı gibi) planlar ve uygular.

Devlet eğitimi ayrıntılarına kadar araştırır ve programlaştırır. Ders konularını belirler, konularla ilgili ders kitaplarını hazırlatır, uygulamaya koyar ve sonra da bunu müfettişleri, yöneticileri aracılığı ile denetler. Hiç bir eğitici, öğretmen bu programın dışına çıkmasın ister. Programda yer almayan konuları -öğretmen istediği kadar gerekli görsün- işleyemez. Devlet bunun için gerekli gördüğü her türlü önlemi alır. Eğitimin, kendi plânlayıp programlaştırdığı gibi yürütülmesini ister. Dışına çıkanları görevde tutmaz. Bu tutumunu, okul içi eğitimde olduğu gibi, okul dışı eğitimde de sürdürür. Kendi belirlediği bir programı uygulamayan okul yöneticisini, öğretmeni cezalandırdığı, görevden uzaklaştırdığı, kıydığı gibi, örneğin bir TRT Müdürünü de görevinde tutmaz. Sinemalarda filimlere sansür koyar, yasaklar, tiyatrolarda oyunları kaldırtır, gazeteleri, kitapları toplatır, yasaklar.

EĞİTİMİN AMACI

Millî Eğitim Bakanlığı, okullarda uygulanması gereken «tarafsız» eğitim programlarının amacını açıklamıştır. Bu amaç kısaca. «İyi insan, iyi vatandaş yetiştirmek»tir.

Doğru bir amaç gibi geliyor insana. Kim istemez iyi insan, iyi vatandaş olmayı? Çocuklarımızın eğitilerek iyi insan olmasını hangimiz istemeyiz ki?

Ne var ki bu «iyi insan» kavramı üstünde biraz düşünmek zorundayız. Kimdir «iyi insan»? İnsan nasıl olursa «iyi insan» olacak? Bunun ölçüsü nedir? «İyi insan». Kim için? Nasıl? Ne kadar iyi?...

Bir işyeri düşünelim. Bu işyerinde havalandırma düze-

ni yok. İşlediğimiz hammaddeden zehirli gazlar çıkıyor ve burada çalışan işçileri ağır ağır, farkına varılmadan zehirliyor.

Sular akmıyor. Banyo yapmak, duş almak için değil, el yüz yıkamak için bile su yok.

Yemekler de bozuk çıkıyor bu işyerinde. Çoğu zaman yenilmeden dökülüyor.

Ücretler son derece düşük. Asgari ücretle çalışıyor işçiler.

Sigara içmek yasak. Tuvalete gitmek bile izne bağlı.

Bu durumun düzeltilmesi için işverene başvuranlar ya işten kovuluyor, veya cezalandırılıyor.

Bir gün bu işyerinde çalışan işçilerden biri, işyerimizin sorunlarını görüşelim diye işçileri bir toplantıya çağırıyor. Toplantıya herkes katılıyor.

Toplantıyı düzenleyen işçi konuşuyor:

«İşyerimizde çalışma koşullarımız iyi değil. Bildiğiniz gibi havalandırma düzeni yok. Çıkan gazlar bizi zehirliyor. Anlaşılan: işveren kendiliğinden buna bir çözüm getirmeyecek. Yemekleri yiyemiyoruz, çoğu dökülüyor. Bunu da düzeltmeyecek. Çünkü bize bunu lâyık görüyor. Sularımız akmayacak. Su getirmek için en ufak niyeti ve girişimi yok. Ücretlerimiz son derece düşük. Her birimiz her gün borçlanıyoruz. Çoluk çocukla yarı aç, yarı tok yaşıyoruz.

«En doğal ihtiyaçlarımız için bile izin almak zorunda kalıyoruz. Bize, bir nevi esir muamelesi yapılıyor. Böyle değil mi?».

İşçilerin tamamına yakını «doğru» diye bağırıyor.

Konuşmasını sürdürüyor işçi:

«Peki ne yapacağız öyleyse. Elimizi kolumuzu bağlayıp oturacak, dilimizi tutup susacak mıyız? Düzeltmeyecek miyiz bu durumu?.

«Biz durumu işverene götürdük, anlattık. Kovdu bizi. «Bir daha gelirseniz işinize son veririm» dedi. Ne yapa-

lım? Bizden önce bizim gibi söyleyenler olmuş, onları işten çıkarmış.

«Çıkarır elbet. Tek tek hak aranmaz. Bu sorunlar bizim ortak sorunlarımızdır. Ortak sorunumuzu tek tek çözemeyiz. Çözüm birlik olmaktadır. Hatta özel sorunlarımızın çözümünde bile birlik. Birimize yapılanı topumuza birden yapılmış kabul edelim. Bakalım aynı davranışı gösterebilecek mi patron? Sendika kuralım, örgütlü olalım gücümüzü birleştirelim, konuşanımızın sesinde birleşsin sesimiz... Yine sağır mı olur duvarlar...

«Benim bilebildiğim, bizim için iki yol var arkadaşlar. Ya bu duruma razı olacak, halimizden şikâyetçi olmayacağız. Verileni kabul edeceğiz. Veyahut ta birleşeceğiz. Ortak sorunlarımızın çözümü için ortaya çıkacağız. Şimdi burada bu iki yoldan birini seçmek zorundayız. Birini uygulamaya koyacağız. Ne dersiniz, hangisine karar veriyoruz.»

İşçiler bağırıyor!

«Birleşeceğiz. Örgüt kuracağız. Hakkımızı birlikte arayacağız. Ölmek var, dönmek yok.»

Toplantıyı düzenleyen:

«Bu durumu oylarınıza sunuyorum, arkadaşlar» derken bir işçi konuşmak istediğini bildiriyor: «Biz de konuşalım. Karar konuşmadan sonraya kalsın.»

«Buyur konuş!»

«Bu arkadaşımız bizi buraya topladı. Bazı şeyler anlattı. Söylediklerinde doğru olanlar var, olmayanlar var.

«Bir gaz işinden söz etti arkadaşımız. Zehirliyormuş bu gaz bizi. Kim zehirlenmiş acaba gazdan? Var mı içimizde böyle gazdan zehirlenip de ölen biri? Duydunuz mu böyle birinin öldüğünü siz?

«Yemekler bozuk çıkıyormuş, iyi değilmiş ve yenmiyormuş. Bir kere yemekler yeniyor arkadaşlar. Ben yiyo-

rum. Belki çok iyi değil ama, yenebiliyor yemekler arkadaşlar.

«Ücretler çok düşükmüş. Düşük, düşük olmasına. Lâkin ne gelir elden. Sonra insaflı olmak gerekir. Ya bunu bize ödeyen nasıl ödüyor acaba? Kaç kez duydum patrondan zarar ediyorum, diye. Kazansa bizim hakkımızı vermez mi? Onun gözü kör mü, o görmüyor mu ücretlerimizin düşük olduğunu?

«Görür arkadaşlar, çünkü o da bir insandır. Namusludur. Çalışmak istemiyen, parayı az bulan ayrılsın. Bu parayla çalışacak çok insan vardır.

«Benim asıl anlayamadığım bir şey var. Tek tek hak aranmazmış, hakkımızı topluca aramalıymışız. Örgüt kurmalıymışız. Ne yapacağız toptan baş mı kaldıracağız. İsyan mı edeceğiz? Velinimetimize karşı mı çıkacağız. Olmaz böyle şey arkadaşlar. Bunun adına düpedüz yemek yediğin kaba tükürmek denir. Bu, bizim gibi Türk ve de Müslüman işçilere yakışmaz. Buna Allah ta razı olmaz. Ben yokum bu gibi işlerde.»

Bu konuşma üzerine bazı işçiler kendisiyle birlikte salonu terk ederler.

Birlik bozulmuştur. Ancak, daha sonra işçiler tekrar toplanmışlar ve örgütlerini kurup haklarını aramışlar ve almışlardır. Ne var ki aradan epey zaman geçmiştir.

Bizim şimdi üzerinde duracağımız nokta şurasıdır. Yukarıda yapılan toplantıyı işveren nasılsa haber almış. Gizlice üst kattaki odalardan birine çıkmış ve toplantıyı baştan sonuna kadar izlemiş, konuşulanları dinlemiş. Toplantıda iki konuşmacı var. Acaba işveren bu iki işçiden hangisini beğenmiştir. Hangisi için «İYİ İNSAN» demiştir. Şimdi siz, bu iki işçiden hangisini beğeniyorsunuz, hangisine «İYİ İNSAN» diyorsunuz?

Bakınız hep bir ağızdan «birincisi» diye bağırıyorsunuz... Patron için de «ikincisi» diyorsunuz. Elbette ki öyle.

Birinci insan işçilerden yana. İkinci insan patrondan yana. İşçilerden yana olana işçiler «İYİ İNSAN» diyor. Patronlardan yana olana da patronlar «İYİ İNSAN» diyor. Demek oluyor ki insanlara ya işçiler «iyi insan» diyecek, veya patronlar. Yine demek oluyor ki, işçinin gözüyle «iyi insan» başkadır. Patronların gözüyle «iyi insan» başkadır.

Devlet, «eğitimin amacı iyi insan yetiştirmektir» diyor. Acaba kimin için iyi insan yetiştirmeye çalışıyor devlet?

Şâyet işçilerin yanında, işçilerin sömürülmesine işçilerle beraber karşı çıkan, işçilere kendi öz çıkarlarını gösteren insanlar yetiştirmeyi amaçlıyorsa, bu eğitim işçi sınıfı için iyi bir eğitimdir.

Yok patronların çıkarlarını koruyacak, onların düzenlerini benimseyen insanlar yetiştirmeye çalışıyorsa sermaye sınıfı için iyi bir eğitim uyguluyor demektir.

ÜRETİM VE EĞİTİM

Arı, üreten bir hayvandır. Hayvan âleminde, arıdan başka da kendi yiyeceğini üreten hayvan yoktur. Arının yiyeceği baldır. Bal doğada çiçeklerde gizlidir. Arıdan başka hiç bir yaratık, kimyagerler, eczacılar da dahil çiçekteki bal özünü arı gibi alamazlar ve bala dönüştüremezler.

İlkbahar gelince, çiçekler açtığında, rüzgâr ve soğuklar geride kaldığından arı kovanından çıkar. Çiçekten çiçeğe koşar, lâle, sümbül, gül, menekşe, papatya, akasya, karanfil ne kadar çiçek varsa hepsini dolaşır, doğanın kendine verdiği özel yeteneği ile çiçeklerdeki bal özünü alır; kovanına taşır. Tüm ilkbahar, yaz boyunca, durmadan çalışır. Sonbaharla birlikte rüzgârlar da başlar. Rüzgârlı ve soğuk havalarda çalışamaz arılar. Üstelik çiçekler de kurumaya başlamıştır. Bu dönemde arılar kovanlarına ka-

panırlar. Kovan balla doludur. Arı ailesi son derece mutludur. Hepsi mutluluk şarkıları söylemektedir. Bu günlerde arı kovanları dinlenecek yerlerdir. Şaşırır insan arılardan gelen bu güzel seslere. İyice kulak verdiğimizde görülür ki, adeta bir konserdir bu. Tüm arılar katılırlar bu konsere. Bayramları, şöleni vardır arıların. Birlikte çalışmışlar, birlikte üretmişler ve birlikte yiyecekler ballarını. Nasıl sevinmesinler, neden bayram yapmasınlar!

Artık yağsın yağmur, essin rüzgâr. Dışarda son fırtına son dalı kırarmış, umurunda mı arıların. Tüm kış boyunca yetip de artacak nafakası, yiyeceği yanında. Tüm gelecekleri garanti altında.

Lâkin, uzun sürmez arıların bayramı. Nasıl fabrikaların, işçilerin çalıştığı işyerlerinin bir sahibi varsa, kovanın da bir sahibi vardır. Biraz sonra kovanın sahibi gelir. Şöyle bir-iki yoklar kovanı. Tamam, kovan balla dolmuştur. İşçi arılar meydana çıkarmışlardır, dünyanın en güzel tatlısını. Keyiflenir kovanın sahibi. «Ballarım benim» der, kendi üretmişçesine.

Hemen eve koşar kovanın sahibi. Balı alacağı araçlarını toplar. Tepsiler, tabaklar alır, bıçak, çakı alır. Eline eldivenler giyer. Yüzüne de telden bir maske takar. Bazıları bu maskeyi başkasının ürettiği bir malı çalıyor da utancından takıyor derler. Oysa arının iğnesinden korktuğu için taktığı bilinmektedir.

Kovanın başına gelir. Arının zayıf tarafını da öğrenmiş insanoğlu. Dumandan kaçıyor mübarek hayvan. Kaçmasa olur ya. Öldürmez onu duman. Sonra istese kendini de koruyabilecek güçtedir. Ama kaçıyor işte. Boşuna dememişler arı baldan mı, dumandan mı kaçar diye.

Arının kovanına bal taşıdığı delikten kovanın sahibi duman verir içeriye. Neye uğradıklarını şaşırır arıcıklar. Bütün bahar - yaz boyu ürettikleri ballarını bırakıp fırlarlar

dışarıya. Ya bir ağaca, ya da bir saçağa konarlar. Oradan gözlemeğe başlarlar geleceklerini.

Arıdan arınmış kovanı açar kovanın sahibi. Boşaltır balları tepsilere. Ne tepki gösteren vardır, ne de bir şey diyen. Sonra taşır balları evine, yer yakınlarıyla kış boyu.

Şimdi sorulabilir:

— Arı balı kimin için üretti? Kendisi için.

— Arı neden bal üretiyor? Arı olduğu için. Arının özünde var üreticilik.

— Ev sahibi balı aldı. Acaba tümünü aldı mı balın? Hayır. Bir kısmını bıraktı.

— Ne kadar bıraktı? Arının ölmeyeceği kadar bıraktı.

— Kış uzun sürerse, arının yiyeceği bal biter de arılar ölmeye başlarsa kovanın sahibi ne yapar acaba? Şeker eritir, arılara şerbet verir.

— Kovanın sahibi arıların, ölmesini ister mi? İstemez.

— Niçin istemez? Arıları çok güzel, sevimli, kanatlarını altın sarısı bulduğu için mi istemez? Ölürse gelecek yıl bal alamaz da onun için istemez...

Arıların bal ürettiği yerin sahibi var. İşçilerin mal ürettiği yerin de sahibi var. İkisinin de ürettiklerinin sahibi var.

— İşçiler ürettiklerinden ne kadar pay alıyorlar? Onlar da ölmeyecek kadar.

— Arılara şerbet verilir, işçilere de ara sıra ikramiye verilir.

— Arıların ölmesini istemezler, işçilerin de ölmesini istemezler. Biri balı kaybeder, diğeri kârı.

Anlaşılan odur ki, arılar ballarını hep verecekler. Arı, arı olduğundan beri bal üretiyor, kovanın sahibi gelip elinden alıyor. Arılar verecekler ballarını. Çünkü arılar hayvandır. İnsan işçiler ne diyorlar acaba?

İnsan işçiler bu gerçeği gördükçe, karşı çıkarlar bu olaya. Çünkü bu olayın adı sömürüdür. İnsanlar düşünen yaratıklardır. Ama **mal mülk sahibi sömürücü bu düzenin sürmesini istiyor. O zaman, çalışan insanların düşüncesini baskı altında tutmaya çalışacak. Bu amaçla da her şeyden önce devlet aracılığıyla düzenleyeceği eğitimi kullanacak.**

Siyasal iktidarı elinde bulunduran sömürücü sınıf, «tarafsız» eğitim adı altında yürüttüğü programlarda şunları gözetir.

1 — Çalışanlar korkak olarak yetiştirilecekler.
2 — Bencil yapılacaklar.
3 — Gerçekleşmeyecek bir umutla yaşayacaklar.
4 — Kendilerine ve güçlerine yabancılaşacaklar.
5 — Olaylar arasında bağ kuramayacaklar.

1 — İNSANLAR NASIL KORKAK YETİŞTİRİLİYOR?

Bu işe çok küçük yaştan başlanır. Çocuğun çevresini, doğayı eşyaları tanımaya çalıştığı zaman yani, «bu ne», diye sormağa başladığı günlerde başlanır. Masallar anlatılır çocuklara. Masalların ortak kahramanları vardır. Bunlar, dev bir «ejderha» dır, «şahmarandır», «peri» dir, «cin» dir, «öcü» dür, «umacı» dır, «şeytan» dır, «cadı» dır, «peri kızı» dır, «prens» tir.

Ninesi başlar masalı anlatmağa: «Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur zaman içinde bir dev varmış. Bu devin bir dudağı yerde, bir dudağı gökte imiş. Dişleri kazma gibiymiş. Bir insanı ağzına aldığında insan dişlerinin arasında kaybolurmuş.» Çocuğun gözünün önüne geliyor bu korkunç yaratık, korkuyor çocuk. Ninesine sarılıyor. Gece rüyasına giriyor, korkarak fırlıyor, ağlıyor.

Bu masallarla çocuklara:

«Bak yavrum, çevremizde güçler var. İnsanlar bu güç-

lerle başa çıkamazlar. Sen de uğraşma bunlarla. Seni de yenerler» denilmektedir.

Bundan ne beklenilmektedir. Bir kez çevremizde aşılamayacak, yenilemeyecek güçlerin olduğunu kabul edeceğiz ve onlardan korkacağız.

Bir insan korkaksa, kolay örgütlenemez, direnemez, hak arayamaz. İstenen de budur.

2 — İNSANLAR NASIL BENCİL YAPILIR?

Bunu alfabede kolayca görebiliriz. Alfabe yedisine yeni girmiş çocuğun okuyacağı, okumaya geçeceği ilk kitabıdır. Alfabede şunlar yazılıdır: «Baba bana bal al, baba bana top al, baba bana ip al, baba bana oyuncak al, baba bana bebek al». Dikkat edilirse hep «bana bana»dır. Bir insana durmadan bana bana dedirtiliyorsa bu insan bir süre sonra «hep bana, hep bana» demeğe başlar, yani bencil olur. Dikkat edilirse çocuklarımız oyuncaklarını kardeşleriyle bile paylaşmıyorlar. Her şey tek başlarına kendilerinin olsun istiyorlar. Oyunlarda, yarışmalarda bile hep bireycilik var. İleri sınıflarda bu duyguyu kökleştirecek konular işlenir. Özellikle tek tek kahramanlar gösterilir. Birlikte olarak, topluca başarı sağlanmış örneklere rastlamak mümkün değildir.

Eğitim yoluyla insanları böylece bencil-bireyci yetiştirilen toplumlarda şu atasözleri sık sık duyulur: «Gemisini kurtaran kaptandır» veya «Beni sokmayan yılan bin yaşasın», «Benden sonra tufan» gibi.

Bencil insan da örgütlenmez. Toplu olarak hak aramaz. Topluluk için çalışanlara destek olmaz. En yakın, hatta kendisi için çalışan arkadaşının, temsilcisinin başına bir iş gelse, işten atılsa sahip çıkmaz, «Bana ne» der.

Kendisi işten atılsa bu defa da kıyametleri koparır. Bu da bencilliğindendir. Bir insan hem korkak, hem de

bencil ise, insan bile değildir. Tam sermaye sınıfının istediği adamdır.

3 — KURU BİR UMUDUN PEŞİNE TAKILASIN DİYE NE YAPILIR?

İnsanlar, yarın en kısa ve beklenmedik bir sırada hemen ve üstelik çalışmadan varlıklı kişiler olabileceklerine inandırılmak istenir. Buna inanan insan başkalarının varlıklı olmasını yadırgamaz. Hele onların, başkalarını sömürerek bu hale geldiklerini kabul etmez. Onlar için bir şey söylemez, söyletmez. Sonra ona da aynı şeyleri söylerler. Nasıl olsa o da onlar gibi varlıklı olmayacak mı?

Bu sonuca varmak için hem okul içi, hem de okul dışı eğitim önemli görevler yapar. Okuma kitaplarında bununla ilgili, umut saçan parçalar vardır. Bir sürü hikâye kitapları bu konuyu işler. Hikâye kitabında yoksul, kimsesiz bir çocuğun ömrünün sonuna kadar bolluk içinde yaşadığı anlatılır.

Radyo, televizyon, basın durmadan şans, kader ve kısmet yayınları yapar. Ne istersen çıkar sana çekilişlerden, kura numaralarından. Bir millî piyango biletiyle milyoner olursun, bankada yüz liracığın varsa en güzel apartman katı senin olabilir. Sana işçi, emekçi olduğunu unutturmak için çıkan gazetenin kuponlarını biriktirirsen kapının önünde araban da hazırdır. Televizyonunu, radyonu, teybini de bulaşık tozu kutularını biriktirerek elde edersin. Her şeyin tamam zaten, ev dersen evin var. Araba dersen zaten hazır. Televizyonun, radyon da çoktan geldi. Bu parayı da harçlık yaparsın. Yaşar gidersin bu ölümlü dünyada. Sana ne başkalarının milyarları, yaptıkları sömürü, vurgun...

4 — KENDİ GÜCÜNE YABANCILAŞMAN İÇİN NE YAPILIR?

Bütün eğitim araçlarıyla insanlara tarih olayları, kişilerin, kahramanların yarattığı telkin edilir. Koskoca bir toplumun ortak gücüyle elde edilen bir zafer, bakarsın bir kişinin zaferi oluvermiş. Halkın bu olaya kattıkları kulak arkası edilir.

Tarihten bir örnek alalım: 1453'de Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u almış. Kalın surlarla çevrili olan İstanbul'u fethetmek güçmüş. Fatih Sultan Mehmet usta bir savaş oyunu yapmış. Koca kadırgaları kalaslar üstünde kaydırıp Haliç'e indirivermiş. Bu, zaferi kazanmak için önemli olmuş.

Evet, her olayda liderlerin yeri vardır. Ancak olayları tek başına onlar yaratamazlar. Bilimsel ve «tarafsız» olması gereken tarih kitaplarında bu gerçek gözardı edilir. Koca kadırgaları kalaslar üstünde çeken binlerce halk çocuğundan söz bile edilmez.

Halkın ve kitlelerin gücü saklanır. Böylece halk çocuğunun kendi gücünü görmesi engellenir. Zaferler hep kişilere, kahramanlara bağlanır. Oysa tarihi yaratan üretici halktır.

5 — OLAYLAR ARASINDA BAĞ KURMAMAN İÇİN

Olaylar birbirinden kopuk olarak gösterilir. Olaylar arasındaki bağ gözden uzak tutulur. Olayın nedenleri gizlenir. Böylece insanların yorum gücünün gelişmesi, temel gerçekleri görmesi önlenmeye çalışılır.

Birinci Dünya Savaşı'nın nedeni tarih kitaplarında ne olarak gösterilir? «Avusturya Veliahtı, Saray Bosna'da bir Sırplı tarafından öldürüldü, bu olay savaşın başlamasına neden oldu.» Bu ne bulunmaz Hint kumaşı Veliahtmış ki,

onun için dünya birbirine girmiş. Olmaz böyle şey. Ama «tarafsız» milli eğitimin kitapları böyle yazar.

Oysa Birinci Dünya Savaşı'nın nedeni temelde ekonomiktir. Sömürgeci kapitalist ülkelerin, dünya pazarını paylaşım hırlaşmasıdır. Hatta savaş sonunda ülkemiz de işgal edilmiş, paylaşılmıştır.

Bunlar hep çarpıtılır. Yoksa halk çocukları gerçeği görürler. Yaşadıkları tüm sıkıntı ve adaletsizliklerin kaynağında sömürü düzenini buluverirler. O zaman da bir avuç sermayedarın kâr düzeni tehlikeye girer.

İçinde yaşadığımız sömürü ve baskı düzeninde yukardaki 5 amaçla, egemen güçlerin gözlediği nedir?

Sömürüyü görmememiz. Bizim sırtımızdan palazlandıklarını bilmememiz. Uslu birer koyun, boynu kıldan ince köle olmamız.

Egemen sermaye güçleri bu yolda, ellerindeki sayısız olanakları seferber ederler. 1 Mayıs'ta yüzbinler DİSK'in çağrısına uyup yürürken, televizyonda bir tek görüntüye rastlayamazsınız. Ama faşist ve işbirlikçi sendika ağalarına bol görüntülü uzun süreler tanınır. Amaç hep emekçilerin uyanışını engellemek, sömürüsüz bir dünya için verilen kavgayı çelmelemektir.

SENDİKAL EĞİTİM

Görüldüğü gibi, devlet tarafından düzenlenen ve «tarafsız» olduğu iddia edilen eğitim hiç de tarafsız değildir. Sınıfsaldır. İktidardaki sermaye sınıflarına hizmet etmektedir.

Bu durumda işçi sınıfı da kendi sınıf eğitimini gerçekleştirmek zorundadır. Emekçiler geleceklerini güven altına almak, kendi kendilerinin efendisi olmak istiyorlarsa bu kaçınılmazdır.

Bildiğimiz gibi birbirlerine ortak bağlarla bağlı olan

işçiler kendi sınıf örgütlerinde toplanmaktadırlar. Bu sınıf örgütlerinden biri sendikalardır. Ülkemizde işçi sınıfının demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütü DİSK'tir.

DİSK çatısı altında, haklarını korumak için örgütlenen işçiler burjuvazinin (sermaye sınıfının) her türlü şartlandırmasına karşı kendi eğitimlerini yaparlar. Onlar gibi «tarafsızlık» etiketi arkasına gizlenmiyoruz biz.

Bizim kendi sınıf sendikalarımızda yaptığımız eğitim sınıfsaldır. Aynı zamanda da bilimseldir. Çünkü toplumsal gerçekleri, tüm insanlığın yararına ortaya çıkaran işçi sınıfının bilimidir.

Amacımız sınıf çıkarlarımızı duruca görmektir. İçinde yaşadığımız sömürü düzeninin nasıl işlediğini öğrenmektir. Sömürünün sınırlanması ve ortadan kaldırılması için mücadele yollarını kavramaktır. Kısaca sınıf bilinci edinmek, sınıf bilincimizi geliştirmek ve mücadele yeteneğimizi yükseltmektir.

DİSK, kurulduğundan bu yana, sınıflar mücadelesinde önemli bir yer edinmiştir. Bugün dost düşman, DİSK'in gücünü iyi hesaplamak zorundadır. Özellikle 5. Genel Kuruldan bu yana DİSK'in hızla güçlenmesi, keskinleşen sınıf mücadelesinde DİSK üyelerine büyük görevler yüklemektedir.

Kurulduğunda, DİSK bir avcı botu idiyse, bugün ağır bir hücumbottur. Bir hücumbotu, hedefi doğrultusunda başarılı bir biçimde yürütmek için daha çok bilgili ve yetenekli elemanlara gerek vardır. Bu nedenle bugün DİSK içinde eğitim her zamankinden daha gerekli ve önemlidir.

Sömürücü sermaye güçlerinin karşısına bir duvar örüyoruz. Her tuğla bir işçidir. Tuğlaların sayısı durmadan artıyor. Ancak duvar sadece tuğlaların üstüste konmasıyla örülebilir mi? Hayır. Harç gereklidir. Bizim duvarımızın harcı sınıf bilincidir. Duvar yükseldikçe harç daha da ko-

yu olmalıdır. DİSK duvarı yükseliyor. Harcı sağlam tutmak için eğitimi sağlam tutmak zorundayız. Sınıf mücadelesi bunu gerektiriyor.

TAMAMLAYICI OKUMA PARÇALARI :

— DİSK aylık yayın organı. Sayı 18. Sayfa 13-15: «Sendikal eğitim.»

Ders II

Niçin Çalışmak Zorundayız?

«İnsanlar neden çalışıyor» sorusuna genellikle, «geçinmek için, yaşamak için» diye cevaplar verilir. Ardından, «insanlar bir süre hiç çalışmasalar ne olur» dersek, «Hayat durur. İnsanlar yaşayamaz, yok olur. Toplum felç olur.» gibi karşılıklar alırız. «Peki, çalışmakla ne elde ediliyor da, hayat durmuyor. İnsanlar yaşamlarını sürdürüyor» biçiminde üstelersek, yiyecek, giyecek, barınak gibi temel ihtiyaçların, çalışma ürünü olarak elde edildiği belirtilir. Yani, «İnsanların yaşamak için çalışmak zorunda olduğu» gerçeği dile getirilmiş olur.

Burada, çalışmanın nasıl bir eylem, niçin zorunlu bir eylem olduğunu daha açık bir biçimde bilmemiz gerekiyor. Çünkü, «çalışma» ilk insanlardan günümüze kadar, insanların en temel ve en belirleyici eylemi olmuştur... Olmaya da devam etmektedir. Bu nedenle çalışmayı zorunlu kılan, insanların yaşaması için gerekli nesnelerin neler olduğunu görelim.

İnsanlar önce karınlarını doyurmak zorundadır. Yani birtakım gıda maddelerini tüketerek beslenmek durumundadırlar. Yok olmamak, yaşamayı sürdürmek beslenmekle olanaklıdır. Lokomotive kömür, otomobile benzin, dokuma tezgahına elektrik işlemek, hareket etmek için ne kadar gerekliyse, insan için yiyecek maddeleri de en az o kadar gereklidir. Hayvanlar ve bitkiler, ilk insandan gü-

nümüze kadar insanların beslenme kaynaklarını oluşturmuştur. Et, süt, peynir, sebze meyve, çeşitli otlar, tohumlar gibi birçok yiyecek maddesi hayvanlardan ve bitkilerden insanların belirli bir uğraşısı sonunda elde edilmektedir.

Doğa koşullarının (şartlarının) etkisinden korunmak da insanların yaşaması için gereklidir. İnsanlar soğuk, sıcak, kar, yağmur, rüzgâr, fırtına, sel, yırtıcı hayvan, zararlı mikrop gibi birçok etkenden yaşamak için kendilerini korumak zorundadır. Korunmadığı zaman insan yok olur. Nitekim tarih boyunca milyonlarca insan korunamadığı için yok olmuştur. Günümüzde de yok olmaktadır...

Bu yüzden **insanlar yaşamak için, yiyeceklere, giyeceklere, barınaklara gerek duyarlar.** Yaşamak, bu temel ihtiyaçların elde edilmesiyle olanaklıdır. Bu ihtiyaçlar elde edilmezse, ya da elde edilmesi aksarsa insanların yaşama koşulları son derece ağırlaşır ve giderek yaşam durur.

Peki, insanlar vazgeçilmez olan bu YAŞAMA ARAÇLARINI çevrelerinde hazır bulabiliyorlar mı? Hazır bulamıyorlar. Öyleyse, insanlar yaşamaları için gerekli bu yaşama araçlarını nereden elde edeceklerdir? Hiç kuşkusuz «ÇALIŞARAK» doğadan elde edeceklerdir.

Doğadaki otları, kökleri toplayacak; toprağı sürüp ekecek; denizden, gölden balığı tutup; ormandan, bozkırdan hayvanı avlayacak; hayvanları evcilleştirerek etinden, sütünden, tüyünden, yününden, derisinden yararlanacak; dağı taşı delip madenleri çıkaracak; ağaçları kesip kereste ihtiyacını giderecektir. Bununla da yetinmeyip doğadaki güçleri kendi çalışma gücüne katacaktır. Yani hayvan gücünü, su gücünü, rüzgar gücünü, buhar gücünü, elektrik gücünü ve kimyasal güçleri kendine yararlı duruma getirecektir.

Acaba neden hayvanların yaşamak için yaptıkları

hareketlere «çalışma» diyemiyoruz da, insanlarınkine «ÇALIŞMA» diyoruz. İnsanlarla hayvanlar arasındaki bu köklü farkın kaynağı nedir?

İnsanların çalışması bilinçlidir. Bir amaca yöneliktir. Önceden düşünülmüş, planlanmış bir çalışmadır. Hayvanlar doğada bulduklarıyla yetinirken, insanlar tükettikleri her şeyi üretirler. Çünkü **insanların yaşaması için gerekli maddelerin çok azı doğada hazır bulunur. Bu yüzden insanlar tüketmek zorunda oldukları maddeleri üretirler.** Hayvanların çabası hiç bir biçimde amaca yönelik, önceden düşünülmüş, planlanmış değildir. Bir mimarı kıskandıracak kadar kusursuz petek yapan arının, ya da bir dokuma ustasına parmak ısırtacak kadar güzel ağ ören bir örümceğin çabası, bilerek sağlayacağı yarar önceden düşünülerek yapılmış değildir. Oysa en kötü mimar, en acemi dokumacı yapacağı işi önceden kafasında planlar. Yapacağı işi önce kafasında inşa eder ve gerçekleştirir. Böylece insan önceden düşünerek, ne elde etmek istediğini, ne yapmak istediğini bilerek çaba harcar ve yaşaması için gerekli maddeleri elde eder. İnsan, eylemiyle sadece doğayı, çevresini değiştirmekle, yaşamasına elverişli duruma getirmekle kalmaz; kendini de değiştirir. Bilincine vardığı amacını da gerçekleştirmiş olur.

İNSAN ALET KULLANIYOR

İnsanlar, yaşamaları için gerekli maddeleri bilinçli, amaçlı bir çaba harcayarak elde ediyorlar. Fakat bu çabalarını hayvanlardan farklı olarak, aletler, araç ve gereçler kullanarak sürdürüyorlar. Daha önemlisi bu alet ve araçları kendileri yapıyorlar ve sürekli geliştirip yetkinleştiriyorlar. Sözgelişi toprağı kazmak için kazma, kürek, avlanmak, ya da düşmanlarından korunmak için silah; soğuktan rüzgardan yağmurdan korunmak için giysiler, tah-

tadan, kerpiçten, taştan, betondan barınaklar, ağaçları kesmek için baltalar, keserler, testereler yapıyorlar.

İlk insan taş, sopa, kemik gibi aletler kullanıyordu. Günümüz insanı bilgisayarlar (elektronik beyin) kullanıyor. Bu göz kamaştıran gelişmenin temelinde, insanın, bilinçli çalışmasını alet yapıp kullanarak sürdürmesi bulunmaktadır. Yaşamak için zorunlu maddeleri elde etmek üzere insan ilkönce elini kullandı. Eli beyninin, beyni elinin hünerini arttırdı. Taşı, sopayı kullanan insan doğada erişilmez olana erişmeye başladı. Düşündüğünü gerçekleştirdikçe beyni, kazandığı bilgiyle daha güçlendi, eli daha çok hünerlendi. Böylece daha güçlü, çalışmasını kolaylaştıran, çalışmasının verimini artıran yeni aletler yaptı. O zaman doğaya daha baskın çıktı. Bilgisi deneyi daha da çoğaldı. Bu kez daha gelişmiş aletler yapmayı başardı. Bu ilerleme durmaksızın sürdü, sürüyor.

İNSANLAR TOPLUM YAŞAMI SÜRDÜRÜYOR

İlk insanlar, başlangıçta hayvanlara benzeyen bir «sürü hayatı» yaşıyorlardı. Fakat bir süre sonra, doğanın sunduklarıyla yetinemeyen insanlar, alet kullanmaya başlayarak hayvanlardan ayrıldılar. Alet yapan ve yaptığı aleti kullanarak ihtiyaçlarını elde eden insanlar, ne bulursa onunla yetinen hayvanlardan çok farklı bir yaşama biçimine geçtiler. Aralarında yardımlaşma, işbirliği, dayanışma kuran insanlar, birbirlerinin işlerini tamamlayan daha önemli bir çalışma sürdürmeye ve doğaya boyun eğerek yaşamaktan yavaş yavaş kurtulmaya başladılar. Sürü hayatının yerini, ortaklaşa çalışma, topluca mücadele etme, sorunları topluca bilinçli eylemlerle çözümleme aldı. Artık insanlar kör bir açlık duygusuyla yiyecek peşinde koşmuyorlar, bilerek nasıl elde edileceğini düşünerek çalışıyorlardı. Çalışmadaki bu gelişme yaşama biçimini de ge-

liştirdi. Amaçlı, bilinçli çalışma birliğine dayalı **toplumsal yaşam** doğdu.

Öte yandan, sürü halinde olsun, toplum halinde olsun insanlar hiç bir zaman tek başlarına yaşamamışlardır. Her zaman toplu halde yaşamışlar, topluca çalışmışlar, topluca avlanmışlar, topluca korunmuşlar, doğa koşullarıyla topluca mücadele etmişlerdir. **Tek başına yaşamayı başaran ya da tek başına bütün ihtiyaçlarını elde edebilen insan yoktur.** Tek başına kendi kendine yeter biçimde yaşadığını iddia eden insan, aslında mutlaka diğer insanların çalışmasının ürünlerinden yararlanmaktadır. Alet yapıp doğaya boyun eğmekten kurtulmanın temelinde, insanların topluca yaşamaları ve birbirleriyle bilgi, deney, güç, emek alış verişi yapmaları bulunmaktadır.

ÜRETİM NEDİR?

İnsanların yaşaması için zorunlu olan yiyecek, giyecek, barınak gibi bir çok temel ihtiyaç maddesi doğada hazır olarak bulunmaz. Bunların bir kısmı doğadan toplanarak elde edilse bile, doğa bu cömertliğini uzun sürdüremez. Tükenir. Bir süre sonra yetmez olur. Bunun için insanlar bilinçli bir çaba harcayarak, yani çalışarak, yani alınteri, göznuru döküp kol ve beden gücü harcayarak doğayı değiştirirler, erişemedikleri yerlere arişirler. Doğanın sundukları üzerinde çalışarak, doğayı daha verimli hale getirirler. Doğada hazır bulunmayanı yaratır, ortaya çıkarırlar. Yani tükettikleri yaşama araçlarını tekrar üretirler. Bunun için aralarında dayanışma, yardımlaşma, işbirliği, güçbirliği kurarak bilinçli bir çabaya girerler. Hayvanlardan farklı olarak bu çabalarında aletler, araçlar, gereçler kullanırlar.

İşte insanların yaşamak için zorunlu olan maddeleri elde etmek üzere doğaya karşı giriştikleri bu toplu eyle-

me ÜRETİM denir. Yani, doğanın erişilmezliklerine erişmeyi, doğadaki zenginlikleri devşirmeyi, doğanın güçlerine egemen olmayı, doğayı değişikliğe uğratarak yaşamaya uygun biçime sokmayı **amaçlayan** insanın bu bilinçli eylemine ÜRETİM denir.

Böylece «niçin çalışmak zorundayız» sorusunun cevabını bu kez de, «çünkü yaşamamız için gerekli olan şeyleri üretmek zorundayız» diye verebiliriz.

ÜRETİM, İNSANLARIN EN TEMEL EYLEMİDİR

İnsanlar yaşamak için, «çalışarak» üretim yapmak zorundadır. Yani, yiyecekler, giyecekler, barınaklar ve daha birçok ihtiyaç maddesi üretilmelidir. İnsanlar bunun için doğayı değiştirmeye, doğadaki güçleri, saklı bulunan zenginlikleri insanların ihtiyaçlarını (gereksinimlerini) giderecek duruma sokma çabasına girişirler. Toplumda çoğalan nüfusun çeşitlenen ihtiyaçları, durmadan gelişen ve yetkinleşen üretimle karşılanır. **Bu üretim eylemi sonunda ihtiyaçları karşılamak üzere elde edilen maddelere de ÜRÜNLER denir.** Ürünler mutlaka insanların üretim eylemi sonunda elde edilir. Soluk aldığımız hava bir ürün değildir. Ama dalgıcın kullandığı hava, ya da hastanelerde tüplere doldurulmuş oksijen bir üründür. Üretim, «iş» sözcüğüyle anlattığımız birçok insan çabasından meydana gelir. Ortaya çıkan ürünler insanların yaşamasını sağlar. Bu bakımdan bu ürünlerin, yani **insanların yaşamaları için gerekli maddelerin üretilmesi eylemi, toplumların varlığını, gelişmesini, yaşama biçimini belirleyen en temel eylemdir.** İnsanların dili (konuşması), bilinci, bilgisi, deneyi, hüneri, toplum olarak örgütlenmesi, toplum yönetimi, siyaseti, bilimi, sanatı gibi birçok değer hep toplumun sürdürdüğü üretim eyleminin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İnsanla-

rın bilimle, sanatla, hukukla, siyasetle uğraşmadan önce yemesi, içmesi, barınması gerekmiştir.

ÜRETİM TOPLUMSALDIR

Yaşamak için gerekli maddelerin üretimi, insanlığın tarihi boyunca her zaman toplumsal bir eylem olmuştur. Toplumun dışında tek başına üretim yapan bir kişi gösterebilir miyiz? Yoktur. Çünkü insanlar belirli biçimlerde birbirleriyle işbirliği yaparak, çabalarını, güçlerini uygun biçimlerde birbirleriyle değiştirerek üretimi gerçekleştirebilirler. İnsanların doğaya baskın çıkabilmeleri, doğa güçlerine hakim olmaları, doğadaki zenginlikleri yararlı duruma sokabilmeleri ancak böyle mümkün olabilmektedir. Böylece her insanın çabası zincirleme birbirine bağlanmakta, bir bütünün parçası olmakta ve üretim toplum halinde yaşayan insanların bir eylemi olarak ortaya çıkmaktadır.

ÜRETİM NASIL YAPILIYOR?

«İnsanlar yaşamak için maddi ihtiyaçlarını çalışarak üretir» diyoruz. Acaba üretim nasıl gerçekleşiyor? Üretimin yapılabilmesi için vazgeçilemeyecek, mutlaka bulunması gereken unsurlar nelerdir?

Sözgelişi insanlar ekmek için buğday yetiştiriyor, öğütüp un yapıyor. Sonra hamur haline getirip fırında pişiriyor. Bunun gibi giyinmek için tarlada pamuk yetiştiriyor, hayvan besleyip yün elde ediyor. Pamuğu ve yünü iplik haline getiriyor. Bundan kumaş dokuyor. Kumaşı biçiyor, dikiyor giysi yapıyor. Ya da hayvan postlarını işliyor, dikiyor palto, manto yapıyor. Yani yiyecek, giyecek üretiyor. Hep aç kalmamak, soğuktan üşümemek, yağmurdan ıslanmamak için. Yani yaşamak için...

Öte yandan barınma ihtiyacı için taşları kırıyor, ormandaki ağaçları kesiyor, tuğla kiremit pişiriyor, briket döküyor, çimento yapıyor, kireç söndürüyor. Sonra bunları istediği yere taşıyor. Duvarını örüyor, betonunu döküyor, çatısını çatıyor, kiremitini döşüyor ve yaşayacağı konutu meydana getiriyor. Soğuktan, kardan, yağmurdan, rüzgardan, fırtınadan, selden, yırtıcı hayvandan, düşmandan korunmak için, hep yaşamak için.

İŞ KONULARI, İŞ ALETLERİ VE ARAÇLARI

Peki insan bütün bunları sadece elleriyle mi yapıyor? Hayır. Buğdayı, pamuğu yetiştirmek için toprağı karasaban ya da traktörle sürüyor. Orakla, biçerdöverle topluyor. Buğdayı değirmende öğütüp un yapıyor. Pamuğu çırçır tezgahlarında kozasından ayırıyor. Makasla hayvanın yününü kırpıyor. Yün ve pamuğu iplik tezgahlarında işliyor. Dokuma tezgahlarında dokuyor. Kumaşı makasla biçiyor, dikiş makinasında dikiyor.

Görüldüğü gibi üretim, buğday, pamuk, yün, ağaç, un, iplik, kumaş, tomruk, tuğla ve benzerleri gibi işlenmemiş ya da yarı işlenmiş maddeler üzerinde çalışılarak yapılmaktadır. Yani üretim için hammaddeler ya da yarı işlenmiş maddeler gerekmektedir. **Bütün hammaddeler, yarı işlenmiş maddeler, maden yatakları, dağlar, ovalar, akarsular, ormanlar, üzerinde emek harcanan çalışma konularını meydana getirmektedir. İŞ KONULARI** denilen bu alanlar üretimin yapılması için şarttır.

Gene üretimin yapılması sırasında gördük ki, iş konuları üzerinde çalışırken, hammaddeler işlenirken karasaban, traktör, orak, biçerdöver, değirmen, dokuma tezgahı, fırın, makas, balta, testere, kazma, balyoz gibi birçok alet kullanılmaktadır. İnsan beyninin, elinin, bedeninin dışında mutlaka bu aletleri kullanarak üretim yapabi-

liyor. Bu aletler olmadan üretim yapılamıyor. Üretimin «etini kemiğini» ya da «elini ayağını» meydana getiren bu aletlere **İŞ ALETLERİ** diyoruz. Bunların yanı sıra alet sayılmayan ama üretimin yapılması için başvurulan, yol, köprü, baraj, liman, fabrika, depo gibi araç gereçlere de **İŞ ARAÇLARI** adını veriyoruz.

İNSAN GÜCÜ

İş konuları, iş aletleri ve araçları biraraya geldiklerinde üretim gerçekleşebiliyor mu? Bu iki vazgeçilmez unsur yanyana geldiklerinde 80 sene, 100 sene beklesek, acaba üretim gerçekleşir mi? Gerçekleşemez. Çünkü iş aletlerini harekete geçirip hammaddeleri işleyecek İNSAN GÜCÜNE gerek vardır. Karasaban, traktör, kazma, balta, testere, değirmen, dokuma tezgâhı ancak insan gücü ile, insanın çalışması ile hammaddeleri işleyebilir, doğayı değişikliğe uğratabilir. Üretimin bu vazgeçilmez unsuruna da İNSAN GÜCÜ diyoruz.

İNSAN GÜCÜ NASIL BİR GÜÇTÜR?

İnsan gücü kaslarda, beyinde, sinirlerde, kanda meydana gelen enerjinin kullanılmasıyla ortaya çıkıyor. Ancak bu enerji sarı öküzün, rüzgarın, suyun kuvveti gibi düz bir enerji değil. İnsanın gücü, bilgiyle iş alışkanlıklarıyla, iş deneyleriyle, yaratıcılıkla donanmış bir güç. İnsan gücünü önceden düşündüğü, planladığı biçimde harcıyor. İşte bu gücün iş konuları üzerinde harcanması üretimi gerçekleştiriyor. Bu gücün harcanmasıyla emek ortaya çıkıyor. İnsan alet kullanarak doğanın sunduklarının ötesinde, doğanın vermediklerini de üretiyor. Ortaya yeni bir değer çıkarıyor. İnsanlar çalışarak edindikleri bilgilerle, iş alışkanlıklarıyla, iş deneyleriyle yaratıcılıklarını sürekli

olarak geliştiriyorlar, çalışma güçlerini durmaksızın yetkinleştiriyorlar.

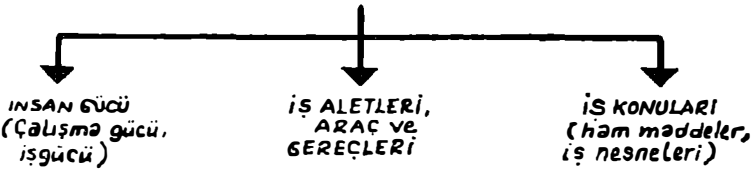
Eline ilk kez kazma alan bir insanı düşünelim. Bu insanın kazmayı ilk vuruşu ile sözgelişi beşyüzüncü vuruşu arasında bir fark var mıdır? Kazmayı ilk vuruşunda ne istediği noktaya vurabilmiştir, ne de gücünü tam olarak kullanabilmiştir. Kazmayı ya fazla, ya da az kaldırmıştır. Vücudunun dengesini ayarlamamış, belki de savrulmuştur.

Fakat kazmayı sözgelişi beşyüzüncü vuruşunda yapılan iş değişmiştir. İnsan artık kazmayı nasıl tutacağını, ne kadar kaldıracağını, vücudunun dengesini nasıl ayarlayacağını, gücünü ne kadar vereceğini öğrenmiştir. Bu iş deneyinin bir sonucudur. Çalışmanın bir ürünüdür. Üstelik insan kazmayı hep aynı noktaya, ya da istediği noktaya vurabilme yeteneğini kazanmıştır.

Basit bir aletin kullanılmasından, en karmaşık aletlerin, cihazların kullanımına kadar, insanlar çalışmaları sonunda sayısız bilgi, iş deneyi, beceri kazanırlar. Meyvayı koparmak için doğrulan, yetişmek için sopa kullanan insan bugün bilgisayarları yapıyor ve kullanıyor. Alet yapıp kullanarak çalışan insan doğadaki gizlilikleri çözüyor.

Her başarısı, dağarcığına yeni bir bilgi, yeni bir deney olarak giriyor. Bunları yok etmiyor. Kendinden sonra gelenlere devrediyor. Kendinden öncekilerden öğrendikleriyle birlikte zengin bir miras bırakıyor. Yaratıcılık gökten zembille inmiyor. Sahip olduğumuz bilgi ve deneylerle sürdürdüğümüz yeni çalışmaların bir ürünü olarak ortaya çıkıyor. Taş, sopa kullanan ilk insan bir çırpıda bilgisayarı bulamıyor. Yüzbinlerce yıllık bir bilgi ve deney birikiminin üzerinde yeşeriyor bilgisayarlar. Bugünkü yaratıcılığımızda ve hünerimizde bizden önce yaşamış milyonlarca emekçi kardeşimizin payı vardır. Bunun için güvenle, inançla «İŞÇİYİZ BİZ ELLERİMİZ HÜNERLİ AKLIMIZ YARATICIDIR» diyoruz.

Şimdi sözümüzü toparlayıp üretimin yapılabilmesi için, biraraya gelmesi zorunlu olan üç temel unsuru tekrar edelim.

Üretimin yapılabilmesi için, İNSAN GÜCÜ'ne, İŞ ALETLERİ, ARAÇ VE GEREÇLERİ'ne ve İŞ KONULARI'na hammaddeler, iş nesneleri) gerek vardır. Bu üç unsur biraraya gelmedikçe üretim yapılamaz.

1) **İNSAN GÜCÜ (Çalışma Gücü, ya da İşgücü)**

Üretimin yapılabilmesi, yani yaşamak için gerekli maddelerin üretilmesi için bilinçli, amaçlı insan çabası gereklidir. Bu üretim eylemi için insan, beyindeki, sinirlerdeki, kandaki gücü harcayarak kollarını, bacaklarını, kafasını, ellerini harekete geçirir ve iş aletlerini kullanarak iş konularını işler. **Üretimi yapan İNSAN GÜCÜ, ilk aleti kullanan insandan günümüze kadar gelişip yetkinleşerek biriken, bilgi, hüner, iş alışkanlıkları ve iş deneyleri ile donanmış bir güçtür. İnsanın bu çalışma gücü olmadan, yani göznuru, alınteri, kolgücü olmadan üretim yapılamaz.** İnsan bu eylemiyle doğal çevreyi değiştirip geliştirdiği gibi kendini de değiştirir, geliştirir. Yani yetenekler kazanarak ilerler.

2) İŞ ALETLERİ, ARAÇ VE GEREÇLERİ

Üretim yapılırken insanlar, iş konuları üzerinde çalışmak için birçok alet, araç ve gereçlere başvururlar. Üretimin yapılabilmesi için, hammaddelerin, iş nesnelerinin işlenip değişikliğe uğratılması için bu alet ve araçlar zorunludur. Aksi halde insan sadece elleriyle çalışmak zorunda kalır. Yapılan iş son derece cılız olur. Üretim gerçekleşemez. Bunların içinde **hammaddeleri, iş nesnelerini doğrudan işlemeye, değiştirip biçim vermeye yarayan balta, kazma, kürek, bıçak, testere, karasaban, çekiç, balyoz, değirmen, dokuma tezgâhı, traktör, biçerdöver, fırın, lokomotiv, bilgisayar gibi alet ve makinalar İŞ ALETLERİ adını alır.** Üretimin «kasını ve kemiğini» oluşturan iş aletleri, çok hızlı değişme ve gelişmeye uğrar. Bu nedenle üretimin ve toplumun ilerlemesinde kesin rol oynar. Bunların yanısıra **iş aleti sayılmamakla birlikte, iş aletlerinin kullanılmasında ve üretimin yapılmasında zorunlu olarak başvurulan fabrikalar, işletme binaları, depolar, limanlar, yollar, köprüler, tarlalar, arklar, kanallar, barajlar, elektrik santralları gibi araç ve gereçlere de İŞ ARAÇLARI denir.**

3) İŞ KONULARI (Hammaddeler, İş Nesneleri)

Üretimin yapılabilmesi için üzerinde çalışılacak, çalışma gücü harcanacak **İŞ KONULARI** gereklidir. Bunlar iş nesneleri dediğimiz, **topraklar, ormanlar, madenler, akarsular, göller, denizler, hayvanlar, bitkiler gibi doğal zenginlikler ve buğday, yün, pamuk, iplik, kumaş, tomruk, kereste, çelik, bakır ve benzerleri gibi yarı işlenmiş ürünlerdir.** Bunlar olmadan üretim yapılamaz.

Bu üç unsur, yani insan gücü, iş aletleri ve iş konuları biraraya gelmedikçe üretim yapılamaz. Sözgelişi İNSAN GÜCÜ (işgücü) olmadan, en gelişmiş iş aletleri bile

hiç bir zaman kendi kendine hammaddeleri işleyemez. İş konuları üzerinde çalışamaz. Bunun gibi üzerinde çalışılacak İŞ KONULARI olmazsa, yani hammaddeler, iş nesneleri olmazsa gene üretim yapılamaz. İnsan gücü, en gelişmiş iş aletlerine sahip olsa bile neyin üzerinde çalışacak, neyi işleyecektir? Öte yandan hiç alet olmasa, insanlar sadece elleriyle çalışmak zorunda kalsalar ne üretebilirler? Sınırlı bir biçimde ancak doğanın sunduklarını toplayabilirler. Demek ki üretimin yapılabilmesi için mutlaka bu üç unsurun biraraya gelmesi gerekmektedir. Bu da ancak insanın bilinçli, amaçlı çabası sonunda gerçekleşebilmektedir.

ÜRETİM ARAÇLARI NE DEMEKTİR?

ÜRETİM ARAÇLARI, üretim yapılırken insanın başvurduğu, kullandığı, denetim altına aldığı bütün iş aletleri, araçları, gereçleri ile iş nesnelerinden meydana gelir. Yani, **insan gücü dışındaki üretimin iki unsuru olan iş aletleri, iş araçları ile iş konularının tümüne ÜRETİM ARAÇLARI denir.** Başka biçimde söylersek, insanların üretim yapmak için başvurduğu sözgelişi; taş, sopa, balta, testere, karasaban, traktör, biçerdöver, dokuma tezgahı, torna tezgahı, bilgisayar gibi **iş aletleri** ve fabrikalar, işletme binaları, depolar, yollar, limanlar, barajlar, tarlalar gibi **iş araçları** ile dağlar, ovalar, akarsular, göller, denizler, ormanlar gibi doğada hazır bulunan **iş nesneleri** ve taşkömür, demir cevheri, bakır, petrol, pamuk, yün, buğday gibi hammadde ve yarı işlenmiş maddeler ÜRETİM ARACI sayılırlar. Üretim aracı denilince akla şunlar gelir:

İŞ KONULARI + İŞ ALETLERİ + İŞ ARAÇLARI = ÜRETİM ARAÇLARI

ÜRETİM ARAÇLARININ ÖNEMİ

İnsanlığın tarihi, insanların bilinçli, amaçlı eylemleriyle üretim yaparak hayvanlar aleminden ayrılmalarıyla başlamıştır. Üretimin yapılabilmesi için başvurulan üretim araçları karşısında insanların durumu, ilk insanlardan günümüze kadar, toplum yaşamını belirleyici rol oynamıştır. Yani üretimin yapılma biçimi ve toplumun yaşama biçimi insanların üretim araçlarıyla ilişkisi nasılsa öyle olmuştur. Bu ilişki, üretim araçlarına sahip olup olmama biçiminde ortaya çıkar ve o toplumun insanları arasında mülkiyet ilişkileri olarak belirir. **İnsanlar üretim yaparken ya üretim araçlarına toplum olarak sahip olmuşlar ve özgürce çalışmışlardır, ya da üretim araçlarına toplumun içinden bir grup insan sahip çıkarak, geriye kalan büyük çoğunluğu bu üretim araçlarında baskı altında, şiddet uygulayarak çalışmaya zorlamışlardır. Yani sömürmüşlerdir.** Üretim araçlarından yoksun olanlar da «yaşamak için çalışmak zorunda olduklarından» bu boyunduruğa girmişlerdir.

Üretimin amacı, üretim araçlarının mülkiyetinin kimin elinde olduğuna bağlıdır. Kapitalist toplumda üretim araçlarının özel mülkiyeti azınlık sermayedar sınıfın elindedir. Bu nedenle üretim bu sınıfın bencil çıkarları için yapılır. Amaç kâr'dır. Üretim araçlarının toplumun malı olduğu sosyalist düzende ise üretim, toplumdaki herkesin ihtiyaçlarını en iyi biçimde karşılamak amacıyla planlanır.

Üretimin yapılabilmesi için insan gücü, iş alet ve araçları, iş nesneleri ve iş konuları biçiminde adlandırdığımız üç temel unsur gerekliydi. Acaba üretimin yapılabilmesi için zorunlu olarak bir başka unsur daha gerekiyor mu? Yani işverene, patrona, yani sermayedara ihtiyaç var mıdır? Varsa, üretim süreci içinde yeri neresidir?

İşçilerin ve emekçilerin bütün değerleri yarattığı kapi-

talist üretim sisteminde, sermayedarlar bir çivi dahi çakmazlar. Fakat üretimde, üretim araçlarının sahibi olarak egemen sınıf durumunu elde ederler. Ancak üretimin yapılabilmesi için, üretim araçlarının mutlaka bir avuç insanın mülkiyetinde bulunması gerekmez. Bu nedenle üretim sürecinde sermayedarların, vazgeçilemeyecek zorunlu bir yeri yoktur. «Hayır vardır» diyebilmek için, sermayedarların üretim sürecinde kaçınılmaz bir görevleri, ya da eylemleri gösterilmek zorundadır. Yani, üretim sürecinde insan gücünün, iş aletlerinin, iş konularının vazgeçilmezliği gibi, alınteri, göznurunun gerekliliği gibi bir görev, ya da eylemi sermayedarların üstlenmiş olması gerekir. Böyle bir durum yoktur.

Kaldı ki, ilk insanların toplumlarında sürdürülen üretim eyleminde işverene, patrona yani sermayedara rastlanmamaktadır. Aynı şekilde günümüz sosyalist toplumlarında da üretim, sermayedarsız, yani üretim araçları bir avuç azınlığın mülkiyetinde olmadan yapılmaktadır. Üretim yapılabilmesi için sermayedara hiç bir şekilde gerek yoktur. Bu nedenle, «işverensiz yani sermayedarsız üretim olmaz» dersek düpedüz yanlış konuşmuş oluruz.

İŞÇİLER ÇALIŞMAK ZORUNDADIR

Şimdi şu sorunun cevabını bulmamız gerekiyor: Biz işçiler neden çalışmak zorundayız? İnsanlar yaşamak için çalışıp üretim yapmak zorundadır. Ama biz işçiler bunun da ötesinde çalışmaya **mecburuz.** Acaba bizi mecbur eden nedir? Bir an için çalışmaktan vazgeçtiğimizi düşünelim... Ne olur? «Aç kalırız. Yaşamamız güçleşir.» Bu cevap hemen hemen hepimiz için ortaktır. Fakat bizi çalışmaya hiç kimse zorlamıyor. Kimse «çalışın» diye sırtımızda kamçı şaklatmıyor. Yasalar da «Özgürsünüz. İster çalışır, ister çalışmazsınız» diyor. Ancak bu özgürlükler kâğıt üzerinde

kalıyor. Sırtımızda bizi çalışmaya zorlayan «açlık» kırbacı şaklıyor da şaklıyor.

Peki bizi çalışmaya «mecbur» eden yaşadığımız toplumda, çalışmadan yaşayabilenler var mı? Herkes bizim, gibi çalışmaya mecbur mu? Hayır. Çalışmaya mecbur olmayan, çalışmadan yaşayabilen insanlar vardır. Sözgelişi büyük toprak sahipleri, fabrika, ticarethane sahipleri bizler gibi çalışmadan, çalışanların sırtından geçinip bolluk içinde yaşayabilmektedirler.

Öte yandan biz işçiler, istediğimiz, sevdiğimiz işlerde değil ancak bulabildiğimiz işlerde çalışıyoruz? Üstelik çalışırken, hangi alet ve araçları kullanmamız gerektiğine, hangi hammaddeyi ne miktarda işleyeceğimize, ürettiğimiz ürünün kimlere, nasıl ve ne biçimde dağıtılacağına biz karar verebiliyor muyuz? Bu soruların cevabı kocaman bir HAYIR olur.

Bütün bu kararları en fazla kârı elde etmek amacıyla sermayedar verir. Biz işçilere ise bu kararların belirlediği koşullar içinde çalışmak düşer. Yani aç kalmamak, yaşayabilmek için bu sömürü koşullarını kabul ederek çalışmak zorunda kalırız.

Ancak, sermayedar, elindeki üretim araçlarını harekete geçirebilmek için bizim işgücümüzü satın almak zorundadır. Biz işçiler de işgücümüzü satıp karşılığında aldığımız ücretle yaşamamızı devam ettiririz. **Biz işçilerle, sermayedarlar arasında kurulan bu ilişki, yaşadığımız kapitalist toplumun kaçınılmaz üretim ilişkisini oluşturur. Bu ilişki bir sömürü ilişkisidir.** Eşitsiz, adaletsiz bir ilişkidir. Biz işçler açlık baskısıyla, yaşamak çin işgücümüzü satarken, sermayedar en fazla kârı elde etmek için harekete geçer. Burada sermayedarın gücü, üretim araçlarına sahip olmasından gelmektedir. Sermayedarın ileri sürdüğü koşulları genel olarak kabul etmek zorunda oluşu-

muzun temel nedeni de biz işçilerin üretim araçları üzerinde hiç bir «hakkımızın» bulunmayışıdır.

Peki bu duruma nasıl gelinmiş? Neden insanların arasındaki bu eşitsizlik gittikçe derinleşen bir uçurum halini almış? Üretim araçları, nasıl olmuş da bir avuç insanın özel mülkü olabilmiş? İnsanın insanı sömürmesi nasıl başlamış?... Ve insanın insanı sömürmesine son vermek mümkün mü? Dünyamızda sömürünün bulunmadığı toplum var mı?

Bu soruların cevabını toplumların tarihine bakarak bulmaya çalışalım. Bakalım tarihte neler olmuş?... Toplumların gelişme yasası neymiş, toplumların ilerlemesi nasıl ve ne doğrultudaymış?...

Ders III

Üretim Biçimleri ve Gelişimi

Toplumlardaki gelişmeyi kavrayabilmemiz için, toplumsal gelişmenin temel yasalarını iyi bilmemiz gerekmektedir. Bunun için üretim güçleri, üretim ilişkileri, üretim biçimi ve üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki ilişkinin ne demek olduğunu öğrenmeliyiz.

ÜRETİM GÜÇLERİ, ÜRETİM İLİŞKİLERİ, ÜRETİM BİÇİMİ

İnsanların en temel, belirleyici eyleminin ÜRETİM olduğunu söylemiştik. İnsanların yaşamak için sürdürdükleri üretimin iki ana görünüşü vardır. Bunlardan bir tanesi, insanların doğa ile olan ilişkilerini yansıtır. İnsanın doğa ile alışverişini, mücadelesini, doğaya baskınlık derecesini gösteren üretimin bu yanı, ÜRETİM GÜÇLERİ olarak belirir. Üretimin diğer yönü ise üretim sırasında, insanların kendi aralarında kurdukları kaçınılmaz ilişkileri yansıtır. Üretimin yapılabilmesi için zorunlu olan insanlar arasındaki bu ilişkilere ÜRETİM İLİŞKİLERİ denir.

1) ÜRETİM GÜÇLERİ

Üretim güçleri denilince, insanların doğayı etkileme biçimleri, kullandıkları araçlar ve üretim eylemine bağlı

yetenekleri anlaşılır. Yani, insanların üretim yapmak için geliştirdiği teknik yöntemler, başvurduğu üretim araçları, bu araçlar içinde özellikle iş aletleri ve deney, bilgi, beceri ile donanmış insanın kendisi, toplumun ÜRETİM GÜÇLERİNİ meydana getirir. Başka biçimde söylersek, **üretimin unsurları olan İNSAN GÜCÜ, İŞ ALETLERİ, İŞ KONULARI ve üretimde kullanılan teknik yöntemler, bilim, toplumun ÜRETİM GÜÇLERİ sayılır.** İnsanlar bu güçlerle doğayı etkiler ve üretim yaparlar. Gerek üretim araçları, gerekse üretim teknikleri insanların üretim eylemlerinin ürünüdür. Bu bakımdan ÜRETİM GÜÇLERİ insanların doğayla olan ilişkisini yansıtır.

Üretim güçleri, üretimdeki değişme ve gelişmenin kaynağıdır. Çünkü, üretim güçleri sürekli gelişmektedir. Üretim güçlerindeki gelişme ilkönce iş aletlerindeki değişmeyle başlar. Üretim eyleminde bulunan insanların doğadan edindikleri bilgiler, çözümledikleri doğa yasaları, yeni iş deneyleri, yetkinleşmiş yeni iş aletleri olarak yansır. Kendini en çabuk alet yapımında gösterir. Bu durumda insan kendi yeteneklerini de geliştirir. Becerisi artar. Üretim güçlerindeki bu gelişme, insanlar arasındaki üretim ilişkilerinde ve toplumun yapısında köklü değişikliklere yol açar.

Üretici güçler içinde insan gücü, yani işçiler ve emekçiler başta gelir. İnsanın çalışma gücü, iş aletleri, iş nesneleri, üretim teknikleri ve bilim olarak saydığımız üretim güçleri içinde toplumun ihtiyaçlarını üreten insan gücü birinci sırayı alır. İşçiler ve emekçilerden üretici güç olarak söz edildiği zaman, bu insanların iş deneyleri, bilgileri, yetenekleri de birlikte sayılır. Kısaca söylersek:

İNSAN + İŞ ALETLERİ, ARAÇ GEREÇLER + İŞ KONULARI = ÜRETİM GÜÇLERİ

Veya

İNSAN + ÜRETİM ARAÇLARI = ÜRETİM GÜÇLERİ

2) ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Üretimin diğer yanı ise, üretimin yapılması için insanların kendi aralarında zorunlu olarak kurdukları ilişkileri yansıtır. **Ürünlerin, üretim, değişim, dağılım ve tüketimi sırasında, isteseler de, istemeseler de insanlar arasında kurulan bu ilişkilere ÜRETİM İLİŞKİLERİ denir. Bu ilişkilere ekonomik ilişkiler de denir.**

Üretimin gerçekleşmesi için, insanlar arasında zorunlu olarak kurulan üretim ilişkileri, her zaman, insanların üretim araçları karşısındaki durumlarını yansıtır. Bu ilişkiler üretim araçlarına sahip olup olmama durumuna göre belirir. Üretim araçlarının bir avuç azınlığın elinde özel mülk olarak bulunduğu toplumlarda üretim ilişkileri, sistemli şiddet uygulamasına, baskıya, zora dayanan sömürü ilişkileri biçiminde ortaya çıkar. Üretim araçlarının özel mülk değil de, toplumsal mülk olup toplumun denetiminde bulunduğu toplumlarda ise, üretim ilişkileri baskıya, şiddete, zora dayanmayan, insanın insanı sömürmediği kardeşçe yardımlaşma, dayanışma ve planlı işbölümü, işbirliği biçiminde ilişkiler olarak kurulur.

Birinci durumda, yani üretim araçlarının özel mülk olup sömürünün sürdüğü toplumlarda üretim ilişkileri, çıkarları birbirine taban tabana zıt sınıf ilişkileri olarak belirir.

Bütün üretim ilişkilerinin temelinde, üretim araçlarına sahip olup olmamak vardır. İnsanların üretim araçlarıyla olan bu ilişkisi, aralarında bir mülkiyet ilişkisinin doğmasına yol açar. Buna mülkiyet ilişkisi denir. Üretim ilişkilerinin bütün görünen biçimlerinin temelini bu mülkiyet ilişkisi meydana getirir. Bu yüzden **toplumların tarihi incelenirken mutlaka «üretim araçlarının mülkiyeti kimin elinde» sorusunu açıklamak gerekmektedir.** Çünkü üretim

güçleri gelişip toplum ilerledikçe, insanların üretim araçları karşısındaki mülkiyet biçimleri de değişmektedir.

3) ÜRETİM BİÇİMİ

Üretim güçleri ile üretim ilişkileri bir birlik, bir bütünlük içinde bulunur. Buna ÜRETİM BİÇİMİ denir. Üretim güçleri ile üretim ilişkileri bir paranın iki yüzü gibidir. Birbirinden ayrılması mümkün değildir. Ancak öncelik, üretim güçlerindedir. Belirleyici olan üretim güçleridir. Üretim güçleri geliştikçe üretim ilişkileri de değişir. Böylece üretim biçimi bütünüyle değişikliğe uğrar. Toplumların gelişmesi, bir üretim biçiminden daha üst düzeydeki bir üretim biçimine geçerek olur. Üretim biçimindeki köklü bir değişiklik, mutlaka üretici güçlerin gelişmesiyle başlar. İnsanlar yeni üretim güçleri elde ederek, doğayla mücadelede daha etkin olurlar ve hayatlarını kazanma biçimleri ile toplumsal ilişkileri değişikliğe uğratırlar. Her üretim biçimi, üretim araçları ve ürünlerin üretim eylemine uygun yeni bir mülkiyet biçimini ve sınıflı toplumlarda bir sınıf yapısını ifade eder.

Toplumların tarihi, üretim ilişkilerinin değişmesine karşılık olarak beş üretim biçiminin yaşandığını göstermektedir. Bu üretim biçimleri sırasıyla **İlkel Toplum, Köleci Toplum, Feodal Toplum, Kapitalist Toplum ve Sosyalist Toplumdur. İlkel ve Sosyalist toplumlardaki üretim biçimlerinde, üretim araçları özel mülk değildir ve sömürü yoktur. Köleci, Feodal ve Kapitalist toplumlarda ise üretim araçları bir avuç azınlığın özel mülkiyetindedir, insanın insanı sömürüsü ve sınıf mücadelesi vardır.**

ÜRETİM GÜÇLERİ İLE ÜRETİM İLİŞKİLERİ ARASINDAKİ UYGUNLUK

Toplumların gelişmesi, üretim güçleri ile üretim iliş-

kileri arasındaki uygunluğa bağlıdır. Bir toplumda ÜRETİM GÜÇLERİNİN vardığı düzey ne ise, ÜRETİM İLİŞKİLERİ de ona uygun olmak zorundadır. Bu uygunluk toplumsal gelişmenin, ilerlemenin başta gelen kuralıdır. Üretim ilişkileri, üretim güçlerinin gelişme düzeyine uyuyorsa, üretim güçlerini geliştirir, ilerletir. Ancak bu gelişme ve ilerleme atbaşı gitmez. Bir süre sonra üretim ilişkileri, gelişen üretim güçlerinin gerisinde kalır ve üretim güçlerine ayakbağı olmaya, köstek olmaya başlar. Bu durumda üretim güçleri ile üretim ilişkileri çelişkiye düşer. O zaman eskimiş üretim ilişkilerinin değişmesi kaçınılmaz olur ve yerini yeni üretim ilişkileri alır. Üretim ilişkilerinin temelinde mülkiyetin bulunduğunu hatırlarsak, değişmenin üretim araçlarının mülkiyet biçiminde olduğunu anlarız.

(Üretim güçleri denilince, bilgi, iş deneyi ve üretim becerisi edinmiş **insan gücü** ile bu insanların üretim için başvurduğu tüm **üretim araçlarını** anlıyoruz. Bu üretim güçlerinin düzeyi insanın doğa karşısındaki durumunu gösterir. Öyleyse üretim güçlerinin gelişme düzeyini anlamak için, üretimin hangi iş aletleriyle yapıldığına ve bu aletleri kullanan insanların bilgi, deney ve üretim becerilerine, toplumdaki bilimin, teknolojinin, kültürün derecesine bakmamız gerekir.)

1) İLKEL TOPLUM

Yeryüzünde insanın meydana gelmesi, bilimsel araştırmalara göre 2 milyon yıl öncesine varmaktadır. İnsanlar, ilk iş aletlerinin yapılması ve üretim eylemiyle hayvanlar aleminden ayrılmışlardır. Bu bakımdan insanlığın tarihi, ilk iş aletlerinin yapılmasıyla başlar. İlkel toplum, iş aletleri yapıp üretime geçen ilk insanların meydana getirdiği ilk toplum biçimidir.

İlkel Toplumun Üretim Güçleri

Yaşamak için mücadele eden ilk insanların, taş, sopa, kemik ve bir ucu sivriltilmiş kamaya benziyen taş gibi son derece basit aletler kullandığı görülmektedir.

İnsanlar bu aletlerle, kendilerini yırtıcı hayvanlardan korumaya çalışıyor, küçük hayvanları avlıyor, kabukları kırıyor, kök ve otları topluyor ve böylece güçlükle karnını doyurarak yaşamını sürdürüyordu.

Bir süre sonra, taş ve sopanın birbirine bağlanmasıyla taş balta ve sopanın ucuna sivri bir taş bağlanmasıyla da mızrak gibi aletler yapılmaya başlandı. Böylece av yöntemleri ve olanakları biraz gelişti. İnsanlar, etraflarındaki basit yiyecekleri toplamaktan ilkel bir avcılığa yöneldiler. Bu basit aletleri kullanmanın sağladığı deney, beceri ve bilgilere sahip oldular. Bu dönemde temel itici güç **insanın kol gücüydü.**

İlkel Toplumda Üretim İlişkileri

İlk insanlar doğa güçleri karşısında çok zayıftılar. Tek başına bir insanın yırtıcı hayvanlarla ve doğa güçleriyle başedebilmesi olanaksızdı. Bunun için ilk insanlar basit çalışma işlemlerini ortaklaşa yürütürlerdi. Basit aletleri ortaklaşa yaparlardı. Yiyecek toplamak, ava gitmek, balık tutmak gibi işleri ortaklaşa sürdürürlerdi. Ortaklaşa çalışma, insanlar arasında yardımlaşma, dayanışma ilişkilerinin kurulmasını doğuruyordu. Gereken ihtiyaçlar bu biçimdeki karşılıklı ilişkilerle elde ediliyordu.

Ortaklaşa çalışma, üretim araçları üzerinde ortak mülkiyeti zorunlu kılıyordu. Hiç kimse, üretim araçlarına sahip çıkarak diğerlerini bunlardan yoksun bırakamıyordu. Elde edilen ürünler eşit olarak bölüşülüp ortaklaşa tüketiliyordu. Öte yandan gün doğumundan gün batımına kadar çalışan insanlar ancak karınlarını doyurabilecek kadar ürün elde edebiliyordu. Bu bakımdan bir insanın çalış-

madan sırtüstü yatıp diğerlerinin çalışmasından geçinmesi olanaksızdı. Basit iş aletleriyle yapılan çalışma, son derece yetersiz yaşama koşulları sağlıyordu. Ancak ölmeyecek kadar beslenme olanağı doğuyordu. Kimsenin elinde bir ürün fazlası birikemiyordu.

İş aletlerinin basitliği, çeşitli ve farklı işlerde her insan tarafından yapılıp kullanılması, bunlar üzerinde özel mülk edinmeyi gerektirmiyordu. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyet bulunmayınca insanın insan tarafından sömürülmesi de gerçekleşmiyordu. Bu yüzden ilkel toplum biçiminde bir grup insanın diğer insanlar üzerinde baskı kurması, şiddete başvurması, dolayısıyla herhangi bir baskı aracı meydana gelemiyordu.

Ürünler, doğrudan tüketim için üretiliyor, her topluluk kendi ürettiği ile yaşıyordu. Doğa güçlerine, yırtıcı hayvanlara karşı ancak topluluk karşı koyabiliyordu. Bunun için bir kişinin yaşaması topluluk üyesi olmasıyla olanaklıydı.

Tek tek insanların sıradan ihtiyaçları için değil, topluluğun varlığını sürdürmek için üretim yapılıyordu. Temel olan topluluğun güvence altına alınmasıydı.

Üretim Güçlerinin Gelişmesi
Yeni Üretim İlişkilerinin Doğması

Binlerce yıl süren yaşama kavgası, doğayla olan mücadele insanlara birçok deney, iş alışkanlığı, bilgi, beceri kazandırdı. İki odun parçasını birbirine sürterek **ateş yakma** olanağının bulunması, insanların doğayla olan mücadelelerinde yeni gelişmelere yol açtı. İnsan, ağaç tepelerinde yaşamaktan kurtuldu. Soğuktan korundu. Ateş sayesinde yırtıcı hayvanlardan kendini daha iyi koruyan insan, yiyeceğini pişirerek yemeye ve çok çeşitli besin elde etmeye başladı. Bunlardan daha da önemlisi, insanlar ateşe hükmederek, daha mükemmel iş aletleri yaptılar.

Böylece, o ana kadar doğada saklı kalan bir güç insanın eline geçti.

Kaba taş aletlerin yerini, yontulmuş, kesilmiş taş aletler aldı. Tahta aletler geliştirildi. Duruma ve ihtiyaca göre, belli işler için özel aletler yapıldı. Bunların içinde en önemlisi OK ve YAY'ın bulunması oldu. Bundan başka özel hayvan tuzakları, balık avı için kanca ve zıpkınlar, barınmak ve besinleri saklamak için toprak kulübeler yapıldı.

Ok ve yayın bulunması avcılığın gelişmesine, biraz daha iyi beslenmeye ve bu arada yırtıcı hayvanlardan daha iyi korunmaya olanak sağladı.

Doğal İşbölümü

İş aletlerinin çeşitlenip gelişmesi, yeni iş alanlarının doğması ve her iş için özel aletlerin yapılmaya başlanması ve özellikle avcılığın gelişmesi, topluluğu meydana getiren insanlar arasında bir işbölümüne yol açtı. Ancak bu işbölümü, cinsiyet ve yaşa dayalı olarak kadınlar ile erkekler arasında, büyüklerle çocuklar arasında oldu. Avcılık daha çok erkek gücünü ve dayanıklılığını gerektirdiğinden bu alanda erkekler çalışmaya başladı. Kadınlar da ot ve kökleri toplama, ateşi koruma, çocuklara bakma gibi işleri üslendi.

Doğal işbölümünün doğmasıyla üretim daha verimli olmaya ve yiyecek bulma sorunu daha güvenli biçimde çözümlenmeye başladı. Avcılık belirli bir iş alanı olarak gelişti. Sürek avları, bataklık ya da uçurum kenarına sıkıştırılan hayvan sürülerini canlı olarak avlama olanağı yarattı. Bunun sonucu hayvanların evcilleştirilip ehlileştirilmesi sağlandı. Hayvanların etinden başka, sütünden, derisinden, postundan, tüy ve kıllarından yararlanıldı. Hayvan yetiştirmek yeni bir iş alanı olarak etkinlik kazandı. Hayvancılık uğraşısı böylece bağımsız bir iş durumuna

geldi. En önemlisi üretim güçlerine, insanın kol gücünün yanına hayvan gücü eklendi. Yine doğada saklı bulunan bir güç, insanın bilinçli ve amaçlı çabası sonucu insana yararlı duruma getirilmiş oldu.

Toplumsal İşbölümü

Ateşin yandığı yerlerdeki madenlerin erimesi, insanların bazı madenleri bulup kullanmasını sağladı. Özellikle bakır ve kalayın bulunması, daha sonra bunlardan tunç elde edilmesi birçok yeni ve yetkin aletin yapılmasına olanak yarattı. Taş ve tahtadan aletlerin yerini madenden aletlerin alması üretim güçlerinin gelişmesinde önemli bir rol oynadı. Emek üretkenliği artmaya, yapılan işler farklı üretim alanlarına yayılmaya başladı.

İnsanın kol gücüne hayvan gücünün katılması ve madeni aletlerin gelişmesi toprağın işlenmesine, topraktaki çalışmanın veriminin artmasına yol açınca, bazı kabileler topraktaki çalışmalarına ağırlık verdi. Tarım alanında çalışma başlı başına bir üretim alanı oluştururken, bazı kabileler de hayvancılıkla uğraşmayı daha çok benimsediler. Böylece, üretim birbirinden ayrı iki alanda farklılaşmaya ve insanlar da bu farklı alanlarda gruplaşmaya başladı. Hayvancılıkla uğraşanlar çoban kabileleri, tarımla uğraşanlar çiftçi kabileleri meydana getirdiler. **İlk büyük toplumsal işbölümü böyle oluştu.**

Bu toplumsal işbölümü üretimin büyük ölçüde artmasına yol açtı. Kabileler ihtiyaçlarından fazla, tükettiklerinden fazla ürün üretmeye başladı. Bir süre sonra artı-ürünler (ihtiyaç fazlası ürünler) kabileler arasında değiş tokuş edildi. Hayvancılıkla uğraşanlar, ellerinde biriken et, süt, deri, post, yün gibi hayvan ürünlerini, ihtiyaç duydukları buğday, arpa, sebze gibi tarımsal ürünlerle değiştirmeye giriştiler. Aynı girişimi tarımla uğraşan çiftçi kabileler de yapıyordu. Çünkü, hayvancılıkla uğraşan kabilelerin ta-

rım ürünlerine, tarımla uğraşan kabilelerin hayvan ürünlerine ihtiyacı vardı.

Tarım ve hayvancılık alanlarında üretim geliştikçe, insanların gün doğumundan gün batımına sadece karınlarını doyurmak için çalışmaları büyük ölçüde zorunluluk olmaktan çıktı.

İnsanlar diğer ihtiyaçlarını gidermek için yeni üretim alanlarında çalışmaya başladılar. Özellikle tarımsal üretimin daha bol ve daha düzenli ürün vermesi, toplumdaki bir grup insanın yiyecek maddeleri dışında çalışmalarına olanak tanıdı. Bu arada demirin bulunması ve işlenmesiyle gittikçe yetkinleşen aletlerin ve silahların yapımı, daha çok emek ve yetenek isteyen işler olarak hayvancılık ve tarımcılıkla uyuşmaz oldu. Topluluğun bazı üyeleri, demircilik, çömlekçilik, dokumacılık gibi, **el zanaatlarına dayanan üretim** dalında uzmanlaşmaya başladı. Bu zanaatkarların emeği çoban ve çiftçilerin emeğinden ayrıldı ve bağımsız bir üretim dalı durumuna geldi. Bu iş alanının farklılaşmasıyla da **ikinci büyük toplumsal işbölümü** doğmuş oldu.

İşbölümünün gelişmesiyle üretim birbirinden bağımsız üç farklı alanda, tarım-hayvancılık-zanaatkarlık alanlarında büyük ölçüde arttı ve ürün değişimi hızlanarak daha genişledi. Tarım ve hayvancılık ürünlerinin yanısıra, tunç ve demir baltalar, madeni sabanlar, zıpkınlar, kılıçlar, kalkanlar, çömlekler, kaplar, çeşitli dokumalar zanaatkarların ürünleri olarak değiş tokuş edilmeye başlandı.

ÜRETİM ARAÇLARI ÜZERİNDE ÖZEL MÜLKİYETİN DOĞMASI

Toplumsal işbölümü ve iş aletlerinin gelişmesi emek üretkenliğini arttırdı. İnsanlar, madenden yapılan aletler kullanarak, ateşten, hayvan gücünden, topraktan, akarsu-

dan, ormandan, madenden yararlanmaya ve yeni iş konuları üzerinde farklı üretim dallarında çalışmaya, üretimi büyük ölçüde arttırmaya başladılar. Böylece insanın bilgisi, deneyi, iş alışkanlıkları, becerisi dolayısıyla gücü ve doğaya üstünlüğü arttı. Doğaya olan bağımlılığı biraz daha azaldı. Bu durum, ilkel toplumun üretim güçlerinin geliştiğini göstermektedir.

Üretim güçlerinin bu düzeye ulaşması, insanlar arasındaki üretim ilişkilerinin yeni biçimler almasına, yeni üretim ilişkilerinin doğmasına yol açtı. Çünkü, işbölümü üretimi farklı iş alanlarına bölmüş ve insanların bu alanlarda gruplaşmasına, toplanmasına yol açmıştır. İş aletleri, başlangıçtaki basitliğinden, herkesin elde edip yapıp kullanabildiği taş, sopa, taş balta basitlikten çıkmıştır. Artık iş aletleri, doğmasına yol açtıkları farklı iş alanlarına ait, bu alanlarda çalışan insanların belli uzmanlıklarıyla kullanılabilen gelişmiş aletler durumuna gelmiştir.

İlkel toplumdaki ortaklaşa çalışma, bir işe hep birlikte koşma biçiminde işbirliği, üretim güçlerinin bu gelişme düzeyine uymamaya başladı. Yani, işin farklı alanlara bölünmesi, emek üretkenliğinin artması gelişen aletler, ortak çalışmayı gereksizleştirdi. Gelişen üretim tekniği insan gücünün verimsiz kullanımına izin vermedi. Oysa, daha önce insan gücü ortaklaşa çalışma içinde daha verimliydi. Böylece ortaklaşa çalışma çözüldü, yerini bireysel çalışma aldı. Çünkü, farklılaşan iş alanlarında, gelişmiş aletler üzerinde çalışan insanlar uzmanlaşmıştı. Bireysel çalışma daha verimli oluyordu. Yeni, gelişmiş alet ve araçlar, insanları ihtiyaçlarını gidermek için birbirinden farklı işlere itiyordu. Bu durum, üretim güçlerindeki gelişmenin doğal, kaçınılmaz bir sonucuydu.

İşte bu durumda üretim araçları üzerinde ÖZEL MÜLKİYET doğmaya başladı. Çünkü, ortaklaşa çalışma ortadan kalkınca, üretim araçları üzerindeki ortaklaşa mülki-

yet dayanağını kaybetmişti. Kişisel çalışma, kişisel emek farklılığı ortaklaşa emeğin yerini alınca üretim araçları üzerinde özel mülkiyet doğmaya başladı. Her aile üzerinde çalıştığı iş konularına, kullandığı iş aletleri ve araçlarına ve de elde ettiği ürünlere sahip çıkmaya başladı. Aileler, bu tarla, karasaban, öküzler, buğdaylar «bizim» demeye hak kazandı. Çünkü, üretim güçlerinin gelişim düzeyi, üretim araçlarının ortak mülkiyeti ile uyuşmuyor, üretim araçlarının özel mülkiyetini gerekli kılıyordu. Böylece üretim güçlerinin gelişmesinin önündeki engel kalkıyor, iş aletleri gelişiyor, üretim artıyor, ihtiyaçtan fazla, yani yaşamak için gerekli olandan fazla bir ürün insanların elinde birikiyordu.

SINIFLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

İlkel toplumun çözülmesi ve servet eşitsizliğinin büyümesinde mal değişimi büyük rol oynadı. Kabileler arasındakI mal değişiminde, kabile reisleri ve kabilenin sözü geçen yaşlıları toplulukları temsil ediyorlardı. Bunlar giderek toplumsal zenginliğin bir bölümünü mülk edinmeye başladılar. Kabile reisleri ve yaşlılar değiş tokuş edilen sürüler üzerinden kendilerine pay almaya başladılar. Kabile reisleri ve diğer ileri gelenler aileleriyle birlikte zenginleşmeye başladılar.

Öte yandan, aileler arasında mal değiş tokuşu, peşinden borçlanmayı getirdi. Özellikle toprakta çalışan aileler, toprak düzenli ve bol ürün verdiğinden daha fazla ürün fazlasına sahip oluyorlardı. Bir sonraki mevsim ürününden ödemek üzere bu ailelere borçlanan aileler, borçlarını ödemedikleri zaman sahip oldukları üretim araçlarını borçlarına karşılık olarak vermek zorunda kalıyor, böylece gittikçe yoksullaşıyorlardı. Topluluk giderek zengin ve yoksul ailelere bölünüyordu.

Bu arada kabileler arası savaşlar devam ediyordu. Ürün fazlasının üretilemediği ilk dönemlerde savaşlarda esir olanlar genellikle öldürülüyordu. Çünkü bu esirleri doyuracak bir ürün fazlası yoktu. Fakat ürün fazlasının ortaya çıktığı dönemlerde savaş esirleri öldürülmemeye ve boğazı tokluğuna çalıştırılmaya başlandı. Ancak zenginleşen aileler, daha fazla köle sahibi olabiliyor ve daha çok köle emeğine el koyarak zenginliklerini hızla arttırıyordu. Yoksul aileler köle emeğinden bu kadar çok yararlanamıyordu. İş aletlerinin gelişmesi köle emeğinin verimini artırınca, köle sahibi zenginler çalışmaktan vazgeçiyor, üretim yapmadan yaşamını sürdürüyordu. Bu yüzden kabileler arasında «köle kazanma» savaşları başgösterdi. Birçok geri kabile köleleştirilmeye başlandı.

Böylece toplum özgür insanlar ve köleler olarak iki gruba ayrıldı. Köle sahipleri etkinliklerini artırarak toplumun idaresini ele geçirdiler. Zenginliklerini korumak, devam ettirmek için kölelere ve diğer yoksul ailelere baskı yapmaya başladılar. **Toplum, köle sahibi efendiler ve köleler olmak üzere iki sınıfa ayrıldı.**

Köle sahibi efendiler, üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde bulunduruyor, köleler ise hiç bir üretim aracına sahip bulunmuyordu.

Şimdi artık toplumda, üretim araçları karşısındaki durumları birbirinden farklı, üretimde oynadıkları rol, aldıkları görev ve gelir kaynakları yani, ürünlerden aldıkları pay farklı olan, dolayısıyla yaşama koşulları ve biçimi birbirinden ayrı olan insan grupları vardır. Bu insan gruplarının arasındaki ilişkiler kardeşçe yardımlaşma, dayanışma olmaktan çıkmış, karşılıklı çıkar çatışmasına dönüşmüştür. **İşte bu insan gruplarına sosyal sınıf denir.**

Üretim araçları üzerinde özel mülkiyet doğduğu zaman, çıkarları taban tabana birbirine zıt sosyal sınıflar ortaya çıkmıştır. Üretim araçlarına sahip olanlar, üretim

araçlarına sahip olmayanlar olarak toplum iki sınıfa ayrılmıştır. Bundan böyle üretimin gerçekleşmesi için insanlar arasında kurulan üretim ilişkileri bu sınıflar arasında kurulmaktadır. Üstelik bu ilişkiler baskıya, zora, şiddete dayanan sömürü ilişkileri olduğundan bu sınıflar arasında sınıf mücadelesi olarak belirecektir.

Böylece ilkel toplumun yerine ilk sınıflı toplum, köleci toplum biçimi geçmiş olur.

2) KÖLECİ TOPLUM BİÇİMİ

Köleci toplum, insanlığın tarihinde insanın insan tarafından sömürüldüğü ilk sınıflı toplum biçimidir. Temel sınıfları efendiler ve köleler meydana getirir. Üretim araçlarına ve kölelere sahip olan «efendiler» toplumun egemen sınıfı, ezen sömüren, baskıcı sınıfıdır. Başta «köleler» olmak üzere, yoksul köylüler ve zanaatkarlar da ezilen, sömürülen sınıf ve tabakaları oluştururlar. Köleler, karasaban, öküz gibi üretim aracı sayılırlar ve efendilerin özel mülküdürler. Üretim araçlarından farkları «konuşan alet» olarak gösterilir.

Köleci Toplumun Üretici Güçleri

Köleci toplumun üretim dalları, tarım, hayvancılık ve zanaatkarlıktır. İş aletleri bu toplum biçiminde oldukça yavaş bir gelişme göstermiştir. Temel iş aletleri, kancalı saban, tırmık, kazma, çatal ve orak olarak görülmektedir. Toprak, oldukça basit aletler ve teknikle işlenmektedir. Toplumda en temel üretici güç kölelerdir. Üretim tekniğinin gelişme gösterdiği alanlar demircilik, çömlekçilik, dokumacılık, değirmencilik gibi pazar için mal ürtilen dallardır. Bu üretim dallarında körük, çömlekçi tornası, dokuma tezgahı, elle işleyen değirmen taşı gibi yeni aletler görülmektedir. Bunlardan başka, demir

cevheri, altın, gümüş madenlerinin çıkarılması, dokumacılıktan ayrılan iplikçilik, elbise ve silah yapımı ayrı üretim dalları olmaktadır. Tarımda ise, tahıl üretiminden başka bahçıvanlık, bağcılık, keten ekimi, yağ bitkilerinin yetiştirilmesi, zeytincilik, şarapçılık gibi yeni üretim alanları görülmektedir. En temel üretici güç olan kölelerin emeği tek başına bir şey ifade etmiyordu. Bunun için çok sayıda kölenin emeği basit işbirliği biçiminde bir araya getirilerek emek üretkenliği sağlanıyordu.

Üretim İlişkileri ve Sömürü Biçimi

Köle sahibi efendiler, toprak, iş aletleri ve araçları ile birlikte üretici olan kölelerin de mülkiyetine sahipti. Üretim ilişkilerinin temeli böyle oluşmuştu. Yaratılan ürünün tümü efendinin oluyordu. Bu toplam ürünün köleyi ölmeyecek kadar besleyen kısmı gerekli ürün, geri kalan büyük kısmı artı-ürün oluyordu. Köleler kaba kuvvetle zorlanarak çalıştırılıyorlar ve gerekli ürünün de altında bir tüketime mecbur ediliyorlardı. Bu yüzden işgücünü koruyamayan çok sayıda köle ölüyordu. Üretimde boşalan bu yeri doldurmak için fetih savaşları yapılıyor ve birçok ülkenin yeniden askerleri, halkının bir kısmı köle yapılıyordu. Böylece «insan pazarları» kuruluyor, köle ticareti bütün iğrençliğine rağmen sömürücüler tarafından iş ediniliyordu.

Artı-ürünün büyük bir kısmı efendiler tarafından lüks tüketime harcanıyordu. Büyük tapınaklar yapılıyor, ziyafetlere, oyunlara, eğlencelere harcanıyordu. Efendiler böylece asalak bir yaşam sürdürüyorlardı. Ancak ürünlerin bir kısmı da efendiler tarafından satılıyordu. Alım satım hızlanıyor, bazı insanlar mal değişimi işiyle yani ticaretle uğraşıyordu. Böylece tüccar sınıfının ortaya çıkması, **üçüncü toplumsal işbölümünü** gerçekleştirmiş oldu.

Köleler, efendiler tarafından artı - ürünün artırılması

için en zalim, en barbar, en vahşi biçimde sömürülürken, bir kısım insan üretime katılma gereği duymadan, bilim, teknik ve sanatla uğraşmaya başladı. Matematik, mekanik, astronomi, mimarlık ve yapı sanatı, felsefe gibi birçok bilim dalında önemli gelişmeler oldu. Çok sayıda köle çalıştırılarak, su bentleri, sulama sistemleri, yollar, köprüler, büyük binalar yapıldı. Köle emeğinin sömürülmesi böylece üretim güçlerinin gelişmesini hızlandırdı.

Devletin Ortaya Çıkışı

Köleler bu amansız vahşi sömürüye yer yer, zaman zaman başkaldırdılar. Büyük köle isyanları meydana geldi. Bu isyanlara yoksul köylüler, zanaatkarlar da katıldı. Efendiler, bu köle isyanlarını önlemek, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetlerini korumak ve yeni köle akımını sağlamak üzere çok sayıda muhafız, asker besleyerek «sistemli bir şiddet» uygulamaya başladı. Böylece, kölelerin başkaldırması önleniyor, üretim araçlarının özel mülkiyeti korunuyor, sömürünün devamı sağlanıyordu. Ayrıca, borçlu durumda olan yoksul köylüler köleleştiriliyor, yeni savaş esirleriyle daha çok köle elde ediliyordu.

Sürekli silahlı ordusu olan, mahkemeleri bulunan, din adamları, yazıcıları, muhafızları, bekçileri, denetçileri, tahsildarlarıyla köleler üzerinde sistemli şiddet ve baskı kurup efendilerin çıkarlarını koruyan bu baskı aracı DEVLETTİR. **Devlet, ilkönce köleci toplum biçiminde bir baskı aracı olarak sömürücü sınıf efendiler tarafından ortaya çıkarılmıştır. Devlet sınıflı toplumun ürünüdür. Sınıfların ortaya çıkmasıyla kurulmuştur. Daima bir sınıfın baskı aracı olmuştur.**

Devletle birlikte, efendilerin hakimiyetini ve sömürüyü yasalaştıran bir emirler ve adli kaideler sistemi olarak hukuk doğar. İnsanların eşitsizliğini olağan kabul eden köleci hukuk sistemi, efendilerin buyruklarını yasa olarak

uygulamıştır. Bir kölenin öldürülmesi, ona her türlü zorbalığın yapılması suç sayılmıyordu. Yine bu dönemde çalışma, «aşağı bir işti». Ancak köleler yapardı. Efendilerin düşünülemezdi.

Sınıf Mücadelesinin Keskinleşmesi Köleci Toplum Biçiminin Yıkılması

Efendi-köle ilişkisine dayanan üretim ilişkisi, üretim güçleri ile uyumunu kaybetmeye başladı. Efendiler çok ucuz köle emeğini sömürerek rahat bir yaşam sürdüklerinden üretimin artması, üretim güçlerinin gelişmesini sağlayacak herhangi bir girişimde bulunmuyordu. Köleler ise, yaptıkları işten, ürettikleri üründen hiç bir yarar görmediklerinden kullandıkları alet, araç ve gereçleri sürekli kırıp bozuyordu. Efendilerle köleler arasındaki bu ilişki, bu nedenle üretim güçlerinin gelişmesine ayakbağı olmaya başladı. Başlangıçta üretim güçlerini geliştiren köle emeği, artık köstek oluyordu. Köleler kırıp bozmasın diye son derece hantal, kaba aletler üretimde kullanılıyordu.

Efendilerin şiddet, zor ve baskı uygulayarak sürdürdükleri sömürüye karşı, patlak veren köle isyanları tarihte efendilerle köleler arasındaki sınıf mücadelesinin örnekleridir. İtalya'da, İstanbul Boğazı'nda, Anadolu'da, Çin'de köle ve yoksul köylülerin efendilerin sömürüsüne karşı ayaklandıkları görülmektedir. Bu mücadele efendi köle arasındaki üretim ilişkisinin sınıf mücadelesi olarak ortaya çıkmasıdır.

Öte yandan, savaşlarla ele geçirilen kölelere dayanan köleci devletin ekonomisi, efendilerin lüks yaşamının, geniş ordunun ve devlet mekanizmasının masraflarını karşılamaz oldu. Köylüler ve zanaatkarlar, bedava köle çalıştıran efendilerin rekabetine dayanamayarak yoksullaşıyor, üretim yapamaz duruma geliyordu. Oysa bunlar efendilere en ağır vergileri ödemekle yükümlüydüler.

Bu yüzden köle isyanlarına çoğu kez yoksul köylü ve zanaatkarlar da katılıyordu. Bu köleci devleti büyük ölçüde sarsıyordu.

Bu arada, fetih savaşları zoferle değil bozgunlarla sonuçlanıyor ve köle kaynağı, köle akımı kuruyordu. Giderek, ordusuyla, memuruyla, bekçisiyle, din adamıyla ve efendilerin lüks yaşamıyla köleci toplum kendi masrafını karşılayamaz oldu. Köleci devletler yıkılmaya, sınıf mücadelesi sonucu efendi köle üretim ilişkisi çözülüp değişmeye başladı. Böylece köleci toplum biçimi yıkılarak yeni bir toplum biçimine geçildi.

Köle emeğine dayanan büyük devletlerin yıkılmasıyla büyük topraklar üzerinde küçük işletmeler kuruldu. Büyük topraklar, üzerinde çalışan yoksul köylü ve kölelere küçük parçalara bölünerek işletilmeye başladı. Köleler kısmen özgürleşerek bu biçimde topraktan kendileri için yararlanma hakkını elde ettiler. Öldürülmekten kurtuldular ama, sıkı sıkıya toprağa bağlı, topraktan ayrılmayan, ürün ya da para ödeyerek, angarya iş görerek toprağı işleyen yarı köle, ya da toprak kölesi durumuna geçtiler.

3) FEODAL TOPLUM

Feodal toplum (Toprak ağalığı, derebeylik düzeni), yıkılan köleci toplumun yerine geçen, insanlığın tarihindeki üçüncü toplum biçimidir. Feodal toplumda, başta büyük topraklar olmak üzere üretim araçlarının özel mülkiyeti derebeylere ait bulunmaktaydı. Bu toplum düzeninde de insanlar arasında baskı ve şiddete dayanan sömürü ilişkileri ve buna bağlı olarak sınıf mücadelesi sürmekteydi.

Üretim İlişkileri ve Sınıfların Durumu

Feodal toplumda da üretim ilişkileri, üretimin yapılabilmesi için üretim aracı sahibi olanlarla, olmayanlar ara-

sında yani sınıflar arasında kurulmak zorundaydı. Üretimin ana konusu toprak, başta gelen üretim eylemi de tarımdı. Bu nedenle, büyük toprakların ve diğer üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde bulunduran derebeyleri, bir diğer adıyla feodal senyörler, feodal toplumun egemen sömürücü sınıfını meydana getiriyordu. Din adamları da sömürü düzeninin savunucusu olarak derebeylerin yanında yer alıyordu.

Feodal toplumun sömürülen üretici sınıfını ise, kölelikten kısmen kurtulmuş, yarı köle durumuna geçmiş, «toprak kölesi» köylüler ve zanaatkarlar meydana getiriyordu. Toprak köleleri, artık tam anlamıyla bir köle değildi. Derebeyinin kendilerine çalışmak için bıraktığı bir toprak parçasının ve iş aletlerinin kullanma hakkına sahiptiler.

Derebeylerin mülkü olan toprakların dışında, bazı köylülerin ve zanaatkarların da kendilerine ait üretim araçları, küçük işletmeleri vardı. Ancak, derebeylerinin karşısında sömürülen ana sınıf olarak toprak kölesi köylüler bulunuyordu. Feodal toplumda sınıf mücadelesi bu iki ana sınıfın arasında sürüyordu.

Derebeyleri, sahip oldukları toprakların bir kısmında, geniş malikanelerde (şatolarda) oturuyorlar, toprakların geri kalan kısmını toprak kölelerine, anlaşmalı olarak bırakıyorlardı. Toprak köleleri bu toprakları ekip biçiyor, elde ettiği ürünün büyük bir kısmını derebeyine veriyor, bu arada kendisinin ve ailesinin geçimini de sağlıyordu. Ayrıca derebeyinin malikanesindeki işleri angarya olarak görüyordu.

Toprak kölesinin çalışması iki parçadan oluşuyordu. Birinci parça, kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak için çalıştığı zamandı. Buna, «GEREKLİ ÇALIŞMA ZAMANI» denir. Geriye kalan, derebeyi için çalışılan zamana ise, «EK ÇALIŞMA ZAMANI» denir. Derebeyi, toprak

kölesinin bu ek çalışma zamanında ürettiği ürünlere, açıkça, zorla el koyuyordu. Bu durumda toprak kölesi üç gün kendi için, üç gün derebeyi için çalışıyor, ürün ya da para olarak çalışmasının büyük bir kısmını derebeyine bırakıyordu. Bu yüzden toprak kölesi, çalışma ve geçim aracı olan topraktan hiç bir şekilde ayrılamıyor, sıkı sıkıya toprağa bağlı kalıyordu. Derebeyi toprak kölesini öldüremiyordu, köle gibi mülk edinemiyordu ama, emeği üzerinde hakkı sürdürüyordu. Bir toprak parçasını satarken üzerindeki toprak kölelerini de beraber satıyordu.

Görüldüğü gibi feodal toplumun temelini, derebeylerinin üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti ve toprak köleleri üzerindeki sınırlı mülkiyeti meydana getirmektedir. Bu durum, toplumsal gelişmenin bu aşamasında ortaya çıkan yeni bir özel mülkiyet biçimidir. Yeni bir üretim ilişkisidir. Feodal toplumun başlangıcında üretim güçlerinin gelişme düzeyine uygun düşmektedir.

Üretim Güçlerinin Gelişmesi

Toprak köleleri, bu yeni üretim biçiminde yaptıkları işin sonuçları ile ilgilenmeye başladılar. İş aletlerini kırmadıkları gibi korudular ve geliştirdiler. Derebeyi de, toprağı işleyip elde ettiği ürünün büyük bir kısmını kendine verecek kadar yaptığı işe ilgi duyan toprak kölesini sömürmeyi daha verimli buluyordu. Üretim ilişkilerinin bu biçimi, üretim güçlerinin gelişmesini hızlandırıyordu.

Daha güçlü körükler sayesinde demir eritiliyor, işleniyor, demirden aletler yapılıyordu. Böylece, demir uçlu saban yaygınlaşıyor, topraktan daha fazla ürün alınıyordu. Buğdayın öğütülmesinde, el değirmenlerinin yerini su ve özellikle yel değirmenleri alıyordu.

Su gücünün kullanılması, su çarkı, su dolabı gibi aletlerin bulunmasını sağladı. Tarımsal üretimde, sebzecilik, bağcılık, zeytinciliğin ardından şarapçılık, yağ ve peynir

üretimi gibi alanlar gelişti. Toprağın işlenmesinde yeni teknikler bulundu. Tarlalar gübreleniyor, üç yıl sıra ile farklı ürünler ekilerek nadas yöntemi uygulanıyordu.

Zanaatlar, tarımdan daha hızlı bir gelişme gösterdi. Tarım araçları, silahlar, askeri donanım yapılmaya başlandı. Demirin eritilmesiyle dökümcülük ayrı bir işkolu oldu. Bunun gibi, çinicilik, ayakkabıcılık, saraçlık ortaya çıktı. Dokuma tezgahları gelişti, dokumacılık başlı başına bir uğraşı alanı oldu.

Öte yandan yeni buluşlar ve keşifler arttı. Barut, kağıt, matbaa, saat ve pusula bulundu. Gözlük, dürbün yapıldı, yelkenli gemiler geliştirildi. Yeni ülkeler ve kıtalar keşfedildi. Böylece, ticaretin gelişmesi, mal para dolaşımı için uygun koşullar doğmaya başladı.

Tüccarların Etkinliği ve Şehirlerin Gelişmesi

Tarımsal üretimin artması, zanaatların gelişmesi, ürünlerin çoğalmasına yol açarken, ticaretin de hızlanmasına zemin hazırlıyordu. Ürünlerini pazar ve panayırlara götüremeyen üreticilerin ürünlerini ucuza kapatan tüccarlar, bu malları pazarda alabildiğine pahalıya satıyorlardı. Paraya ihtiyacı olan küçük üreticiler de buna boyun eğiyordu. Tüccarlar, ayrıca ellerindeki parayla tefecilik yapıyor, faizle borç para vererek küçük servetlerini büyütüyorlardı. Bu durum giderek borçlarının ağırlığından kurtulamayan küçük üreticilerin, tüccarların boyunduruğuna girmesine yol açıyordu.

Bu arada ticaretin gelişmesi, toplumsal üretimi daha fazla mal üretilmesi yolunda genişlemeye zorluyordu. Bu nedenle, el emeğine, el zanaatlarına dayanan yeni bir üretim alanı doğdu. Fakat, iç tüketime dönük, tarımsal üretime dayanan feodal yapı, bu yeni gelişmeyi köstekliyordu. Feodal yapıyla çatışan bu yeni üretim eylemi, daha çok tarımsal üretimin dışında şehirlerde sürdürülüyordu.

Toplumdaki tüccarlar ve zanaatkarlar bu üretim dalında toplanarak yeni bir toplumsal gruplaşma yaratıyordu. Böylece üretim güçleri tarımın dışında yeni bir uğraşı alanında gelişmeye başlıyordu.

Şehirlerde küçük atölyeler biçiminde yaygınlaşan bu üretimin başını tüccarlar ve bir kısım zanaatkarlar çekiyordu. Genellikle tüccarlar, mal alım satımından, tefecilikten elde ettikleri servetleriyle hammadde, alet, araç gereç alıp zanaatkarları ücretle tutuyor ve bir atölyede toplayarak üretime geçiyorlardı. Amaçları, pazar için, satmak için daha fazla mal üretmekti. Bu nedenle üretimi sürekli arttırmak istiyorlardı. Bu yüzden, aletlerin, üretim tekniklerinin gelişmesine yol açtılar. Yeni zanaat kolları, yeni uzmanlıklar ortaya çıktı. Böylece şehirler birer ekonomi, siyaset ve kültür merkezi olmaya, şehirlerle köyler arasındaki fark gittikçe büyümeye başladı.

Feodal Toplumda Sınıf Mücadelesinin Artması

Derebeylerin şehirlerde üretilen mallara, özellikle lüks mallara istemleri artınca, bu harcamaları karşılamak için fazlasıyla nakit paraya ihtiyaç duydular. Bu nedenle köylüleri sıkıştırmaya, daha fazla ürün istemeye ve ürün yerine nakit para ödemeye zorladılar. Toprak kölesi köylülerin üzerindeki baskı daha da arttı. Sömürü daha da şiddetlendi.

Toprak kölesi, derebeyinin kendisine bıraktığı toprakta, kendisi ve ailesi için çalıştığı zamandan çok daha fazlasını derebeyi için çalışıyordu. Bu fazla çalışmasının karşılığında ise hiç bir şey almıyordu. Üstelik her an kişisel mallarının derebeyi tarafından elinden alınacağı endişesi ve derebeyinden gelecek çeşitli cezaların korkusuyla çalışıyordu. Bu zor altında çalışma, emek üretkenliğini engelliyor, tarımsal üretimi geliştirmiyordu. Buna karşı

lık derebeyinin istekleri çoğalıyor, sömürüsü şiddetleniyordu.

Bu çıkar çatışması, feodal toplumun temel sınıfları, derebeyleri ile toprak köleleri arasında gittikçe keskinleşen bir sınıf mücadelesine yol açıyor ve geniş alanlara yayılan köylü isyanları olarak beliriyordu. Bu dönemde, İngiltere'de, Fransa'da, Rusya'da, Çin'de, Hindistan'da ortaya çıkan köylü ayaklanmaları, feodal toplumdaki sınıf mücadelesini yansıtan örneklerdir.

Feodal Toplumun Çözülmesi

Şehirlerde el emeğine dayalı atölye üretimi, üretim araçlarının özel mülkiyeti üzerine kurulmuştu. Genişleyen pazarlar karşısında rekabet alabildiğine azgınlaşıyor, bazı tüccarlar hızla zenginleşiyordu. Bu rekabete dayanamayan şehirli küçük üretici ve zanaatkar iflas ederek yoksullaşıyor ve zengin tüccarların işletmelerinde, atölyelerinde ücretli olarak çalışmaya başlıyorlardı. Böylece şehirlerde de zengin yoksul farkı gitgide büyüyordu.

Öte yandan, yeni keşifler ve buluşlar, özellikle pusulanın yapılması ve yelkenli gemilerin geliştirilmesi deniz aşırı ülkelere gidilmesini sağlıyordu. Bazı kralların desteğinde bir kısım tüccarlar, denizaşırı ülkelere ticari seferlere başladılar. Bu ülkeleri yeni pazar olarak kullandılar, altın ve gümüş madenlerini soydular, hammadde kaynaklarını talan ettiler. Böylece, zenginlik büyük ölçüde artarak belli ellerde toplanmaya başladı. Bu arada, atölyeler, büyük imalathanelere dönüşüyor, işletmelerdeki tezgahların sayısı artıyor, üretim gelişiyordu. Ancak genişleyen üretim, tezgah başlarına daha çok insan gücünü gerektiriyordu. Tüccarlar ve bir kısım zanaatkarlar artık ücretli işçi çalıştıran, işletme sahibi şehirli büyük üreticiler durumuna gelmişlerdi. Bunlara şehirli anlamında **burjuva**

deniyordu. İşte bu burjuvazi, genişleyen üretimini sürdürebilmek için işgücü arıyordu. Acaba işgücü neredediır?

İşgücü topraktadır. Derebeyinin sömürüsü altında toprağa bağlıdır. Derebeyi ile toprak kölesi arasındaki üretim ilişkisi, işgücünün topraktan kopup burjuvazinin tezgahlarında çalışmaya başlamasını engelliyordu. Yani, şehirlerdeki imalathane üretiminde gelişen üretim güçlerinin karşısına, feodal üretim ilişkisi köstek oluyordu. Oysa, üretim araçları karşısında yeni bir mülkiyet biçimi doğmuştu. Ve yeni bir üretim ilişkisi gerekiyordu.

Nitekim, burjuvalar, tezgahlarında çalışacak, hiç bir üretim aracına sahip olmayan aç kalmamak için işgücünü satmak zorunda olan insanlar istiyorlardı. Ancak bu insanların feodal bağımlılıktan kurtulup özgür olması gerekiyordu. Toprak kölesi köylüler ise, derebeyi sömürüsünden ve baskısından kurtulmak, geçimini şehirlerde sağlamak istiyorlardı. Derebeyine gelince o, artan masraflarını karşılamak, lüks yaşamını ve egemenliğini sürdürmek istiyordu. Bu arada köylerdeki ve şehirlerdeki yoksullaşan küçük üretici ve zanaatkarlar da derebeyinin sömürüsünden, baskısından kurtularak daha iyi geçinme ve yaşama olanakları arıyorlardı.

Bütün toplumsal çalkantılar, çıkar çatışmalarının aldığı biçimler, gelişen üretim güçleri ile eskiyen feodal üretim ilişkilerinin çatışmasını yansıtıyordu. Eskiyen üretim ilişkileri, üretim güçlerinin vardığı yeni düzeyle uyuşamıyordu. Bu yüzden artan sınıf mücadelesi, feodal beylerin, derebeylerinin egemenliğini kökünden sarsıyordu.

Sınıf mücadelesinin doruk noktasına vardığı bu dönemde, ticaret serbestisi, gümrük duvarlarının kaldırılması, işgücünün feodal zincirden kurtularak özgürleşmesi gibi istekleri olan yeni burjuva sınıfı, derebeylerinin sömürü ve baskısından kurtulmak isteyen toprak kölelerinin, yoksul köylülerin, şehir ve köy zanaatkarlarının, küçük

üreticilerinin, eşitlik, kardeşlik, özgürlük düşüncelerini bayraklaştırarak önderliğini yapmaya başladı. Bütün sömürülenler, derebeylerinin ve din adamlarının egemenliğine son vermek üzere burjuvazinin etrafında toplandı. Üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan ekonomik üstünlüğü yanısıra siyasal üstünlük de isteyen burjuvazi egemen sınıf olma yolundaydı.

Artık feodal üretim biçimi çözülmekte yerini yeni bir üretim biçimi olan kapitalist üretim biçimine bırakmaktadır. Sınıf mücadelesi bu geçişi gerçekleştirmektedir. Burjuva devrimleri çağı başlamıştır.

4) KAPİTALİST TOPLUM

Kapitalist toplum, köleci ve feodal toplumlardan sonra, feodal toplumun bağrından, onun çözülüp dağılmasıyla ortaya çıkmış, toplumsal gelişmenin üçüncü ve son sömürü biçimidir. Köleci toplum kölenin, feodal toplum toprak kölesinin sömürüsüne dayanırken, kapitalist toplum da «ücretli işçinin» sömürülmesine, yani ücretli köleliğe dayanan bir toplum biçimidir.

Üretim İlişkileri ve Sınıfların Durumu

Kapitalist toplumun üretim ilişkilerinin temelini, üretim araçlarının özel mülkiyeti oluşturur. Ancak bu mülkiyet biçimi, köleci ve feodal toplumlardan daha gelişmiştir. Kapitalist mülkiyet biçiminde üretici insanlar üzerinde, yani işçiler üzerinde kapitalistlerin mülkiyet hakkı yoktur. İşçiler kişi olarak kimseye bağımlı değildir. Kapitalist toplumda üretici özgür bir insandır. Hiç bir kimseye bağımlı değildir. Fakat hukuki olan bu özgürlüğün ekonomik temeli yoktur. Çünkü, üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun bırakılmış bu üreticiler, işgücünü satarak çalışmak zorundadır. Yaşamaları, geçinmeleri buna bağlıdır.

Kapitalistler de sahip oldukları üretim araçlarını hareke-te geçirebilmek için bu işgücünü satın almak zorundadır. Kapitalist toplumda üretimin yapılabilmesi bu zorunlu ilişkinin kurulmasıyla olanaklıdır. Bu durumda işgücü bir «mal»dır. Bu malın satıcısı da üreticisi de ücretli işçi olmaktadır. Kapitalistle işçi arasında kurulan bu zorunlu ilişki, kapitalist toplumun temel üretim ilişkisidir. Bu nedenle, kapitalist toplum, «ücretli işçinin» sömürülmesine dayanan bir toplum biçimi olmaktadır. Ancak, işgücünün mal olarak alınıp satılması, sömürü ilişkilerini önceki biçimlerinin aksine gizlemektedir. Böylece kapitalist toplumun temel sınıflarını, üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde bulunduran ve ücretli işçileri sömüren KAPİTALİST SINIF ile, üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun bırakılan ve işgücünü satarak geçinmek zorunda olan İŞÇİ SINIFI meydana getirmektedir. Sınıf mücadelesi bu iki temel sınıf arasında sürmektedir.

KAPİTALİZMİN DOĞUŞU

Kapitalizmin yeni bir toplum biçimi olarak doğması, feodal toplumun bağrında iki temel koşulun oluşmasıyla mümkün olmuştur. Bu koşullar:

1. Servetin ve üretim araçlarının bir azınlığın elinde toplanması, yani ilkel sermaye birikiminin oluşması.

2. İşgücünün özgürleşmesi. Yani, yoksullaşarak üretim araçlarından tamamen kopmuş ve her türlü bağımlılıktan, feodal baskıdan kurtulmuş üreticiler kitlesinin meydana gelmesi.

İlkel Sermaye Birikimi

Sermayenin ilkel birikiminin en belirgin örneği, kapitalist sınıfa dönüşen İngiliz toprak soylularının, köylüleri zorla topraklarından kovmalarıdır. Dokuma sanayine yün

satmayı kârlı bulan toprak soyluları, koyun yetiştirmek üzere geniş otlaklara sahip olmak için köylüleri topraklarından kovdular. Ele geçirdikleri bu toprakları otlak durumuna sokarken, diğer kamu arazilerini de özel mülk edindiler. Karşı koyanları kanlı bir biçimde bastırdılar. Topraktan kovulan köylüler kapitalistlerin fabrikalarında çalışmaya mecbur olsun diye baskı yasaları çıkardılar. Topraklarından kovulan, açlıkla karşı karşıya gelen köylüler şehirlere akın edip kapitalistlerin işletmelerine ücretli işçi oldular. Dededen, babadan kalma diye pek masum bir şekilde gösterilmek istenen servetin bir kaynağı budur. Bundan başka sermaye birikimi, zor yoluyla sömürgecilik ve sömürge ticareti yaparak, birçok denizaşırı ülkenin altın ve gümüşünü, hammadde kaynaklarını talan ederek, küçük üreticilerin malını ucuza kapatıp pahalıya satarak, devletin koruyucu gümrük politikasından yararlanarak gerçekleştirilmiştir.

Özgür İşgücünün Doğması

Tarım alanında, topraklarından kovulan toprak köleleri ve yoksul köylüler, şehirlerdeki imalathane sahibi kapitalistlerin aradıkları insanlardı. Aynı insanlar, şehirlerde de palazlanan, soygun, talan, yağma ve sömürgecilikle zenginleşen tüccarların rekabetine dayanamayıp iflas eden küçük üreticiler tarafından da oluşuyordu. Her iki kaynaktan gelen özgür işgücü, kapitalistlerin aradığı işgücüydü. Çünkü bu insanlar, üretim araçlarından dolayısıyle geçinme araçlarından yoksun, aç kalmamak için çalışma güçlerini satmak zorunda olan insanlardı.

İşte bu iki koşul, yani üretim araçlarından yoksun olup aç kalmak tehlikesi yüzünden çalışmak zorunda olmak ve işgücünü satma özgürlüğüne sahip olmak. Bu iki koşul insanın çalışma gücünü, yani işgücünü pazarda alınıp satılan bir «mal» durumuna getirmiştir.

Servetin, Paranın Sermaye Olması

Biriktirilen bir servetin ya da paranın, sermaye olabilmesi için özgür işgücünü ücret karşılığı satın alıp yarattığı değere sahip çıkarak kendi kendini çoğaltması gerekmektedir. Bunun gibi, servet, zenginlik, para sahibi bir insan da, parasını çoğaltmak için özgür işgücünü sömürme girişiminde bulunduğu ve parasını bu yolla çoğalttığı zaman kapitalist olabilir. Sermaye bu bakımdan sadece kapitalist topluma özgü, kapitalistle işçi arasındaki bir üretim ilişkisinin ifadesidir.

KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

Kapitalist üretim üç gelişme aşamasını izleyerek emek üretkenliğinin artmasına ve üretim güçlerinin gelişmesine yol açmıştır. Emek üretkenliğinin artmasıyla birlikte hiç bir karşılık ödenmeden el konulan artı-değer üretimi de artmış ve sermayenin kendi kendini çoğaltması, kendini yeniden üretmesi olayını hızlandırarak büyüyüp güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu üç aşama, basit işbirliği, el imalat sanayii (manifaktür) ve makinalı büyük üretimdir. Makinalı büyük üretim aşamasında bir süre rekabetçi kapitalizm hüküm sürmüş, bu sürede sermaye belirli ellerde toplanmaya başlamıştır. Rekabetçi dönemin ardından sermaye gruplarının kaynaşmasıyla tekelci sermaye ve tekelci kapitalizm doğmuştur. Üretim güçleri kapitalist üretimin üç gelişme aşamasında hızla ilerleme olanağı bulmuştur.

Basit İşbirliği Dönemi

İlk kapitalist işletmeler, tüccarlar, tefeciler, zenginleşen zanaatkarlar tarafından kurulan el sanatları atölyeleridir. Bu atölyelerde bir kapitalistin denetiminde ücretli işçiler, eski zanaatkarlar ve kalfalar çalışmaktaydı. Basit-

işbirliği böyle doğuyordu. Basit işbirliğinde herkes aynı işi yapmaktadır. Sürekli ve düzenli bir işbölümü gelişmemiştir. Basit işbirliği kapitalist üretimde çok özel bir yer tutmaz ve el imalat sanayine (manifaktür) dönüşür.

El İmalat Sanayi Dönemi

Feodalizmin bağrında üretim güçlerinin gelişmesiyle tarım dışı bir uğraşı olarak gelişen el imalat sanayii, ilk önceleri işbirliğine dayalı atölyeler seviyesindeydi. Pazar için mal üretilen bu atölyelerde, birçok işçi çalışıyor, hepsi de aynı işi yapıyordu. Aralarındaki işbirliği, emek üretkenliğini artırıyorsa da yeterli olamıyordu. Bu atölyelerdeki işçilerin çoğu ya bir tüccarın, ya da bir zanaatkarın hesabına çalışıyordu.

Bilimin ve yeni buluşların üretimde kullanılmaya başlanmasıyla, iş aletleri, araçları geliştirildi. Emek örgütlenmesi daha ileri düzeylere ulaştı. Atölyelerde işbirliğinin yerini işbölümü aldı. Yaygınlaşan işbölümü daha geniş üretim yapan ve emek verimliliğinin oldukça arttığı imalathanelerin kurulmasına yol açtı. Manifaktür (el imalat sanayii) adını alan üretimin bu gelişmiş biçiminde, işçiler artık aynı işi yapmıyorlardı. Sözgelişi ayakkabı üreten bir imalathanede, ayakkabı yapımının çeşitli aşamalarında birçok işçi çalışıyor, sonunda bunların emekleri birleşerek ortaya ayakkabı çıkıyordu. Ayrıca işbölümü çeşitli işkolları arasında da gelişiyordu. Sözgelişi gene ayakkabı üretimi için gerekli olan, deri, kösele, iğne, iplik, çivi gibi maddeler birbirinden ayrı imalathanelerde üretiliyordu. Bu imalathaneler arasında ise, pazar için üretilen malların hızlı dolaşımı, yani alım satım yüzünden oldukça sıkı bir bağ kuruluyordu.

Mal-para dolaşımı, ticari ilişkiler yaygınlaşıyordu.

Makinalı Büyük Üretim
İşçi Sınıfının Güçlenmesi

Burjuva devrimleri birbiri ardından birçok ülkede feodaliteye son verirken, kapitalist üretim ilişkilerinin önündeki köstekleyici engeller de ortadan kalkıyordu. Üretim güçlerinin gelişmesi önemli bir hız kazandı. Buhar kutusu, buharlı makine, buharlı motor üretimde yer alıyor, birçok sanayi kolunda el tezgahları yerini makinalara bırakıyordu. Zanaata, el emeğine dayalı manifaktür (el imalat sanayii) dönemi böylece son buluyor, makinalı sanayie geçiş başlıyordu. 1695 yılında buhar makinası bulunuyor ve makinalarla üretime geçişe SANAYİ DEVRİMİ adı veriliyordu.

İlk makinaların kullanılması iplikçilikle başladı. 1780 yıllarında iplikçilikte buharlı makinenin kullanılması özellikle pamuk ipliği üretiminde önemli ilerlemeler sağladı. Birçok tarım alanında bu sanayi kolu için pamuk üretilmeye başlandı. İplikçilikteki bu ilerleme dokumacılığı zorladı. Uzun sürmekle birlikte dokumacılıkta da iplikçilikteki makinalaşmanın düzeyine ulaşıldı.

Makinacılığın ilerlemesi madenciliği hızlandırıyor, madenlerin çıkarılmasında ve işlenmesinde ileri tekniklerin kullanılmasını zorluyordu. Nitekim demiri eritme ve arındırma fırınları bulundu. 1709 yılında kok kömürünün kullanılmaya başlandığı bu fırınlar 1790 yıllarında daha da gelişerek demir çelik üretimini hızlandırdı. Böylece taş kömürü üretimi de önem kazandı. Üretimi arttı.

Makinaların kullanılması, makina üretimini ve ağır sanayi kuruluşlarının gelişmesini hızlandırırken, bu üretimde hâlâ el emeğine dayanılıyordu. Giderek makinalar da makinalarla yapılmaya başlandı. Ancak makinalarla makina üretimi ayrı bir sanayi kolu meydana getirince üretim artabildi ve makina fiyatları ucuzladı. Birçok sanayi kolu makinalaşmaya başladı. Tekstil sanayii mekanikleş-

ti. İmalathanelerin yerini fabrikalar almaya başladı, 1803 yılında ilk buharlı gemi, 1829 yıllarında lokomotif ve demiryolları görüldü. 1859'da petrolün ardından 1860 yılında gaz motorları, 1872'de elektrik dinamosu, 1876'da telefon bulundu.

Bilimin ilerlemesi ve üretimde teknik buluşların kullanılması bir yandan fabrika üretimini ve sanayi kolları arasında işbölümünü geliştirirken, öte yandan ülkeler arasında da işbölümünü doğuruyor, başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde üretimin hızla gelişmesi, dünya pazarlarına mal ihraç etmede rekabeti körüklüyordu.

Makinalaşmanın ve makina sanayiinin gelişmesi, üretimde el emeğinin yerini makinaların almasına, işçinin de bu makinaların bir eki, uzantısı durumuna gelmesine neden oluyordu. Aynı zamanda makinalaşma, üretim masraflarını azaltıyor, emek üretkenliğini çoğaltıyordu. Kapitalist üretimin bu yolda gelişmesi işçilerin sömürülmesini hızlandırıyor, karşılığı ödenmemiş emek olan işçinin yarattığı artı-değere el koymak, kapitalistler arasında amansız bir yarışa, akıl almaz bir rekabete yol açıyordu. İşçiler her geçen gün yarattıkları değerle sermayeye sermaye katıyordu. Böylece büyüyen sermayeler hafif sanayilerden ağır sanayilere kayıyordu. Her buluşun, bilimdeki her ilerlemenin üretimde kullanılması bir kapitalistin diğerine üstünlüğünü sağlıyordu.

Makinalaşmanın gelişmesi, üretimin yoğunlaşmasına, büyük fabrikaların kurulmasına neden olurken, çok sayıda işçinin bir arada çalışmasına, bu dayanışması sömürüye karşı saflarını sıklaştırarak örgütlenmesine ve sınıf dayanışması bilincine ulaşmasına yol açıyordu. Son derece kötü yaşama ve çalışma koşullarıyla mücadele ederek bilinçlenen işçi sınıfı, sömürücü burjuva sınıfının karşısında, sömürüsüz toplumun genç mimarı, sanayi pro-

letaryası olarak doğuyor ve gürbüzleşiyordu. Sömürünün ve kötü yaşama koşullarının nedeni olarak gördükleri makinaları 1810 yıllarında İngiltere'de kıran işçiler, 1824 yılında sendikalarını burjuvaziye kabul ettiriyorlardı. Gene 1884 yıllarında Fransız burjuvazisi işçilerin sendikalarını tanımak zorunda kalıyordu.

KAPİTALİZMİN ÇELİŞKİLERİ VE SÖMÜRÜSÜZ TOPLUM BİÇİMİNE GEÇİŞ

Fazla mal üretmek için üretimi genişleten kapitalistler, milyonlarca işçiyi büyük fabrika ve işletmelerde toplamış olurlar. İşbölümü artarak yaygınlaşır ve birbirine bağlı sanayi kolları çoğalır. Ulusal ve dünya pazarları için yapılan üretim, emeği merkezleştirir. Emeğin, birbirine bağlı birçok sanayi kolunda örgütlenmesi, milyonlarca işçi ve emekçiyi üretime katar. Üretimin böylece toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından örgütlü olarak yapılması, üretimi toplumsallaştırır. Bu durum kapitalizmin temellerini sarsar. Çünkü toplumsallaşan üretim, üretim araçlarının da toplumsallaşmasını gerektirir. Oysa üretim araçları bir avuç kapitalistin özel mülkiyetinde bulunmaktadır. Milyonlarca işçinin ve emekçinin alınteri, göznuru, beden gücü harcayarak ortaya çıkardığı ürünlere, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olan bir avuç kapitalist el koymaktadır.

Üretim araçlarına sahip olan kapitalistler en yüksek kârı elde etmek için, toplumun ihtiyaçlarını bir bütün olarak hesaba katmazlar ve kendilerine göre en kârlı alanlarda üretimi yaygınlaştırırlar. Bu yüzden toplumun ihtiyacına göre plânlanamayan üretim sınırsız bir biçimde çoğalır, bazı mallar gereğinden fazla üretilir. Pazarlara alabildiğine mal sürmeye başlarlar. Bu malların satılıp artıdeğerin kâra dönüşmesi için de birbirleriyle amansız re-

kabete girerler. Kimi yerde fiyatları düşürerek küçük ve orta sermaye sahiplerinin iflas etmesine yol açarlar. Öte yandan artı-değer miktarını artırmak için maaş ve ücretleri düşürür ya da dondururlar. Üretimin sınırsız çoğalma eğilimi karşısında, tüketicilerin satın alma gücünün düşmesi malların sürümünü köstekler. Satılamayan mallar birikmeye, birçok işkolundaki üretim yavaşlamaya başlar. Bunu fazla ürünlerin yokedilmesi fabrikaların kapanması, işlerinden çıkarılan işçilerin işsizliğe ve yoksulluğa terk edilmesi izler. Kapitalist üretim böylece buhrana girer. Bu gidiş buhran-çöküntü-toparlanma-refah tekrar buhran-çöküntü... biçiminde gittikçe hızlanan bir devirle sürer.

Böylece, teknik ilerleme yavaşlar, üretim araçları gelişemez. Yani üretim güçlerinin ilerlemesi kösteklenir. Bu durum, kapitalist üretim ilişkilerinin, üretimin yapılabilmesi için zorunlu olarak kurulan emek-sermaye ilişkisinin artık eskidiğini ve üretim güçlerinin gelişmesini engellediğini göstermektedir. Üretimin toplumsallaşması koşullarında gelişme olanağı bulan üretim güçleri, üretim ilişkilerini değişmeye zorlayarak üretim araçlarının özel mülkiyetten çıkıp toplumsallaşmasına yol açar. Artık üretimin bir avuç kapitalistin kâr amacına göre yapılması son bulur ve üretim toplumun ihtiyaçlarına göre plânlanarak yapılmaya başlanır. Bu, insanın insanı sömürmediği bir toplum biçimi demektir.

SOSYALİST TOPLUM

Sosyalist toplumun temeli üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayanır. İşçiler ve diğer emekçi tabakalar toplumsal bir devrimle üretim araçlarının kapitalist özel mülkiyetine son vererek, üretim araçlarını toplumsallaştırır ve burjuva sınıfının ekonomik, siyasal egemenliğini ortadan kaldırır. Sosyalist toplumda insanın insanı sömürü-

sü, bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki baskısı ortadan kalkmıştır.

Sosyalist toplumda üretim ilişkileri her türlü sömürüden arınmış, ortaklaşa çalışma, karşılıklı yardımlaşma, kardeşçe işbirliği biçiminde ilişkilerdir. Bu ilişkiler üretim güçlerinin gelişmesine uygundur. Çünkü üretimin toplumsal niteliği, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetiyle uyuşmaktadır. Milyonlarca işçi ve emekçi üretimi yapmakta, meydana getirdikleri üretimin sonuçlarından emekleri kadar yararlanmaktadır. Sosyalist toplum ücretli köleliğe son verirken, «herkesten yeteneğine göre, herkese emeği kadar» ilkesini bayraklaştırır.

Sosyalist toplumda üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki uygunluk, doğayla mücadelede insanı güçlü kılarken, sınıf mücadelesini de ortadan kaldırır. Bilimin ve teknolojinin alabildiğine üretimde kullanılmasını sağlayarak üretim güçlerinin gelişmesine geniş olanaklar sağlar. Artık üretim bir avuç kapitalistin kâr amacına yönelik olmaktan çıkmıştır. Üretim toplumun istemlerine göre plânlanmış ve toplumun gereklerini karşılayacak düzeye ulaştırılmıştır. İşsizlik, pahalılık, yokluk, açlık tehlikesi, üretim buhranları tarihin çöplüğüne atılmıştır. İşçiler ve emekçiler toplumun yönetiminde söz ve karar sahibi olduklarından «eşitlik» bütün insanlar için en üst düzeyine ulaşarak hayata geçirilmiştir.

Ders IV

Ücret, Fiyat, Kâr

Kapitalist toplumda sömürünün nasıl meydana geldiğini ve nasıl gizlendiğini anlamak için, kapitalist üretim biçimini didik didik edercesine incelememizde yarar vardır. Kapitalist toplumda üretimin nasıl yapıldığını, kapitalist üretim ilişkilerinin nasıl kurulduğunu, üretim araçlarına sahip olan kapitalistlerin üretim araçlarından yoksun bulunan işçileri nasıl sömürdüğünü, kârın nasıl meydana geldiğini ve kapitalist sınıf ile işçi sınıfı arasında sınıf mücadelesinin nasıl keskinleştiğini görüp bilmek için kapitalizmi incelememiz gerekmektedir. **Biz işçiler emeğimizin karşılığını mı alıyoruz, yoksa sömürülüyor muyuz? Pahalılığın, işsizliğin, yoksulluğun temelinde ne vardır? Böyle gelmiş, böyle gider deyip yoksulluğa, horlanmaya, her türlü baskıya boyun mu eğeceğiz, yoksa sömürünün ortadan kaldırılması için mücadele edecek miyiz? Çocuklarımıza, insanın insanı sömürmediği, savaşsız, baskısız bir dünya kuracak mıyız?** Bu sorulara sağlıklı, doğru cevaplar verip kararlı bir mücadele sürdürebilmek için kapitalist üretim biçimini, işçi sınıfının bilimi ışığında öğrenmeliyiz. Bunun için de kapitalist üretim ile ilgili temel bilgileri edinmeliyiz.

Kapitalist sömürüyü açıklamak için, kapitalist mal üretimini incelemekle işe başlamalıyız. Çünkü yaşadığımız toplumda temel ihtiyaç maddeleri ile birlikte diğer bütün

İhtiyaçlarımız bir «mal» olarak üretilmektedir. Kapitalist sömürünün özü mal üretiminde gizlidir.

MAL NEDİR?

Üretilen her ürün mal olabilir mi? Sözgelişi, kendimize yaptığımız ayakkabı, ya da anamızın kardeşimizin evde pişirdiği börek mal mıdır? Yoksa bir ayakkabıcının yaptığı ayakkabı, ya da börekçinin, fırın işçisinin yaptığı börek mi maldır? Bu iki üretim ve ortaya çıkan ürünler arasında acaba ne fark vardır?

Kendimiz için yapıp giydiğimiz ayakkabı ve evde pişirilip yenilen börek mal değildir. Ama ayakkabıcının yapıp sattığı ayakkabı, börekçinin ya da fırın işçisinin yaptığı börek bir maldır.

Çünkü, kendimize yaptığımız ayakkabı ve evde pişirilen börek, üreticisinin ve yakın çevresinin ihtiyacını karşılamak amacıyla ve üretildiği çevrede tüketilmek üzere üretilmiş bir üründür. Hiç bir karşılık ödenmeden elde edilip tüketilmektedir.

Oysa, ayakkabıcının, börekçinin, fırın işçisinin ürettiği ürün, kendi ihtiyacı için değil, toplumdaki diğer insanların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ve pazarda satılmak üzere, yani diğer ürünlerle değiş - tokuşa girmek üzere üretilmektedir. Değişim için üretilmektedir. Dolaşıma girmekte ve mutlaka bir karşılık ödenerek, bir diğer ürünle değiştirilerek elde edilip tüketilmektedir.

Bu durumda kestirmeden söylersek: **Pazarda başkalarına satılmak amacıyla üretilen ve diğer ürünlerle değiştirilen ürünlere «MAL» denir.**

Demek ki, her emek ürünü mal değildir. Ama her mal mutlaka insan emeği ürünüdür. Yani hava, su mal değildir. Fakat bir tüpe doldurulan hava, ya da bir şişeye konu-

lan su satılmak üzere pazara çıkarıldı mi, artık bir maldır.

Öyleyse, üreticisinin ve üretildiği çevrenin dışında, toplumdaki diğer insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve pazarda satılmak üzere üretilen ve mutlaka karşılık ödenerek elde edilen, başka bir ürünle değişime giren ürünler «MAL» olur. Ancak bu ürünlere mal denir.

MAL ÜRETİMİ NE ZAMAN VE NASİL DOĞDU?

Mal üretimi ve mal değişiminin başlangıcı, ilkel toplumun çözüldüğü ve köleci toplumun doğduğu döneme rastlar. Bu kadar eski olan mal değişimi, ilk önce kabileler arasında, ürün fazlalarının takas edilmesi biçiminde başlamıştır. Bu değişimle birlikte insan emeğinin ürünleri mal durumuna dönüşmüştür. Acaba bu olayın temelinde ne vardır?

Bu olayı hazırlayan koşullar, üretim güçlerinin gelişmesi ve işbölümünün ortaya çıkmasıdır. Böylece bazı kabile ve topluluklar hayvancılıkla, bazıları da çiftçilikle, tarımla uğraşmaya başlamış, dolayısıyla verimlilik artmış ve ihtiyaçtan çok, bir ürün fazlası belirmiştir. Farklı üretim alanlarında gruplaşan insanlar, ellerinde biriken ürün fazlalarını, diğer ihtiyaçlarını gidermek üzere değiş-tokuş (takas) etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü, üreticiler birbirinden bağımsız olarak ayrışmış ve farklı üretim alanlarında kümelenmişlerdir. Toplu çalışma, ortaklaşa üretim dağılmıştır. Ortak mülkiyet çözülmüştür. Bu yüzden, bu insan grupları arasında ürün fazlalarının değiş-tokuşu, yani değişim kaçınılmaz olmuş ve üretim alanları arasında «mal değişimi» sayesinde sıkı bir bağ kurulmuştur.

İşte mal üretimi ve dolaşımı böyle doğmuştur, temelinde üreticilerin birbirinden ayrışması bulunmaktadır. Mal, emek ürünü olduğundan insanlar arasındaki ilişkile-

ri yansıtmaktadır. Mal dolaşımında, insanlar kaçınılmaz olarak birbirleriyle ilişkiye girerler. Bu bir üretim ilişkisidir, üretim araçlarının mülkiyet durumuna bağlıdır.

MALIN DEĞERİNİ BELİRLEYEN NEDİR?

Hiç kimse bir çivi karşılığında bir çift ayakkabı vermiyor. Bir oda dolusu hava karşılığında, bir toplu iğne bile alamıyoruz. Bir kilo peynirle, buzdolabını değişen çıkmıyor. Sözgelişi buzdolabına karşılık 200 kilo peynir istiyor. Yani mala bir değer biçiliyor ve mallar değerlerine göre eşitlenerek değiş-tokuş ediliyor. **Mala değer biçen nedir? Malı değerli kılan, ona değer veren nedir?**

Sözgelişi, zengin bir kömür madenini bize satmak isteseler alır mıyız? «Bizde o kadar para ne gezer, neyle alacağız» der geçeriz. Ama satıcı ısrar etse, «koca madeni 1 liraya satıyorum» dese ne yaparız? Çoğumuz bir lirayı bastırıp almak isteriz.

Fakat satıcı, şöyle bir şart ileri sürse, «madeni bir liraya satıyorum ama, kömürü toprağın altından çıkarmak yok. Kömür orada kalacak» dese, madeni yine alır mıyız? Almayız. «Sokağa atacak paramız yok. Toprağın altında kalacak olduktan sonra, 1 lira da olsa neden para verelim» der ve koca kömür madenine 1 lira bile vermeyiz.

Ama satıcı, kömürü toprağın altından çıkarıp yolun kenarına yığsa ve sözgelişi, «bir küfe kömürü 10 liradan satıyorum» dese, alır mıyız? Seve seve alırız. Satıcı, «bir küfe kömürü evinizin önüne kadar getiririm ama, küfesine 11 lira alırım» derse, alır mıyız? Hatta, «küfesi 12 liradan sobanızın önüne kadar getiririm» dese kabul eder miyiz? Hemen hemen hepimiz kabul ederiz.

Acaba değişen nedir? Koca kömür madenine 1 lira vermezken, aynı madenden çıkarılan kömürün küfesine 10 lira, 11 lira, 12 lira gibi para verdik. Görünüşte kömür hep

aynı kömürdür de, değişen nedir? Kömür neden değer kazanmıştır? Cevap son derece açıktır: Alınteri, öznuru olarak kömüre insan emeği geçmiştir. Kömür doğanın bağrından, insanın bilinçli, amaçlı üretim çabasıyla koparılmış alınmış ve insanlara yararlı duruma getirilmiştir. Toprağın altında duran kömürün hiç bir değeri yoktur. Ancak, onu toprağın altından çıkaran maden işçisinin, kamyona yükleyen, sobanın önüne kadar taşıyan taşıma işçisinin, arabayı süren şoförün emeği geçtikçe kömür değer kazanmıştır. Yani kömüre insan emeği aktıkça, kömürde insan emeği toplanıp billurlaştıkça, kömür bir değer kazanmaktadır.

Demek ki, bir malın değerini, üretilmesi sırasında o malda toplanan emek miktarı belirliyor. Bir mal, üretilmesi sırasında, çektiği emek miktarı kadar değere sahip olur. O kadar değer kazanır. Yani üreticinin, malı üretirken harcadığı beyin gücü, kas gücü, sinir gücü ne ise, malın değeri de o kadardır. Bütün insanların emeklerindeki ortak yan, bu fizik unsurlardır.

Acaba, birçok işte kullanıldığı için kömürün kendisinde cevher olarak bir değer var mıdır? Yoktur. Çünkü kömür de, hava gibi, akarsu gibi, ormanlar gibi doğanın sunduğu bir meyvedir. Koparılıp alınmadıkça insana yarar sağlamaz. İnsan emeği geçmedikçe değer kazanamaz. Hava insanların yaşaması için çok gereklidir. Kömürden çok gereklidir. Ama hiç bir değere sahip değildir. Çünkü, emek ürünü değildir. Havada emek yoktur. Bu yüzden, bir oda dolusu hava versek, karşılığında değil bir küfe kömür, bir kömür tanesi bile vermezler.

EMEK MİKTARININ ÖLÇÜLMESİ

Bir malın değerini, o malın üretilmesi için gerekli emek miktarı belirler, demiştik. Yani bir malın üretilmesi

için ne kadar emek gerekliyse, malın değeri de o kadar olur. **Fakat, malın değerini belirleyen bu emek miktarını nasıl ölçeceğiz?** Mala geçen emeğin ölçüsü acaba nedir? Emek miktarını kiloya mı vuracağız, metreyle mi ölçeceğiz? Bir malda ne kadar emek toplandığını, biriktiğini, billurlaştığını nasıl bileceğiz?

Bunun için ölçü zamandır. Malın üretilmesi için gereken emek miktarını, «emek süresi» olarak saptarız. Bu da, saat gün gibi zaman dilimleri ile ölçülür. «Bu malda şu kadar saatlik emek vardır. Bu mala şu kadar gün emek geçmiştir» gibi... Ya da, bu malın üretilmesi için şu kadar saatlik «emek» gereklidir gibi...

Bu ölçü bütün mallar için geçerlidir. Her malın değerini, o malın üretilmesi için gerekli emek süresi belirler. Piyasada, pazarda, panayırda değiş-tokuş edilen, alınıp satılan malların karşılıklı eşitlenmesini sağlayan ölçü, bu malların sahip oldukları gerekli emek süreleridir. Değişim sırasında malların değerlerinin birbirine eşitlenmesi, gerekli emek sürelerinin eşitlenmesi demektir. Bir çivi karşılığında bir çift ayakkabı verilmiyorsa, ayakkabının üretilmesi için gerekli emek süresinin, bir çivinin üretilmesi için gerekli emek süresinden fazla olmasındandır. Bunun için sözgelişi, bir çivi değil de 30 kilo çivi karşılığında bir çift ayakkabı verilir. Bu yüzden, insanın bir tükenmez kalem verip karşılığında buzdolabı istemesi kesinlikle olanaksızdır.

ORTALAMA EMEK, TOPLUMSAL EMEK

Fakat malların değerini belirleyen emek acaba kimin emeğidir? Ahmet'in mi, Mehmet'in mi, Ayşe'nin mi? Öyle ya, genç işçi var, ihtiyar işçi var. Usta işçi var, acemi işçi var. Hünerli hünersiz, bilgili bilgisiz birçok işçi var. Bunların hangisinin emeğini ölçü alacağız?

Bu sorunların en kestirme cevabı şudur: Bütün işçilerin emeğinin ortalaması alınır. Temel ölçü bu ortalama emektir.

Ancak konuyu biraz açalım. Sözgelişi, aynı malzemeyle aynı tip ayakkabıyı, bir usta 5 saatte, acemi ayakkabıcı 10 saatte üretiyor olsun. Bu durumda, «Acemi ayakkabıcının, ayakkabıya daha fazla emeği geçmiştir. Onun yaptığı ayakkabı daha değerlidir.» diyebilir miyiz? Hiç kuşkusuz diyemeyiz. Bunun gibi daha birçok malı üreten üreticilerin bireysel emekleri birbirinden farklıdır. Öte yandan kiminin daha iyi aletleri, makinaları vardır, kiminin yoktur. Bu da ürüne geçen emek miktarının farklı olmasına yol açar.

Öyleyse, çeşitli üreticiler tarafından üretilen ve farklı bireysel emek miktarlarına sahip olan mallar, pazarda karşı karşıya geldiklerinde acaba nasıl eşitlenmektedirler? Aynı malzeme, aynı teknik, ve aynı ustalıkla üretilmiş aynı tip malların piyasada farklı değerlere sahip olması mümkün müdür? Değildir. Çünkü, piyasadaki satıcılarla, alıcıların mücadelesi buna meydan vermez. Satıcı değerin üzerinde satmak, alıcı değerin altında almak için rekabete girişirler. Bu mücadele, eninde sonunda onları malların gerçek değerinin üç aşağı beş yukarısında buluşturur. Malın değeri ortaya çıkar. Buluşulan bu değer, o mala geçen üreticisinin bireysel emek miktarı değil, ortalama toplumsal gerekli emek miktarıdır.

Çünkü, bir kere, aynı tip malı, aynı malzeme ve teknikle birden fazla üretici üretmektedir. Sözgelişi, bir ekmek birçok fırıncı tarafından ortalama 1 saatte üretiliyorsa, fırıncılardan biri çıkıp «ben 1 ekmeği 2 saatte üretiyorum. 2 saatlik emeğim geçtiği için benim ürettiğim ekmek daha değerlidir.» diyemez. Derse bile, toplum onun ekmeğini 1 saatlik gerekli emek üzerinden değerlendirir. O da, ekmeği 1 saatlik emek harcamasıyla üretme yollarını

arar. Piyasada malların karşı karşıya gelmeleri, malların sahip olduğu gerekli toplumsal emek miktarını ortaya çıkarır. Böylece ortalama toplumsal emek, her malın değerini belirlemiş olur. Aynı biçimde, acemi-usta, bilgili-bilgisiz, hünerli-hünersiz, genç-yaşlı, kadın-erkek bütün üreticilerin emeklerinin ortalaması alınmış olur. İşte buna ORTALAMA EMEK, ya da TOPLUMSAL EMEK denir.

Toplumsal emeğin işçi sınıfının bilimine uygun bir tanımını yaparsak şöyle deriz: **Ortalama üretim tekniği koşullarında, ortalama ustalık, beceri ve yetenekteki işgücünün, ortalama yoğunlukta harcanmasıyla ortaya çıkan emeğe, TOPLUMSAL EMEK denir.**

Buna göre bir malın değeri, o malın üretilmesi için gerekli toplumsal emek miktarına eşittir. Ancak, her üretici, malını pazara çıkarırken onun ne kadar toplumsal emeğe sahip olduğunu hesaplamaz. Farkında bile değildir. Bu, bir mal diğer bir malla karşılaştırıldığı zaman ortaya çıkar. Bu bakımdan mallar arasında kurulan eşitlik, o malların sahip oldukları gerekli toplumsal emek miktarlarının birbirine eşitlenmesidir. Buna göre, bir malda toplumsal emek miktarı ne kadar çoksa, malın değeri o kadar yüksek olur, ne kadar azsa malın değeri o kadar küçük olur.

Öte yandan, «bir elbisede 8 saatlik toplumsal emek vardır» diyebildiğimiz gibi, sözgelişi «bir saatlik toplumsal emek 30 liralık değer yaratır» da diyebiliriz. Her toplumda bir malın üretilmesi için ne kadar toplumsal emek gerektiğini hesaplamak mümkündür.

MALIN DEĞERİ NASIL ORTAYA ÇIKIYOR?

Bir malın değeri, diğer bir malla karşılaştırıldığı zaman ortaya çıkar. «Bir çift ayakkabı, bir çift ayakkabıya eşittir» demek hiç bir şey ifade etmez. Ama, «bir çift ayakkabı, 10 kilo peynire eşittir» dediğimiz zaman, ayakkabı-

nın değerinin 10 kilo peynirin üretilmesi için gerekli toplumsal emek miktarı kadar olduğunu söylemiş oluruz. İki malın değerinin birbirine eşit olması, her ikisinin de üretilmesi için gerekli toplumsal emek süresinin aynı olmasıyla mümkündür. Bu yüzden bir malın değeri, ancak başka bir malla değişime girdiği zaman ortaya çıkar. Değişime girmeyen malın değeri gizli kalır.

İnsanlar ihtiyaçlarını gidermek için sürekli olarak ellerindeki malları başka mallarla değiş-tokuş ederler. Mallar böyle karşılaştırıldıkça, ayna gibi birbirlerinin değerlerini, yani sahip oldukları gerekli toplumsal emek miktarlarını yansıtırlar. Ortaya çıkan değerler, tarih boyunca toplumların gelişmesine uygun düşen ifade biçimleri kazanırlar. İşte para da böyle, değerin bir ifade biçimi olarak ortaya çıkmıştır.

TARİH BOYUNCA MAL DEĞİŞİMİ VE PARANIN ORTAYA ÇIKIŞI

Mal değerini ifade etmek ve ölçmek için tek olanak, malların değişim sırasında birbirlerine eşitlenmeleridir. Toplumların gelişme tarihi, gelişmeye bağlı olarak çeşitli eşitlenme biçimleri, dolayısıyla çeşitli değer biçimlerinin ortaya çıktığını göstermektedir. Para da, mal değerinin ifade biçimi olarak ortaya çıkmış, bu tarihsel gelişmenin bir sonucudur. Bu biz işçiler için çok önemlidir. Çünkü, mal-para ilişkilerinin altında kapitalist üretim ilişkileri yatmaktadır. Yani, işçi-sermayedar ilişkisi yatmaktadır. **Mal-para ilişkisi, yarattığımız değerlere nasıl el konulduğunu gizlemekte, sömürü ilişkisini örtbas etmektedir.**

Mal değişimi ilk önce, ilkel toplumun çözülme, köleci toplumun kurulma dönemlerinde fazla ürünlerin takas edilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Ancak bu dönemde üretim çok düşük ve değiş-tokuşa giren mallar çok azdı.

Mallar tek tek tesadüfen karşı karşıya geliyor ve mal değeri tesadüfen ortaya çıkıyordu. Bir malın değerini, ancak bir tek mal ifade edebiliyordu. Sözgelişi bir balta eşittir, yarım çuval buğday gibi...

Ancak malların artması bu değişim biçimini gittikçe zorlaştırıyordu. Söz gelişi, balta sahibi, buğday sahibi baltaya ihtiyaç duyuyorsa değiş - tokuş yapabiliyordu. Yani buğday sahibi, «Benim balta değil, tuza ihtiyacım var» deyince iş zorlaşıyordu. Bu durumda balta sahibi, baltasını tuzla değiştirip ondan sonra tuzla buğdayı değiştirerek ihtiyacını gidermek zorunda kalıyordu. Fakat toplumların gelişmesi yeni değer biçimiyle bu tıkanıklığı çözümledi.

Gelişmenin bu aşamasında, bütün malların içinde yalnız bir mal, diğer malların değerini yansıtan ayna rolünü oynamaya başladı. Gittikçe artan mallar içinde özellikle aranan ve çok kullanılan bir mal, diğerlerinin değerini yansıtan aracı mal durumuna geçti. Diğer bütün malların EŞDEĞERİ olarak kullanılmaya başlandı. Bütün mallar kendini bu malda buldu. Böylece mal değeri tek bir ifade biçimi kazandı. Bu eşdeğer mal, bazı toplumlarda sığır, bazı toplumlarda kürk; bazılarında balta, bazılarında buğday olarak görülmüştür. Bu durumda mal değişimi oldukça hızlandı ve genişledi. Çünkü bir mala eşitlenen malları, kendi aralarında eşitleme olanağı doğdu. Sözgelişi, değeri yansıtan ayna rolü oynanan aracı mal, 1 koyun olsun. Bu durumda bütün mallar değerini bu koyunda bulur ve bir çuval buğdayın değeri 1 koyun, iki baltanın değeri 1 koyun, yarım çuval pirincin değeri 1 koyun şeklinde mallar boyuna eşitlenir. Böylece elinde koyun bulunan, ya da malını koyunla değiştiren istediği malı alabilir. Daha önemlisi koyunun aracılığı ile eşitlenen mallar birbiriyle değiştirilir. Yani, 1 koyuna eşit olan 2 balta ile yarım çuval pirinç de birbirine eşitlenir ve kolaylıkla değiş-tokuş edilir.

Giderek koyun, balta, tuz, kürk gibi aracı malların, yani eşdeğerin yerini altın ve gümüş gibi madenler aldı. Böylece mal değerinin ölçüsü tek bir mal oldu ve mal dünyası ikiye ayrıldı. Bütün malların karşısında tek bir eşdeğer mal kaldı. Bütün malların değerini yansıtan bu tek eşdeğer mal altındır. Belirli altın parçaları, bütün malların değerini yansıtan ayna rolü oynamaya başlar. İşte, **mal değerinin böyle özel tek bir malla ifade edilmesiyle para ortaya çıkmış olur.**

Artık insanlar ellerindeki malları altınla değiştiriyor, sonra bu altınla istedikleri malları değiştirip ihtiyaçlarını gideriyorlardı. Bu aracılık işinde ilkönceleri külçe ya da parçalar halinde kullanılan altın, daha sonra belirli ağırlık ve biçimler verilerek eşit parçalara bölünmüş ve altın para ortaya çıkmıştır.

Acaba, diğer aracı malların yerini neden altın aldı?

Bir kere altın da diğer mallar gibi bir maldır. Koyun, buğday, balta gibi bir mal olduğu için para rolünü oynayabilmektedir. 1 gram altının üretilmesi için çok fazla toplumsal emek gerekmektedir. Bu yüzden altın değerli bir madendir. Öte yandan diğer mallar gibi altının da kullanım değeri vardır. Dişçilikte, kuyumculukta, sanayide kullanılmakta, insanların bazı ihtiyaçlarını gidermektedir.

Altın bazı doğal özelliklerinden dolayı, diğer aracı malların yerini almıştır. Bu özelliklerinden birincisi, altın, hiç kayba uğramadan birbirine eşit çok küçük parçalara ayrılabilir. Aynı işlem koyunla yapılamaz. İkinci özelliği, çok kolay taşınır olmasıdır. 100 koyunu ya da 100 çuval buğdayı aynı kolaylıkla taşımak olanaksızdır. Altının üçüncü özelliği, paslanıp çürümeden uzun yıllar değerini korumasıdır. Oysa koyunlar hasta olup ölür, buğdaylar çürüyebilir. İşte altın bu özelliklerinden dolayı, diğer aracı malların yerini almıştır.

İlk zamanlar, dolaşım aracı olarak külçe halinde al-

tın ve gümüş kullanılıyordu. Fakat bu külçelerin ayarlarının ve ağırlıklarının ölçülmesi zamanla zorlaştı. Bunun üzerine belirli miktar altına, belirli bir biçim verilerek üzerine mühür vurulup ayarı yazıldı ve altın para ortaya çıktı. Ancak uzun süre piyasada dolaşan bu paralar, giderek aşındı. Yazılar silinmeye başladı. Bir kısım tüccarlar ve tefeciler tarafından da kenarlarından çalınmaya başlandı. Böylece yeni basılan paralarla eski paralar arasında bir fark ortaya çıktı. Yeni para çok değerli, eski para az değerli oldu. Ama mal alım satımında ikisi de aynı işi görmek zorundaydı.

İşte kağıt para bu zorunluluktan doğdu. Üzerinde kaç gram altının değerini ifade ettiği yazılı kağıt paralar basıldı. Ancak devlet tarafından basılan bu kağıt paraların, kağıt olarak değerleri çok küçüktür. Ama üzerlerinde yazılı olduğu miktar kadar devlet malını yansıtırlar. Bu bakımdan altın para gibi dolaşım aracı görevi görürler.

FİYAT NEDİR?

Fiyat, bir malın değerinin belirli bir miktar para ile ifade edilmesidir. Bir malın değerini, üretilmesi için gerekli toplumsal emek miktarı belirler demiştik. İşte fiyat, bu değerin para olarak gösterilmesidir. Yani, mal değerinin belirli bir miktar paradan yansıması, para olarak söylenmesi fiyatı meydana getirir. Bu bakımdan fiyat, paranın ortaya çıkmasıyla birlikte, mal değerinin piyasada beliren yeni bir biçimidir. Şimdi, «Bir çift ayakkabının fiyatı 200 lira» dediğimiz zaman, sözgelişi ayakkabının yapımı için 5 saatlik toplumsal emek gerekmişse, bu emeği 200 lira olarak, ifade etmiş oluruz. Para, malın değerini ölçmekte ve bunu belirli bir para miktarı ile göstermektedir. Bu gösterme biçimi fiyattır. Sözgelişi, «1 kilo pirincin değeri 15 lira» dediğimiz zaman, «1 kilo» nasıl pirincin ağır-

lığını ölçmüşse, para da (yani 15 lira) pirincin değerini öyle ölçmektedir. Malın değeri ölçülmüş, fiyatı biçilmiştir.

Ancak bir malın değeri ile fiyatı her zaman üst üste çakışmaz. Fiyat bazen malın değerinin üzerinde, bazen de altında oluşur. Bunun nedeni, piyasaya sunulan mal miktarı ile piyasanın istediği mal miktarının eşit olmaması, denk düşmemesidir. Sözgelişi, piyasaya değeri 200 lira olan 100 çift ayakkabı sunulsa ve piyasada ayakkabı almak isteyenlerin sayısı 100'ün altında olsa, mal arzı mal talebinden fazla olmuş olur. Bu durumda ayakkabılar değerinin altında fiyat bularak, sözgelişi 190 liraya satılmaya başlar. Çünkü, mal çok, alıcı azdır. Satıcılar bir an önce mallarını satmak üzere alıcıları çekmek için değerin altında bir fiyata razı olurlar. Eğer ayakkabı almak isteyenlerin sayısı piyasada 100'ün üzerinde ise, mal talebi mal arzından fazla olmuş olur. Bu durumda da ayakkabılar değerinin üzerinde fiyat bularak, sözgelişi 210 liraya satılmaya başlar. Çünkü, mal az, alıcı çoktur. Alıcılar birbirlerine mal kaptırmamak için, değerin üzerinde bir fiyata razı olurlar.

İşte fiyat, altında ya da üstünde olarak değerin etrafında böyle oynar. Ama her zaman değere yakın olur. Bu durum, malın değerinin arz talep tarafından değil, emek tarafından belirlendiğini bir kere daha kanıtlar. Çünkü yükselen ya da alçalan fiyatlar hep malın değerine, malın sahip olduğu emek miktarına bağlı kalmaktadır. **Yani fiyatları ayarlayan en temel ölçü emektir, malın değeridir.**

Arz ve talep dengesizliğinin nedeni, kapitalist mal üretiminin plansız, anarşik yapısıdır. Üretim aracı sahipleri (kapitalistler) en fazla kâr için mal üretimi yaparlar. Kapitalist mal üretimi, tüm toplumun ihtiyacını karşılama amacıyla yapılmaz. Merkezi bir planlama yoktur. Her kapitalist yatırımını en çok kâr elde edeceğini sandığı ala-

na yöneltir. Hızla üretim yaptırıp, üretileni hızla satmak ister. Arz-talep dengesi bir türlü kurulamaz. Belli bir üretim dalında egemen olan tekelci kapitalistler ise fiyatlarla oynama olanağını elde ederler.

KAPİTALİST MAL ÜRETİMİ

Mallar ilk zamanlar birbirleriyle doğrudan değiştiriliyordu. Para çıkınca, para aracılığıyla mal dolaşımı başladı. Bunun formülü MAL-PARA-MAL biçimindeydi. Yani üretici MALINI satıp PARAYA çeviriyor, sonra bu parasını tekrar MALA dönüştürüyordu. Bu durumda yapılan iş, **satınalmak için satmaktır.** İhtiyaç duyulan malı, elindeki malı satıp parasıyla elde ediyor ve tüketerek ihtiyacını gideriyor. Burada, mal dolaşımı için kullanılan para sermaye değildir. Aracıdır ve artmamıştır. Ancak, kapitalist toplum biçimini incelerken gördüğümüz para, feodal üretim ilişkilerinin çözülmeye başlanmasıyla belirli ellerde servet olarak birikmeye başlar.

İlkel birikim dediğimiz bu birikim, küçük üreticilerin toprak ve diğer üretim araçlarının zorla ellerinden alınmaları; Asya, Afrika, Güney Amerika gibi ülkelerin hammadde kaynaklarının, altın madenlerinin talan ve yağma edilmesi; yine bu ülkelere değerinin çok üzerinde mal satılması ve bu ülkelerin sömürge haline getirilmesi ile sağlanmıştır.

Para, bu biçimde belirli ellerde servet olarak birikince, farklı bir rol oynamaya başladı. Daha önce, MAL-PARA-MAL dolaşımında **para aracı rolündeydi.** Kapitalist üretim biçiminde **mal aracı rolü oynar.** Ve para dolaşarak sürekli artar. Elinde belirli miktarda servet biriken bir kapitalist, bu parasıyla mal alır. Sonra bu malı satarak tekrar para elde eder. Sözgelişi, 300 liraya bir çuval buğday alır, 350 liraya satar. Bu durum, PARA-MAL-PARA bi-

çiminde ifade edilir. Yani kapitalist, **satmak için satın almaktadır.** Daha önce üretici, ihtiyacını gidermek için satınalmak üzere satmaktaydı. Oysa kapitalist, malın kullanım değeri ile ihtiyacını gidermeyi amaçlamıyor. Satın aldığı malı tüketip kullanmıyor, tekrar satıyor. Yani malın değerini ele geçirmeyi amaçlıyor. Bunun için parasını mala yatırıyor. Sonra bu malı tekrar satıp para kazanıyor. Parasını çoğaltıyor. Yatırdığından daha fazla bir para miktarını ele geçiriyor. Para mal değerini ölçtüğüne göre daha fazla değere sahip çıkmış oluyor. Bu bakımdan PARA-MAL-PARA formülü, kazanılan para daha çok olduğu için, P-M-P' olarak gösterilir.

PARA-MAL-PARA formülüne göre,

(300 lira) — (1 Çuval buğday) — (350 lira) olduğundan,

P-M-P' olarak gösterilir. Burada (P') 350 lirayı, yani artan parayı ifade etmektedir. Görüldüğü gibi yatırılandan fazla para elde edilmiştir. İşte, bu hareketi yaparak çoğalabilen paralara «SERMAYE» denir. Bu da ancak kapitalist üretim biçiminde mümkündür. Hareketsiz duran para sermaye değildir. Sözgelişi Fatih Sultan Mehmet'in hazineleri hiç bir zaman sermaye değildi. Bunun gibi toprağa gömüp sakladığımız para da sermaye değildir.

Para, kendini harekete geçirenin elinde sermayedir. Bunun için bu tip paraya sahip olanlara sermaye, yani kapital sahibi anlamında sermayedar, yani kapitalist denir.

P-M-P' formülünde (P') paranın arttığını gösteriyor. Acaba sermaye nasıl artıyor? Para kendiliğinden, para olduğu için mi çoğalıyor?

Sözgelişi, yastığımın altına 200 lira koysam, üç gece, beş gece üzerine yatsam, 200 lira 300 lira olur mu? Toprağın altına, bahçeye bir küp altın gömsem, sulayıp gübrelesem ve senelerce beklesem, 1 küp altın 2 küp olur mu? Hiç bir biçimde para kendiliğinden çoğalmaz. Para

kendi kendine çoğalmadığına göre, sermaye olunca nasıl çoğalıyor, nasıl durmadan büyüyor?

PARA-MAL-PARA (P-M-P') hareketinde sermayenin çoğalışı, paradan gelmediğine göre değişiklik neresidir? «PARA» da olmadığına göre, bu değişikliğin, artışın kaynağı «MAL» da bulunmaktadır. «MAL» da bir bityeniği vardır.

Kapitalistler, «biz mal alıp satıyoruz. Sözgelişi yüzde 10 kâr koyup satıyoruz. İşçiyi sömürdüğümüz falan yoktur. Biz ticaret sırasında, yani mal dolaşımında kazanıyoruz.» diyorlar. Aslında sömürüyü gizlemek için suyu bulandırmaya çalışıyorlar.

Çünkü, mal dolaşımında değer artışı olmaz. Ortaya yeni bir değer çıkmaz. Mala «yüzde 10 kâr koyarak satıyorum» diyen kapitalist, her zaman satıcı değildir ki, aynı zamanda alıcıdır. Ya sattığı malı almıştır, ya da satıştan sonra ihtiyaç duyduğu malların alıcısı durumundadır. Yani o da, başkalarına en az yüzde 10 kâr ödemek zorundadır. Alış verişte aynı değer dolaşmaktadır. Hiç bir biçimde değer artmamaktadır. Dolaşımda değer artmaz, ancak değer farklı gruplar arasında yeniden bölüşülür.

Fakat biz biliyoruz ki, sermaye durmadan artıyor. Acaba bu değirmenin suyu nereden geliyor?

Burada cevap vermekte zorlanan kapitalistler, «Biz birbirimizi kazıklıyoruz. Birimizin kazıklanıp zarar etmesi, diğerimizin kâr etmesini sağlar. Sermayemiz bunun için çoğalıyor,» derler. Bu da doğru değildir. Birinin zararı, diğerine kâr olmuşsa ortada artan bir değer yine yoktur. Öte yandan kapitalistlerin çoğu kazançlıdır. Zarar edenlerin sayısı toplum içinde çok azdır. Üstelik zarar eden kapitalistlerin zararı, kazançlı olanların kazançları yanında «devede kulak» kalır.

P-M-P' hareketinde sermayenin durmadan çoğalmasını sağlayan, kapitalistlerin gizlemeye çalıştığı başka bir

şey vardır. Yani aslında kapitalistler birini kazıklamaktadırlar. Ama bu kazıklanan bir diğer kapitalist değil, milyonlarca işçi ve emekçidir. Çünkü, BİR MALIN DEĞERİNİ, O MALIN ÜRETİLMESİ İÇİN GEREKLİ TOPLUMSAL EMEK MİKTARI BELİRLER. Bu da milyonlarca işçi ve emekçinin emeğidir.

İşte kapitalistler, mal üretilirken ona geçen emeğin karşılığını ödemeyerek, mal değerinin büyük bir kısmına sahip çıkarlar ve servetlerini durmadan böyle artırırlar. Yani, mal alım satımında değil, mal üretilirken işçi ve emekçiler tarafından yaratılan değere el koyarlar. Servetin çoğalmasındaki, sermayenin büyümesindeki saklanmak, gizlenmek istenen sır budur. İşçi sınıfı ve emekçilerin sömürülmesidir. Çünkü, değer, malın üretilmesi sırasında insan emeği tarafından yaratılmaktadır. Bu bakımdan büiün zenginliğin, malvarlığının kaynağı insan emeğidir.

Şimdi, PARA-MAL-PARA hareketinde, malın nasıl üretildiğini ve bu üretim sırasında yaratılan değere nasıl el konulduğunu, sonra bu değerin pazarda tekrar paraya çevrilerek kazanç sağlandığını, yani kâr edildiğini görmeye çalışalım.

İŞGÜCÜ NEDİR?

Buraya kadar hep malla uğraştık. Mal üretimi, malın değeri, mal değişimi, mal dolaşımı dedik durduk. Acaba «mal biz işçileri ilgilendirmez ki, mal sahiplerini ilgilendirir. Onlar uğraşsınlar» diye düşünürsek, doğru düşünmüş olur muyuz? Hayır. Eğer böyle düşünürsek, büyük bir yanılgıya düşmüş oluruz. Çünkü, BİZ İŞÇİLER DE MAL SATIYORUZ. Aynen diğer mallar gibi, biz işçiler de İŞGÜCÜMÜZÜ, yani ÇALIŞMA GÜCÜMÜZÜ pazarda kapitalistlere, karşılığında belirli bir miktar para olarak satıyoruz.

Malla bu kadar derinden uğraşmamızın birbirine sıkı sıkıya bağlı üç nedeni vardır:

Birincisi, bütün malları biz işçiler ve emekçiler üretiyoruz ve bütün mallarda karşılığı ödenmemiş, el konulmuş emeğimiz vardır. Yarattığımız değer vardır.

İkincisi, kapitalist üretim biçimi, biz işçilerin ve emekçilerin İŞGÜCÜNÜ, yani ÇALIŞMA GÜCÜNÜ bir mal durumuna getirmiştir. İşgücümüz de, pazarda diğer mallar gibi alınıp satılmaktadır. İşgücümüz de diğer mallar gibi bir değere sahiptir ve diğer mallar gibi değerinin üstünde ya da altında para ile ifade edilmektedir. Yani işgücümüzün de bir fiyatı vardır.

Üçüncüsü, işgücümüzün diğer mallardan çok önemli bir farkı vardır. İşgücümüz kullanılıp tüketildiği zaman, kendi değerinin üzerinde bir değer yaratır. Bu özellik, diğer mallarda yoktur.

İşte bunları bilmeden yola çıkarsak, sömürünün özünü kavrayamayız. Bu da sömürüyü sınırlandırma ve sömürüyü ortadan kaldırma mücadelemizde yenik düşmemeye yol açar.

Öyleyse İŞGÜCÜ nedir?

İşgücü, her canlı insanın kafa ve beden gücünün bir toplamı, bir birikimidir. Yani, insanın beynindeki, kaslarındaki, sinirlerindeki, kanındaki enerjinin bilgi, iş deneyi ve beceri ile donanmış olarak meydono getirdiği toplam çalışma gücüdür Kısaca söylersek; işgücü, insanın iş yapabilme, üretim yapabilme yeteneğidir.

Bu güç, her canlı insanın vücudunda vardır. Üretim yapmak için gerekli olan ve üretimde kullanılan bu gücün, kapitalistlerce bir kullanım değeri vardır. Yani kapitalistler mal üretebilmek için insanın bu gücünü kullanırlar. Pazara mal üretebilmek için bu gücü kullanmak zorundadırlar. İşte kapitalistler bunun için, fabrikada üretim yapsın, üretimin ihtiyaçlarını karşılasın diye işgücünü satın alırlar.

Çünkü, işgücü çok az mal tüketerek, çok fazla mal üretir. Yani, kendi değerinden daha büyük bir değer yaratır. Kapitalist, bu fazladan değere el koymak için işgücünü harekete geçirir.

İŞGÜCÜ DE BİR MALDIR

İşgücünün, üretim araçlarını harekete geçirmesi için kapitalist tarafından satın alınması, ancak kapitalist üretim biçimi koşullarında mümkün olmuştur. Yani işgücü, kapitalist üretim biçiminde «mal» olmuştur. İşgücünün «mal» olabilmesinin iki temel koşulu vardır.

1. İşgücü sahibi, ÖZGÜR bir insan olmalıdır.

2. Üretim araçlarından tamamen YOKSUN kalmalıdır. İşgücünden başka bir şeye sahip bulunmamalıdır.

Bu iki koşul, kapitalizm öncesi üretim biçimlerinde oluşmamakta ve gerek kölenin ve gerekse toprak kölesi köylünün (yarı-kölenin) işgücü «mal» olamamaktadır. Köleci toplumda, köle, her şeyi ile efendisine aittir. Köleye sahip olan efendi, onun işgücünü de dilediği gibi kullanabilmektedir. Karasaban ve öküzle bir tutulan köle, «konuşan alet» olarak tanımlanmakta, diğer üretim araçları gibi mülk edinilmektedir. Bu durumda köle durumunda olan toprak kölesi köylü, derebeyine ve toprağa bağlıdır. Geçinmek için dilediği gibi çalışma özgürlüğüne sahip değildir. Kendisine bırakılan toprak parçası üzerinde çalışarak geçimini sağlamak, bunun dışında tümüyle derebeyine çalışıp hizmet etmek zorundadır. Derebeyi de, kendine bağımlı olan toprak kölesi köylünün işgücünü, hiç bir karşılık ödemeden dilediği gibi kullanmaktadır. Bu yüzden toprak kölesi köylünün işgücü mal olamıyordu.

Kapitalizmde ise, işgücü sahibi tamamen özgürdür. Köleci ve feodal toplumda olduğu gibi kimseye bağımlı değildir. İşgücünü nasıl kullanacağına, kime satacağına

kendi karar verir. Ancak bu hukukî bir özgürlüktür. Ekonomik bakımdan özgür değildir. Yani aç kalmamak için işgücünü satmak zorundadır. İşgücünü satıp satmamak özgürlüğüne sahip değildir. Çünkü satmadığı zaman aç kalır. Öte yandan, topraktan kovulmuş ya da toprağı terk etme zorunda kalmış, sürekli yoksullaşarak elindeki küçük üretim araçlarını da kaybetmiş üreticiler olarak, üretim araçlarından tamamen yoksun kalmış insan durumundadırlar. Yani, işgücünden başka hiç bir şeye sahip değildirler. Bu durum, onları, yaşamak, geçinmek için tüm üretim araçlarını, geçinme araçlarını elinde bulunduran kapitalistlere, işgüçlerini satmaya mecbur eder. Çünkü, geçimini sağlayacak üretim aracına sahip bir insan, işgücünü başkasına satma gereğini duymaz. İşte işgücü bu koşulların oluşmasıyla kapitalist üretim biçiminde «mal» durumuna gelir.

Burada önemli olan, işgücünün, yani iş yapabilme, üretim yapabilme kabiliyetinin alınıp satılan bir mal durumuna gelmesidir. Kapitalist, işgücünü satın alıp kullanmakta ve ortaya çıkan emeğe el koymaktadır. Böylece, işgücünün değer yaratma kabiliyetine sahip çıkmaktadır.

EMEK NEDİR?

Kapitalist satın aldığı işgücünün, kendi değerinin üzerinde bir değer yaratma kabiliyetini alabildiğine sömürmektedir. Bunun için **işgücü ile emek arasındaki farkı bilmemiz gerekiyor**. İşgücü bu ise, emek nedir?

Emek; işgücünün, çalışma gücünün harcanmış şeklidir. Emek, işgücümüzün harcanmasıyla ortaya çıkar.

Sözgelişi, sabah saat 8'de işbaşı yaptığımız, tezgahın başına geçtiğimizi varsayalım. Henüz ortada emek yoktur. Ama vücudumuzda iş yapabilme yeteneği olarak işgücü vardır. 8 saat çalıştıktan sonra, akşam paydos za-

manı, «yoruldum» deriz. Artık sabahki gibi dinç ve güçlü değilizdir. Neden? Çünkü işgücümüzü harcamışızdır. Öyleyse bu güç nereye gitmiştir? Buhar olup uçmuş mudur, toz olup savrulmuş mudur?

Sabah, emekle birlikte ortada yeni üretilmiş bir mal da yoktur. Ama akşam tezgahın önünde, sabah bulunmayan yeni üretilmiş bir mal vardır. Bu mal gökten zembille gelmemiştir. O tezgahın başında 8 sat, işgücünü harcayarak çalışan işçinin, çalışmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yani harcanan işgücü o maldadır. Buhar olup uçmamış, toz olup savrulmamış, alınteri göznuru olarak o mala geçmiştir. O malda birikmiş, toplanmıştır. O malda billurlaşmış, cisimleşmiş, maddeleşmiştir. İşte emek budur. **Harcanan işgücü, değer biçiminde, ortaya çıkan malda cisimleşerek, maddeleşerek emek olmaktadır.** Bunun için, şu işe ya da mala «emeğim geçti» deriz.

Başka türlü söylersek, ayakkabı yapabilmek ile ayakkabıyı yapma işi birbirinden farklıdır. Ayakkabı yapabilme yeteneğimiz vardır, fakat yapmayabiliriz. Ama bu yeteneğimizi kullanıp ayakkabıyı yaptığımız zaman emek, ayakkabıda, değer olarak ortaya çıkar.

İyi, güzel ama, işgücü ile emek arasındaki farkı bilmenin ne yararı var?

Kapitalistlerin, biz işçilerden mal olarak satın aldıkları işgücümüzdür, çalışma gücümüzdür. **Emeğimiz değildir.** İşgücü ile emek arasındaki farkı bilmek bunu ortaya çıkarır. Kapitalist üretim biçimi, insanın çalışma gücünü bir mal yapmıştır. Emek, bu malın (işgücünün) kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Yani, **kapitaliste iş yapabilme, çalışabilme gücümüzü satıyoruz, parasını alıyoruz, fakat yaptığımız işi kapitaliste bırakıyoruz.** Daha doğrusu, yaptığımız işe, yarattığımız değere yani ürettiğimiz mala kapitalist el koyuyor ve pazarda satarak büyük kazançlar sağlıyor. **Kapitalist, işgücümüzü satın alıp emeğimize sahip**

çıkıyor. Biz işçiler de işgücümüzü satıp, emeğimizi kaptırıyoruz. Bu, işçi sınıfı ile kapitalist sınıf arasındaki üretim ilişkisinin sonucudur. Bu ilişki, üretim araçlarının kapitalist özel mülkiyetine dayanmaktadır. Daha önce gördüğümüz gibi, sömürünün temel nedeni budur.

ÜCRET NEDİR, NEYİN KARŞILIĞIDIR?

Öyleyse, ücret olarak aldığımız para miktarı nedir ve bize neyin karşılığı olarak ödenmektedir? Yaptığımız işe karşılık mı, yani emeğimizin karşılığı olarak mı ödeniyor; yoksa işgücümüzün karşılığı, iş yapabilme yeteneğimizin karşılığı olarak mı ödeniyor? Bu soruların cevabı son derece açıktır: **ÜCRET, İŞGÜCÜMÜZÜN KARŞILIĞIDIR**. Kapitolist, bizim iş yapabilme yeteneğimizi, yani çalışma gücümüzü satın almaktadır ve diğer mallara ödediği gibi bir fiyat ödemektedir. Bu bakımdan **ücret, işgücümüzün fiyatıdır.** Çünkü, işgücümüz de bir maldır ve bir değeri vardır. Diğer mallar gibi bu değeri belirli bir miktar para ile ifade edilmektedir. Bu bakımdan ücret, işgücümüzün para olarak söylenmesidir, yani fiyatıdır. «Saat ücretim 10 lira, yövmiyem 80 lira» gibi.

Emeğimizi ise, ne biz satabiliriz, ne de kapitalist satın alabilir. Çünkü, emek, işgücünün harcanmasıyla ortaya çıkmaktadır. İşe başlarken emek ortada yoktur. İşgücü vardır. Bize ait bir mal olarak ancak işgücümüz vardır. Emek, işgücümüzün harcanmasıyla artık ürettiğimiz maldadır. Mal sahibi de kapitalisttir. Kapitalistin sahip olduğu bir malı tekrar satın alması olanaksızdır. Bu, kapitalist üretim ilişkilerinin ve üretim araçları üzerinde kapitalist mülkiyet biçiminin bir sonucudur. Öte yandan, aldığımız ücretin, emeğimizin karşılığı olması mümkün değildir. Çünkü o zaman, yarattığımız bütün değere sahip çıkmış oluruz. Bu, kapitalizmde, üretim araçlarının özel mülk ol-

duğu bütün sınıflı, sömürüye dayalı toplumlarda olanaksızdır. **Bunun için ücret, işgücümüzün karşılığıdır, fiyatıdır**. Emeğin karşılığı değildir. Ama işgücümüzü satın alan kapitalist, emeğimize el koyduğunu gizlemek için, ücret öderken «emeğinizin karşılığını ödüyorum» demektedir. Emek bizim hakkımızdır ve kapitalist bu hakkımızı ödememektedir. Eğer ödemiş olsa, hiç bir biçimde kâr etmemiş olur. Çünkü **kâr, karşılığı ödenmemiş emektir**. İşte kapitalist sömürü böyle gizlenmektedir.

Öyleyse neden aldanıyoruz? İşgücü ile emeği birbirine niçin karıştırıyor, aldığımız ücreti neden emeğimizin karşılığı sanıyoruz?

Çünkü, işgücümüzü belirli bir zaman dilimine göre satıyor ve ücreti işin sonunda alıyoruz. 1 saatliğine, 1 günlüğüne, 1 aylığına sattığımız işgücümüzün karşılığı olarak ücreti, çalıştıktan sonra alıyoruz. Bu durumda ücret, işgücü harcandıktan sonra ödendiği için, işgücümüzün değil de, yaptığımız işin karşılığı olarak gözükmektedir. Ücret, yapılan işe karşılıkmış gibi ödenerek, emeğimizin tüm karşılığı veriliyormuş izlenimi yaratılmaktadır. Özellikle parça başı ücret ödemelerinde bu yanılgı daha da etkili olmaktadır.

ÜCRET ÖDEME BİÇİMLERİ

Ücretin temel biçimleri, zamana göre ücret ve parça başına ücrettir. **Zamana göre ücret,** işgücünün günlük değerinin çalışılan saate bölünmesiyle saptanır ve genellikle saat ücreti olarak belirir. Kapitalistler zamana göre ücretten, iş saatinin fiyatını düşürmek ve çalışma süresini uzatmak yoluyla daha fazla sömürmek için yararlanırlar. İşçiler de buna, haftalık çalışma süresini kısaltma mücadelesi vererek karşı çıkarlar. Sözgelişi DİSK, haftalık çalışma süresinin 40 saate indirilmesi için mücadele etmek-

tedir. **Parça başına ücret,** sömürüyü daha çok gizler ve işçilerin arasında rekabete yol açarak birliği bozar. Kapitalistin işçileri daha hızlı ve yoğun çalıştırarak daha fazla sömürmesine olanak sağlar. Öte yandan, herkes yaptığı işe göre para alır gözüktüğünden, emeğin karşılığı ödeniyormuş izlenimini daha çok körükler.

Günümüzde her iki ücret «kamçılayıcı ücret» biçimine dönüşmektedir. Bu biçime göre, kapitalist, çeşitli araştırmalar yaparak en güçlü ve becerikli işçilerin çalışmasını saptar ve temel alır. Bu düzeyi tutturabilmek için fazla çalışmak zorunda kalınır. Böylece sömürü artmış olur. Bunlardan başka, kâra ortak etme, fabrikaya ortak etme gibi sömürüyü sinsice artıran yöntemler uygulanır. Burada amaçlanan, işçi sınıfı ile kapitalist sınıfın çıkarlarının ortak olduğunu, «biz bir aileyiz» diyerek yutturmak ve sınıf mücadelesini sulandırarak, işçileri «çalışma barışı» adı altında kapitalistlere köle etmektir.

PARASAL ÜCRET, GERÇEK ÜCRET

İşçinin, işgücü karşılığında kapitalistten aldığı para miktarına parasal ücret (nominal ücret) denir. Bu para miktarının piyasadaki satın-alma gücüne, yani mal alabilme gücüne gerçek ücret denir.

Ücretin, işgücünün karşılığı olarak ödenip ödenmediğini bu gerçek ücret ortaya çıkarır. Ücret olarak aldığımız para miktarının artmasıyla birlikte, mal fiyatları da artmışsa, satın-alma gücümüzde bir değişiklik olmamış, yani gerçek ücret artmamış demektir. Fiyat artışları, ücretin para miktarı olarak artmasının gerisinde kalmışsa, gerçek ücret de artmış, dolayısıyla satın-alma gücümüz de yükselmiş olur. Önemli olan ücretin, yaşamamız, geçinmemiz için gerekli malları eksiksiz satın alabilecek güçte olmasıdır. Aksi halde, para miktarı olarak parasal ücre-

tin yükselmesi hiç bir şey ifade etmez. Bunun için gerçek ücretin, işgücünün değerini tam karşılaması gerekir. İşgücü bir maldır ve bir değeri vardır. Bu malın fiyatı olan ücret, piyasadaki diğer malların fiyatlarında olduğu gibi, piyasa koşularına göre işgücü değerinin ya altında, ya da üstünde oluşacaktır. Ülkede işsiz sayısı fazla olunca, ücretler işgücü değerinin altına düşecektir.

İŞGÜCÜNÜN DEĞERİ

İşgücü bir mal olduğuna göre değeri, üretilmesi için gerekli toplumsal emek miktarı kadardır. İşgücü, bir iş günü boyunca harcanıp tüketildiğine göre, onun yerine konup kazanılması; tekrar üretilmesi demektir. Bu nasıl olacaktır?

İşgücü, yani insanın çalışma gücü, iş yapabilme yeteneği, kendisine sahip insanın yaşaması, canlı kalmasını şart koşar. Bunun anlamı, işgücü sahibi işçinin, hem kendisinin hem de ailesinin geçimini sağlaması, yaşaması için gerekli bütün maddeleri tüketebilmesi demektir. İşgücü sahibi işçi, yaşaması için gerekli ihtiyaçlarını gideremezse yaşayamaz ve işgücü de yok olur. Öyleyse, **işçinin ve ailesinin yaşaması için gereken malların değeri ne ise, yani bu malların üretilmesi için gereken toplumsal emek miktarı ne ise, işgücünün değeri de o kadardır.** Bu malların değeri yükselirse işgücünün değeri yükselir, bu malların değeri düşerse işgücünün değeri düşer. Öyleyse, işgücünün tekrar üretilmesini sağlayan bu mallar, ya da işçinin ve ailesinin yaşamasını sağlayan ihtiyaçlar nelerdir, nasıl belirlenir?

Bir işgünü 8 saat çalışarak işgücünü harcayan işçi, ertesi gün tekrar aynı verimle 8 saat çalışabilmek için, harcadığını, tükettiğini tekrar kazanmak, yerine koymak zorundadır. Bunun için aldığı ücreti, ihtiyaçlarını gidere-

cek malları almak üzere harcar. Yani bir mal olan işgücünü, ihtiyaç duyduğu mallarla değiş-tokuş etmiş olur.

İŞGÜCÜ-ÜCRET-İHTİYAÇ MADDELERİ :

— GIDA
— GİYİM
— KONUT
— ISINMA
— AYDINLANMA
— SU, HAVAGAZI, BÜTAN GAZI vb.
— ULAŞIM-HABERLEŞME
— EĞİTİM
— DİNLENME
— KÜLTÜR
— SAĞLIK KORUMA
— RADYO-TELEVİZYON-BUZDOLABI-ÇAMAŞIR MAK.-FIRIN vb.
— DİĞER İHTİYAÇLAR

Ücret, bu ihtiyaç maddelerini karşılayabildiği zaman, işgücü korunmuş, saklanmış, ertesi gün tekrar 8 saat harcanabilecek kadar yerine konulmuş olur. Ancak, işçinin soyunun devam edebilmesi için, yani piyasada işgücünün eksilmemesi için, bu ihtiyaç maddelerinin miktarı, işçi ve ailesi birlikte düşünülerek hesaplanmalıdır. Yeni işgücünün değerini belirleyen ihtiyaç maddelerine işçinin ailesinin geçim ihtiyaçları da dahildir. Ayrıca bu ihtiyaçlar o ülkenin doğal koşulları, o toplumun kültür düzeyi ve tarihsel özellikleri tarafından belirlenir. İşte bu ihtiyaç maddelerinin, bir işçi ve ailesinin bir günlük ihtiyacını eksiksiz karşılayan miktarının üretilmesi için gerekli toplumsal emek miktarı, işgücünün değerini belirler.

Yani, işçi ve ailesinin bir günlük ihtiyacı olan bu mad-

delerin üretilmesi için ne kadar toplumsal emek gerekliyse, işgücünün tekrar üretilmesi için de o kadar toplumsal emek gereklidir. İşgücünün değeri, bu malların bir günlük tutarının sahip olduğu emek miktarı kadardır. Eğer ücret bu malları alacak güçte değilse, işgücümüzün fiyatı değerinin altında oluşmuş demektir. O zaman işçi ve ailesinin geçimi, yaşamı güçleşir ve işgücü tahrip olur. İnsanlığın tarihi bunun canlı örnekleriyle doludur. Sözgelişi, İngiltere'de kapitalizmin doğuş yıllarında, bir kapitalist İngiliz ailesinin üç kuşağının (baba-oğul-torun) yaşam süresinde, pamuk işçilerinin 9 kuşağı yok olmuştur. Yani, pamuk işçileri aldıkları ücretle işgücünü koruyamamış ve 40 yaşını bulamadan ölmüşlerdir.

İşgücünün değeri, işçinin ve ailesinin yaşaması için gerekli malların değeri kadardır dedik, yani bu malların üretilmesi için gerekli toplumsal emek miktarı kadardır. Bu nokta çok önemlidir. Çünkü, bu malların bir günlük miktarının üretilmesi için, sözgelişi 2 saatlik toplumsal emek gerekliyse, bir işçi ortalama 2 saat çalışarak işgücünün değeri kadar bir değeri, yani ücretinin karşılığını yaratmakta, geriye kalan 6 saatte ise, fazladan bir değer yaratmaktadır. Bu fazladan yaratılan değere ARTI-DEĞER denir. Kapitalistin kârının kaynağı bu karşılığını ödemeden el koyduğu artı-değerdir. İşte sömürünün kaynağı bu karşılığı ödenmemiş emektir. İşgücünü satın alan kapitalist, işgücünün kendi değerinin üzerinde değer yaratma kabiliyetini alabildiğine kullanır ve alabildiğine kâr eder. Sermayenin her geçen gün çoğalmasının, büyümesinin kaynağı budur.

Ders V

Sömürü nedir ?

KÂRIN KAYNAĞI: ARTI-DEĞER SÖMÜRÜSÜ

Kapitalist, malı değerine sattığı zaman kârı gerçekleştirmiş olur. Çünkü, malın üretilmesi için gerekli emek miktarının büyük kısmına, hiç bir karşılık ödenmeden el koyar. Sonra bu malı piyasada satarak, karşılığını ödemediği emek miktarını paraya dönüştürür ve kâr olarak cebine indirir. Bu yüzden kâr etmek için, malı mutlaka değerinin üzerinde satmak gerekmez. Kâr hiç bir zaman mal dolaşımından, ticaretten doğmaz. Kâr malın üretimi sırasında doğar, ancak mal dolaşımında paraya dönüşerek gerçekleşir. Yani kârın oluşması için hem üretim, hem de dolaşım gereklidir. Kazanılan para miktarının, yatırılan paradan fazla olmasının kaynağı, karşılığı ödenmemiş emektir.

Sözgelimi, iplik fabrikatörü bir kapitalisti ele alalım. Pamuk ipliği üretmek için bu kapitalist ne yapacaktır? Üretim için nelerin gerekli olduğunu hatırlarsak, kapitalistin elindeki parasını üretim araçlarına ve işgücüne yatıracağını hemen söyleyebiliriz. Yani kapitalist, hammadde, makinalar, yardımcı araç gereçler ve işgücü satın ala-

caktır. Böylece üretime geçerek, sözgelişi bir işgünü sonunda 1000 kilo pamuk ipliği üretecektir. Şimdi, bu 1000 kilo pamuk ipliğini piyasada, kilosu 40 liradan satarak 40.000 lira elde etmiş olsun.

Bir malın değerini, üretilmesi için gerekli toplumsal emek miktar belirlediğine göre, acaba 1000 kilo pamuk ipliğinin değerini belirleyen emek miktarı nedir, nasıl oluşmuştur? Cevap son derece açıktır:

1000 kilo pamuk ipliğinin üretilmesi için,

1. Hammaddedeki emek miktarı (değeri),
2. Makinalar, yardımcı araç gerecin yıpranması ve harcanan enerji miktarı olarak beliren emek miktarı,
3. Pamuğu iplik yapmak için çalışan işçilerin 8 saatlik emekleri, yani yarattıkları değer,

gerekmektedir. Yani, üretim araçlarından gelen değerle, işçilerin kattıkları değer 1000 kilo pamuk ipliğinin değerini oluşturmaktadır. Kapitalist, pamuk ipliğini piyasada 40.000 liraya satarak bu değeri paraya dönüştürmüştür. Acaba, yatırdığından ne kadar fazla para elde etmiştir, kârı ne olmuştur?

1000 kilo pamuk ipliği üretmek için, 100 kilo fire vererek 1100 kilo pamuk tüketmiş olsa, sözgelişi kilosu 25 liradan (25x1100) 27.500 lira hammadde masrafı yapmış olacaktır. Bu hammadde giderini düşelim:

40.000 lira 1000 kilo pamuk ipliği (hammadde + makina vb. payı + işgücünün yarattığı değer)

— 27.500 » Hammadde (25 liradan 1100 kilo pamuk)

12.500 lira (Makina payı + İşgücünün yarattığı değer)

Makinaların, yardımcı araç gerecin, fabrikanın günlük aşınma payı ile su, elektrik ve benzeri giderlerin günlük toplamı 500 lira olsa. Bunu da düşelim:

12.500 lira (Makina payı vb + İşgücünün yarattığı değer)

— 500 » (Makina payı vb.)

12.000 lira (İşgücünün yarattığı değer)

Bu 12.000 lira, pamuğu iplik haline getirmek için çalışan işçilerin 8 saatte yarattıkları değerden başka bir şey değildir. Görüldüğü gibi üretim araçlarından gelen değer, üretimin başında ve sonunda aynen vardır. İşgücünün yarattığı değer ise, 8 saatlik çalışmanın ürünü olarak üretim sırasında bu değerlere katılmıştır.

Kapitalist, üretim araçlarını pazardan fiyatını ödeyip mal olarak satın aldığı gibi yine fiyatını ödeyerek pazardan 50 işçinin işgücünü, sözgelişi 60 lira asgari ücret üzerinden satın almış olsa, bu 12.000 liralık değer 50 işçinin 8 saatte yarattığı değer olacaktır. Şimdi **kapitalist, emeğin karşılığını ödemeye kalksa, 50 işçiye 12.000 lirayı vermek zorundadır.** Bu durumda hiç kâr edemez. Oysa kapitalist, pazardan mal olarak işçilerin İŞGÜCÜNÜ satın almıştır. Üstelik işgücünün fiyatını (burada tam değeri olarak kabul ediyoruz) günlüğü 60 lira olarak ödemiştir.

Yani, işçilere (50x60) 3.000 lira ödemiştir. Bu işgücü giderini de düşersek:

12.000 lira (50 işçinin, işgücünü harcayarak 8 saatte yarattığı değer)
— 3.000 » Ücret tutarı, (50 işçinin işgücü karşılığı, fiyatı)

9.000 lira ARTI-DEĞER (Kârın kaynağı)

Geriye kalan bu 9.000 lira, kapitalistin el koyduğu, karşılığı ödenmemiş İŞÇİ EMEĞİDİR. Bu 9.000 lira, bir işgünü boyunca 50 işçinin yarattığı ARTI-DEĞERDİR. Kârın kaynağıdır. Sömürünün ta kendisidir. Bu artı-değer miktarı, malın pazarda satılmasıyla paraya dönüşür ve en büyük bölümü kâr olarak kapitalistin cebine girer.

Görüldüğü gibi kapitalist diğer mallarla birlikte, işgücünü de bir mal olarak satın almıştır. Ancak işgücü, diğer mallarda bulunmayan bir özellikle, kendi değerinin üzerinde, kendi değerinden daha fazla bir değer yaratmıştır Kapitalist de, satın aldığı işgücünü bir işgücü boyu harcayarak (kullanarak) ortaya çıkan değere hiç bir karşılık ödemeden el koymuştur. İşte bu «el koyma», kapitalist sömürünün ta kendisidir. Özüdür. Sermayenin durmadan artmasını, büyümesini sağlayan kaynak budur. ARTI-DEĞER SÖMÜRÜSÜ'DÜR. Kapitalist, malı, pazarda değerine sattığı zaman bile kâr etmektedir.

Burada, kapitalistlerin suyu bulandırma çabalarıyla akla şu soru takılabilir: «Hayır efendim, kapitalist işçiyi sömürmemiştir. Üretim araçlarının, yani hammadde, makinalar, araç gereçler ve benzerlerinin karşılığını ödediği gibi işgücünün de karşılığını ödemiştir. Yani işçinin hakkını vermiştir. Ondan sonra malın üzerine 9.000 lira kâr koyarak pazarda satmıştır. Kârı pazardan elde etmiştir. Sömürü bunun neresinde?»

Eğer kapitalist pazardan istediği gibi, keyfince kâr edebiliyorsa neden 9.000 lira kâr koyuyor da, 109.000 lira kâr koyamıyor? İnsaflı olduğu için mi? Hayır. Çünkü, birçok kapitalist aynı maldan üretmekte ve piyasaya sürmektedir. Bu yüzden pazarda karşılaşan mallar, birbirinin değerini yansıtmakta ve üretilmeleri için gerekli ortalama toplumsal emek miktarını ortaya çıkarmaktadırlar. Bütün alıcılar, malı değerinin altında almak isterken, bütün satıcılar mallarını değerlerinin üzerinde satmak istemektedirler. Alıcılarla satıcılar arasındaki bu rekabet onları malın değeri etrafında buluşturmaktadır. Bunun için bütün mallar değerlerine, (yani üretilmeleri için gerekli ortalama toplumsal emek miktarına) yakın bir fiyata satılmaktadırlar. Hiç bir kapitalist malını, değerinin çok üzerinde bir fiyata satamaz.

Öte yandan bir kapitalist malına istediği kârı koymaya kalkarsa, diğer kapitalistler de koyar. Böylece hiç biri bir üstünlük, bir kâr elde edemez. Bunun gibi pazardaki mal alım-satımı bir değer yaratmaz. Ancak değerin bölüşülmesini sağlar.

İşte bunun için kârın kaynağı pazarda değil, üretimde karşılığı ödenmeyen emektir. Artı-değere el konulmasıdır. İşçinin sömürülmesidir. Pazardaki alım-satım ancak, kârın ortaya çıkışını, gerçekleşmesini, biçimlenmesini sağlar. Bu yüzden kapitalist, malı değerine sattığı zaman kâr etmiş olur. Çünkü o maldaki emeğin karşılığını ödememiştir.

Şimdi, tekrar pamuk ipliğini üreten 50 işçinin bir işgününde yarattığı 12.000 liralık değere dönelim. 50 pamuk ipliği işçisi 8 saatte 12.000 liralık değer yarattığına göre, 1 işçi 8 saatte 240 liralık değer yaratır. Buradan 1 işçi, 1 saatte 30 liralık değer yaratmaktadır diyebiliriz. Aynı hesabı ülkedeki bütün işkolları ve işletmeler için de yakla-

şık olarak yapabiliriz. Böylece, ülkedeki toplumsal emeğin ortalama 1 saatte ne kadar değer yarattığını da bulabiliriz. Örneğimizdeki gibi, ortalama toplumsal emek 1 saatte 30 liralık değer yaratıyor olsun.

Buna göre, pamuk ipliği üreten işçiler, işgücünün değeri olarak aldıkları 60 lira ücretin karşılığını 2 saatlik çalışmalarıyla tekrar üretmiş olurlar. Yani 8 saatlik işgününde işçiler, 2 saatlik çalışmaları sonunda işgücünün değeri kadar bir değer yaratarak, ücretlerini karşılamakta, kendileri için çalışmış olmaktadırlar. Geriye kalan 6 saatte ise, ek bir çalışma yaparak ARTI-DEĞER yaratmaktadırlar. Bunun anlamı, işçiler bir işgününde, 2 saat kendileri için, geriye kalan 6 saat kapitalist için çalışıyor demektir. İşte, işgücünün kendi değerinin üzerinde bir değer yaratması böyle olmaktadır.

Bu durumda bir işgününün iki parçadan meydana geldiği ortaya çıkmaktadır. Bir işgünü içinde, işgücünün harcanarak toplam değerin yaratıldığı zamana, **NORMAL ÇALIŞMA SÜRESİ** denir. Bu süre ülkemizde, yasayla bir işgünü 8 saat olarak belirlenmiştir. Kapitalist üretimde, çalışma süresi, işgücü değerinin ve artı-değerin üretildiği süreler olarak iki parçadan meydana gelmektedir. Bu parçalar işçi sınıfının biliminde:

1. **GEREKLİ ÇALIŞMA SÜRESİ**
2. **EK ÇALIŞMA SÜRESİ**

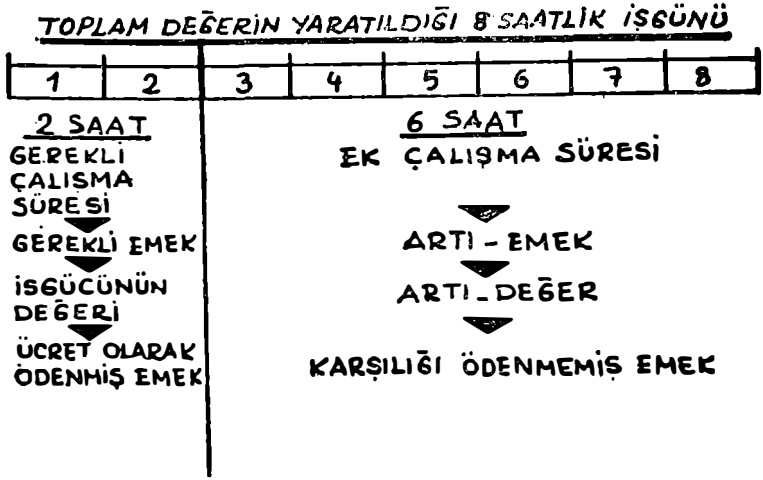
olarak tanımlanmaktadır.

Gerekli çalışma süresinde, işçi, işgücünün değerine eşit bir değer yaratır. Bir mal olan işgücünün değerini, üretilmesi için gerekli emek miktarı belirler. Bunun için gerekli çalışma süresinde ortaya çıkan emeğe **GEREKLİ**

EMEK denir. **İşçi, bu süre içinde ücretinin karşılığını üretmiş olur.**

Ek çalışma süresinde ise işçi, hiç bir karşılık ödenmeyen ve kapitalist tarafından el konan ARTI-DEĞERİ üretir. Bu süre içinde ortaya çıkan emeğe **ARTI-EMEK** denir. İşçi, bu sürede kapitalist için çalışmaktadır. İşgücünün, kendi değerinin üzerinde bir değer üretmesi, gerekli çalışma süresinin sona erdiği noktadan sonra harcanmaya devam edilmesiyle başlar. Çünkü, işgücünün harcanması değerin kaynağıdır.

Bir işgününü meydana getiren bu parçaları zaman çizelgesi üzerinde şöyle gösterebiliriz:

ÜRETİM SÜRECİNDE ARTI-DEĞER

Buraya kadar öğrendiklerimizi toplayarak, üretim sırasında artı-değer sömürüsünün nasıl olduğunu, bir işçi ile kapitalist arasındaki ilişkiyi inceleyip tekrar görmeye çalışalım.

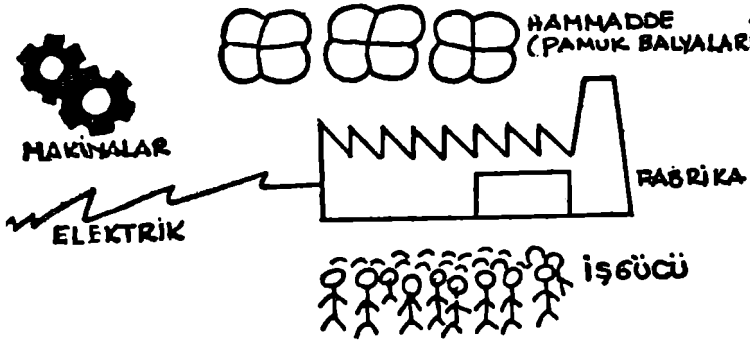
Pamuk ipliği üretmek isteyen kapitalist ne yapacaktır? Elindeki parası ile piyasadan, üretimin vazgeçilmez unsurlarını: HAMMADDE, MAKİNA, ARAÇ, GEREÇ, İŞGÜCÜ satın alacaktır.

PARA → PAMUK, MAKİNA, ARAÇ GEREÇ, İŞGÜCÜ → ÜRETİM → PAMUK İPLİĞİ → ÇOĞALMIŞ PARA

Kapitalist, balya balya pamukları ve pamuk ipliği yapacak makinaları piyasadan alır. Üretimi sokakta yapamayacağına göre, bunları, yaptırdığı ya da kiraladığı bir fabrika binasına yerleştirir. Enerji olarak da elektriği bağlatır. Üretim için gerekli üretim araçları tamamlanmıştır. Ancak 80 sene beklese bu durumda pamuklar, pamuk ipliği olamaz. Üretimin yapılabilmesi için önemli bir eksiği vardır. O da İŞGÜCÜDÜR. Fabrikanın kapısına tabelayı asar: «İŞÇİ ALINACAK».

Sözgelişi 50 işçi alacak olsa, fabrikanın kapısına ne kadar işsiz toplanır? En azından 200 işsiz fabrikanın kapısına yığılır. Çünkü ülkemizde işsiz sayısı 3 milyonu bulmuştur. Bu işsizler ordusuna, yedek sanayi ordusu da denir. İşsizlik her kapitalist ülkede vardır. Gelişmiş kapitalist ülkeler olarak, Amerika'da, F. Almanya'da, İngiltere'de, Fransa'da yüzde 5 ile yüzde 7 oranında işsiz vardır. Kapitalizmin ürünü olan işsizler ordusu üç kaynaktan sürekli olarak beslenir. Bu kaynakları: tarımdan kopup gelen köylüler, iflas eden küçük üreticiler ve fabrikalardan atılan işçiler oluşturmaktadır. Kapitalizm işsizliği hiç bir zaman kökünden çözümleyemez. Çünkü, kapitalistler işgücünü ucuza kapatmak için bu işsizler ordusunun sürekli varolmasını isterler. Böylece çalıştırdıkları işçileri de tehdit ederler, işten atmakla sindirip işçilerin hak arama mücadelesini boğazlamaya çalışırlar.

Şimdi, kapıya yığılan işsizlerle birlikte görünüş şöyledir:

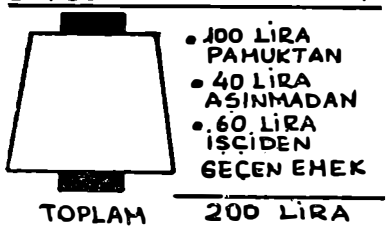

Fabrikanın kapısına toplanan işsizler ne satmaktadırlar? Bir mal olan işgücü satmaktadırlar. Alıcı kimdir? Kapitalisttir. Bu durumda 50 işçi alınacaktır. Oysa kapıda 200 işsiz beklemektedir. Yani işgücü arzı, işgücü talebinden fazladır. Öyleyse, işgücünün fiyatı, değerinin altına düşecektir. Kapitalist işgücünü en düşük fiyata kapatabilecektir. İşsizler de aç kalmamak için buna boyun eğeceklerdir. Üstelik işe alınmak için birbirleriyle rekabet edecekler ve birlikte olamayacaklardır.

Böylece kapitalist 60 lira asgari ücretle istediği 50 kişiyi işe alacaktır. Hiç bir eksiği kalmadığı için artık üretim başlayabilir. Şalter iner, tezgahlar çalışır. Tezgah başındaki işçiler pamukları, pamuk ipliği yapmaya başlar.

Şimdi, sözgelişi Ali adındaki bir işçi arkadaşın çalışmasını ve başından geçenleri yakından izleyelim. Ali arkadaş, kendisine verilen 1 balya pamuğu çalıştığı makinada ya da tezgahta 2 saat sonra kocaman bir pamuk ipliği bobini haline getirmiş olsun. Bu bobindeki iplik, artık ne pamuktur, ne elektriktir, ne makinadır, ne de sadece

Ali'nin işgücüdür. Bütün bunların yoğrulmasıyla ortaya çıkmış yeni bir maldır. Yani pamuk ipliğidir. Öyleyse, bir bobin pamuk ipliğinin üretilmesi için gereken emek miktarı ne kadardır?

Önce bu bobindeki ipliğe, bir balya pamukta birikmiş olan pamuk üreticilerinin emeği geçmiştir. Bir balya pamuk 100 lira ise ipliğe geçen değer de 100 lira olarak belirecektir.

Bundan başka bu bobinde, makina ve fabrika binasından üretim sırasındaki yıpranma payı olarak ipliğe geçen emek vardır. Bu emek, makinayı yapan maden işçisinin, fabrikayı yapan inşaat işçisinin emeğidir. Bunlar gibi harcanan elektrik de elektrik işçilerinin emeğini ipliğe katmıştır. Ne kadar elektrik harcandığını sayaçtan okuruz. Makina ve fabrika binasına gelince, makinaların 30, binaların 50 yılda eskidiklerini kabul ederek, değerlerini 30 ve 50'ye bölerek 1 yıllık, 365'e bölerek 1 günlük, 8'e bölerek sözgelişi 1 saatlik değerlerini buluruz. Böylece 2 saat içinde bir bobin pamuk ipliğine ne kadar aşınma payının emek olarak geçtiğini hesaplarız. Sözgelişi, makinaların, binanın, elektriğin, suyun ve diğer giderlerin bir bobin iplikteki tutarı 40 lira olsun. 100 lira pamuktan, 40 lira da araç-gereç, makinadan olmak üzere üretim araçlarından toplam 140 liralık emek miktarı bir bobin pamuk ipliğine geçmiştir. Bunların taşıyıcısı Ali arkadaştır.

Acaba Ali arkadaş kendisi ne kadarlık bir değer katmıştır bir bobin pamuk ipliğine? Yani, işçi Ali, 2 saat işgücünü harcayarak ne kadar değer yaratmıştır? Ya da

Ali'nin 2 saatlik emek miktarı, kaç liralık değere eşittir?

Önceki örneğimizde, bir pamuk işçisinin 1 saatte 30 liralık değer yarattığını bulmuştuk. Diyelim ki, Ali arkadaşın 1 saatlik emeği bu ortalama emeğe eşittir ve Ali de 1 saatte 30 liralık değer yaratmaktadır. O zaman bir bobin pamuk ipliğinin üretilmesi sırasında 2 saat değer yaratmaktadır. O zaman bir bobin pamuk ipliğinin üretilmesi sırasında 2 saat işgücünü harcayan Ali, bu bobine 60 liralık bir değer katmıştır.

Bir malın değerini, üretilmesi için gerekli emek miktarı belirlediğine göre, 140 liralık emek üretim araçlarından, 60 liralık emek de Ali'den geçmek üzere bu bobinde 200 liralık emek birikmiştir. Yani bir bobin pamuk ipliğinin değeri 200 liradır. Şimdi, malı değerine satan kapitalist bu bobini 200 liraya sattığı zaman kâr etmiş olur mu? Hayır. Çünkü kapitalist bu bobin için üretim araçları ve işgücüne 200 lira ödemiştir. (Ali'nin ücreti 60 liradır). Malın satışından da 200 lira elde etmiştir. Kâr yoktur. Para, artmamış, sermayeye dönüşmemiştir. Öte yandan Ali, bu bobinle işgücünün değerini üretmiştir. Yani Ali kendine çalışmıştır. Kapitaliste bir şey kazandırmamıştır.

Eğer Ali, yarattığı değerin farkında olsaydı, kapitalistle aralarında şöyle bir konuşma geçebilirdi:

İ : — Patron, ben sana işgücümü sattım, sen de bunun karşılığı olarak 60 lira ücret ödedin değil mi?

K : — Evet.

İ : — Şimdi ben, 2 saat çalışarak 60 liralık bir değer yarattım ve bana verdiğin ücretin karşılığını sana kazandırdım.

K : — Eeee ne olmuş?

İ : — Öyleyse patron, aramızda alacak verecek kalmadı. Ben bugün paydos ediyorum.

O zaman kapitalist: «Duuuur bakalım Ali» der.

K : — Sen bana ne sattın?

İ : — İşgücümü.

K : — Kaça sattın?

İ : — Bir işgünü boyunca 60 liraya.

K : — Kaç saat çalıştın?

İ : — 2 saat.

K Öyleyse, 6 saat daha çalışmak zorundasın.

İ Olur mu, bu 6 saat süresince yaratacağım değer ne olacak? Sen benim ilgimi, kemiğimi mi sömüreceksin?

K : — O seni ilgilendirmez Ali. Ben senin işgücünü, bir işgünü için satın aldım. Dilediğim gibi kullanırım.

İ : — Yok patron, ben bu koşulları kabul etmiyorum ve çalışmıyorum.

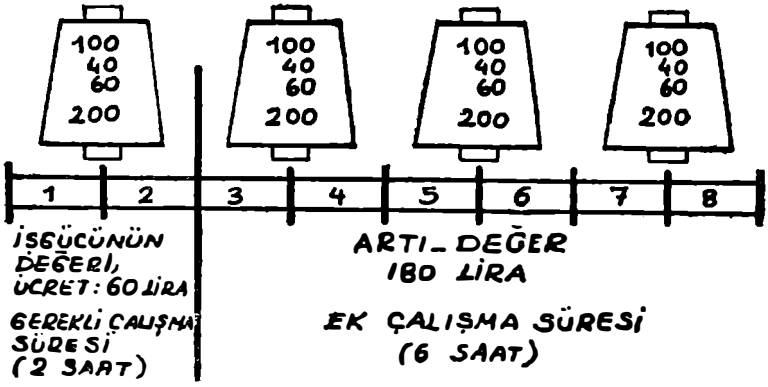
Ali böyle diyerek fabrikayı terk etse, istediği koşullarda iş bulabilir mi? İstediği kadar arasın, tarasın bulamaz. Çünkü, hammaddeler, makinalar, enerji kaynakları, fabrikalar, tarlalar yani üretim araçları bir avuç kapitalistin özel mülkiyetinde bulunmaktadır. İşgücünden başka bir şeyi olmayan Ali, geçinebilmek, yaşayabilmek için kapitalistlere işgücünü satmak zorundadır.

Böylece Ali tekrar fabrikaya döner ve 6 saat daha çalışmak zorunda kalır. Ama kafası karışmadan düşün-

meye başlar. Kendi kendine, «Patron sen, bu 6 saat süresince yarattığım değere hiç bir karşılık ödemeyerek el koyacaksın. Ama ben de senin bu sömürünü yanına koymayacağım» der ve kararlı, yürekli bir işçi olarak, işçi sınıfının mücadelesine katılır.

Ali çalışmaya devam ederek, yine 2 saat içinde bir kocaman bobin pamuk ipliği üretir. Bu bobine de, 100 lira pamuktan, 40 lira aşınma payından gelen değerlerin üzerine, beyin gücünü, sinir gücünü, kas gücünü harcayıp bilgisini hünerini döküp 60 liralık değer katar. Bu bobindeki pamuk ipliğinin değeri yine 200 liradır. Kapitalist, bu bobini 200 liraya piyasada satarak, bu sefer kâr eder. Çünkü bu bobin ipliğin üretilmesi sırasında, Ali'nin ipliğe geçen 60 liralık emeğine hiç bir karşılık ödemeyerek el koymuştur. Şimdi artık para sermayeye dönüşmüştür.

Fakat çalışma süresi daha bitmemiştir. Ali geriye kalan 4 saat süresince 2 bobin pamuk ipliği daha üretir. Bu bobinlerde de Ali'nin 60'ar liralık emeği vardır. Kapitalist bunlara da hiç bir karşılık ödemeyerek cebine indirmiştir. Günün sonunda zaman çizelgesi üzerinde sömürü şöyle ortaya çıkar:

Ali, ilk 2 saatte işgücünün değerini yaratmış, kendine, çalışmıştır. Geriye kalan 6 saatte ARTI-DEĞERİ üreterek kapitaliste çalışmıştır. Birinci bobine kattığı 60 liralık değeri ücret olarak almış, ancak ek çalışma süresi boyunca ürettiği üç bobine kattığı (3x60) 180 liralık değeri kapitaliste kaptırmıştır. Görüldüğü gibi ücret, hiç bir zaman emeğin karşılığı değildir. Eğer ücret, emeğin karşılığı olmuş olsaydı, Ali'nin ürettiği her bobin ipliğe kattığı 60 liralık değerleri alması gerekirdi. Yani 8 saatlik çalışması sonunda 60 lira değil, 240 lira alması gerekirdi. Bu yüzden, **sömürüyü görebilmek için, işgücü ile emek arasındaki farkı kavramak zorundayız.**

Eğer işçi Ali, yarattığı değerin farkında olmayan, yani emeğinin bilincine varmamış bir işçi olsaydı, 8 saatlik çalışması sonunda ortaya çıkardığı toplam 4 bobin pamuk ipliğinin değerini YANLIŞ HESAPLAYARAK şöyle diyecekti: «8 saatte, balyası 100 liradan 4 balya pamuk tüketildi». Öyleyse, 4 bobin pamuk ipliğine,

PAMUKTAN GEÇEN DEĞER	400 liradır	İŞTE BU HESAP YANLIŞTIR.
MAKİNALARDAN AŞINMA PAYI OLARAK GEÇEN DEĞER	160 »	
ÜCRET OLARAK ALDIĞIM İŞGÜCÜMDEN GEÇEN DEĞER	60 »	
	——	

Demek ki, 4 bobin pamuk ipliğinin değeri 620 liradır.

Bu durumda patron her değerin karşılığını tam olarak ödemiştir. Şimdi malın üzerine istediği kârı koyup piyasada satacaktır. Acaba sömürü nerede?

İşte bu hesap yanlıştır. İşgücünün 8 saatlik harcanmasıyla ortaya çıkan değerin bilinmemesinden, işgücü ile

emek arasındaki farkın kavranmamasından doğan büyük bir yanlıştır. Hesabın doğrusu şudur:

	400	lira	pamuktan geçen değer
İŞTE BU	160	»	aşınma payı olarak geçen değer
HESAP	60	»	işgücünün değeri
DOĞRUDUR	180	»	ARTI-DEĞER (karşılığı ödenmemiş emek)
	800	»	4 bobin pamuk ipliğinin değeridir.

Nitekim kapitalist, her bobin pamuk ipliğini, tam değerine yani 200 liraya satarak 4 bobinden 800 lira elde etmiştir. Şimdi hesabı bir de bu yoldan yapalım:

800 lira 4 bobin pamuk ipliği
— 400 » 4 balya pamuk giderini, yani hammaddeyi düşelim.

400 »
— 160 » olarak, aşınma payı ve diğer giderleri düşelim.

240 » işgücünün 8 saatte yarattığı değerdir.
— 60 » işçinin, işgücünün karşılığı olarak aldığı ücreti düşelim.

180 » olarak geriye kalan bu fazladan değer ARTI-DEĞERDİR. İşçi bu değeri ek çalışma süresinde üretmiştir. Kapitalist de hiç bir karşılık ödemeden bu değere el koymuştur.

İşçi 8 saat çalışarak 240 liralık değer yaratmıştır. Bunun 60 lirasını kapitalist ücret olarak ona geri ödemiştir. 180 lirasına hiç bir karşılık ödemeden el koymuştur. İşte sömürü budur. Kârın kaynağı budur. Paranın, servetin sermayeye dönüşmesindeki ve her gün çoğalmasındaki sır budur.

SÖMÜRÜ ORANI

Acaba işçinin sömürülme derecesi nedir? Yüzde kaç sömürülmüştür? Bu sorularının cevabını sömürü oranı verir. **Sömürü oranının hesaplanması için ARTI-DEĞER miktarı, ücret tutarına bölünür.** Yani oranlanır. Bunun anlamı, ek çalışma süresinin, gerekli çalışma süresine oranlanmasıdır. Yani, artı-emeğin gerekli-emek miktarına bölünerek oranlanmasıdır. Bulduğumuz yüzde oranı bize, işçinin o işletmede, ya da o işkolunda, ya da tüm ülkede kapitalistler tarafından sömürülme derecesini gösterir. Yukardaki örneğimizde bu oranı hesaplarsak şu sonucu buluruz:

$$\frac{\text{ek çalışma süresi}}{\text{gerekli çalışma süresi}} \text{ YANİ } \frac{\text{ARTI-DEĞER}}{\text{ÜCRET}} = \frac{180}{60} \times 100 = \textbf{YÜZDE 300}$$

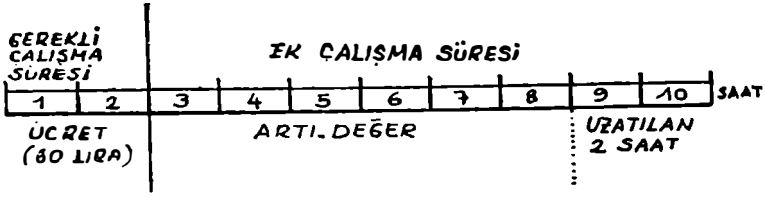
Sömürü oranı yüzde 300'dür. Bu işyerinde işçiler yüzde 300 sömürülmektedir. Bu işyerinde işçiler, bir kendilerine çalışırken, üç kapitaliste çalışmaktadırlar. Yüzde 300 sömürü oranı, ülkemizdeki sömürü derecesini yansıtmaktadır. Yapılan hesaplamalar, ülkemizde sömürü oranının yüzde 300 ile 340 dolaylarında olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan, anlaşılır olsun diye basit sayılarla ve fazla

ayrıntıya girmeden verdiğimiz pamuk ipliği üretimi örneği aslında ülkemizdeki sömürü derecesini yansıtan uygun bir örnektir.

Sermaye Sınıfının Sömürüyü Artırma Yolları

Kapitalistlerin ARTI - DEĞERE duyduğu, doymak bilmez hırs, sürekli en fazla kârı elde etme tutkusu, işçileri daha fazla ve amansızca sömürmeye zorlar. Bunun için sermaye ne kadar fazla, karşılık ödemeden artı-değer yutarsa, o kadar çok büyür ve güçlenir. İşçi sınıfı üzerindeki baskısı artar, sömürü zinciri kalınlaşır. Öte yandan yarattığı değerlere sahip çıkmasını başaramadığı sürece işçi sınıfı, bu sömürü zincirini kendi eliyle yaratmaya devam eder.

Kapitalistlerin, artı-değeri artırmak, sömürü derecesini artırmak için başvurdukları iki yöntem, iki yol vardır. Bunlardan biri, işgününün, yani çalışma süresinin uzatılmasıdır. Bildiğimiz gibi, işgünü, gerekli çalışma süresi, ek çalışma süresi olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. 8 saatlik çalışma süresini 10 saate çıkaran kapitalist, gerekli çalışma süresini sabit tutarak, ek çalışma süresini 2 saat uzatır. Böylece örneğimizdeki duruma göre, işçiyi 6 saat yerine 8 saat kendisi için çalıştırır. Artı-değer miktarı, işçinin 2 saatte yarattığı bu yeni değerin katılmasıyla örneğimize göre 60 lira daha artmış olur. Bunu zaman çizelgesinde şöyle gösterebiliriz:

FAZLA MESAİ

Fazla mesailerin özü, çalışma süresini uzatarak sömürüyü artırmaya dayanmaktadır. Sözgelişi son iki saatlik çalışmada işgücünün karşılığı olarak kapitalist 15 lira ödeyecektir. Oysa işçi bu son iki saatte yine 60 liralık değer yaratmıştır. Sömürü derecesi yine yükselmiştir.

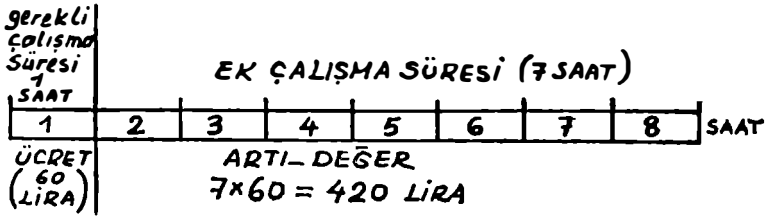
$$\frac{\text{240 liralık artı-değer}}{\text{60+15=75 liralık fazla mesaili ücret}} \times 100 = \text{yüzde 320 (sömürü oranı)}$$

Üstelik 8 saatin üzerinde çalışmakla işgücünün yıpranması daha da artmıştır. **Fazla mesailer ne kadar zamlı olursa olsun yaratılan değeri karşılamadığı sürece sömürü derecesinin yükselmesine yol açar.** Fazla mesai, «astarı yüzünden pahalı» olan bir iştir.

Sömürü derecesini yükseltmek, artı-değeri artırmak için kapitalistlerin başvurduğu bir yol da, işgününün sabit kalıp gerekli çalışma süresinin kısaltılmasıdır. Yani, aynı işgünü içinde, işçinin kendisine çalıştığı süreyi kısaltıp kapitaliste çalıştığı süreyi uzatmaktır.

İşgücünün değerinin üretildiği gerekli çalışma süresinin kısaltılması başta, işgücünün değerinin düşmesiyle gerçekleşmektedir. Bunun anlamı temel malların üretiminde emek verimliliğinin artmasıdır. Özellikle işgücünün tekrar üretilmesinde gerekli olan gıda, giyim, konut, ısınma, aydınlanma ve benzeri malların değeri ve bunun sonucu işgücünün değeri düşmüş olur. Yani bu üretim alanlarında çalışan işçiler, sözgelişi 1 saatte 30 liralık değil de 60 liralık değer üretmeye başlarlar. Bunun anlamı, 30 dakikada üretilen ekmek artık 15 dakikada üretiliyor demektir. Ve bu ekmek değerini belirleyen gerekli toplumsal emek miktarı da yarı yarıya azalmış olmaktadır.

İşgücünün değeri düşünce, bir işgünü içindeki gerekli çalışma süresi de sözgelişi yarı yarıya kısalmış olur. Bu durumda ek çalışma süresi ve bu sürede üretilen artı-değer miktarı çoğalır ve sömürü oranı yükselir. Bunu zaman çizelgesinde şöyle gösterebiliriz:

Günümüzde, çalışma süresinin, yani işgününün uzatılarak sömürü derecesinin artırılmasından çok, EMEK ÜRETKENLİĞİNİN ARTMASINA dayanan bu yöntem sömürü derecesini yükseltmektedir. Fakat bunun için, işçilere tüketim malları üreten dallarda ve bu tüketim mallarının üretiminde kullanılan üretim araçlarını yapan dallarda EMEK VERİMLİLİĞİNİN artması şarttır.

EK ARTI-DEĞER

Kapitalistler, özü emek üretkenliğine dayanan özel biçimlerle, artı-değeri artırma yolları geliştirmişlerdir. Bu özel biçimlerde işgücünün değerinin düşmesi gerekmemektedir. Ancak işgücü, 8 saatlik çalışma süresi içinde şiddetli ve yoğun olarak kullanılmakta, yarattığı değer miktarı artırılmaktadır. İşçinin kendi işgücünün değerini ürettiği gerekli emek süresi kısalmakta, kapitalist için çalıştığı ek çalışma süresi uzamaktadır. Yani artı-değer miktarı artmakta, sömürü oranı yükselmektedir.

Kapitalistlerin bu özel biçimlerle sömürü derecesini

artırmaları, bir binicinin atına kırbaç vurup daha hızlı koşturmasına benzer. Uyguladıkları çeşitli baskılar, üretim teknikleri ve yöntemleriyle işçileri, daha hızlı çalışmaya, daha üretken olmaya zorlarlar.

Bunun için, ileri teknikle donanmış yeni makinaları üretime sokmak, iyi üretim teknikleri ve iş örgütlenmesi uygulamak, kamçılayıcı ücret sistemlerini kullanmak gibi yöntemlere başvurulur. Kapitalistler bu girişimlerinde hiç bir zaman işçilerin çalışmasını kolaylaştırmayı düşünmezler. Amaçları, emek verimliliğini artırarak, gerekli çalışma süresini kısaltıp ek çalışma süresini uzatmaktır.

Böylece, bir işçiyi bir yerine, üç tezgahta birden çalıştırarak, ya da yürüyen bant sistemini kullanıp bantın hızını artırarak, bir iş gününde üretilen mal miktarını iki katına, üç katına çıkarmayı başarırlar. Sözgelişi, 8 saatte 4 bobin pamuk ipliği üreten işçi, 8 bobin üretmeye, bir dakikada 2 vida sıkan işçi 6 vida sıkmaya başlar. Ayrıca kamçılayıcı ücret sistemleri uygularlar. Akort sistemi, prim sistemiyle işçileri aşırı çalışmaya iterler. Ücret ödemede, en güçlü ve becerikli işçinin çalışmasını ölçü kabul edip diğer işçileri bu düzeye çıkmaya zorlarlar. Bu uygulamalar işçinin, daha çok dikkat harcamasına, göznuru alınteri dökmesine yol açar. İşçi daha çok, kafa ve beden gücü tüketerek, daha fazla artı-değer yaratmış olur. Sömürü derecesi yükselir.

Fakat gözden kaçırılmaması gereken nokta ek artı-değerin kaynağıdır. Bu kaynak, bir işletmedeki emek verimliliği artışının, o işkolundaki ortalama emek verimliliğinden daha yüksek olmasıdır.

İşçi Sınıfının Sömürüyü Sınırlama Mücadelesi

İşçi sınıfı, kapitalistlerin sömürü derecesini artırma girişimlerine karşı, üç alanda yoğunlaşan bir mücadele sürdürür. Bunlar;

— Çalışma sürelerinin kısaltılması.

— Çalışma koşullarının iyileştirilmesi.
— Daha çok ücret artışı sağlanması.

Kapitalistlerin, işgününü uzatarak sömürü derecesini artırma çabalarına karşılık, işçi sınıfı bütün dünyada, uluslararası işçi dayanışmasını sağlayarak 200 yıldır, yürekli ve başarılı bir mücadele sürdürmektedir. Kapitalizmin kurulma dönemlerinde 16-18 saati bulan çalışma süresinin uzunluğu, bugün 8 saate mücadeleyle indirilebilmiştir. Çalışma süresinde yapılan her kısaltma, sömürüyü sınırlama yolunda atılmış önemli bir adım olmaktadır. Çünkü böylece ek çalışma süresi de kısalmakta ve artı-değer azalarak sömürü oranı küçülmektedir. Bu arada, çalışma süresinin kısalması, bir yanıyla işçinin ailesiyle daha çok beraber olmasını sağlarken, diğer yanıyla işçilere eğitim, örgütlenme olanakları yaratarak sendikal mücadeleye daha etkin katılma yolu açmaktadır.

Çalışma koşullarının iyileştirilmesi mücadelesi de, aşırı hızlı çalışmayı önleyerek işgücünü korumakta ve kapitalistlerin ek artı-değer sömürüsünü sınırlamaktadır.

Daha çok ücret artışı sağlanmasında kazanılan her artış, işçinin kendisi için çalıştığı süreyi uzatmakta, kapitalist için çalıştığı süreyi kısaltmaktadır. Böylece artı-değer üretimi azalmakta, sömürü oranı düşmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur: ücretler artınca, kapitalistlerin kârı azalır. Ücretler azalınca, kapitalistlerin kârı artar. Bu yüzden ücret artışları hiç bir zaman mal fiyatlarının yükselme nedeni değildir. Kapitalistler kârlarının azalmasına katlanmadıklarından, piyasaya olan egemenliklerine göre mal fiyatlarını artırırlar. Öte yandan, eğer fiyat artışlarının nedeni ücret artışı olsaydı, fiyat artışlarının ücret artışlarıyla atbaşı gitmesi gerekirdi. Oysa fiyatlar, çok daha hızlı ve büyük miktarlarda artarak, ücretleri fersah fersah geçmektedir. Bunu, gerçek ücretlerimizin durumuyla, yani ücret olarak elimize geçen paranın

satın-alma gücünde, yaşamımızı ters yönde etkileyen bir düşüş olmasıyla açık seçik görmekteyiz. Gerçek ücretler, 1970 yılından bu yana sürekli düşmektedir.

Bu arada, işgücü maliyetinin toplam işletme giderleri içindeki payı da 1971 yılından bu yana sürekli düşmektedir. Yani kapitalistlerin, «Ücret artışları maliyetleri yükseltiyor, fiyatlar da bu yüzden artıyor» iddiaları geçersizdir. Halkın gözünün içine baka baka yalan söylemektedirler. İşte kanıtı:

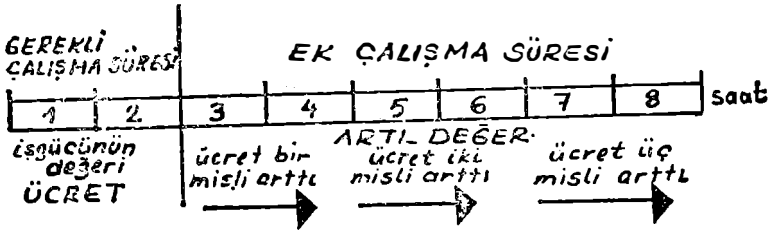
	(kuruş/saat) 1971	1974	
ÇIPLAK ÜCRET	743.67	623.—	(gerçek ücretlerin düşüşü)
İŞGÜCÜ MALİYETİ	1008.92	838.—	(işgücü maliyetinin düşüşü)

İşgücü maliyetinin işletme giderleri içindeki payı 1970 yılında yüzde 24 dolayındayken, 1974 yılında yüzde 15 dolaylarına düşmüştür. (MESS'e bağlı işyerlerinde).

İstatistiklerden de anlaşıldığı gibi ücret artışları hiç bir zaman fiyat artışlarının nedeni değildir. Fiyatlar, kapitalistlerin doymak bilmez kâr hırsı yüzünden artmaktadır.

Kaldı ki, ücret artışı malın değerini değiştirmez, dolayısıyla fiyatını artırmaz. Ücret artışı, maldaki, kapitalistlerce hiç bir karşılık ödenmeden **el konan emek miktarını** azaltır. Dolayısıyla kârı azaltır. Fiyat artışları, bu kâr azalmasına katlanamayan kapitalistlerin halkı kazıklamasından başka bir şey değildir. Kapitalizmin bir sonucudur.

Şimdi ücret artışlarını zaman çizelgesinde tekrar görelim. Fakat kapitalistlerin fiyatları artırmadığını varsayalım.

Diyelim ki, başarılı bir sözleşme ile ücretlerimizi bir misli artırdık. Bu durumda gerekli çalışma süresi 4 saate çıkar. Ek çalışma süresi 4 saate iner. Sömürü oranı yüzde 300'-

$\frac{4}{4}$ den — x 100 = yüzde 100'e düşerek sömürü sınırlanmış olur.

Sendikal mücadelemizin daha da güçlendiğini ve ücretlerimizi iki misli artırdığımızı varsayalım. Bu durumda gerekli çalışma-süresi 6 saate çıkar. Ek çalışma süresi 2 saate iner. Fakat hâlâ sömürü devam etmektedir.

Sömürü oranı: $\frac{2}{6}$ — x 100 = yüzde 33'tür. Görüldüğü gibi, ücret artışları en etkin biçimde sömürüyü sınırlamaktadır.

Acaba, ücretler üç misli artarsa, yani gerekli çalışma süresi 8 saate gelip dayanırsa ne olur?

Fakat, burada önemli bir soruya cevap vermeliyiz. **Sendikal mücadeleyle ücretlerimizi artırarak sömürüyü ortadan kaldırıp toplumcu bir düzeni kurabilir miyiz? Yani, sömürüyü ortadan kaldırmak, toplu sözleşme masasındaki görüşmelerle mümkün olabilir mi?**

Hayır, bu mümkün değildir. Çünkü, sömürünün ortadan kaldırılması, sınıf mücadelesinin her alanda gelişerek, bütün emekten yana güçlerin işçi sınıfının öncülüğünde devlet yönetimine gelmesi ve söz karar sahibi olması ile

mümkündür. Sömürünün ortadan kaldırılması için sadece sendikal mücadele yeterli değildir. Sendikal örgütlenme de yeterli değildir. İşçi sınıfı, kendi bilimiyle donanmalı ve toplum yönetimine gelmek için siyasal örgütlenmesini de tamamlamalıdır. Yani, siyasal partisiyle etkin bir mücadele vermelidir. İşçi sınıfının biliminde bunun anlamı, işçi sınıfının sınıf mücadelesini, ekonomik (sendikal), düşünsel ve siyasi alanda bir bütünlük içinde sürdürmek zorunda olmasıdır.

SÖMÜRÜ NEDEN KALKMALIDIR?

İnsanın insan tarafından sömürülmediği bir düzende, yarınından emin, açlık sefalet ve her türlü çaresizlikle karşılaşmadan, hiç bir şiddet baskı ve zulme uğramadan **insanca yaşamak,** işçi sınıfının ve tüm sömürülenlerin vazgeçilmez en doğal hakkıdır. Çocuklarımıza, savaşsız, baskısız, sömürüsüz bir dünya kurmak biz işçiler için en yüce amaçtır.

İnsanın insan tarafından sömürülmesi, insan olmakla bağdaşmaz. Sömürünün devamını istemek, insanın köleliğini istemektir. Sömürüye karşı mücadele etmemek, kölelik zincirlerini yaldızlamak demektir. Çünkü, **kapitalistlerin «babadan kalma» dedikleri servet de karşılığı ödenmemiş emektir; bu servetin sermayeye dönüşüp her gün büyümesinin, çoğalmasının kaynağı da karşılığı ödenmemiş emektir.** Bir avuç kapitalistin özel mülkiyetinde bulunan bütün üretim araçları, karşılığı ödenmemiş emektir. Hepsinde, işçilerin ve emekçilerin alınteri, göznuru vardır. Oysa, emeğimizi yutarak güçlenen kapitalistler, yani yarattığımız üretim araçlarına sahip çıkarak güçlenen kapitalistler, bu güce dayanarak biz işçileri amansızca sömürmektedirler. Böylece her gün ürettiğimiz artı-değerle, sermayeye kattığımız her yeni değerle, kölelik zincirlerimizi

yeniden üretmiş oluyoruz. İşte bu gidişe son vermek için sömürünün ortadan kalkması zorunludur.

Kapitalistlerin çıkarı, işçilerin ve emekçilerin amansızca sömürülmesine dayanarak en fazla kârı elde etmeye bağlıdır.

İşçi sınıfının çıkarı ise, hiç bir karşılık ödenmeden el konulan emeğine sahip çıkmaya dayanmakta, sömürünün bütün biçimleriyle ortadan kalkmasına bağlanmaktadır.

Bunun için, işçi sınıfı ile kapitalist sınıfın çıkarları taban tabana birbirine zıttır, çatışmaktadır. Her iki sınıf da çıkarlarını korumak için, bu çıkar çatışmasına dayanan bir mücadele sürdürürler. Bu bir sınıf mücadelesidir.

İşte bunun için işçi sınıfı ile kapitalist sınıfın UZLAŞMASI mümkün değildir. Uzlaşmak, uzlaşmaya yanaşmak, «çalışma barışı» adı altında sömürü düzenini devam ettirmektir. Sömürü miktarında anlaşmak demektir. Sömürü için işbirliği yapmak demektir.

İşçi sınıfının biliminde sınıf işbirliğine, sınıf uzlaşmacılığına yer yoktur. Ya sömürü düzeninden yana olunacaktır ya da sömürüye karşı çıkılacaktır. İkisinin ortası, üçüncü bir yol yoktur. Bu arada kararsızlık, sömürü düzenine hizmet etmektir.

Kapitalizmin Sonu Ve Sömürüsüz Toplum

Artı-değer sömürüsünün temel nedeni, üretim araçlarının bir avuç kapitalistin özel mülkiyetinde bulunmasıdır. Bu özel mülkiyetin sona erip üretim araçlarının toplumsallaşmasıyla, sömürü ortadan kalkacak, tarihin çöplüğüne atılacaktır. Çünkü, kapitalizm kendi sonunu, kendi iç çelişkisiyle hazırlamaktadır.

Kapitalizmde üretim, büyük bir hızla genişleyip toplumsallaşmakta, milyonlarca işçi ve emekçiyi kapsamaktadır. İşbölümünün çok geniş biçimde yaygınlaşması, toplumun büyük çoğunluğunu üretime katmakta ve çok sayıda insanı üretim araçları ile karşı karşıya getirmektedir.

Oysa, üretim araçları bir avuç kapitalistin özel mülkiyetinde bulunmaktadır. İşte kapitalizmin sonunu hazırlayan, iç çelişkisi budur.

Milyonlarca işçi ve emekçi, yaptıkları üretimi denetleyememekte, ürettikleri ürünlerden istedikleri gibi yararlanamamaktadır. Çünkü, üretim yapmak için başvurdukları üretim araçları bir avuç kapitalistin özel mülkiyetindedir. Bu durumda üretim, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değil, bir avuç kapitalistin alabildiğine kâr etmesi için yapılmaktadır. Milyonlarca işçi ve emekçi toplumun ihtiyaçları doğrultusunda üretim yapmak isteyerek, üretim güçlerinin gelişmesi, dolayısıyla toplumun ilerlemesi için mücadele ederken, bir avuç kapitalist en fazla kârı elde etmek amacıyla bu gelişme ve ilerlemeye ayakbağı olmaya, köstek olmaya başlar. Böylece, kapitalizmin iç çelişkisi, işçi sınıfı ile kapitalist sınıf arasındaki üretim ilişkisini sınıf mücadelesine dönüştürür. İşçi sınıfı, bu mücadeleyi başarıyla sonuçlandırdığı zaman kapitalist sömürüye ve insanın insan tarafından sömürülmesine son vermiş olur. Bu sonuç, toplumsal gelişmenin kaçınılmaz bir sonucudur.

Milyonlarca işçi ve emekçinin yaptığı üretim, bir avuç kapitalistin kâr amacına göre mi olmalıdır, yoksa toplumun ihtiyaçlarını karşılama amacına göre mi planlanmalıdır?

İşçi sınıfı ve emekçilerin çıkarı, üretimin toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve üretimi yapanlar tarafından planlanmasını gerektirmektedir. Bunun için sömürüsüz bir toplum düzeni, işçi sınıfının amacıdır. Bütün kapitalist ülkelerin işçileri bu amaca varmak için mücadele etmektedir. Ve sömürüsüz, baskısız, savaşsız bir dünya kurulması, yaratıcı aklı, nasırlı, hünerli elleriyle işçi sınıfının eseri olacaktır.

Ders VI
Toplumda Sınıflar ve Türkiye'de Sınıflar

Daha önceki derslerimizde gördüğümüz gibi, içinde yaşadığımız düzen sınıflı bir toplum düzenidir. Zaten bu nedenle insanın insan tarafından sömürüsü olanaklı olmaktadır. Sınıfsız bir toplum biçimi olan ilkel komünal toplumda sömürü de yoktu.

Peki ama sınıflar nasıl birbirinden ayrılır? Ölçü nedir? Biz, toplumu, bazı çevrelerin iddia ettiği gibi keyfimize göre mi sınıflara bölüyoruz. Hayır. Kapitalist düzende, biz ister görelim, ister görmek istemeyelim sınıflar vardır. Dolayısıyla sınıf mücadelesi de vardır.

İşçi sınıfının bilimine göre **sınıflar üretimdeki yerlerine ilişkin olarak belirlenirler.**

Kapitalist toplumda iki temel çağdaş sınıf vardır: kapitalist sınıf (burjuvazi) ve işçi sınıfı (proletarya).

Kapitalist sınıf, üretim araçlarının yani fabrikaların, hammaddelerin, makina-aletlerin, toprağın özel mülkiyetini elinde bulunduran sınıftır.

İşçi sınıfı ise üretim araçlarından yoksun, yaşayabilmek için işgücünü kapitaliste satmak zorunda olan sınıftır.

Bu iki sınıfın çıkarları hiç bir zaman uzlaşamaz. Çünkü kapitalistin cebine giren her şey, işçinin cebinden çıkmaktadır.

Ancak çevremize baktığımızda burjuvazi ve işçi sınıfı içinde yer almayan insanların varlığını görürüz. Burjuvazi içinde boy boy katmanlar vardır. İşçi sınıfı dışında, ama işçi sınıfına yakın emekçi katmanlar vardır. Eski toplum biçiminin kalıntıları da yaşamaktadır.

Sömürü düzeninde borusunu öttüren kapitalist sınıftır. İşçi sınıfı, tüm ezilenlerin yararına sömürüsüz, savaşsız, baskısız bir dünyayı kurmak için mücadele vermektedir. Sömürüsüz toplumun yolu iktidardan geçmektedir. Köklü değişiklikler ancak güçler dengesinin değişimine bağlıdır. İşçi sınıfı ve emekçi katmanlar toplumun ezici çoğunluğunu meydana getirirler. İşçi sınıfı üretimde doğrudan sömürüldüğü için en devrimci sınıf olarak, diğer emekçi kitlelere öncülük yapmak durumundadır. İşçi sınıfı kendi içinde birliğini gerçekleştirip, diğer emekçilerin ve çalışanların birliğiyle bütünleştirdiğinde güçler dengesi oynar. Tarihin çarkı döner. Sömürüsüz toplum ancak geniş kitlelerin ileri eylemleriyle sağlanabilir. Her kapitalist ülke için geçerli genel bir doğrudur bu.

Bununla birlikte her ülkedeki sınıf ve toplum katmanlarının kendi özellikleri de olabilir. İşçi sınıfı, sermaye azınlığına karşı, emekçi cephesini seferber edebilmek için bunları bilmek zorundadır.

Ülkemizde sınıfların ve diğer katmanların durumu nasıldır?

I.
TEKELCİ KAPİTALİSTLER

Kapitalistlerin tekelci kapitalistler dediğimiz bir kesimi var. Bunlar yabancı tekelci kapitalistlerle artık içiçe geçmiş, onlara göbeklerinden bağlı kişilerden oluşan bir tabaka. Yani holdinglerin sahipleri, az sayıda çok büyük sermayedar. Eskiden milyoner demek zenginlik belirtisiy-

di. Bu tekelci kapitalistler artık milyonlara pek iltifat etmiyorlar. Yüzmilyonlarla oynuyor bu tekelci kapitalistler. Yabancı tekelci kapitalistlerle (emperyalistlerle) bir olup tüm emekçileri sömürüyorlar.

Piyasadan mallarını çekerek darlık yaratan ve ondan sonra fiyatları arttıranlar bunlar. Emekçilerin ödediği vergilere «teşvik tedbiri» adı altında el koyanlar bunlar. Kârlarını arttırabilmek için milyonlarca insanın hayatını zehir edenler bunlar. Sınıf geçti diye oğluna yüzbinlerce liralık otomobil alanlar, kızlarına milyonluk düğün yapanlar, grevlere en sert karşı çıkanlar, işçi ücretlerindeki artışın hayatı pahalılandırdığını ileri sürenler hep bunlar.

Tekelci kapitalistlerin bu gücü nerden geliyor? Tekelci kapitalistler emperyalistlerle ortaklaşa olarak yatırım yaparlar. Belli bir malı üreten 3-4 tekelci şirket aralarında anlaşırlar. Piyasaya yeteri kadar mal vermezler. Fiyatları istedikleri gibi, yani kârlarını azamileştirecek şekilde yükseltirler. Yeni teknolojileri ancak çok kârlı olduğu zaman uygularlar. Yani üretici güçlerin gelişimi önünde bir engeldirler.

İthalât ve ihracat onların denetimindedir. Makinaları, hammaddeleri onlar ithal eder ve çok yüksek fiyatlarla satarlar. Otomobil lastiğini üç şirket yapar, çelik halat, motor yatağı ve zinciri bir şirket. Pencere camı tek bir şirketin elindedir. Bu tür örnekleri arttırmak mümkün. Ellerinde büyük miktarda sermaye olan tekelci burjuvazi iktidara yön verir, istediklerini seçtirir, kendi çıkarları için kullanır. Tekelci burjuvazi yüksek fiyatlar aracılığıyla tüm emekçileri sömürür. Ayrıca orta büyüklükteki kapitalistlerin kendi işçilerinden el koyduğu artı-değerin bir kısmını elde eder.

ORTA BURJUVALAR

Bunların dışında da kapitalistler var. Bunlar emper-

yalistlerle bütünleşmiş değiller. Daha doğrusu fazla büyük olmadıklarından bütünleşemiyorlar. Piyasada belli bir malın üretiminde tekel durumunda da değiller. Yani piyasaya sürdükleri malın fiyatıyla istedikleri gibi oynayamıyorlar. Büyük tekelci şirketlere parça üreten yüzlerce orta büyüklükteki işletmenin sahibinin durumu bu.

Onun için bunlara «Orta Burjuvazi», «Orta Kapitalistler» diyoruz. Bunların tekelci kapitalistlerden özde bir farkı var. Orta burjuvalar çalıştırdıkları işçilerden el koydukları artı-değerin bir kısmını bu tekelci kapitalistlere kaptırıyorlar. Çünkü piyasada satılan makinalar, hammaddeler, diğer önemli araç ve gereçler hemen hemen hep tekelci kapitalistlerin denetiminde. Bunların fiyatları ise çok yüksek. Bu yüksek fiyatlardan mal satın almak zorunda kalan orta burjuvalar işçileri sömürerek elde ettiklerinin bir kısmını bu tekelci kapitalistlere kaptırıyorlar. Orta burjuvalar ile tekelci burjuvalar arasındaki bu anlaşmazlık emekçi sınıfların mücadelesinde bazı durumlarda önemli oluyor.

II.
İŞÇİ SINIFI

Sömürülen emekçilerin sömürücü hakim azınlığa karşı yürüttüğü mücadelenin başarıya ulaşabilmesinin tek koşulu, bu mücadelenin işçi sınıfının öncülüğünde yürütülmesidir. Yani ancak işçi sınıfının öncülüğündeki bu emekçiler cephesi sömürücülere karşı uzlaşmaz ve kararlı bir mücadele yürütebilir. Nedir işçi sınıfının temel özelliği? Kimdir işçiler? Üretim araçlarına sahip olmayan ve yaşayabilmek için kapitalistlerin fabrikalarında çalışmak zorunda kalan genç-yaşlı, kadın-erkek, esmer-kumral, uzun saçlı-kısa saçlı, yakışıklı-çirkin 5 milyondan fazla insan, Bu insanlar her yıl milyonlarca liralık değer üretiyor. Bir-

kaç bin kapitalist bu milyarlara el koyuyor. Niçin? Çünkü onlar fabrikalara sahip, işçilere ise ancak yaşayabilecekleri bir ücret veriyorlar. Diğer taraftan hayatın giderek pahalanması işçilerin yaşamını güçleştiriyor, ayak bastıkları toprağın ayaklarının altından kaymasına, onları uçuruma doğru sürüklemesine yol açıyor. O zaman ne yapıyor işçiler? Bir taraftan bu düzen içinde daha insanca bir yaşam için mücadele veriyorlar. Yani sendikalarda örgütleniyorlar. Ekonomik mücadele veriyorlar. Buna ek olarak Genel Grev için, Referandum için, Ceza Yasasında devrimcilere baskı yapmak için kullanılan 141 ve 142. maddelerin kaldırılması için, faşist baskıların kalkması için, Sıkıyönetimlerin kalkması için demokratik mücadele veriyorlar. Asıl amaç sömürünün kaldırılmasıdır. Sömürücülerin iktidarının yerine emekçilerin iktidarının kurulmasıdır. Onun için de siyasal mücadele veriyorlar. İktidar mücadelesi veriyorlar.

İflas eden esnaf, zanaatkarlardan, memurlardan, toprağını satmak zorunda kalanlardan binlerce kişi her yıl işçi sınıfının saflarına katılıyor. İşçi sınıfının ekonomik ve demokratik mücadelesi şiddetleniyor. Bundan korkan sömürücü hakim azınlık, kapitalistler ve feodal kalıntılar Sıkıyönetimlerde çare arıyorlar.

Sendikaların eylemlerinin kısıtlanmasını istiyorlar. Ücretlerin dondurulmasını istiyorlar. Yani daha rahat, daha fazla sömürmek istiyorlar. İşçi sınıfı boş mu duruyor? Hayır. Her geçen gün ekonomik mücadeleye katılanların sayısı çığ gibi büyüyor. 1963 yılında sendikalı işçi sayısı 300 binden azdı. Bugün bunların çoğu patronların emrindeki sarı sendikalarda örgütlenmiş durumdadır. Ama her geçen gün DİSK, büyüyor, gelişiyor, İstanbul'da, İzmir'de, Anadolu'nun küçük bir kasabasında DİSK'e bağlanmaya çalışan işçiler görüyorsunuz. Patronların baskılarına karşı ölümü göze alarak mücadele eden işçiler çıkıyor. Dev-

rimci sendikalara geçmek istiyorlar. Hangi sömürücü korkmaz bu uyanıştan? Hangi sömürücü ürkmez ve bunun önüne geçilmesini istemez?

1963 yılından önce grev yapmak yasaktı. İşçi sınıfı bu hakkını söke söke aldı. 1964 yılında greve katılan işçi sayısı 6.600 oldu. 1974 yılında bu rakkam 36.600 oldu. İşçi sınıfının mücadelesinin bu şekilde gelişimi sadece kapitalistleri değil, diğer sömürücü sınıfları da korkutuyor. Çünkü işçiler diğer sömürülen sınıf ve tabakalara örnek oluyorlar, önder oluyorlar. Bu nedenle Sıkıyönetimler önce grevleri yasaklıyor.

İşçi sınıfının kurtuluşu, fabrikalara sahip oldukları için emekçilerin sırtından milyonlar kazananların olmadığı bir düzendedir. Sömürünün olmadığı bir düzendedir. Diğer emekçi sınıf ve tabakalar bu düzende bütün sorunlarının çözümlendiğini görecekler, geleceğe güvenle bakabileceklerdir.

Tarım işçileri içinde önce büyük kapitalist çiftliklerdeki ve devlet çiftliklerinde çalışan işçiler gelir. Bu işçilerin şehirlerdeki işçilerden hiç bir farkı yoktur. Ne toprakları vardır ne de tohumlukları, gübreleri, aletleri. Yaşayabilmek için kapitalistlerin çiftliklerinde veya devlet çiftliklerinde çalışmak zorundadırlar.

İşçi sınıfı bu düzene karşı verdiği mücadelede yalnız değildir. Nasıl kapitalistler bu düzeni korumada yalnız değillerse, müttefikleri varsa, işçi sınıfının da bu sömürü düzenine karşı mücadelesinde müttefikleri vardır. Hem de müttefikler birkaç bin sömürücüye karşı milyonlarca topraksız ve az topraklı yoksul köylü, yüzbinlerce küçük toprak sahibi, memur, esnaf zanaatkardır.

Bütün bu sınıf ve tabakalar hayatlarını çalışarak kazanırlar. Sabahtan akşama dek alınteri dökerek yaşamlarını sürdürürler. Bütün bu çalışmalarına rağmen yarınlarından emin değillerdir. Akşam ekmek, elbise, kalem, def-

ter, ilâç isteyen ailelerinin yüzüne bakamazlar. Doktordan, ilaçtan, okuldan, elektrikten, haberi olmayan milyonlarca köylü kimin müttefikidir? Sömürücülerin mi? Toprak ağalarının, tefecilerin dostu olan kapitalistlerin mi? Yoksulun halinden ancak yoksul anlar. Köylünün halinden, memurun halinden ancak işçi anlar. Tüm emekçilerin açlığının sorumlusu yukarıda sözünü ettiğimiz sömürücü sınıflardır. Bunlara karşı sömürülenlerin ortak mücadele vermesinden doğal ne olabilir ki?

III.
TOPRAK AĞALARI, TEFECİLER, TOPTANCI TÜCCARLAR

Her toplumda daha önceki toplumun kalıntılarının olduğunu söylemiştik. Türkiye'de de tek sömürücü sınıf kapitalistler değil. Anadolu'daki toprak ağaları, tefeciler, toptancı tüccarlar da sömürücüdür. Köylerde, kasabalarda milyonlarca köylünün, esnafın, zanaatkarın kanını emerler. Hem bunların sömürüsü daha da açık, Toprak ağası ortakçının elindeki ürünün yarısını, ⅔'sini mevsim sonunda alır. Borç veren tefeci her ay % 15-20 faiz alır. Borcunu ödemeyenin tarlasını, evini haczettirir. Toptancı tüccar ise küçük esnafın ve zanaatkarın baş düşmanıdır. Hayatın pahalılanmasının önemli nedenlerinden biridir. Bunlar emekçilerin en ufak demokratik hak ve özgürlüklerine karşıdır. Kapitalistlerle beraberce bu sömürü düzenini sürdürebilmek için tüm güçlerini kullanırlar. Çünkü bu sömürü düzeni onların rahatının ön şartıdır. Emekçi kitlelerin sefaleti onların lüks ve israf dolu yaşamının gereğidir. Onların, yani kapitalistlerle toprak ağaları, tefeciler ve toptancı tüccarların sömürüsü sona ermeden kitlelerin sefaleti sona eremez. Sömürücü sınıflar bu sömürü düzenini sürdürmek için biraradadırlar. Ama karşıla-

rında milyonlarca emekçi vardır. Onların ittifakı çok daha güçlüdür. Bütün tarih onların mücadelelerinin tarihidir.

Topraksız Ve Az Topraklı Yoksul Köylüler

İşçi sınıfının kırsal alanlardaki en güçlü dostu topraksız ve az topraklı yoksul köylülerdir. Bu insanların ya hiç toprakları yoktur, ya da sahip oldukları toprak geçinmeleri için yeterli değildir. Bu nedenle bir taraftan toprak ağalarının yanında yarıcı, maraba, ortakçı olarak çalışırlar, bir taraftan da işçilik yaparlar. Bu insanlar Nisan, Mayıs, Haziran aylarında pamuk çapalamak için, Ağustos ve Eylül aylarında da pamuk toplamak için ÇUKUROVA'ya, EGE'ye akarlar. Zeytin toplarlar, üzüm keserler, tütün dikerler. Çapalarlar, iplere dizerler. Yani geçici ve gezici işçilerdir. Çok düşük ücretlerle tüm aile çalışır durur. Hiç bir güvenceleri yoktur. Yarınlarından emin değillerdir. Çadırlarda geceleyip, sabahtan akşama kadar güneş altında çalışan milyonlarca yoksul köylü, işçi sınıfının en güçlü müttefikidir. Çalışacak iş, toprak, doktor, ilâç, ekmek isteyen bu insanların sorunları ancak işçi sınıfının gerçekleştirmeye çalıştığı yeni düzenle çözümlenebilir. İşçi sınıfıyla yoksul köylülüğün ittifakının temelini, bir taraftan sınıf düşmanlarının ittifakı, diğer taraftan sorunlara ortak çözüm bulma zorunluğu oluşturmaktadır. İşçi sınıfının karşısındaki kapitalistler, yoksul köylülüğün karşısındaki feodal kalıntılarla ittifak halindedir. Ayrıca yoksul köylülüğü sefaletten kurtaracak olan sağlıklı bir sanayileşmenin gerçek engeli tekelci kapitalistlerdir. Yoksul köylü bir fabrikada iş bulabilmek için can atar. Sağlıklı bir sanayileşmeyi engelleyen tekelci kapitalistler yoksul köylülerin de düşmanıdır. Diğer taraftan yoksul köylülük de gerçek sınıf çıkarının üretim araçları üzerinde ortak mülkiyet olduğunu uzun dönemde kavrayacaktır.

KÜÇÜK ÜRETİCİLER

Kırsal alanlarda işçi sınıfının tek dostu topraksız ve az topraklı yoksul köylüler midir? Hayır. Milyonlarca küçük üretici vardır. Bu insanların kendi geçimlerine yetecek kadar toprakları, aletleri vardır. (yani üretim araçlarına sahiptir). Ama kapitalist değillerdir. Yani başkasını sömürmezler. İşçi çalıştırıp onun yarattığı değerin bir kısmına (artı-değer) el koymazlar. Ama işçi de değillerdir. Çünkü üretim araçlarına (toprak ve aletler) sahiptirler. İşçi olmamalarına rağmen tüm ailece sabahtan akşama kadar çalışır dururlar. Tekelci kapitalistlerin çok yüksek fiyatlarla sattıkları gübreyi, tarım ilaçlarını, araç ve gereçleri satın alırlar. Böylece yarattıkları değerin bir kısmını tekelci kapitalistlere kaptırırlar. Hayat pahalandıkça daha fazla çalışmaları gerekir, yaşamları güçleşir. Diğer taraftan, bankalardan kredi alamazlar. Çünkü bankalar kredileri büyük kapitalistlere ve toprak ağalarıyla tefecilere verir. Onlar ancak tefecilerden çok yüksek faizlerle borç alabilirler. Halbuki tefeciler borç olarak dağıttıkları paraları çok düşük faizlerle bankalardan almışlardır.

Milyonlarca tütün, ayçiçeği, çay, incir, üzüm, pancar, fasulye üreticisine küçük burjuvazi diyoruz. Yani bir taraftan üretim araçlarına sahip oldukları için işçilerden ayrılırlar. Diğer taraftan başkasını sömürmedikleri, kendileri emekçi oldukları için kapitallstlerden. Buna ek olarak da hem kapitalistler, hem de tefeci-toprak ağaları tarafından sömürülürler. Yani bir mevzilenme yaparsak, bu insanlar da sömürülenlerin yanında sömürücülere karşı cephe alırlar.

MEMURLAR VE TEKNİK ELEMANLAR

Küçük burjuvazi sadece köylerde olmaz. Başkasının yanında işçi olarak çalışmayan, ama hayatını kendi alın-

teriyle kazanan başka insanlar da var. Memurları ele alalım. Gerek devlet memuru olarak çalışanlar, gerek fabrikalarda memurluk yapanlar küçük burjuvaların bir tabakasıdır. Bunlar arasında çok yüksek maaşlar alan bir kesim sömürücü hakim azınlığın yanında yer alır. Çok az maaş alan asıl büyük kesim ise, sömürülenlerin cephesindedir. Onların da çıkarı işçi sınıfı ve yoksul köylülüğün çıkarları doğrultusundadır. Onlar da hayat pahalılığından ve işsizlikten şikayet ederler. Hayat pahalılığının ve işsizliğin yaratıcısı olan tekelci kapitalistlere ve büyük tefeci - toprak ağalarına karşı mücadele etmeleri gerektiğini bilirler. Küçük burjuvazinin bu kesiminin yaşamı bazen örgütlü işçilerinkinden daha da kötüdür. Sendikalaşma ve grev hakları olmadığından kendilerine verileni kabul etmek zorundadırlar. Eskiden memur olmak övünülecek bir şeydi. Şimdi memurlar sendikalı işçi olmak için can atıyorlar. Nitekim özellikle Devlet işletmelerinde ve bürolarında çalışan binlerce işçi, memur statüsüne geçirilmeye karşı direnmekte. Bugün de gerçekte işçi olan, ama sendikalaşma hakkını ortadan kaldırmak için memur gibi gösterilen on binlerce işçi var. İşçiler birçok yerde memurların mücadelesini desteklemişlerdir ve memurlar da işçi sınıfının mücadelesini imrenerek izlemektedirler. Memurlar arasında özellikle öğretmenler demokratik mücadele açısından etkindirler. Emekçi halkımıza gerçekleri açıkladıkları için binlerce öğretmen kıyıma uğramış, ordan oraya sürülüp durmuştur.

Gelişen yeni makinalarla birlikte teknik elemanların üretimdeki yeri ve önemi artıyor. Mühendisler, teknik elemanlar, emekçileşiyor. Uzman işçiler oranı yükseliyor. Patronların adamları işçilerin fabrikalardaki öneminin azaldığını, mühendislerin, teknisyenlerin öneminin arttığını ileri sürüyorlar. Anlayamadıkları şey teknisyenlerle işçilerin

birbirine benzer işler yapmaları, bütünleşmeye başlamaları.

KÜÇÜK ESNAF

Esnaf da aynı şekilde değil mi? Gerçi onların da dükkânları vardır, başlarına buyrukturlar. Ama gitgide büyük tekelci şirketlerin mallarını satan küçük dükkanlar durumuna düşmektedirler. Bir taraftan da gelişen büyük mağazalar, marketler karşısında iflas edip gitmektedirler. Küçük esnaf da hayat pahalılığından şikayetçidir. İşsizlik onun önemli sorunudur. Büyük bir kısmı büyüme özlemindedir. Bir kısmı ise bir işyerinde sendikalı işçi olarak çalışmak ister. Geleceğe güvenle bakamazlar. Bağ-Kur yeterli değildir, para tuzağıdır. Yani küçük esnaf da küçük burjuvadır. Bugünkü düzenden hoşnut değildir. Tekelci kapitalistlerin sömürüsü altındadır. Görünüşte özgürdür. Ama gerçekte dükkanını bıraktığı an aç kalır. Kenarda köşede birikmiş parası yoktur. Ya kıt kanaat geçinir, ya da iflas eder gider.

ZANAATKARLAR

Esnafa benzeyen diğer bir kesim de zanaatkarlardır. Keçecisi, bakırcısı, demirci, kalaycısı, tamircisi hep küçük zanaatkardır. Bunlar yanlarında bir iki tane çırak çalıştırırlar. Kazandıklarıyla kıt kanaat geçinirler. Kendileri de emekçidir. Bazen bütün aile sabahtan akşama dek çalışır durur. Zanaatkarların bazıları iflas edip gitmektedir. Yazmacılar, mutaflar, keçeciler, demirciler, kalaycılar yok olup gitmektedir. Gelişen fabrikalar, bu insanları işlerinden etmektedir. Diğer taraftan hayatın pahalanması karşısında zaten azalan işleri yüzünden hiç bir şey yapamamaktadır. Tam bir çıkmaz içindedir bu insanlar. İşsizlik

de büyük sorunlarıdır. Yaptıkları işi bıraktıklarında iş bulacaklarından bir emin olsalar, çoğu bir dakika bile fazla çalışmaz. Zanaatkarların diğer bir kesimi ise yokolmaz, ama kıt kanaat geçinmesini sürdürür. Tamirciler de böyle. Ülkenin her tarafına otomobil, televizyon, radyonun yayılmasıyla her tarafta tamirci türemiştir. Bunlar ya tek başlarına çalışırlar, ya da bir iki çırakla. Ama genel nitelik olarak emekçidirler. Bu düzenden memnun değillerdir. İşleri düzenli değildir. Geleceğe güvenle bakamazlar. Esnaf ve zanaatkarlardan iflas edenler işçi sınıfına katılır. Tabii iş bulabilirse.

Günümüz toplumunda yukarıda sözünü ettiğimiz sınıflar karşı karşıya mevzilenmiştir. Bir tarafta sömürülen emekçi sınıf ve tabakalar vardır. Yani işçi sınıfı, topraksız ve az topraklı yoksul köylüler, kırsal alanlardaki küçük üreticiler, küçük esnaf ve zanaatkarlar, memurlar. Hepsi işsizlik ve pahalılıktan şikayetçidir. Hayatları çekilmez bir durumdadır. Geleceğe güvenle bakabilen yoktur aralarında. Yani bu düzene karşı ittifak içindedir hepsi. Bu sınıf ve tabakalar içinde en örgütlü olan, düzenle çelişkisi en keskin olan, en fazla mücadele deneyine sahip sınıf işçi sınıfıdır. Sömürücülere karşı verilen mücadeleye ancak işçi sınıfı öncülük edebilir. Bu nedenle işçilerin görevi sadece işçi arkadaşları eğitmek, sorunları onlara anlatmak değil, diğer emekçi sınıf ve tabakaları da eğitmektir.

Ders VII

Tekeller, Ulusal Gelir ve Vergiler

İçinde yaşadığımız toplumda bir çalışıp geçimlerini sağlamaya uğraşanlar, bir de ellerinde bol miktarda sermaye bulunduranlar, bu parayla fabrikalar, makineler alanlar ve yanlarında yüzlerce, binlerce işçiyi çalıştıranlar vardır. İçinde yaşadığımız toplumda, yani kapitalist toplumda her şey parayla alınıp satılır. Bunun için, sermayedarların (kapitalistlerin) tek amacı para kazanmak, daha, daha fazla para kazanmaktır. Kendi atelyesinde çalışan bir zanaatkarın işini büyütme imkanı çok azdır. Buna karşılık, sermayedar, sermayesi sayesinde işçilerin sırtından günde binlerce lira kâr eder. Bu kârın hepsini istese de kendisine harcayamaz. Bir kısmıyla işini büyütür. İşi büyüdükçe zenginleşir, zenginleştikçe işini daha fazla büyütür. Daha fazla zenginleşmek için sermayedarlar birbirleriyle amansızca rekabet ederler.

Bütün kapitalistler işlerini aynı şekilde büyütemezler. Aralarındaki rekabet sonucu işlerini büyütemeyenler, rakip şirketler karşısında yenik düşerler. Böylece bazı kapitalistler iflas ederken diğerleri gittikçe daha fazla büyürler. Küçük ve orta şirketler iflas ederken büyük şirketler sermayelerini daha da büyütür. «Para parayı çeker» kuralı burada egemendir. Böylece ortaya büyük sermaye grupları çıkar.

Tekniğin gittikçe gelişmesi sonucunda, üretimde kullanılan makinalar gittikçe daha büyür, daha karmaşıklaşır. Ve tabii, daha büyük, daha karmaşık olan makinaların fiyatı da daha yüksektir. Tekniğin gelişmesi sonucunda, gelişen makinaların fiyatı o kadar yükselir ki, tek bir kapitalistin ya da tek bir şirketin onları tek başına satın alması büyük bir yük haline gelir. Bu durumda daha büyük makinalar alabilmek için kapitalistler ve şirketler sermayelerini biraraya getirirler. Birarada bulunan sermaye miktarı böylece daha da artar. Böylece, bir yandan kapitalist düzende hüküm süren amansız rekabet ve kargaşa, güçlünün güçsüzü ortadan kaldırması, yani bir nevi «orman kanunu», öte yandan da makinaların gittikçe yükselen fiyatları, sermayenin gittikçe daha az kapitalist şirket elinde toplanmasına yol açar.

Sermayenin gittikçe büyümesi ve makinaların fiyatlarının artması, rekabeti kapitalistler için çok tehlikeli bir duruma getirir. Artık kazanılıp kaybedilmesi söz konusu olan on binler, yüz binler değil on milyonlar, yüz milyonlardır. Bu durum kapitalistleri birbirleriyle anlaşmaya zorlar. Aynı malı üreten, ya da aynı çeşit malları üreten, o malın pazarlarını büyük ölçüde elinde tutan kapitalist şirketler birleşerek **tekelleri** meydana getirirler. **Tekeller bir veya birkaç malın üretimini ve pazarını ellerinde tutarlar.** Sanayide olduğu gibi, ticarette, bankacılıkta, sigortalarda, ulaştırmada da tekeller vardır. Tekeller ekonominin kilit noktalarını ellerinde bulundururlar. Türkiye'de yapılan üretimin % 75'i büyük işletmelerde gerçekleştirilmektedir. Örneğin Elektrolit Bakır'da 2 firma, Demir Çelik Sanayisinde 2 şirket, Elektrik Ampulü yapımında 3 firma, buzdolabı yapımında 2 firma, Demir ve Çelik Boru yapımında 2 firma, Kaynak Aletleri yapımında 2 firma, Otomobil yapımında 3 firma, otobüs yapımında 5 firma, kamyon yapımında 6 firma, Zincir yapımında tek bir firma, Çelik Ha-

lat yapımında tek bir firma, Vinç yapımında 2 firma, Elektrik Motoru yapımında 4 firma, Elmas uçlu Sondaj Matkapı, Motor Yatağı ve Tırpan yapımında birer firma bütün piyasayı ellerinde bulundurmaktadırlar.

Bankacılık alanında da 3 büyük özel banka kredi piyasasının dörtte üçünü elinde bulundurmaktadırlar. Tek başına bir özel banka bankacılık alanının üçte birinden fazlasını elinde tutmaktadır.

Aynı şekilde, bütün kapitalist dünyanın piyasası da bir avuç firma tarafından paylaşılmıştır. Bütün yeryüzünde dal budak salan bu firmalara **çok uluslu tekeller** adı verilir.

Bütün piyasayı ellerinde tutan tekellerin ortaya çıkması rekabeti ortadan kaldırır mı? Hayır. Tam tersine, ortada yüz milyonlar, milyarlar döndüğünden, tekeller arasında rekabet çok daha insafsız bir şekilde sürer. Günümüzde tekeller arası rekabet hükümet devirtmeye, devlet başkanı öldürtmeye, birbirlerinin kirli çamaşırlarını ortaya dökmeye kadar varmıştır.

Tekellerin sermayesi büyük olduğundan, çok sayıda ve büyük makinaların biraraya gelmesine yol açarlar, böylece çok sayıda işçinin de büyük işletmelerde toplanmasını sağlarlar. Bugün Türkiye'deki ücretlilerin % 69'u büyük işletmelerde çalışmaktadır. Verilen ücret ve maaşların % 85'i büyük işletmeler tarafından ödenmektedir.

TEKELCİ SÖMÜRÜ

Tekellerin amacı azami miktarda kâr sağlamaktır. Piyasanın önemli bir kısmını ellerinde bulundurduklarından, fiyatları kendi çıkarlarına göre ayarlarlar. Daha pek çok usule baş vurarak **aşırı tekel kârı** elde ederler.

Örnek olarak bir anahtar fabrikasını alalım. Buradaki patronun işini gitgide büyüttüğünü, piyasadaki sayılı fir-

malardan biri haline geldiğini, yani tekelleştiğini kabul edelim.

Anahtar tekeli, çelik, vb. gibi malzemeyi daha ucuz fiyata kapatır.

Anahtar tekeli, daha gelişmiş, aynı sürede daha fazla mal üreten tezgahlar çalıştırır.

Belki çalıştırdığı işçinin ücretini de biraz arttırır. Ama buna karşılık işçinin daha hızlı çalışmasını, 10-11 saatte yapılabilecek işi 8 saatte çıkartmasını ister.

Anahtar tekeli, piyasaya büyük ölçüde hakim olduğundan, malın fiyatını da yüksek tutar.

Anahtar tekeli, daha fazla işçiyi birarada çalıştırır, bir günde çok daha fazla kâr eder.

Şirket tekelleşmeden önce bir anahtara harcanan hammadde, enerji, yıpranma, vb. tutarı 125 kuruş olsun. Tekelleşen şirket hammaddeleri daha ucuza alabildiği için bu tutarı 100 kuruşa indirir. Eskiden bir işçi günde 320 parça anahtar çıkartıyor idiyse, yeni alınan gelişmiş alet-lerle üretim de artar, bir işçi günde 500 parça anahtar çıkartmaya başlar. Buna karşılık işçinin ücreti de 60.— TL'sından, 100.— TL. çıkartılır. Şirket tekelleşmiş olduğu için anahtar fiyatlarını büyük ölçüde yükseltir. Bir anahtarın fiyatı 2.— TL'sından, 3.— TL'sına çıkar. Şirket büyüdüğü için çalışan işçi sayısı da artar, 200 iken 1000 olur. Böylece, bir günde bir işçi 500.— TL. hammaddeyi 1.500.— TL. tutan anahtar haline getirir, yani değerini 1.000.— TL. yükseltir. Bu artan değerin 100 lirasını işçi ücret olarak alır, arta kalan 900 lira ise tekel kârı olarak şirkete kalır. Fabrikada 1000 işçi çalıştığına göre, şirketin bir günlük kârı 900.000.— TL'dır. Bu durumda 8 saatlik bir işgününü iki parçaya ayırdığımızda, işçinin günde sadece 48 dakika ücretini almak için çalıştığını, geri kalan 7 saat 12 dakika ise patrona kâr sağlamak için bedava çalıştığını görürüz.

Görüldüğü gibi, kapitalist tekeller işçiyi daha insafsız bir şekilde sömürmektedir. Bir yandan daha gelişmiş makinalar kullanarak, onun belki aynı miktarda emek sarfederek daha fazla mal üretmesini sağlamakta, bir yandan da onu daha hızlı çalışmaya zorlamaktadırlar.

Tekellerin işçileri daha hızlı ve daha gelişmiş makinalarda çalıştırarak daha fazla kâr ettiklerini gördük. Bu durumda, tekellerde çalışan işçiler, son zamanlarda, en azından ücretlerinin arttırılması kadar, çalışma sürelerinin kısaltılmasına da büyük önem vermektedirler.

Ama, büyük işletmelerde çalışan işçilerin daha fazla sömürülmesi demek, büyük tekellerde çalışan işçilerle daha küçük işyerlerinde çalışan işçilerin çıkarlarının farklı olduğu anlamına gelmez. Tam tersine, üretim araçlarının büyük kısmının mülkiyetini ellerinde bulunduran tekellerin sömürüsü bütün işçileri etkilemektedir.

Tekeller bütün ülkenin ekonomisine ve siyasetine hakim olduklarından, işçilerin tümünü ve işçi olmayan ama emeğiyle geçinenleri (emekçileri) de sömürürler. Bunun nasıl olduğunu görelim.

Tekeller fiyatları istedikleri gibi yüksek tutarak ücretini almış bulunan bütün işçileri sömürürler. İmal ettikleri eşyaya **yüksek tekel fiyatı** koyarak yalnız işçileri değil, köylüleri, zanaatkarları, esnafı, bütün dar gelirlileri sömürürler. Tekeller, kentlerdeki zanaatkarların, köylerdeki üreticilerin malını ucuz fiyata **(düşük tekel fiyatına)** kapatıp alırlar. Ama kendi yaptıkları malları onlara yüksek tekel fiyatından satarlar. Örneğin bir ayakkabıcı, yaptığı ayakkabıları büyük bir şirkete düşük fiyata satmak zorunda kalır. Ama bir dikiş makinası alırken yüksek tekel fiyatı ödemek zorundadır. Aynı şekilde, bir pancar, zeytin, tütün üreticisi mahsulünü düşük fiyata satmak zorunda bırakılır. Ama bir traktör almak istediği zaman yüksek fi-

yat ödemek zorundadır. Yani tekeller zanaatkarları ve köylüyü de sömürürler.

Aldığımız ücretin önemli bir kısmı vergi olarak kesilir. Bu kesilen vergiler devlet yoluyla yeniden tekellere ödenir. Devletin vergi politikası tekelleri gözetir. Hem onlardan az, işçi ve emekçilerden çok vergi alır, hem de vergilerin önemli bir kısmını kredi, teşvik tedbiri, vergi iadesi, yatırım indirimleri, vb. şekillerde tekellere geri verir.

Enflasyon ve hayat pahalılığı da tekellerin işine yarar. İşçinin ve emekçinin elinden daha çabuk çıkan para en kısa yoldan tekellerin kasasına girer. Bu sebepten tekeller enflasyonu körükler.

Kapitalist tekeller vergiler ve enflasyon yoluyla bütün halkı sömürürler.

Tekeller tekelci olmayan işletmelere malları pahalıya satarlar, onların mallarını ise ucuz fiyattan alırlar. Küçük işletmelerin sahipleri, yanlarında çalıştırdıkları işçileri sömürürler, ama sömürerek elde ettikleri kârın önemli bir kısmını tekellere kaptırırlar. Küçük işletmelerin sahipleri de, tekeller karşısında ayakta durabilmek için kendi işçilerini daha fazla sömürmeye çalışırlar.

Görüldüğü gibi **kapitalist tekellerin çıkarları yalnız işçi sınıfının değil, köylülerin, zanaatkarların, esnafın, küçük tüccarın, hatta küçük ve orta boy işletme sahiplerinin çıkarlarına ters düşmektedir. Ülke ekonomisini ve siyasetini elinde tutan tekellerin çıkarları ulusun büyük çoğunluğunun çıkarlarına ters düşmektedir.**

YABANCI TEKELLER

Günümüzde, Türkiye'deki tekellere bir bakalım: bunların hemen hemen hepsi yabancı çok uluslu tekellerle ortaklık kurmuş durumdadırlar. Yani yabancı tekelci sermayeyle işbirliği yapmaktadırlar. Zaten Türkiye'deki kapita-

listler yabancı sermayeyle işbirliği yapmasalardı tekelleşemezlerdi. Yabancı tekelci sermayeyle işbirliği yapmak, ülkemizdeki sermayeyi de tekelci sermaye haline sokmuştur.

Yabancı tekeller Türkiye'ye niçin gelirler? Çünkü ülkemizdeki işçi ücretleri Avrupa veya Amerika'dakinden çok daha düşüktür. Yani işgücü ucuzdur. Bu da yapacakları malın maliyetini ucuzlatır, kârlarını arttırır. Ülkemizde, «yabancı sermayeyi teşvik» için, halktan alınan vergiler yüksek tutulmuştur. Yabancı şirketler olağanüstü kolaylıklar görürler. Bu tekeller ülkemizde niçin gerçek bir ağır sanayi kurmazlar? Çünkü bu hem kendileri için pahalıdır, hem de ülkemizin dışa bağımlılığını azaltır. Montaj sanayisi kurarlar. Dışarıdan getirdikleri parçaları ülkemize yüksek fiyatlarla sokarlar. Ayrıca kendi ülkelerinde modası geçmiş modelleri, malları bize satmağa çalışırlar. Ülkemizin iç pazarını ele geçirmek için çaba gösterirler ve aşırı kâr elde etmek için fiyatları yapay bir şekilde yüksek tutarlar. Yabancı tekeller, bu şekilde elde ettikleri kârları ülkemizden alıp götürürler. Ülkemizden kazandıkları parayı kendi çıkarları için harcarlar. Yabancı sermayenin kazandığı kârı yurt dışına çıkarması ekonominin gelişmesini yavaşlatır. İşsizliği arttırır. Yani, hem işçiler hem de ülkemizde yaşayanların çoğunluğu (yani yabancı tekellerle işbirliği yapan tekelci kapitalistlerin dışında kalanlar) yabancı tekeller tarafından sömürülürler.

Ülkemizdeki tekelci sermayenin dev emperyalist tekellerle ortaklığına birkaç örnek verelim. Şöyle ki: General Elektrik T.A.Ş.'nin sermayesinde, bir Amerikan tekeli yüzde 64 pay sahibidir. Koç gurubunun payı ise yüzde 9'dur.

Anadolu Cam Sanayii'nde bir Belçika tekeli yüzde 20 ortaktır. Koç grubu ise sermayenin yüzde 10'una sahiptir.

Oyak-Renault'da bir Fransız tekeli yüzde 44 pay sahi-

bidir. OYAK'ın payı yüzde 42'dir. Yüzde 13'ü ise Yapı ve Kredi Bankası'nındır.

Tofaş'ta bir İtalyan tekeli yüzde 41 dolayında pay sahibidir. Koç grubunun sermayedeki payı ise yüzde 20'yi geçmektedir.

Türk Pirelli'de İtalyan tekeli yüzde 61 pay sahibidir. Geriye kalan sermayede Koç grubu, Eczacıbaşı grubu ve Türkiye İş Bankası'nın payları vardır.

Türk Tuborg'da bir Danimarka firması yüzde 60 paya sahiptir. Yaşar Holding grubu'nun payı yüzde 25, Türkiye İş Bankası'nınki ise yüzde 10'dur.

SANAYİ VE BANKA SERMAYESİNİN İLİŞKİLERİ

Sanayi sermayesi ile banka sermayesi arasındaki ilişkiler sıkıfıkı olmuştur. Birbiriyle sarmaş dolaş olmuştur.

Bu gelişme şöyle ortaya çıkar: bir bakarız ki bir sanayi kuruluşunun sermayesinde bir ya da birkaç banka da pay sahibidir. Tersi de olur. Yani bir bankanın sermayesinde bir ya da birkaç sanayi sermayedarı pay sahibidir. Bunun sonucunda, sözgelimi bir bankanın yönetim kurulunda bir sanayi kuruluşunun (fabrikanın) temsilcisi yer alır. Aynı zamanda bir sanayi şirketinin yönetim kurulunda da banka sermayesinin temsilcileri,

Örnek: Tofaş'ta İş Bankası pay sahibidir. Öbür yandan, Koç grubu da pay sahibidir.

Lassa'da bir yandan Akbank ve Garanti Bankası pay sahibidir. Öbür yandan, Sabancı grubu. Zaten Akbank, Sabancı sermaye grubu tarafından kurulmuştur.

Görüldüğü gibl, **sanayi ve banka sermayesi bir saç örgüsü gibi içiçe örülmüştür.** Sarmaşmıştır. Onun için bu sermayenin adına finans kapital de diyoruz.

TEKELLER VE DEVLET

Burjuva devleti, biliyoruz ki, sömürüyü korumak ve savunmak için kitlelere baskı yapar. Kapitalist toplumda tekelleşmeye girildiği zaman, kapitalist devlet, baskı görevinin yanısıra başka görevler de üstlenir.

Örnek verecek olursak: devlet planlar ve programlar yaparak ekonomiyi düzenlemeye girişir. Fakat kapitalist toplumda her şey sömürü ve kâr temeline dayandığı için, devlet plan ve programları, büyük sermayenin çıkarlarını düzenlemekten başka bir işe yaramaz.

Yüksek devlet memurları tekelci firmaların kilit yerlerinde görevler alırlar. Eski müsteşarlar, bakanlar vb. büyük şirketlerin yönetim kurullarında vb. görev alırlar. Ya da tersi olur. Tekellerin has adamları devlet organlarının kilit yerlerine getirilir. Yani tekellerle devletin ilişkileri de iyice içiçe geçer. Sarmaşma burada da görülür.

Ayrıca, devlet bütçesi, ulusal gelirin yeniden dağıtılmasını sağlar. Bunun aracı olur.

Ulusal gelir nedir? Biliyoruz ki toplumda değeri yaratan işçi sınıfıdır. Yaratılan değerin yani emeğin en büyük bölümüne (yani artı-değere), kapitalist sınıf el koyar. Yaratılan değerin küçük bir bölümü işçiye ücret olarak gider. Bir yıl içinde bir ülkede yaratılmış değer (yani artı-değer ve ücret birlikte), ulusal gelir demektir. Yaratılan ulusal gelirin «aslan payı» olan artı-değeri aralarında bölüşmek üzere egemen sınıflar ve katmanlar aralarında çekişirler. Sözgelimi, artı-değerin büyük bir bölümü kâr adı altında sanayi kapitalistlerine gider. Bir bölümü banka sermayedarlarına gider. Büyük toprak sahiplerine gider. Ticaret sermayedarlarına gider, vb.

Yaratılan bu ulusal gelirin işçi sınıfına giden bölümü ücret idi. İşçi sınıfı, ulusal gelirden daha büyük pay kopa-

rabilmek için mücadele eder. Yani bunun için sınıf mücadelesi verir.

Kısaca, yaratılan ulusal gelirin dağılımı için en başta işçi sınıfı ve kapitalist sınıf mücadele eder. İlk elde dağılım kâr ve ücret olarak yapıldı diyelim. Burada biter mi? Hayır. Devlet, elindeki bazı araçlarla, dağılımı olmuş ulusal geliri ikinci bir kez daha dağıtır. Nasıl?

VERGİ NEDİR?

Nasıl sorusuna cevap verebilmek için, soruyu bir başka türlü soralım: Burjuva devleti adaletsiz bir biçimde dağılmış ulusal geliri ikinci kez dağıtırken hangi **araçları** kullanır? Bu araçların içinde en önemlisi **devlet bütçesidir.** Bütçe, devletin gelir ve giderlerini gösterir. Devletin gelirleri içinde aslan payını ise **vergiler** oluşturur. **İşte vergi, ulusal geliri yeniden dağıtmada araç olur.** Çünkü vergilerin en büyük bölümünü işçi ve emekçiler öder. Sözgelimi, ülkemizde gelir vergisinin aşağı yukarı yüzde 70'ini işçi sınıfı ve öteki emekçi kitleler ödemektedir.

Kapitalist toplumlarda iki tür vergi vardır:

1 — **Dolaysız (vasıtasız) vergi.**

2 — **Dolaylı (vasıtalı) vergi.**

Dolaysız vergi, vergi adı altında alınan vergidir. Örnek: gelir vergisi, mali denge vergisi, kurumlar vergisi, vb. yukarıda söylediğimiz gibi, sözgelimi gelir vergisinin «aslan payını» emekçi kitleler ödemektedir.

Dolaylı vergiye gelince: bu tür vergi, vergi adı altında alınmaz.

Nasıl olur?

Örnek: çay, şeker, sigara, tuz, gaz, vb. tüketim maddelerini satın alırken ödediğimiz paranın içinde, farketsek de farketmesek de bir vergi ödüyoruz. Yani bu gibi tüketim maddelerinin fiyatının içinde vergi de vardır. Bu

vergi çeşidine de dolaylı vergi ya da vasıtalı vergi diyoruz. Bu tüketim maddelerinin fiyatı arttıkça, ödediğimiz dolaylı vergiler de artar. Dikkat edilirse, çay, sigara, şeker, tuz, vb. emekçi kitlelerin çok tükettiği şeylerdir. Oysa bir patron da çayı ya da şekeri alırken aynı fiyatı öder, bir işçi de ve bir küçük üretici ile toprak ağası da.

Devletin dolaylısı dolaysızı, tüm vergilerden oluşan gelirleri içinde dolaylı vergiler önemli yer tutar. Yani çay, tuz, vb. alırken ödenen vergiler. Türkiye'de dolaylı vergilerin payı, çok yüksektir.

Bu ne demektir?

Dolaylı vergi payının bu kadar yüksek olması, herkesten gelirine bakmadan vergi toplamak demektir. Yani vergi yükünü emekçi kitleler omuzlamaktadır. Çünkü nüfusun çoğunluğunu işçi sınıfı, yoksul köylüler, küçük üreticiler, esnaf zanaatkar, memur, vb. oluşturmaktadır. 1973 yılında **devlet gelirlerinin yüzde 6**'ya yakınını **tekel maddesi** tüketenlerden alınan paralar oluşturmuştur. Yine devlet gelirlerinin **yüzde 1'den biraz çoğunu** ise **şeker** tüketenlerden alınan paralar oluşturmuştur. Dolaylı vergiler en adaletsiz vergilerdir. İnsanlardan gelirlerine göre alınmaz. Az kazanan da çok kazanan da aynı vergiyi verir.

DEVLET HARCAMALARI

Görüyoruz ki devlet gelirlerinin en büyük parçası, vergilerden geliyor. Vergilerin hali ise ortada.

Şimdi bir soru: vergilerde aslan payını emekçi kitleler ödüyor. Bu tamam. Peki, devlet **nereye ne kadar** harcıyor? Kapitalist ülkelerde bütçenin en büyük bölümü, askeri harcamalara gitmektedir. Sözgelimi ülkemizde, iktidar sorumlularına göre askeri harcamalar bütçenin yüzde 40'ı dolayındadır.

Halk kitlelerinin sağlığı, eğitimi vb. için harcanan ise

bütçenin beşte birinin yani yüzde 20'sinin altındadır.

Öte yandan, sözgelişi «ihracatta vergi iadesi» adı altında kapitalist sınıfa devletçe yapılan ödemeleri ve benzerlerini düşünecek olursak, vergi yükünün **tümüne yakını** emekçi kitlelerce omuzlanmaktadır.

Sözgelimi, bir ihracatçı şirketin ihraç ettiği malın değeri 100 milyon lira olsun. Bu paranın yüzde 40'a yakını vergi iadesi olarak, bu şirkete Merkez Bankası tarafından ödenebilir. Örneğin 1975'de yapılan 20 milyar 666 milyon liralık ihracatın 7 milyar 402 milyon lirası vergi iadesi olarak ihracatçılara ödenmiştir.

Bilindiği gibi, hiç bir mal ihraç etmeden, «hayali ihracatla» milyonlarca lira paranın vergi iadesi olarak ödenmesi söz konusu olabilmektedir.

SONUÇ OLARAK

Görüldüğü gibi, ülkemizde ekonomi ve siyaset tekellerin elindedir. Ülkemizde iktidar kapitalist tekellerin elindedir. Ama her şeye rağmen, başta işçi sınıfı olmak üzere bütün emekçi halk hızla bilinçlenmekte örgütlenmektedir. Bu durumda kapitalist tekeller sömürülerini sürdürebilmek için, ülkede zaten kısıtlı olan demokrasiye de karşı çıkarlar. Anayasa düzenine bile karşı çıkarlar. Sömürülerini sürdürmenin son çaresi demokrasiyi hepten ortadan kaldırmaktır. Yani yalnız kendi söylediklerinin olacağı, kendilerinden başka hiç kimsenin sesini çıkartmayacağı, örgütlenemeyeceği bir düzen getirmeye çalışırlar. Faşist bir düzen kurmaya çalışırlar.

Faşizm, grevlerin yasaklandığı düzendir. Faşizm devrimci sendikaların kapatıldığı düzendir. Faşizm devrimci sendikacıların, haklarını arayan işçilerin hapse atıldığı, her türlü zulme, işkenceye uğradığı düzendir. Faşizm, iş uyuşmazlıklarının işverenlerin isteğine göre çözümlendi-

ği, ücretlerin patronlar tarafından saptandığı düzendir. Faşizm, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin her türlü örgütlenme, söz ve fikir özgürlüğünün tamamen ortadan kaldırıldığı düzendir.

Öyleyse, **faşizmi önlemek ve demokratik hak ve özgürlükleri geliştirmek için verilen mücadele, yani demokrasi mücadelesi, tekellerin sömürüsüne karşı verilen bir mücadeledir. Demokrasi mücadelesi faşizm tehlikesini azaltır, kapitalist tekelleri zayıflatır.**

Ders VIII

Dünyada İşçi Sınıfı ve Sendikalar
Uluslararası Sendikal Hareket

İnsanlık tarihinin gördüğü her üretim biçiminde işçi sınıfı yoktur. Sınıfsız bir toplum düzeni olan ilkel komünal toplum biçiminden sonra gelen köleci toplumla birlikte sınıfların ortaya çıktığını biliyoruz. Köleci toplumda da, onu izleyen feodal toplumda (derebeylik) da sömüren ve sömürülen sınıflar vardır. Köleci toplumda sömüren azınlık sınıf köle sahibi efendilerdir. Feodal toplumda sömüren azınlık sınıf büyük toprak sahibi soylular (derebeyleri), ezilen çoğunluk sınıf toprak kölesi durumunda olan köylülerdir. İşçi sınıfı ve kapitalist sınıf, feodal üretim biçimini izleyen kapitalist toplumda ortaya çıkmışlardır.

İnsanın insan tarafından sömürüsünün en yaygın ve modern biçimde yapıldığı toplum kapitalist toplumdur. Kapltalist toplum, feodal toplumun bağrında yeşermiştir.

Feodal toplum düzeninde, büyük toprak sahipleri ve toprak kölelerinin dışında iki önemli katman vardır: tüccarlar ve zanaatkarlar.

Tüccarlar, gelişen ticaret sayesinde ellerinde büyük servetler biriktirmeye başlarlar. 1500 yıllarında yeni kıtaların bulunması, yeni ticaret yollarının açılması tüccarları iyice zenginleştlrir.

Zanaatkarlar ise, kendi sahip oldukları iş araçlarıyla

küçük çapta üretim yaparlar. Genellikle kendi evlerinde çalışan zanaatkarlar kıt kanaat geçinme çabası içindedirler.

Tüccarlar, zanaatkarları bir çatı altında toplayarak **imalathaneleri** meydana çıkardılar. İmalathanelerde gerçekleştirilen işbölümü daha çok ve daha hızlı üretim yapılmasını sağladı.

Böylece zanaatkarlar ücretli işçi durumuna gelirken, tüccarlar da kapitalistleşti.

İmalathaneler, fabrikaların tohumuydu.

Ancak, imalathanelerde makine ve gelişmiş iş araçları yoktu. Örneğin bir toplu iğne imalathanesinde, işçilerden biri metal teli açar, ikincisi düzeltir, üçüncüsü keser, dördüncüsü uçlarını sivriltirdi. Diğerleri toplu iğnenin başını yaparlardı. Tek bir toplu iğnenin yapımı 18 işçinin işbirliğini gerektiriyordu.

Sanayi devrimiyle birlikte kapitalist üretim hızla gelişmeye başladı. Makinaların icadı ve yeni yeni teknik buluşlar sayesinde imalathaneler fabrikaya dönüştü.

1750 yıllarından itibaren, Avrupa'da kapitalist sanayi çağı açıldı. Bu tarihten 1880 yıllarına kadar uzanan döneme **«rekabetçi kapitalizm»** dönemi adı verilir. 100 yılı aşkın bu süre içinde yeni yeni makinaların kullanılması sonucunda üretim artar. Üretim artınca kapitalistlerin kârları çoğalır. Sermaye birikimi hızlanır. Fabrikaların çapları büyür. Kapitalist işletmeler arasında varolan ölümüne rekabet nedeniyle, «büyük balık küçük balığı yutar» kuralı yürürlüktedir. 1900 yıllarına yaklaşırken dev şirketler ortaya çıkar. «Rekabetçi Kapitalizm» yerini **«Tekelci Kapitalizm»e** bırakır.

Sanayi devrimi ve bu gelişim içinde, kapitalist sınıf ve işçi sınıfı iyice belirginleşir. Burjuvazi (kapitalist sınıf) güçlenerek siyasal iktidarı feodal (derebeyi) soyluların elinden alır. Toprakları gaspedilen ve topraktan kopan

köylüler şehirlere akın ederler. Gittikçe büyüyen fabrikalarda çalışarak işçileşirler. İşçi sınıfı sayıca durmadan büyür.

Makinalar ilkönce pamuklu sanayiinde kullanılmaya başladı. 1765 yılında bir dokumacı bir dokuma tezgahı icat etti. Bu tezgahta aynı anda 16 pamuk ipliği gerilebiliyordu. 6 yıl sonra İngiltere'de ilk dokuma fabrikası kuruldu.

1748 yılında, bir fabrikanın tüm tezgahlarını çalıştırabilen bir buharlı makina yapıldı.

1807 yılında ilk buharlı geminin yapımı bitirildi. 1814 yılında bir işçinin, kendi kendini yetiştirerek mühendis olan oğlu, ilk lokomotifi yaptı. 1830'a doğru, tüm dünyadaki demiryolları ancak 332 kilometre kadardı. 5 yıl sonra 8 bin; 1870'de de 200 bin kilometreyi buldu.

1832'de hidrolik türbin, 1851'de biçer-döğer, 1859'da petrol bulundu. 1872'de elektrik dinamosu, 1876'da telefon, buluşlara eklendi.

İLK ÖRGÜTLENMELER

Kendi emeğiyle geçinenlerin örgütlenme çabaları, kapitalist toplumun tam olgunlaşmadığı zamanlara kadar uzanır.

Dünyada kapitalizmin ilk ve en hızlı geliştiği ülke İngiltere olmuştur. Bu nedenle de emekçilerin ilk örgütlenmelerini İngiltere'de görüyoruz. İngiltere'deki bu örgütlerden birinin çatısı altında 7 bin Londra terzisi toplanmıştır. Terzilerin derneği 1720 yılında İngiliz Parlamentosuna başvuruyor. Ücretlerin arttırılmasını ve işgücünün bir saat kısaltılmasını istiyorlar. Yani, bugün de geçerli olan iki temel sendikal istemi (talebi) ileri sürüyorlar: daha çok ücret, daha kısa çalışma süresi.

Ancak **işçilerin ilk örgütlenmeleri bilinçli bir sınıf an-**

layışına dayanmamaktadır. Doğaldır bu. **Çünkü işçi sınıfı, sınıf olarak çacukluk çağındadır.**

İlk örgütler dayanışma dernekleri, yardımlaşma sandıkları biçiminde birliklerdir.

Doğmakta olan işçi sınıfının içinde bulunduğu çalışma ve yaşama koşulları çok ağırdır. Günlük çalışma süresi 14-16, hatta 18 saate varmaktadır. İş güvenliği diye bir şey yoktur. İş kazaları, iş hastalıkları çok yaygındır. Makinaların kullanıldığı fabrikalarda çalışmak için usta, yetenekli işçi olmaya gerek yoktur. Bu nedenle çok sayıda kadın ve çocuk işçi kullanılmaktadır. Fabrika sanayiinin ilk yıllarında, İngiltere'de, işçilerin üçte ikisini kadınlarla çocuklar oluşturuyordu.

İşverenlerin aşırı sömürüsü altında inleyen işçiler, kurdukları birliklerle, derneklerle kendi aralarında para toplayarak, karşılaştıkları güç durumları hafifletme amacındaydılar. Güç durumların nedeninin kapitalist sömürü olduğunu görmediklerinden, bu birlikler kapitalist sınıfa karşı mücadele örgütleri değildi. Yine de birlikler yer yer patronlara karşı sert çıkışlarda bulunuyorlardı.

İşçilerin dayanışma dernekleri, birlikleri, sendikaların atalarıdır. İşçi sınıfı büyüyüp bilinçlendikçe, ekonomik haklarını koruma aracı olarak sendikal örgütleri geliştirdi.

ÖRGÜTLENME YASAKLARI

İşçilerin örgütlenmesi kapitalist sınıfı tedirgin ediyordu. Siyasal iktidarı ele geçiren burjuvalar, aşırı kârlarının tehlikeye girmesini hiç istemedikleri için, işçilerin en basit örgütlenmelerini bile yasalar çıkartarak yasakladılar.

1791'de Fransa'da, 1799'da İngiltere'de işçilerin bir-

araya gelip birlik kurmalarını engelleyen yasalar çıkarıldı

Bu yasalara rağmen işçiler çeşitli biçimlerde örgütlerini sürdürdüler. Kapitalist sömürünün insanlık dışı yüzünü gittikçe daha açıkça gören işçiler, kapitalist sınıfın temsilcisi siyasal iktidarların baskılarına karşı direndiler.

Uzun mücadeleler sonucunda burjuvazi, örgütlenme yasaklarını kaldırmak zorunda kaldı. **1824'de İngiltere'de, 1884'de Fransa'da sendikalar yasal olarak tanındı.** Bu tarihlerden sonra işçi sınıfı, sendikal örgütlenme ve mücadelesini daha rahat koşullarda geliştirme olanağına kavuştu.

Kapitalist toplumda işçi sınıfının mücadelesi, sürekli baskı yasalarıyla karşılaşmıştır. İşçilerin sömürüye karşı oluşturdukları her girişim, gerici siyasal iktidarların çıkardıkları yasalarla önlenmeye çalışılmıştır. Ancak işçi sınıfı mücadelesini sürdürerek bu yasaları geçersiz kılmış, kazanımlar elde ederek ilerlemiştir. Bugün de bu böyledir. **Sermayenin temsilciliğini üstlenen iktidarlar hiç bir zaman emekçilerin yararına yasalar ihsan etmezler. İşçi ve emekçilerin örgütlü gücü onları sıkıştırınca, bazı yararlı yasaları çıkarmak zorunda kalırlar.**

MAKİNALARA KARŞI SAVAŞ

Makinayla üretimin yaygınlaşması bir sonuç daha doğurdu: işsizlik. Geliştirilen makinalar birçok işçinin yaptığı üretimi sağlıyordu. Bunun üzerine kapitalistler işçi sayısını azaltmaya başladılar. Topraktan kopup şehre gelen köylüler de bu işsizlere katılınca, işsizler ordusu durmadan büyüyordu.

1810-1812 yıllarında, başta İngiltere olmak üzere, birçok Avrupa ülkesinde bilinçsiz işçiler makinaları kırmaya giriştiler. İşçiler, ekmek kapılarının, makinalar tarafından

ellerinden alındığını zannediyorlardı. İşsizliğin suçlusu olarak makinaları görüyorlardı.

İşçilerin «makina kırıcılık» eylemi anarşistçe bir hareketti. Bu eylemler bize, işçilerin o dönemde henüz siyasal olgunluğa varmadığını gösterir.

İşçiler bir süre sonra makinaları kırmanın yanlışlığını gördüler. Makinaları kırmakla işsizliğin önü alınamıyordu. Kırılan makinaların yerine işveren, yenilerini ve daha iyilerini getiriyordu. Böylece, işsizliğin nedeninin bizzat makinalar değil, makinaları sadece kendi bencil aşırı kârı için kullanan işverenler olduğu anlaşıldı.

«Makina kırıcılık», işçilerin bilinçsiz bir tepkisi idi. Ancak işçi sınıfı, geçirdiği bu deneyden dersler çıkararak sınıf bilincini geliştirdi. **Günümüzde bilinçli ve örgütlü işçi sınıfı hiç bir eyleminde makinalara saldırmıyor artık. İşçi sınıfı, makinaların ve tekniğin gelişmesinden yanadır. İçinde bulunduğumuz kapitalist toplumda bu gelişmeden elbette emekçiler değil, üretim araçlarına sahip olan kapitalistler yararlanıyorlar. Ama sömürüsüz düzen kurulduğunda, üretim toplumun gereksinimleri (ihtiyaçları) için yapılacaktır. Böyle bir düzende, yeni ve gelişmiş makinaların kullanılması sayesinde hem toplumun gereksinimleri (ihtiyaçları) daha hızlı karşılanacak, hem de çalışma süresi kısalacaktır.**

GREVLER VE EYLEMLER

İşçi sınıfının sayıca çoğalması, çok sayıda işçinin bir fabrika çatısı altında toplanması, sınıf bilincinin ortaya çıkmasını sağlıyordu. Aynı güçlükleri ve ağır koşulları paylaşan emekçiler kader birliğiyle birbirlerine bağlanıyorlardı. Ortak çıkarları için işçiler ortak hareket etmenin, birlik olmanın gerekliliğini kavrıyorlardı.

O zamanların ağır çalışma ve yaşama koşullarına

karşı işçiler çözüm yolu ararken işverenleri sıkıştırmak zorunda olduklarını gördüler. Üretimde en önemli unsurun kendileri (yani işçiler) olduğunu anladılar. Ölmeyecek kadar para karşılığında durmadan döndürdükleri dişlileri ve çarkları durduklarında kapitalisti canevinden vurabilirlerdi. Çünkü üretim durduğunda kapitalist işverenin kârı da bir anda duruverecekti. İşte bu gerçeği kavrayan işçiler **GREV** denen eylem biçimini buldular. Ücretlerini arttırmak, daha insanca bir yaşam için haklar elde etmek amacıyla işçiler topluca işi durdurarak işvereni, istemlerini kabul etmeye zorlamaya başladılar. Böylece işçi sınıfı güçlü bir mücadele aracı keşfetmiş oldu.

Grev hareketleri, kapitalizmin geliştiği Avrupa ülkelerinde hızla yaygınlık kazandı. İşçiler bu mücadele aracını, çetin sınıf çatışmaları içinde kullana kullana geliştirdiler. Grevler işçilerin sınıf bilinci kazandığı, bilendiği önemli anlar oluyordu. Çünkü işçilerin grevi karşısında, kapitalistin insanlık dışı tavrı ve davranışı iyice kendini gösteriyordu.

Bu nedenle, sermayenin sözcülüğünü yapan siyasal iktidarlar, grevleri yasaklayan, hiç olmazsa sınırlayan yasalar çıkarttılar. İşçi sınıfının daha iyi yaşama kavgasını kösteklemeye çalıştılar. Ancak işçi sınıfının kararlı direnişleri sonucunda grev hakkı yasal olarak tanındı. (İngiltere'de 1875'te)

Avrupa, 1830 ve 1848 yıllarında büyük grev ve işçi eylemlerine sahne oldu.

Fransa'nın Lyon şehrinde dokumacılık gelişmişti. Dokuma işçileri son derece düşük ücretlerle, çok ağır koşullarda çalıştırılıyorlardı. 1831 yılında, Lyon dokuma işçileri ücretlerin arttırılmasını, çalışma koşullarının iyileştirilmesini istediler. Patronların olumsuz cevabı karşısında on binlerce işçi işi bıraktı. Gösteri ve yürüyüşler birbirini izledi.

Lyon'lu işçiler bayraklarına «Ya çalışarak yaşamak, ya da savaşarak ölmek!» sloganını yazmışlardı. Fakat işçiler tam anlamıyla örgütlü değillerdi. Paris'ten gönderilen askeri birlikler Lyon'u işgal etti. Lyon'lu dokuma işçilerinin kitlesel grev ve direnişi kana boğuldu.

İşçi eylemleri, her türlü baskıya rağmen, durmadan gelişti.

1847 yılında, ekonomik bunalım Fransa'yı karıştırdı. Ücretler yüzde 50-60 oranında düştü. İşsizlik olağanüstü çoğaldı. 1848'de halk ayaklandı. Kralın tahtını yaktılar. Cumhuriyet ilan edildi. Ama Parlamentoya yine burjuvalar hakimdi. «Çalışma hakkı» kabul edildi. Ancak, devleti tam anlamıyla eline geçiren burjuvazi, işçiden yana hiç bir uygulamada bulunmuyordu. Haziran 1848'de işçiler ayaklandı. «Sosyal Cumhuriyet» istiyorlardı. Binlerce işçi, burjuvazinin emrindeki düzenli ordu tarafından öldürüldü. **1848'de ilk defa işçi sınıfı ile kapitalist sınıf bu kadar kesinlikle karşı karşıya geldi.**

Aynı dönemde İngiliz emekçileri de yoğun siyasal eylem içindeydiler. İşçiler, genel oy hakkını elde etmek istiyorlardı. Bir parti kurdular. Binlerce işçinin katıldığı yürüyüş ve mitingler yapıldı. İşgününün sınırlandırılmasını, kapitalist mülkiyetin kaldırılmasını, genel oy hakkını isteyen bir dilekçe 3 milyon kişi tarafından imzalandı (1842). 1848'de yeni bir dilekçeyle 5 milyondan fazla imza toplandı. İşçilerin istekleri, parlamentoyu ellerinde tutan burjuva temsilcileri tarafından hep geri çevrildi. Yine de burjuvazi, kadın ve çocuk işçilere, **10 saatlik iş günü** hakkını tanımak zorunda kaldı (1847).

Almanya'da da büyük işçi ve köylü ayaklanmaları oldu. On binlerce işçi, köylü yoksulluğa ve haksızlığa karşı direndi. Fakat ne Fransa'da, ne İngiltere'de, ne de Almanya'da işçi sınıfı iktidara ağırlığını koyacak bilinç ve örgütlülükte değildi.

Özellikle 1848'de meydana gelen olaylar, işçi sınıfının giderek bir bütün olarak kapitalist sınıfa karşı çıkmaya başladığını gösterdi. Sınıf mücadelesi büyük boyutlara ulaşıyordu. Ve işçi sınıfının eylemleri sadece ekonomik mücadele alanında kalmıyor, siyasal nitelik kazanıyordu.

Bu mücadelede burjuvazi, büyük toprak sahipleriyle elele, Avrupa'da on binlerce emekçinin kanına girdi. Sayısız şehit veren işçi sınıfı, yenilgilerinden önemli dersler çıkardı. Daha çok bilinçlendi. Daha ileri örgütlendi.

«BEYNELMİLEL İŞÇİLER CEMİYETİ»

28 Eylül 1864 tarihinde Londra'da, çeşitli ülkelerden gelen işçiler birarada toplanarak, **«BEYNELMİLEL İŞÇİLER CEMİYETİ»** (Uluslararası İşçi Derneği) adlı bir örgüt kurdular.

Bu örgütün kurulması işçi sınıfı mücadelesinde önemli bir aşama oldu. Tarihimizde **I. ENTERNASYONAL** (Enternasyonal, uluslararası demektir.) diye anılan bu örgüt, işçilerin uluslararası dayanışmasını ortaya koyuyordu. Demek ki hangi ülkeden olursa olsun, tüm işçiler kardeş olduklarını görmüşler, birlik ve dayanışma bilincine varmışlardı. Bugün de dünya işçi sınıfının önde gelen sloganlarından olan **«BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİN»** sloganı o zamanlarda atıldı.

I. ENTERNASYONAL işçilerin bilinçlenmesinde, işçi sınıfı biliminin gelişmesinde ve pratik sıcak mücadelelerde büyük rol oynadı.

I. ENTERNASYONAL, işçilerin sendikalarda örgütlenmesi konusuna önem verdi. 1866 yılında, I. ENTERNASYONAL'in Cenevre'de toplanan bir kongresinde, sendikalarla ilgili önemli kararlar alındı. Kararlarda işçilerin gücünün, sayılarından geldiği belirtildi. Sendikaların, işçilerin, kendilerini koruma amacıyla birlik olma eğiliminden

doğduğu, ancak o güne kadar genellikle «ekmek mücadelesiyle» sınırlı kaldıklarına işaret edildi.

Sendikaların geleceği hakkında şöyle deniyordu: **«Sendikalar, sermayenin saldırılarını her gün göğüsleme görevlerinin yanında, işçi sınıfının kesin kurtuluşu doğrultusundaki yüce amacına uygun olarak artık, işçi sınıfının örgütlenme merkezleri olmalıdırlar. Bu doğrultuda yer alan her siyasal ve toplumsal hareketi desteklemelidirler».**

Bu karar, sendikaların değerlendirilmesinde yeni bir çığır açtı. Karar şunu demek istiyordu: **endikalar sadece ekonomik mücadeleyle yetinemezler. Sendikalar, işçi sınıfının sömürüden kurtulması için, demokratik ve siyasal mücadelede yerlerini almalıdırlar.**

Böylece demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının temelleri atılıyordu.

I. ENTERNASYONAL'in 1869'daki Basel Kongresinde de sendikaların her meslek ve işkolunda mutlaka örgütlenmesi, ülke çapında birleşerek sendikal örgütlerin kurulması karar altına alındı.

İLK İŞÇİ İKTİDARI: PARİS KOMÜNÜ

1869'da Fransa'da III. Napolyon hâlâ imparatorluğunu sürdürüyordu. III. Napolyon, halkın artan hoşnutsuzluğundan tedirgindi. Dikkatleri iç sorunlardan kaydırmak amacıyla 1870'de Prusya'ya (o zamanki Almanya) karşı bir macera savaşı başlattı.

I. ENTERNASYONAL'e bağlı Paris işçileri şöyle tavır aldılar:

«Avrupa'nın dengesi ve milli şeref bahanesi altında, siyasi ihtiraslar, dünya barışını tehdit ediyor. Fransız, Alman ve İspanyol işçileri! Savaşa karşı olduğumuzu hep bir ağızdan söyleyelim... Bir üstünlük ya da hanedan da-

vasından ötürü savaş yapılması, emekçilerin gözünde, budalaca bir cürümden başka şey değildir. Kanını dökmek durumunda olmadığı halde savaş çığlıkları atanlara ve genel felaketlerden yeni bir kazanç kaynağı çıkaranlara karşıyız biz. Hürriyet, barış ve iş isteyen bizler, onları protesto ediyoruz.»

Tüm Fransız ordusu Prusya'ya tutsak düştü. Paris kuşatıldı. İşçiler yiğitçe direniyorlardı. Burjuva iktidarı ise kaypaklık ediyordu.

18 Mart 1871'i 19'a bağlayan gece işçi ve emekçi kitleleri Paris'te iktidarı fiilen ele geçirdiler. Komün (Belediye) seçimleri yapıldı. İşçiler ve yandaşları kazandı.

Paris Komünü toplumsal siyasetini uygulamaya girişti: yaptığı işin tüm değerinin emekçiye verilmesini sağlamak için, kredinin, ticaretin örgütlenmesi, toplanma ve birleşme özgürlüğü, parasız, tam ve laik eğitim... Patronların terkettiği işyerleri işçilere bırakıldı, boş konutlar halka açıldı.

İşçiler aynı zamanda işgalcilere karşı direnişe devam ediyorlardı. İktidardan alaşağı edilen burjuva temsilcileri Almanlarla anlaştılar. Ordu toplayıp Komün'ün üstüne yürüdüler. Burjuvazi vatan hainliğini gösterdi. Komüncüler yiğitçe çarpıştılar. Paris sokakları bir hafta boyunca emekçi kanıyla sulandı. 28 Mayıs 1871'de dünyadaki ilk işçi iktidarı düştü.

Paris komünü neden ayakta duramadı?

Paris işçileri taşra ve köylülükle bağlaşıklık kuramadılar. Komüncüler arasında tam bir görüş birliği yoktu. Birlik halinde bağımsız bir proleterya (işçi sınıfı) partisinde örgütlenmemişlerdi. Sapık, maceracı akımlar etkindi. Devlet cihazında gerekli değişiklikler yapılmadı.

Paris Komünü işçi sınıfı tarihine şanla kazındı. Komün'den çıkardığı derslerle dünya işçi sınıfı, bilgi ve de-

neylerini zenginleştirdi. Örgütlü mücadelesini geliştirdi. İktidar mücadelesi ağırlık kazandı.

SENDİKAL ÖRGÜTLENME VE EYLEMLER GELİŞİYOR

İşçiler ilkönce tek tek işyerlerinde örgütleniyorlardı. Kapitalizm geliştikçe işçiler de daha geniş bir birliğin gerekli olduğunu gördüler. Sendikalarını değişik meslekler-deki işçilere yaygınlaştırdılar. Örneğin: demirciler sendikası, marangozlar birliği, terziler sendikası...

Ancak işyerleri büyüyüp, büyük fabrikalar ortaya çıkınca mesleklere göre sendikal örgütlenme yetersiz kaldı. Hatta sendikal birliği zedeleyici nitelik kazandı. Çünkü büyük bir fabrikada çeşitli meslekten işçiler birarada çalışıyorlardı. Bunlar değişik meslek sendikalarında toplanınca, işyerinde birçok sendika meydana çıkıyordu. Bu nedenle işçiler meslek sendikalarını bırakarak, işkollarına (ekonomi dallarına) göre örgütlenmeye başladılar. Bir işkolundaki fabrikanın tüm işçileri o işkolundaki ulusal sendikaya üye oldular. Böylece işyerlerinde sendikal birlik sağlanmış oluyordu.

Kapitalizm daha da gelişip tekelleşmeye yüz tutunca sadece işkollarnda sendikalaşmanın yetersiz olduğu görüldü. I. ENTERNASYONAL'in Basel Kongresinde de belirtildiği gibi ülke çapında sendikal örgütlenmeye gidildi. İşkollarındaki ulusal sendikalar biraraya gelerek konfederasyonları oluşturdular.

1868'de İngiltere Sendikalar Birliği (TUC) kuruldu. Bugün 10 milyonu aşkın üyesi vardır. 1895'de Fransız Genel İş Konfederasyonu (CGT) ortaya çıktı. Fransa'da bugün 7 milyonu aşkın emekçinin oyunu toplamakıadır.

Görüldüğü gibi **işçi sınıfının sendikal örgütlenmesi, kapitalizmin gelişimine paralel olarak sürekli gelişti.**

Aynı yönde sendikal eylemler de düzenlilik ve yaygın-

lık kazandı. **İşyeri grevleri, işkolları grevlerine uzandı. Ülke çapında Genel Grev uygulaması etkili bir mücadele biçimi oldu.**

1 MAYIS 1886

İlk Genel Grev uygulaması Amerika'da gerçekleşti.

Amerika'daki hızlı kapitalist gelişme işçileri sefalete sürüklüyordu. İşçiler çalışma süresinin kısaltılmasını istediler. İşgücünün 8 saate indirilmesi için 1 Mayıs 1886 tarihinde 600 bin işçi Genel Grev'e gitti. Fabrikalar durdu. Kitlesel gösteri ve yürüyüşler örgütlendi. Burjuvazi polisi ve ajanlarını işçilerin üstüne gönderdi. Birçok işçi öldü, yaralandı.

Amerikan işçi sınıfıyla dayanışma için pek çok ülkede işçi sınıfları gösteri ve direnişler düzenlediler.

Aralarında I. ENTERNASYONAL'e bağlı işçi önderinin de bulunduğu 4 yürekli işçi, kapitalist tekellerin emriyle asıldı.

Amerikan işçilerinin Genel Grevi dünya işçi sınıfına örnek oldu. Diğer ülkelerde de işçiler, 8 saatlik işgünü için Genel Grevler düzenlediler. 8 saatlik işgününü burjuva iktidarları yasalaştırmak zorunda kaldılar. Bu büyük bir kazanımdı.

Amerikan işçilerinin yiğit direnişi işçi sınıfı tarihinde altın bir sayfa oldu. **1889'da, 1 Mayıs işçi örgütleri tarafından «Uluslararası Birlik-Mücadele-Dayanışma Günü» ilan edildi. İşçi sınıfı 1 Mayıs'ı mücadeleyle, «İşçi Bayramı» olarak yasalara geçirdi.**

TEKELCİ KAPİTALİZM

1900 yıllarına yaklaşırken kapitalizm yeni bir aşamaya girmiştir. Serbest rekabetçi kapitalizm döneminde bü-

yük balık küçük balığı yutar kuralı işledi. Sayısız işyeri iflasa sürüklenirken, diğerleri durmadan büyüdü, devleşti. Bazı dev şirketler bir araya gelerek daha da güçlendi. Tekeller doğdu.

Bu dönemde, işçi sınıfı üstündeki sömürü daha çok arttı. İşsizlerin sayısı durmadan çoğaldı. Bir yanda bir avuç tekelci kapitalist zenginliklerine zenginlik katarken, çoğunluk olan emekçiler yoksullaştı.

Eski tip sömürgeciliğin yerini yeni tip emperyalist sömürgecilik aldı. Gelişmiş kapitalist ülkelerin tekelci şirketleri «üçüncü dünya» ülkelerine sermaye yoluyla girerek, bu ülkelerin ekonomilerinde egemenlik kurmaya başladılar.

Elbette rekabet ortadan kalkmadı. Kapitalistler arası rekabet daha büyük boyutlara çıktı. Tekeller dünya pazarını paylaşmak için kıran kırana yarışa giriştiler. Emperyalist tekeller arasındaki bu çekişme yüzünden 1914'de Birinci Emperyalist Dünya Savaşı patlak verdi. Bu savaşın nedeni, dünya pazarının paylaşılmasıydı.

İşçi sınıfının bilinci ve örgütlenmesi artmıştı. **1910 yılında dünyada 9 milyon emekçi sendikalarda toplanmış bulunuyordu.** Bilinçli ve örgütlü işçiler savaşa karşı çıktılar. Barış istediler. Esas savaşın kapitalistlere karşı yürütülmesi gerektiğini söylediler.

1912'de Fransız Genel İş Konfederasyonu CGT olağanüstü bir kongre topladı. Kongrede, yaklaşmakta olan savaşın, emperyalistlerin çıkar çatışmasına bağlı olduğu belirtildi. Savaşa karşı «devrimci genel grev» çağrısı yapıldı ve uygulandı.

Dünyanın başka bir ülkesinde, **Rusya'da,** ekonomik ve siyasal mücadele bütünlüğünü tam anlamıyla gerçekleştiren **işçi sınıfı, diğer emekçi kitleleriyle cepheleşerek 1917'nin Ekim ayında siyasal iktidarı aldı.** Paris Komünü'nden dersler çıkaran işçiler üstünlüklerini korumasını bildiler.

Emperyalist savaşın kan ve ateşi içinde **dünyanın ilk sosyalist devleti doğdu: Sovyetler Birliği.**

1918'de savaş bitti. Dünya pazarı (bu arada Türkiye de) paylaşılmıştı.

Birinci Emperyalist Dünya Savaşından sonra kapitalizm yeni bir gelişme gösterdi. Bant ve yürüyen zincir sistemlerinin rabrikalara iyice yerleşmesiyle yeni sömürüyü arttırma yolları uygulanmaya başladı. Tekeller daha da şiştiler.

Ancak kapitalizmin bunalımı bir süre sonra yeniden kendini gösterdi.

1926 yılında İngiltere'de işçiler genel greve gittiler. Çünkü sermaye iktidarı ücretlere saldırıyor, çalışma saatlerini uzatıyordu. İşçiler bu duruma sert tepki gösterdiler. 1926'nın Nisan ayında büyük maden patronları lokavta giriştiler. Maden işçilerinin çalışma hakları gaspedildi.

Bunun üzerine, 3 Mayısta, maden işçileriyle dayanışma için genel grev çağrısı yapıldı. Bütün bölgelerde eylem komiteleri kuruldu. 4 Mayıs günü 6 milyon kadar işçi greve çıktı. Genel grev 12 Mayıs'a kadar sürdü. Genel grevin yanısıra işçi sınıfı, yığınsal direnişler ve yürüyüşlerle, burjuvazinin işçi düşmanı siyasetine karşı bayrak açtı.

Burjuvazi polisi, orduyu seferber etti. İşçilerin üzerine sürdü. Kan akıttı.

11 Mayıs günü teknisyenlerle, gemi yapım işçileri de greve katıldı. 12 Mayıs'ta, sınıf işbirliği yapan sendika yöneticileri, maden işçilerine danışmaksızın, hükümetten hiç bir hak koparamadan grevi durdurdular. Maden işçileri, 12 Mayıs'tan sonra, her türlü baskı ve açlığa rağmen, grevi 7 ay sürdürdüler.

Sarı sendikacıların ihaneti, direnişin başarıya ulaşmasını engelledi. Genel grev yenilgiye uğradı. Her şeye

rağmen, Mayıs 1926 genel grevi, dünya işçi sınıfı hareketi tarihine altın harflerle yazıldı.

Dünyada 1920 yılında sendikalara üye işçi sayısı 50 milyonu bulmuştu.

Kapitalist düzen kendi iç çelişkisi yüzünden buhranlardan kurtulamıyordu. Bir avuç tekelcinin kâr hırsı nedeniyle bir yandan kapitalizmin genel buhranı durmadan derinleşiyor, öte yandan her 10-15 yılda bir keskin bunalımlar patlak veriyordu.

1929'da tüm kapitalist ülkelerde büyük bir ekonomik bunalım baş gösterdi. İşsizlerin sayısı çığ gibi büyüdü. Stoklar yığılmıştı. Kapitalistler üretimi yavaşlattılar, yer yer durdurdular. Oysa geniş halk yığınları sefalet içinde kıvranıyorlardı. Ama burjuvazi ve iktidarları, halkın satınalma gücünü yükseltmeye yanaşmıyorlardı.

İKİNCİ EMPERYALİST DÜNYA SAVAŞI

İkinci Emperyalist Dünya Savaşının çıkış nedeni birincisiyle aynıdır. Yani dünya pazarının emperyalist tekeller tarafından yeniden paylaşım çatışmasıdır. Bununla birlikte **İkinci Savaşı tezgahlayan uluslararası tekelci sermayenin bir amacı daha vardı. Birinci Emperyalist Dünya Savaşı sırasında dünyaya gözlerini açmış olan ilk sosyalist ülkenin ezilmesi.**

Tekelci sermayenin en baskıcı, en kanlı diktatörlüğü demek olan faşizm Almanya'da Hitler'le, İtalya'da Mussolini ile, İspanya'da Franko ile iktidar oldu. Büyük provokasyonlar düzenleyerek iktidarı ele geçiren faşistler geniş ordular kurdular ve istilaya giriştiler (1939). Alman Nazi orduları genç Sovyetler Birliği üzerine yöneldi.

Eskiye oranla daha da örgütlü olan işçiler pek çok ülkede faşizme karşı direnişe geçtiler. Yasa-dışı ilan edi-

len sendikal örgütler de anti-faşist direnişte önemli rol oynadılar.

Faşizm yüzünden milyonlarca insan can veriyordu. Ancak faşistleri kaçınılmaz bir yenilgi bekliyordu. Alman ordularının gerilemekte olduğunu sezen Amerika da savaşa girdi.

Alman Nazilerine son öldürücü darbelerden biri 1 Mayıs 1945'de indirildi. Sovyet orduları karşısında bu tarihte Berlin düştü. Böylece 1 Mayıs, faşizmin yediği ağır darbelerden birinin yıldönümü olarak bir anlam daha kazandı. (Vietnam yurtsever güçleri de 1975'de, 30 Nisan'ı 1 Mayıs'a bağlayan gece Amerikan ordularını püskürterek, ülkelerinin tam bağımsızlığını elde ettiler. Böylece 1 Mayıs 1975, Amerikan saldırganlığına karşı bir zaferin de yıldönümü oldu).

Tekelci sermayenin evdeki hesabı çarşıya uymadı. İlk sosyalist devleti yıkamadılar. Üstelik Avrupa'da yeni yeni sosyalist ülkeler kuruldu. Sömürüsüz toplum düzeni hayata geçiyordu. İşçi sınıfı kesin kurtuluşunu adım adım gerçekleştiriyordu.

1945'de, savaş bittiğinde faşizmin belkemiği kırılmıştı. Ama insanlığın yarattığı sayısız değer de yerle bir olmuştu.

«DÜNYA SENDİKALAR FEDERASYONU» DOĞUYOR

1945'de tüm dünyada 64 milyon emekçi sendikalarda örgütlüydü.

Sendikalar, insanlığın yaşadığı son karanlık olayları değerlendirdiler. İşçi sınıfının uluslararası birlik ve dayanışmasını daha da güçlendirmek gerektiğini saptadılar. Sovyet ve İngiliz sendikaları Londra'da bir toplantı yaptılar. Şubat 1945'de, 35 ülkeden 50 milyon emekçiyi, temsil eden sendikalar Londra Konferansı'nda biraraya geldiler.

Paris'te, 56 ülkedeki 64 milyon emekçi adına toplanan 272 sendikacı, 3 Ekim 1945'de «DÜNYA SENDİKALARI FEDERASYONU (DSF)»nu kurdular.

DSF'nin ilk kongre kararlarında dile getirilen başlıca amaçlar şunlardı:

« — Savaşa ve savaşın nedenlerine karşı, yıkılmaz ve kalıcı bir barış için çalışmak; savaşın nedenlerine karşı mücadele; savaş kışkırtıcısı ve faşist tırmanışın yaratıcısı olan büyük tekellere karşı eylem.

« — Emekçi halkın istemlerinin karşılanması. Sendikalara katılma özgürlüğü, daha geniş sendikal haklar, eşit işe eşit ücret, fiyat denetiminin kurulması ve bu denetimde işçilerin yer alması vb.

« — Sömürge sisteminin ortadan kaldırılması ve ülkelerin kendi kaderlerini tayin ve ulusal bağımsızlık hakkı.

« — Azgelişmişliğe ve tekellerin sömürü politikasına karşı mücadele.

« — Ulusal ve uluslararası düzeyde işçi sınıfı dayanışması ve sendikal birlik.»

Dünya sendikal hareketi, «DÜNYA SENDİKALAR FEDERASYONU (DSF)»nun kurulmasıyla büyük bir güce erişti.

ULUSLARARASI SENDİKAL HAREKET

Savaş sonrasında Amerikan emperyalizmi boş durmadı. Dünyayı egemenliği altına almak için hazırladığı planları uygulamaya koyuldu. Ünlü «Marşal Planı» bu dönemde ileri sürüldü. Amerikan emperyalizmi, Marşal Planıyla, II. Dünya Savaşından büyük zararlarla çıkmış Batı Avrupa ülkelerine güya yardım elini uzatıyordu. Esas amacı ise, ekonomileri yıkıma uğramış ülkelerde, kendi egemenliği altında tekelci sermayenin belini doğrultmaktan başka bir şey değildi.

İlerici sendikalar, Marşal Planının, Avrupa ülkelerinin halklarına, sosyalist ülkelerin varlığına karşı bir saldırı olduğunu belirttiler. Fakat DSF içindeki Amerikan, İngiliz ve Hollanda sendikaları tersi görüşü savunuyorlardı.

Bu arada Amerikan casusluk örgütü CIA ve ajanları her ülkedeki ilerici sendikaları bölmek, parçalamak amacıyla işe giriştiler. Bir Amerikan sendika yöneticisi, 1948 yılında Avrupa'da kurulan yeni sendikalara 160 milyon dolar yardımda bulunduğunu açıklamaktan çekinmedi.

1949 yılında Amerikan, İngiliz ve Hollanda sendikaları DSF'den ayrılarak, yeni kurulan sendikalarla birlikte **«ULUSLARARASI HÜR SENDİKALAR KONFEDERASYONU (UHSK)»**nu kurdular. **Böylece, dünya işçi sınıfının 1945'de önemli ölçüde gerçekleşmiş olan sendikal birliği bölünmüş oldu.**

UHSK, ülkemizde Türk-İş'in 1952'de kurulmasında rol oynadı. Türk-İş, üyesi olduğu UHSK'dan, maddi ve manevi desteği her zaman gördü.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDAKİ GELİŞMELER

1970 yılında, dünyadaki sendikalı emekçi sayısı 230 milyondu.

Dünya sendikal hareketinin durumu bugün nedir?

En üst düzeyde üç örgüt vardır. Kurulduğunda 64 milyon işçiyi kapsayan DSF'ye bugün, sosyalist, kapitalist ve üçüncü dünya ülkelerinden 167 milyon işçi üyedir. Kurulduğunda 50 milyon işçiyi temsil eden UHSK'nın bugün üye sayısı 52 milyondur. Bir de 14,5 milyon üyeli «DÜNYA İŞ KONFEDERASYONU» vardır.

Dünya nüfusunun üçte biri bugün sosyalist düzene varmış durumda, Yani işçi sınıfının sömürüsüz toplum amacı gerçekleşiyor ve yaygınlaşıyor. Kapitalist sömürü düzenlerinde işçi sınıfı her gün bilincini ve örgütlülük dü-

zeyini arttırarak kavgasını ilerletiyor. Bu kavgada demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı gelişirken, sınıf uzlaşmacılığı geriliyor.

Hiç bir uluslararası sendikal örgüte bağlı olmayan DİSK, dünya ilerici sendikal hareketinin bir parçası olduğunun bilincinde güçleniyor.

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde dünyada barıştan, ulusal bağımsızlıktan, demokrasi ve toplumsal ilerlemeden yana olan güçler önemli mevziler kazanmışlardı. Faşizmin belkemiği kırılmış, sosyalist düzen bir ülke ile sınırlı kalmaktan çıkıp, bir dünya sistemi haline gelmişti. Avrupa'daki birçok ülkede işçi sınıfının temsilcileri hükümetlere girmiş, İtalya ve Fransa'da savaş sonrasında yeni Anayasa'ların yapılmasına işçi sınıfı da katılmıştı. Öte yandan ulusal kurtuluş savaşları da güç kazandı. Emperyalizmin sömürgeler sistemi çökmeye başladı. Emperyalist blokta savaşta fazla yıpranmamış olan ABD en önemli güç haline gelmişti. ABD'nin başını çektiği emperyalist blok ilerici güçlerin bu somut güçlenmesine karşı soğuk savaş açtı; uluslararası ilişkilerde gerginliği sürdürme, barışı sürekli tehdit altında tutma yolunu izledi.

Fakat dünya politika sahnesinde önemli ve belirleyici bir güç haline gelmiş olan sosyalist sistemin kararlı barışçı politikası ve tüm dünyadaki ilerici güçlerin birleşik ve bilinçli barışçı mücadelesi, emperyalizmin savaşlar çıkarma, silahlanma, az gelişmiş ülkeleri silahlandırma, gerginlikleri sürdürme çabalarını giderek engellemeye başladı. Dünya yepyeni ilişkilere şahit olmaya başladı. Sosyalist ülkelerle kapitalist ülkeler arasındaki ilişkiler artan ölçüde barışçı yanyana yaşama ilkeleri çerçevesinde gerçekleşir oldu. Günümüzde Emperyalist güçlerin savaş kışkırtıcısı girişimleri giderek başarısız kalmaya mahkûm oluyor. İnsanlık 2. Dünya Savaşının felaketlerini bir daha yaşamak, yeni bir nükleer savaşla geleceğini tehlikeye at-

mak istemiyor. Son olarak 1975 yılında Helsinki'de 35 ülke tarafından imzalanan Avrupa Barış ve İşbirliği Konferansı Sonuç Belgesi ilerici güçlerin barışı koruma ve geliştirme mücadelesi açısından özel bir önem taşıyor. Bu belgede ilerici güçlerin baştan beri savundukları görüşler kapitalist ülkelerin yöneticileri tarafından da kabul edilmiştir. Elbette bu barışçı ilkelerin böylesi bir uluslararası belgeye girmesi her şeyden önce sosyalist sistem, kapitalist ülkeler işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketinden oluşan anti emperyalist güçler bütünlüğünün dünya çapında kaydettiği güçlenmenin bir sonucu olmuştur. Kapitalist ülkelerin yöneticileri bile artık eskisi gibi açık barış düşmanlığı yapamamaktadırlar. Kendi ülkelerindeki halk muhalefeti buna izin vermemektedir.

İkinci Dünya Savaşından bu yana sosyalist ülkeler hızlı bir gelişme içine girmişlerdir. Sosyalist topluluğu bir yandan kendi aralarında planlı bir birlikte kalkınma sürdürmekte, bir yandan da gelişmekte olan ülkelerle sıkı ekonomik ve siyasi ilişkiler kurarak bu ülkelerin emperyalizme karşı daha bağımsız bir politika izlemelerine yardımcı olmaktadırlar.

Kapitalist ülkelerde işçi sınıfı tekelci sermayenin baskı ve sömürüsüne karşı verdiği mücadeleyi gün geçtikçe güçlendiriyor. Pahalılığa ve işsizliğe karşı mücadele güçleniyor, grevler ve greve giden işçi sayısı sürekli artıyor.

Emperyalizmin sömürüsü altındaki ülkelerde ulusal kurtuluş hareketi son 30 yıldır büyük başarılar elde etti. Emperyalizmin sömürgeler sistemi hızla çöktü. Sayısız sömürge siyasi bağımsızlığa kavuştu, sömürgecilik dünya çapında geriledi. «Üçüncü Dünya» ülkeleri bağımsız bir ekonomik ve siyasal gelişme mücadelesi içine girdiler. Birçok ülkede emperyalist işgale karşı güçlü kurtuluş savaşları verildi, emperyalizme büyük darbeler indirildi. Viet-

nam halkının kurtuluş mücadelesi anti-emperyalist savaşlar tarihine şanlı sayfalarla yazıldı.

Günümüzde de anti-emperyalist ve anti-kapitalist savaş bütün cephelerde alabildiğine sürmektedir. Barış, demokrasi, ulusal bağımsızlık, toplumsal ilerleme ve sosyalizm uğruna mücadele veren güçler her geçen gün daha ileri adımlar atıyorlar. İnsanın insan tarafından sömürülmediği bir dünyaya giden yol üzerinde hızla yol alınıyor.

TABLO

2. Dünya Savaşı Sonrasında Başlıca Kapitalist Ülkelerde Grev Hareketinin Gelişmesi
1951 - 1970
a) Grev sayısı
b) Greve katılan işçi sayısı (1000 kişi)

Ülkeler		1951-1955	1956-1960	1961-1965	1966-1969	1970
Toplam gelişmiş Kapitalist Ülkeler	a)	13211	12790	15323	16897	-
	b)	9182	7783	10435	15297	64000
AĞD	a)	4547	3647	3592	5069	5600
	b)	2468	1710	1362	2652	3300
Batı Avrupa	a)	6187	6894	8793	8097	-
	b)	4938	4378	7105	10440	-
Japonya	a)	717	865	1311	1449	2749
	b)	1218	1214	1422	1110	1875

Ders IX

Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikalar

Türkiye'de işçi sınıfının doğuşu ve örgütlenmeye başlaması oldukça eskidir. Yüz yılı aşar.

İşçi sınıfının ortaya çıkması, kapitalizmin gelişmesiyle ilgilidir. Kapitalizmin ortaya çıkışı iledir ki Türkiye'de de (o zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nda) işgücünü satarak geçinen işçiler ortaya çıkmıştır.

İLK İŞÇİ HAREKETLERİ VE ÖRGÜTLENMELERİ BAŞLIYOR

Osmanlı İmparatorluğu çökmeye yüz tutmuştu. İngiliz, Fransız ve Alman emperyalizmi ülkeye uzanmıştı. Yabancı sermaye akın ediyordu. Bunun sonucunda içerdeki imalathaneler düzeni sarsılarak çökmeye başladı. Osmanlı Devleti eliyle kurulan savaş donatımı, deri, kumaş, kâğıt, kundura fabrikaları yabancı ürünlerin üstünlüğüne karşı koyamaz duruma gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa kapitalizminin elinde tutsak olmuştur.

İlk fabrikaların 1835 yılında kurulmaya başladığını görüyoruz. Devlet bu yılda İstanbul'da Feshane, İzmit ve İslimiye'de çuha fabrikalarını kurmuştur. Böylelikle ordunun gereksinimleri karşılanmak istenmiştir.

1856'lara doğru devlet fabrikalarının sayısı artmıştır. Bellibaşlıları şunlardır: İzmit çuha fabrikası, İsıanbul feshane fabrikası, Hereke fabrikası, Beykoz askeri donatım fabrikası, Tophane fabrikası, Bursa mensucat fabrikası, Balıkesir aba fabrikası, Bursa ipek ipliği fabrikası, Beykoz kâğıt fabrikası.

Devletin yanısıra, yabancı kapitalistler, bellibaşlı şu alanlarda yatırımlar yapmışlardır: dokuma, ipek ipliği, halı fabrikaları, pamuk işleme fabrikaları, maden ocakları, demiryolları. Demiryolları yapımına 1856 yılında ilk sermaye yatıranlar, İngiliz kapitalistleri olmuştur. Bunu, Fransız ve Alman sermayesi izlemiştir.

1900'lü yıllara başlarken Osmanlı İmparatorluğu'na emperyalizm iyice yerleşmiştir. Yabancı kapitalistlerin yatırımlarında işçiler çalışmaktadır. 1908'de belli başlı sanayi merkezlerinde çalışan işçilerin sayısı 100.000'i geçmektedir. Özellikle yabancı sermayeli işyerlerinde çalışan kadın ve çocuk işçilerin sayısı çok kabarıkıır. Çünkü kadın ve çocukların emeği daha çok sömürülmektedir, ücretleri çok düşüktür.

Özetlenen bu gelişmeler içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun bağrında Işçi sınıfımız doğmuştur.

İlk işçi kıpırdanmaları ve örgütlenmeleri de filizlenmeye başlamıştır. İlk işçi kıpırdanışları, makinalara karşı olmuştur. İşçiler makinaları tahrip etmişlerdir. Makinalara karşı hareketler, 1834'lerde Rumeli'de kurulan ilk makinalı işyerlerinde başlamıştır. 1845'i izleyen yıllarda da sürmüştür.

1845 tarihli ve Polis Nizamnamesinde, işleri durdurma amacı taşıyan «fesat derneklerinin» kapatılması emredilmektedir. Bundan anlıyoruz ki, daha o zamanlarda Osmanlı İmparatorluğunda işçi kıpırdanışları başlamışıır.

1870'li yıllarda çeşitli işçi dernekleri kurulmuştur. Bunlar, işçi yardımlaşma sandıkları biçimindedir. Bu tür

derneklerin ilki olarak 1871'de **Ameleperver Cemiyeti** (İşçi Dostları Derneği) kurulmuştur. Bilinen ilk grev de 1872 tarihli Kasımpaşa Tersanesi işçilerinin grevidir. Üç aydır ücretlerini alamayan 600 kadar işçi greve gitmiştir.

1870'lerden sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nda, grevler sıklaşmıştır. O zamanlar greve «tatili eşgal» yani «işlerin durdurulması» deniyordu.

Daha sonraları, demiryolları işçileri, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası işçileri, iskele hammalları, liman işçileri, Şirketi Hayriye (Denizyolları) işçileri, tütün işçileri, İstanbul mürettipleri vb. grevlere gitmişlerdir.

1879'da 500 kadar yapı işçisi greve çıkmıştır. İstemleri, ücretlerinin arttırılması ve iş saatlerinin kısaltılmasıdır. Grev yerine asker gönderilmiştir. Bu grev, öncekilerden şu yönden ayrılır: İlk defa iş saatlerinin kısaltılması istenmiştir.

1890'larda Tophane Fabrikası işçileri, **Osmanlı Amele Cemiyeti** adlı bir gizli dernek kurmuşlardır. Bu derneğin ömrü bir yıl sürmüştür. Kapatılmıştır.

YAYGIN GREVLERE DOĞRU

1908 yılının Ağustos ve Eylül ayları grev ayları olmuştur. Bu ikl aydaki grevlerin sayısı otuzu bulur. İstanbul ve İzmir tramvay işçileri, Selanik tütün işçileri, Anadolu demiryolları, Rumeli demiryolları ve Aydın demiryolları işçileri, sigara kâğıdı işçileri, Selânik tramvay ve deri işçileri, Feshane ve Hereke dokuma işçileri, Ereğli kömür işçileri vb. zincirleme grevler yapmışlardır. Yurdu boydan boya bir grev dalgası kaplamıştır. Grevler herşeyden önce yabancı kapitalistlere karşı idi. Ve Alman emperyalistlerinin işbirlikçisi İttihat ve Terakki («Birlik ve İlerleme» anlamına geliyor) iktidarı tarafından kanla bastırılmıştır.

Üstüne üstlük aynı İttihat ve Terakki iktidarı, işçile-

rin yükselen mücadelesini bastırmak için işçi derneklerini ve grevleri yasaklayan bir yasa çıkardı.

1908 yılında çıkartılan bu yasa **«Tatili Eşgal Kanunu»** (İşlerin Durdurulması Yasası, Grev Yasası) adını taşıyordu. Bu baskı yasasına rağmen işçilerin mücadelesi durmadı. Demiryolu, tütün, tramvay, deri, gazhane işçileri grevleri sürdürdüler.

Bu yıllarda işçi sınıfının üzerindeki kapitalist sömürünün sınırı yoktur. İşgünü 14 saati geçmektedir. Kadın ve çocuk işçilerin sayısı fazladır. 1913 sıralarında, değişik işkollarında ortalama işçi gündelikleri 11 - 15 kuruş civarındadır. Buna karşılık, sözgelimi bir İngiliz halıcılık şirketinin tezgâhlarında çalışan on beş bin kadın ve çocuk işçinin çoğunluğu ancak 1,6 kuruş alabiliyordu. Kadın ve çocuk emeğinin sömürüsü kat kat fazlaydı.

«İşçiler rutubetli, havasız, karanlık, ahır gibi yerlerde» çalıştırılmaktadır.

Birinci Emperyalist Dünya Savaşı (dünyayı yeniden paylaşım savaşı) bittiğinde, emperyalizmin Almanya cephesi çökmüş, İttihat ve Terakki dağılmıştır. Fransız-İngiliz-İtalyan emperyalistleri, ülkemizin topraklarını işgal etmişlerdir.

İŞÇİLER EMPERYALİST İŞGALE KARŞI SAVAŞIYOR

Emperyalist işgalcilere karşı Kurtuluş Savaşımız başladığında Türkiye işçi sınıfı silâhlı güçlere (milislere) katıldı. Bunun yanısıra işçiler grev silâhını da emperyalistlere karşı kullanmışlardır. Yabancı sermayeli işyerlerinde, özellikle ulaşımda, yabancı kapitalist şirketlere karşı grevlere gidilmiştir. Bu arada işçilerin sendikalarda örgütlenme çalışmaları da sürüyordu. 1920 sonunda **«İstanbul Uluslararası İşçi Birliği»** kuruldu, 1923'te kapatıldı. Kapatıl-

masında, 1 Mayıs bildirileri bahane edildi. Birliğin ileri gelenleri tutuklandı.

1921-1922 yıllarında 1 Mayıs canlı bir biçimde kutlandı. 1919-1923 yılları arasında başlıca şu grev hareketleri yer alır: Tütün işçileri grevi, Kasımpaşa Tersanesi işçileri grevi, Tünel işçileri grevi, İstanbul tramvay işçileri grevi, Çatalca demiryolu işçileri grevi, Zonguldak maden işçileri grevi, Bomonti bira fabrikası işçileri grevi, İzmir incir toplama işçileri grevi, Aydın demiryolu işçileri grevi, İstanbul matbaa işçileri grevi.

Bu dönemde kayda değer bir grev yer alır: Şark-Şimendiferleri (Doğu Demiryolları) işçilerinin grevi. Bu greve 1400 işçiden 1200'ü katılmıştır. 10 gün sürmüştür. İstemlerin önemli bölümü kabul edilmiştir. Grev istemlerinin başlıcaları şunlardır: Emperyalist düşmanla işbirliği yapan hainlerin işten uzaklaştırılması, günlük iş süresinin 8 saate indirilmesi, ücretlerin arttırılması, ücretli hafta tatili, iş kazalarına uğrayanlara tedavileri boyunca gündelik ödenmesi, işten atılan demiryolu makasçısının işine dönmesi, Bu istemler, işçilerin mücadelede ne istediklerini bildiklerini gösteriyor.

İşçi sınıfı, kısa sürede ekonomik ve demokratik-siyasal mücadele bütünlüğünü kavradı. Anti-emperyalist bağımsızlık savaşının ateşi içinde, sömürüsüz toplum amacıyla daha 1920'de siyasal örgütlenmeye girişti.

KAPİTALİST YOL RESMEN KABUL EDİLİYOR

1923 yılında, emperyalistlerin silahlı işgalcileri ülkeden sürülüp atıldıktan sonra, İzmir'de bir kongre toplandı. **İzmir İktisat Kongresi** diye anılan bu toplantıda, ülkenin önündeki yol çizilecekti. Toplantıya katılan delegeler tüccarlar, büyük toprak sahipleri, ağalar ve birtakım ufak sa-

nayi işletmesi sahiplerinden oluşuyordu. İşçi delegeleri arasında gerçek işçi çok azdı. İşçi delegesi diye gelenler arasında atölye çalıştıranlar, eski bir vali, hatta imamlar vardı.

O güne kadar işçi sınıfının grevlerde öne sürdüğü istemler kongrede işçi delegelerinin önerisi olarak ileri sürüldü. Fakat kağıt üzerinde kaldı. İşçi önerilerinin başlıcaları şunlardı: 8 saatlik işgünü, 1 Mayıs'ın işçi bayramı olması, işçilere dernek kurma ve toplantı hakkı, işverenlerle toplu sözleşme yapma hakkı, bir iş yasasının çıkarılması, ücretli tatil, vb.

Hükümet, yeni yasalar çıkarmayı vaad etmekle beraber, işçi birlikleri ve federasyonlarına ve grevlere izin verilmeyeceğini bildirdi.

İktisat Kongresinde, yerli sermayenin yeşermesi için birtakım kararlar alınmıştır. Krediler yoluyla yerli sermayeyi desteklemek için 1924 yılında İş Bankası kurulmuştur.

Yerli sermayeye birtakım kolaylıklar ve teşvikler sağlanmıştır. Böylelikle İzmir İktisat Kongresinde Türkiye'nin önündeki yol kapitalizm olarak çizilmiştir. «Yabancı sermayeye karşı düşmanlığın söz konusu olmadığı, yabancı sermayenin bizim emeğimize eklenmesi gerektiği» ilân edilmiştir.

İktisat Kongresinde işçileri, İstanbul Amele Birliği adlı sahte işçi derneği temsil etmiştir. Bu dernek, «sermaye düşmanı olmadığını ve yabancı sermayenin yararlı olduğunu» ileri sürüyordu. Daha sonra, İstanbul Amele Birliği, Zonguldak Amele Birliği ve Balya-Karaaydın Amele Birliği birleşmiş ve «Türkiye Amele Birliği» adını almıştır. Bu kuruluş ancak 1924 yılının ilk aylarına kadar yaşayabilmiştir.

SINIF SENDİKACILIĞINA DOĞRU

İşçilerin sendikal birliğini sağlama çabaları artmıştı. 1924 yılında Amele Teali Cemiyeti (İşçi Yükselme Derneği) kuruldu. Amele Teali'nin çatısı altında birden çok sendikal nitelikte örgüt toplanıyordu. Bu dernek, özellikle 1924-1926 yıllarında işçi eylemlerinde çok önemli bir rol oynadı. Birçok grevi destekledi. Grevci işçilere yardım etti. Sürdürülen mücadelenin yönetimini üstlendi. Amele Teali'nin çatısı altındaki üye sayısı 1925 yılı başlarında 30.000 işçiyi aşıyordu.

Hükümet 1925 başlarında Meclis'te iş yasası tasarısını gündemine almıştı. Bu sırada Amele Teali 13 Şubat 1925 tarihinde 14 sendikadan 150 delege topladı. Delegeler 30.000'i aşkın işçiyi temsil ediyorlardı. Toplantıda Amele Teali'nin bir iş yasası tasarısı hazırlaması kararlaştırıldı. Bunun için bir komisyon oluşturuldu. İş yasası tasarısı, 21 Şubat 1925 tarihinde toplanan «Büyük İşçi Kongresi»nde görüşüldü. Kongre hükümete bir kurul gönderdi ve şu istemleri iletti:

«46 saatlik iş haftası. Anneliğin korunması. İşveren işçi alırken ancak sendikalarla veya işçi örgütleriyle toplu sözleşme yapabilir. İş yasasına saygı göstermeyen işyerlerinin ağır bir biçimde cezalandırılması ve suçun ağırlığına göre, gereğinde işyerlerine el konulması. Sendikaların varlığının hukukça tanınması.»

1 Mayıs'ın İşçi Bayramı olarak yasayla tanınması, işçi sınıfının ve Amele Teali'nin en önemli istemleri arasında yer alıyordu. İşçi sınıfının bu uluslararası dayanışma gününü amacından saptırmak için, 1 Mayıs, 1925'de «Bahar ve Çiçek Bayramı» diye ilân edildi.

1927 yılının 1 Mayıs'ında 2000'e yakın işçi işini terketti ve Amele Teali'nin binasında toplanarak bu günü kutladı.

1927'nin sonlarında Amele Teali Cemiyeti «yasa dışı bulunarak» kapatıldı. 150 militan üye ve derneğin yönetim kurulu tutuklandı. Dernek binasına el kondu. Örgüt dağıtıldı.

Böylelikle o yılların ilerici sendikal örgütü kapatıldı. 1925 yılında çıkarılan **Takrir-i Sükûn Kanunu,** işçilerin sendikal örgütlerine ve eylemlerine uygulandı. İşçi sınıfı hareketinin ve örgütlenmesinin, «ülkenin toplumsal düzenini, huzurunu, güvenliğini bozduğu» ileri sürülüyordu.

SÖMÜRÜ ARTIYOR, İŞÇİLER KARŞI ÇIKIYOR

Bu dönemde, sermaye basını, işçi sınıfının istemleri hakkında şöyle düşünmektedir: «Yurdumuzda körükörüne aşağıdaki formülü uygulamak aklımıza dahi gelmez. Yani: 8 saatlik işgünü, 8 saat uyku, 8 saat istirahat. Bu 8 saatlik işgünü formülünü uygulayanlar, bununla hiç bir iyi sonuca varmış değildir. Bu fantezi ürünü olan formüller peşinde koşmak, esasen yurdumuzda varolan geçim sıkıntısını kat kat arttırmak demek olacaktır.»

Sermayenin tanıdığı tek şey vardır: Kâr, daha çok kâr. İşçilerin ellerinden en can alıcı ihtiyaçları olan şeylerin alınması pahasına da olsa sermaye birikimi sağlanmalıdır.

Bu dönemde yabancı malların rekabeti vardır, üretim tekniği geridir. Buna rağmen birçok yerli kapitalist, işçiyi sömürerek büyük kârlar sağlayabilmektedir.

Örnek: 1927 yılında Şark Un Değirmeni Birliği adlı şirket, 600.000 liralık sermaye karşılığında 190.000 lira kâr sağlamıştır. Sabun Fabrikaları Birliği adlı şirket 137.000 liralık sermaye ile yılda 260.000 lira kâr sağlamıştır.

Öbür yandan, aynı dönemde, değişik işkollarında ça-

lışan işçilerin bir yılda aldıkları ücret ortalaması, işçi başına 150-300 lira arasında oynamaktadır.

Günlük çalışma süresi 14 saati geçmektedir.

1926-1929 yılları arasında demiryolları işçileri, tramvay işçileri, liman işçileri büyük çapta grevler düzenlemişlerdir.

Sermaye basını, tramvaycıların grevi dolayısıyla şunları yazıyordu: «Herkes bilir ki grev sınırlı sayıda olan kundakçıların işidir. Bunlar disiplin düşmanı, karanlık amacı olan kişilerdir.» Ve ekliyordu: «Ülkemizde sınıf mücadelesi olamaz.»

1926'da Doğu Demiryolları İdaresi, gelirleri azalıyor bahanesiyle işçi ücretlerini indirmiş, iş gününü uzatmıştır. İşçiler hemen bir grev komitesi seçerek, sendika üye sayısının altı misli, 12.000 imzalı bir dilekçe hazırlamışlardır.

1927 Ağustos'unda patlak veren Adana-Nusaybin demiryolu işçilerinin grevi kayda değer. Şöyle ki: Bayram arifesinde işçilere istedikleri avans ödenmedi. İşçi temsilcileri 31 istek tespit ettiler. Örnek: iş sırasında hastalanan işçilerin parasız tedavisi; şirketçe işçilere herhangi bir suç yüklendiğinde, işçilere kendi avukatları tarafından savunma hakkı; ücretl tatil, ücretli izin, keyfi işten çıkarmalara son, fazla mesai için daha yüksek ücret ödenmesi, sendikanın tanınması. Şirket birbuçuk ay oyalamadan sonra istekleri reddetti.

850 işçi 20 gün grev yaptı. Fransız kapitalist şirket grev kırıcılarla trenleri çalıştırmak istedi. İşçiler karıları ve çocuklarıyla rayları kapattılar. Grev kanla bastırıldı, tutuklamalar yapıldı.

1926'daki deniz işçilerinin grevi de aynı şekilde bastırıldı.

Aynı yıl, hamallar ve liman işçileri de greve gittiler.

Bu yıllarda ülkedeki toplam işçi sayısı aşağı yukarı 250.000 idi.

1929 yılında Türkiye'deki belli başlı sendikal örgütler şunlardır: Zonguldak'taki Maden İşçileri Birliği'nin 8.000 üyesi vardır. Tütün işçilerinin 4 birliği vardır ve toplam 5.000 üye kayıtlıdır (tütün işçilerinin ülkedeki toplam sayısı 25.000 kadardır). Dört büyük demiryolunda örgütlenmiş işçi sayısı 3.800 dür. Ankara'daki harp sanayii işçisinden 800'ü örgütlüdür. İstanbul'da: 950 tramvay işçisi örgütlüdür. 9.000 hamaldan 3.000'i ve 3.000 liman yükleme işçisinden 1.000'i dernek ve birliklerde örgütlüdür.

Türkiye'de 1929'da toplam olarak 45.000 - 50.000 işçi çeşitli birlik ve derneklerde örgütlenmiştir. En örgütsüz kesim tarım işçileridir.

İKİNCİ EMPERYALİST DÜNYA SAVAŞININ EŞİĞİNDE

1929'da kapiialist dünya ekonomik bir bunalımın cenderesine girdi. Dünyadaki emperyalist tekellere bağlı olan Türkiye'de de bu bunalım yaşandı. Başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi kitlelerin durumu alabildiğine kötüleşti.

Ekonomik bunalım yıllarında kapitalist ülkelerde sınıf mücadelesi artmıştır. Kapitalist ülkeler burjuvazisi bunalımın yükünü işçi sınıfının ve bütün halk kitlelerinin sırtına yüklemeye girişti. Sınıf mücadelesi keskinleşti. Mücadelede halk kitlelerinin en ön saflarında, işçi sınıfı geliyordu.

1931 yılında sık sık işçi gösterileri oluyordu. O yılın 1 Mayıs'ı kalabalık toplantılarla kutlandı. İstanbul'da tütün işçileri, liman işçileri grevler ve gösteriler yapmışlardır.

1932'de İstanbul'da bir Fransız tütün fabrikasında greve gidildi. Aynı yıl İzmir'de incir fabrikalarında 2000 işçi grev düzenledi. 1933'te Seyrü Sefayin adlı denizcilik şirketinin işçileri ve denizcileri büyük çapta bir grev yap-

tılar. Grevleri bastırıldı. Sonraki yıllarda da, özellikle tütün ve mensucat işkolunda işçi gösterileri yapıldı. Burjuvazinin saldırısı ve baskısı artıyordu.

1929'da ortaya çıkan ekonomik bunalımın öncesinde ve sonrasında, Türkiye'nin de içinde yer aldığı kapitalist dünyada bir olay gözlüyoruz. Şöyle ki faşizm azgın bir saldırıya geçmiştir. Aslında ekonomik bunalımın sıkıştırdığı burjuvazi çıkar yolu baskıcı ve terörcü yönetimde bulmuştur. Sermayenin en sömürücü, en gerici, en saldırgan ve baskıcı kesiminin kanlı diktatörlüğü demek olan faşizm yürürlüğe sokulmuştur. Özellikle İtalya'da ve Almanya'da 1929'da İtalya'da faşizm iktidara el koymuş bulunuyordu. Almanya'da ise azgın bir kan dökücülükle hızla iktidara tırmanmaktadır. Japonya'da burjuvazi emperyalist ve harpçi bir saldırıya geçmiştir.

Kapitalist ülkelerdeki burjuvazi, dünya pazarlarını yeniden bölüşmeye hazırlanmaktadır. Azgın burjuvazi, uluslararası işçi sınıfını ve halkları ikinci bir emperyalist savaşın uçurumuna hızla sürüklemektedir.

Sözgelimi Almanya'da burjuvazi faşizmi tırmandırırken, suyu bulandırmıştır. «Faili meçhul» cinayetler işlenmiştir. İşçi sınıfının yiğit militanlarına, yurtseverlere, ilericilere silahlı saldırılar düzenlenmiştir. «Atın izi itin izine karışmıştır». Bütün bunlar da «Alman ulusunun yüksek çıkarları», «milliyetçilik» vb. adına tezgahlanmıştır. Bu cilanın altında yatan şey, Krupp ve Thyssen gibi kan emici Alman sermaye tekellerinin «kâr, daha çok kâr» dan oluşan çıkarları idi.

Dünyadaki bu genel durum, yani sermayenin faşist saldırı dalgası, Türkiye'de de etkisini göstermişiir.

BASKILAR, BASKILAR...

Burjuvazi işçi sınıfı üzerindeki sömürü ve baskıyı ala-

bildiğine arttırmıştır. Özellikle İkinci Emperyalist Dünya Savaşı dönemi olan 1939-1945 yılları arasında, «savaş nedeniyle» kapitalistlerin sömürüsü yoğunlaşmıştır. Şöyle ki, iş süreleri uzatılmış, fazla çalışmalarla birlikte günde 14 saati aşmıştır. Angarya uygulanmıştır. Ücretler çok düşük tutulmuştur. Örnek: 1938-39 yılında işçilerin ortalama aylık ücreti 26 lira 78 kuruştu. Oysa aynı yılda beş kişilik bir İstanbul ailesinin gideri 54 lira 36 kuruş, Ankara'da ise 57 lira 76 kuruş idi.

Kadın ve çocuk işçilerin ücretleri erkek işçilerinkinden yüzde 25 hatta yüzde 30 daha düşüktür. İşyerlerinde çalışan işçilerin yarıya yakını kadın ve çocuktur. Bundan çıkan sonuç şudur: Kadın ve çocuk emeğinin sömürüsü daha fazladır ve kapitalist işverenler çok sayıda kadın ve çocuk işçi çalıştırmakta, bu yoldan kârlarını daha da arttırmaktadırlar.

1937'ye göre 1943'te hayat pahalılığı beş katı artmıştır. Oysa ücretler ancak iki katı artmıştır.

Aynı dönemde işçi sınıfı üzerindeki baskılar da artmıştır. Ayrıca bir dizi işçi düşmanı ve anti-demokratik yasa değişikliği yapılmıştır.

1933 yılında Ceza Yasası değiştirilmiş ve işçileri greve zorlayanlara ağır cezalar getirilmiştir. 1936 yılında, faşist İtalyan Ceza Yasasından iki madde alınmıştır. Bunlar 141 ve 142. maddelerdir. Bu iki anti-demokratik madde hâlâ yürürlüktedir. Bu iki madde, işçi sınıfının örgütlenme özgürlüğü ve düşünme özgürlüğü üzerinde sallanan iki kılıçtır.

Yine 1936 yılında İş Yasası çıkarılmıştır. Grev yasaklanmıştır. Onun yerine, anti-demokratik hakem heyeti sistemi getirilmiştir. Yasa, çalışma saatlerini patronların alabildiğine uzatmasına olanak vermiştir.

Zamanın Başbakanı Recep Peker 1936 İş Yasası hakkında şunları söylemektedir: «İş Kanunu ile, yurttaşların

sınıflaşarak parçalara ayrılmasına karşı bir kale duvarı örüyoruz. Yeni İş Kanunu sınıfçılık şuurunun doğmasına ve yaşamasına imkân verici hava bulutlarını ortadan silip süpürecektir.»

1938'de çıkarılan Cemiyetler Kanunuyla (Dernekler Yasasıyla) sınıf örgütleri, dolayısıyla sendikalar yasaklanmıştır.

Yukarıdan beri anlatılanlar şu gerçeği göstermektedir: Kâr, daha çok kâr yoluyla sermaye birikimini arttırmak. Bunun için işçi sınıfının mücadelesi üzerinde baskı kurmak, ayrıca işçi sınıfının sınıf bilincini köreltmek.

1928-1946 dönemi, işçi sınıfının sendikal örgütlenme ve mücadelesi bakımından adeta ölü bir dönem olmuştur.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI

İkinci Emperyalist Dünya Savaşı 1945'de bittiğinde dünyada faşizmin belkemiği kırılmıştı. Bu, uluslararası işçi sınıfının, dünyadaki ilerici güçlerin, tüm demokrasi cephesinin zaferiydi. İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda sosyalizm bir sistem haline geldi, dünya sosyalist sistemi oluştu.

Buna karşılık emperyalizm eski mevzilerini terketmek zorunda kaldı, zayıfladı.

1932'de Türkiye'de 360 bin kadar olan işçi sayısı 1939'da 538 bine, 1945'te ise 700 bine ulaştı.

Dünya Savaşının sonunda yeryüzünde görülen önemli değişme Türkiye'de de etkisini duyurdu. Çünkü dünyada her şey birbiriyle ilgilidir. Dünyanın bir yerindeki en küçük değişiklik, dalgalarını her yere gönderir.

1946'da İşçi Sigortaları Kurumu ve Çalışma Bakanlığı kuruldu. Cemiyetler Kanunu yeniden değiştirildi. Bu yasadaki, **sınıf esasına dayanan dernek kurma yasağı kaldırıldı.** İşçiler artık kendi sınıflarının çıkarlarını savunmak

için dernek kurabileceklerdi. **1947 yılında bir Sendikalar Kanunu çıkarıldı.** Bundan sonra işçiler hızla sendikalaşmaya başladılar. **Ne var ki Sendikalar Kanunu, grevi ve toplu sözleşmeyi yasaklıyordu.** Sendikalaşan işçilere baskılar arttı. Sendikalarda örgütlenmesinler diye gözdağı verildi. Buna rağmen önleyemediler. Bunun üzerine iktidar, baskının yanısıra sarı sendikalar kurdurarak işçi sınıfının sendikalaşmasını saptırmayı tezgahladı. Gerek baskı ve terör, gerekse sarı sendikalar kurdurulması yolları, sermayenin ve iktidarlarının demirbaş silahlarıdır. Bu, tarihte ve bugün, dünyada ve ülkemizde böyledir. Kapitalist dünyada böyledir.

Demokrat Parti kurularak iktidardaki CHP'nin karşısına muhalefet olarak çıktı. DP, işçi haklarının havarisi rolündeydi. Sözgelimi, iktidara geldiğinde grev hakkını «tanıyacağını» vaadediyordu. Tıpkı, 1908'lerdeki İttihat ve Terakki Partisi gibi. Bu arada, CHP'nin örgütlediği sarı sendikaların yönetiminde söz sahibi olmaya çalıştı. Bunu başaramayınca DP kendisi ayrıca sendikal örgütler kurdurdu. Böylece işçi sınıfının sendikal birliği iyice parçalanmıştı. Bunların dışında, gerçekten işçiden yana, sınıf sendikacılığına dayanan sendikalar da vardı. Ama sınıf sendikaları baskı ve terör altına alınıyordu. Sermaye ve siyasal iktidar sadece sınıf uzlaşmacısı sendikalara hayat hakkı tanıyordu.

DP iktidara geldiğinde, seçimler sırasında verdiği tüm sözleri bir kenara itti. İşçi sınıfının gerçek sendikaları üzerindeki baskı ve terörü daha da arttırdı. Birçok işçi örgütünü mahkeme kanalı ile kapatma yoluna gitti. Tıpkı İttihat ve Terakki gibi, DP, 1950-1960 arasındaki iktidarı sırasında, temsil ettiği egemen güçlerin çıkarlarına uygun davrandı.

DP, burjuvazinin, büyük toprak sahiplerinin ve tefeci tüccar sermayenin çıkarlarını temsil ediyordu.

Burada, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'deki durum hakkında şunları ortaya koymak gerekecektir: Dünya Savaşından sonra Türkiye'nin hükümet çevreleri, ABD ve öbür kapitalist ülkelerle, ülkenin elini kolunu bağlayan yeni anlaşmalar imzalamışlardır. Bunun sonucunda Türkiye'nin kapitalistleşmesi, yabancı tekellere ve birinci derecede Amerikan tekellerine bağlanmıştır.

Bir yandan Türkiye askeri bloklara girmiştir. Bunlar emperyalizmin saldırgan bloklarıdır. Öbür yandan Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'de emperyalist politikasını sürdürmekıedir. Sonuç olarak ülkemizin ekonomisi askerileştirilmiştir. O dönemin ABD hükümet çevreleri şöyle diyorlardı: «Yeryüzünde, Amerikalı vergi mükelleflerinden alınıp yabancı ülkelerde askeri amaçlarla harcanan dolarların Türkiye'deki gibi kat kat faiz getirdikleri başka bir yer yoktur.»

Zamanın Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün açıklamalarına göre: ABD'nin askeri (sözümona) yardımı, 1947-48'den 1951-52'ye kadar geçen dönemde 687 milyon dolardı. Aynı süre içinde ülkemizin askeri giderleri 1 milyar 100 milyon dolardı. 1955-56 bütçesinde savunma harcamaları için ayrılan para 785 milyon lirayı geçiyordu.

Yine aynı yıllarda, yeni savaş hazırlıkları için ve emekçilerin buna karşı koymalarının bastırılması için harcanan paralar, Türkiye'nin ekonomisine ağır darbeler indiriyordu. Ülke ekonomisinin askerileştirilmesi sonucu vergiler artıyordu. Bu ise emekçi kitlelerin omuzlarına ağır yüklerin bindirilmesi demekti.

Sözgelimi 1938-39 yıllarından 1953-54 yıllarına kadar Türkiye'nin borcu, 543 milyon liradan 3 milyar 60 milyon liraya çıkmıştı. Yani bu, 6 misli bir artış demekti. 1954 yılında Türkiye'nin bütçesinin aşağı yukarı dörtte biri, devlet borçlarının faizlerini ödemeye ayrılmıştı.

İkinci Dünya Savaşından sonra, ABD emperyalizmine iyice bağlanan bir Türkiye görüyoruz.

Bu sıralarda ülkemizdeki işçi sayısı şöyledir: 1948'de Türkiye'nin tüm sanayi kollarında (inşaat kolu hariç) 715 bin 780 işçi vardır. Bu sayı, 1953 yılında (yine inşaat kolu hariç) 800 bini geçmiştir.

SINIF UZLAŞMACISI TÜRK-İŞ KURULUYOR

Yıl 1952. Amerikan emperyalist çevreleri ve onların ülkemizdeki işbirlikçileri (yani yerli sermaye çevreleri, DP iktidarı ve sarı sendikacılar), işçileri, merkezî bir sınıf uzlaşmacısı sendikal örgütün çatısı altında toplamayı tezgâhladılar.

Türk-İş eski Başkanı Seyfi Demirsoy'un deyişiyle, Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonu'nun o zamanki Avrupa temsilcisi Irwing Brown, «Türk sendikacılık hareketinin milli bir merkez etrafında toplanması» için akıl veriyordu. Bu Amerikan ajanı «milli merkez» deyimiyle şunu kastediyordu: burjuvaziyle işçi sınıfının çıkarlarını «kaynaştırmaya» çalışan bir konfederasyonun kurulması. Elbirliğiyle konfederasyonu kurdular. Adı Türk-İş'ti.

Bu sendikal örgüt, kuruluşundan beri, işçi sınıfının çıkarlarını sermayenin atına koşmak amacını taşımaktadır. Kuruluş amacı ve kendisinin ne olduğu hakkında daha ayrıntılı bilgi için, ders notlarımızın «DİSK (doğuşu, gelişimi, ilkeleri)» başlıklı bölümünü okuyunuz.

1950 ile 1960 yılları arasındaki ağır baskı döneminde, sendikal eylem olanakları son derece kısıtlı olduğundan Türk-İş'in sarı yöneticilerinin gerçek yüzü tam anlamıyla açığa çıkmadı.

YENİ KAZANIMLARA DOĞRU

Özetlenen gelişmeler ve işçi sınıfına uygulanan her

soydan baskılar 1960 yılına kadar geldi. 27 Mayıs hareketi, işçi sınıfı ve onun sendikal hareketi için bir dönemeç olmuştur. 27 Mayıs hareketini izleyen günlerde yeni bir Anayasa yapma hazırlığına girişilmiştir. Yeni 1961 Anayasası'nda işçi sınıfı için önemli birçok **kazanım,** hak olarak yer almıştır. Örnek: Sendikalaşma hakkı, toplu sözleşme hakkı, grev hakkı, sosyal güvenlik hakkı, vd.

Burada şunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir: İşçilerin Anayasa'da ve öbür yasalarda yer alan hakları, lütuf olarak yukarıdan verilmemiştir. Bu hakların her biri, işçi sınıfımızın tarihten bugüne gelen mücadelesiyle, sermayeden ve onun siyasal iktidarlarından koparılmıştır. Bu nedenle bunlara «kazanım» diyoruz. Örnek: Anayasa'daki grev hakkı, işçi sınıfının bir kazanımıdır. Mücadeleyle **kazanılmıştır.**

1961 Anayasası **halkoyuna** sunuldu ve yürürlüğe girdi. 1963 yılında 274 ve 275 sayılı yasalar çıkarıldı. Sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev hakları bu iki yasada düzenlendi. İşçi sınıfı, -sınırlı da olsa- bu yasalarda yer alan örgütlenme ve eylem olanaklarını da kullanarak sendikal mücadelesini yükseltti.

Kısa süre içinde bir grev dalgası ülkeye yayılmaya başladı. 1961 yılından itibaren hızlanan ve yaygınlaşan işçi eylemleri:

1 — İşçi sınıfının kapitalist sömürü ve baskıya karşı mücadelesini ilerletti.

2 — Sınıf uzlaşmacısı görüşlerin açığa çıkmasını sağladı. Türk-İş yönetiminin maskesi düşmeye başladı.

1961'in Aralık ayında, zamanın en büyük işçi mitingi Saraçhane'de yapıldı. 200 binden fazla işçi katıldı. 29 ilden delegeler geldi. Bu mitingle işçilerin birliği ve dayanışması pekişmiştir. İşçiler birleşmenin güçlenmek demek olduğunu daha iyi anladılar. Öbür yandan, kamuoyunun dikkati geniş ölçüde işçi sorunlarına çekilmiştir.

Bu miting, burjuvaziyi ve Türk-İş yönetimini kaygılandırmıştır.

Sonuçta, Türk-İş içinde ortaya çıkan muhalefet biraz daha suyun yüzüne vurdu. Daha sonraki yılların grev hareketleri bu gelişmenin hızını arttırdı. 1963 Kavel Kablo fabrikası ve Bozkurt Mensucat grevleri, 1965 Mannesmann işçileri grevi, 1964 Ataş Rafinerisi grevi, 1965 Kozlu (Zonguldak) kömür madeni işçilerinin direnişi, 1966 Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası işçilerinin grevi vb.

Bu dönemdeki ve sonraki işçi hareketleri konusunda daha ayrıntılı bilgi için, «DİSK (Doğuşu, Gelişimi, İlkeleri)» başlıklı bölüme bakınız.

DİSK KURULUYOR

Anılan gelişmeler sonucunda, 1967'nin 13 Şubat'ında DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kuruldu.

DİSK'in kurucuları, Türkiye Maden-İş Sendikası, Lastik-İş Sendikası, Gıda-İş Sendikası, Basın-İş ve Türk Maden-İş Sendikaları idi.

DİSK kurucuları bir kuruluş bildirisi yayımladılar. Bildiride özetle, Türk-İş'in Amerikan yardımlarıyla ayakta duran bir kuruluş olduğu, milli olmadığı, işçi sınıfına ihanet içinde bulunduğu açıklanıyordu. Bu nedenle yeni bir konfederasyonun kurulduğu bildiriliyordu.

DİSK kurulduğunda 30.000 işçiyi çatısı altında örgütlemiştir.

Büyüme başladı. Kuruluşundan 1970'e kadar olan dönemde işçi sınıfı DİSK'in çatısı altında hızla örgütlendi. Bu dönemde sermaye ve iktidar, Türk-İş'in çöküşünü ve DİSK'in büyümesini önlemek için sert saldırılara geçti. İşçi hareketleri artış gösterdi. Örnek: Derby işgali (1968), Kavel işgali (1968), Alpagut (Çorum) kömür işletmeleri iş-

gali (1968), Demirdöküm (1969), Gamak (1969), Günterm (1970), Sungurlar işgal ve grevleri (1970) vb.

Bu dönemde işçilerin sınıf mücadelesi yükseldi ve yeni biçimler kazandı. Grev dalgası yaygınlaştı. Yanısıra işçiler yeni bir mücadele biçimini de kullandılar. Bu mücadele biçimi «işgal» idi. Fabrika işgalleri, grev hakkının 275 sayılı yasayla kısıtlanmasından doğuyordu. Sermaye çevreleri ve siyasal iktidar, işçi sınıfının sendikal birliğinin DİSK'te güçlenişini görüyor ve bunu istemiyordu. Çünkü DİSK, Türkiye işçi sınıfının sınıf ve kitle sendikal örgütü idi. Buna karşılık Türk-İş yönetimi sınıf uzlaşmacılığını savunuyordu ve ihaneti belgeleniyordu.

SERMAYE SALDIRIYOR, İŞÇİLER KAZANIMLARINA SAHİP ÇIKIYORLAR

1970 yılında İşçi sınıfı ve tüm emekçi kitleler üzerinde pahalılık ve işsizlik baskısı alabildiğine artmıştı. Üstüne üstlük, işçi hareketlerine iktidarca şiddet uygulanıyordu. Buna rağmen, DİSK büyüyor ve sarı şebekelerin maskesi günden güne düşüyordu. İşçiler sınıf ve kitle sendikacılığı çevresinde birleşiyorlardı.

1970 yılında siyasal iktidar Sendikalar Yasasını değiştirmeye girişti. Değişiklikler, DİSK'i yoketmeyi amaçlıyordu.

Hazırlanan yasa tasarısı, demokratik ve ilerici kamuoyunda ve işçiler arasında tepki yarattı. Tüm namuslu hukukçular ve hukuk kurumları, uluslararası örgütler, yasa tasarısının Anayasa'ya aykırı olduğunda birleştiler.

DİSK şöyle diyordu: «Tasarı Anayasa'ya rağmen, işçilerin doğal hakkı olan sendika seçme özgürlüğünü ortadan kaldırmaktadır. Bu tasarı işçiyi yasa dışına atmaktan başka bir sonuç vermeyecektir.»

Türk-İş ise özetle şöyle diyordu: «Kanun, Türk sendi-

kacılığına yepyeni bir sistem getiriyor. Bir nizam getiriyor. Memnunluk duyuyoruz.»

Siyasal iktidarın temsilcileri ile Türk-İş yönetimi ve sermaye çevreleri her zaman olduğu gibi aynı düşünüyorlardı.

Bu koşullar, işçileri tasarıyı protesıo etmeye itti. 15-16 Haziran 1970 günlerinde İstanbul ve Kocaeli'de 100 bin işçi yürüyüşe geçti. «Sendika seçme özgürlüğünü» savunuyorlardı.

15-16 Haziran günlerindeki büyük direniş hakkında Türk-İş yönetimi şunları söylüyordu: «Toplu sözleşme ve grev haklarının ellerinden alındığını **zanneden** işçiler tahrikle sokaklara dökülmüşlerdir. Türk-İş gerekli tedbirlerin alınacağı inancı içindedir.»

Haziran günleri direnişi, sendikal özgürlükleri savunmak uğrunda, siyasal ve kitlesel bir çıkıştı.

Tasarı yasalaştı, fakat Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edildi.

Sermyenin, siyasal iktidarın ve sarı sendika yöneticilerin evdeki pazarı çarşıya uymamıştı. DİSK'te örgütlenen işçi sınıfı, temel ve öncü güç olduğunu, kazanımlarına sahip çıkarak bir kere daha kanıtlamıştı.

1970'i izleyen yıllarda, sömürülen kitlelerin bilinçlenmesi ve örgütlenmesi arttı. Sermaye ve siyasal iktidarları iyice çıkmaza saplanıyordu. Pahalılık ve işsizlik almış başını gidiyordu.

12 Mart 1971'de Genel Kurmay Başkanı ve Ordu Komutanları bir muhtıra verdiler. Bunu izleyen zaman içindeki uygulamalar, 12 Mart hareketinin ne olduğunu ve ne olmadığını aydınlatmaktadır. Sıkıyönetim ilân edildi. Anayasa'da gerici değişiklikler yapıldı. Binlerce işçi, emekçi, ilerici, yurtsever ve aydın zindanlara atıldı. Vahşi işkencelere uğratıldı. Öldürüldü. Demokratik özgürlükler ve örgütler çiğnendi. Toplu sözleşme ve grevler «askıya alındı.»

Öbür yandan, sermaye (işveren) çevreleri (burjuvazi) yeniden örgütlendi.

12 Mart dönemi hakkında daha fazla bilgi için «DİSK (Doğuşu, Gelişimi, İlkeleri)» bölümüne bakılmalıdır.

Kısaca, 1971-1973 açık baskı ve şiddet dönemi oldu.

Bu faşist baskı ve terör, kimlerin adına yapılıyordu? Tek kelimeyle, sermayenin en sömürücü ve gerici kesiminin, yani tekelci sermayenin çıkarları adına. Ayrıca Amerikan emperyalizminin casusluk örgütü CIA'nın da 12 Mart faşist döneminin tezgahlayıcısı olduğu, iktidar sorumluları tarafından bile açıklanmıştır.

DİSK, 12 Mart faşist döneminde varlığını bilinçle korudu. Kuruluşundan bu yana elde ettiği mevzileri kaybetmedi.

14 Ekim 1973 genel seçimlerinde gericilik güçleri önemli bir darbe yedi.

1973 sonrasında işçi sınıfımızın sendikal örgütü DİSK'in güçlenmesi daha da hızlandı. Bu dönemde sendika seçme özgürlüğünü sağlayacak tek yol olarak referandum mücadelesi verildi. Referandum uygulamaları sonucunda sınıf uzlaşmacısı Türk-İş önemli darbeler yedi. Çok sayıda sendika DİSK'e katıldı. DİSK kitlesel olarak büyüyordu.

1975 Mayıs ayında yapılan DİSK 5'inci Genel Kurulu'nun, işçi sınıfımızın sendikal hareketinde önemli bir yeri vardır. Genel Kurulda alınan kararlarda DİSK'in görüşleri ve ilkeleri dile getirilmiştir. Bu ilkeler, sınıf ve kitle sendikacılığı ilkeleridir. İşçi sınıfımızın gündemindeki sendikal istemlerdir.

1975 yılının 6 Eylül'ünde İzmir'de ve 20 Eylül'ünde İstanbul'da düzenlenen «demokratik hak ve özgürlükler mitingleri», DİSK'e yeni yeni sendikaların katılışları, DİSK'in 9. kuruluş yıldönümünün kutlanması, 1 Mayıs 1976 kit-

lesel gösterisi, işçi sınıfının bilinçlenme ve örgütlenme düzeyini gösteren kilometre taşlarıdır.

DİSK'in temsil ettiği sınıf ve kitle sendikacılığının güçlenerek kitleselleştiğini göstermektedir. Bugün DİSK, 600 bini aşan işçiyi çatısı altında birleştirmektedir.

Bu gelişmeden ürken burjuvazi, siyasal iktidar ve Türk-İş yönetimi üçlüsü, faşizmi tırmandırmaya girişmiştir.

Tekelci sermayenin kanlı diktatörlüğü demek olan faşizmi tırmandırmak için tüm gerici güçler elbirliği etmişlerdi.

Amaç, işçi sınıfının, tüm emekçi kitlelerin, ilerici-demokratik güçlerin ve yurtseverlerin mücadelesini baskı ve zulüm altına almaktır. İlerici güçler arasındaki güçbirliğini dinamitlemektir.

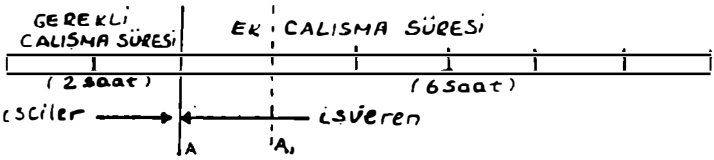
Devlet Güvenlik Mahkemeleri, faşist tırmanışta köşetaşı yapılmak istenmişiir.

İşçi sınıfımız, DGM'yl yeniden kurma girişimlerine karşı 16 Eylül 1976 ve onu izleyen günlerde gereken cevabı verdi. Tüm ilerici örgüt ve kişiler ve yurtseverler, bu mücadelede işçi sınıfıyla dayanışma içinde oldular. Geçit arayan faşizme bilinçle karşı duruldu.

Gelişmelerin tümü şunu gösteriyor: İşçi sınıfımızın barış, demokrasi, bağımsızlık ve toplumsal ilerleme yolundaki birliği ve mücadelesi ve öbür ilerici ve demokratik örgüt ve kişilerle bağlaşması (ittifakı) yol alıyor.

Ders X

Toplumda Sendikanın Yeri

«Sömürü nedir?» dersinde gördüğümüz artı-değer şemasını tekrar gözümüzün önüne getirelim:

İşçinin, 8 saatlik işgünü içinde yarattığı değerlerin küçük bir bölümü kendisine ücret olarak veriliyor. Arta kalan değerlere (artı-değer) ise işveren el koyuyor. Üretimi fiilen gerçekleştiren, işgücünü harekete geçirip, emek harcayarak değerlerin tümünü yaratan işçi olduğu halde, aslan payı kapitalistin cebine iniyor.

Sermaye sahibi ve üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde bulunduran kapitalistin amacı «kâr, daha çok kâr»dır. Kârını arttırmak için, sırtımızdan çıkardığı artı-değer miktarını arttırmak zorundadır. Yani bizi daha çok sömürmek zorundadır. (Sırtımızdan ne kadar çok artı-değer çıkartırsa bizi o kadar çok sömürür).

Kapitalist, artı-değer miktarını yükseltmek için ne yapar?

İşçilere daha fazla üretim yaptırır. İşçilerin ücreti yükselmediği ve fakat üretim yükseldiği sürece işverenin kârı artar.

İşveren üretimi arttırmak için işçileri:

1 — Daha hızlı çalıştırmak;

2 — Daha uzun süre çalıştırmak;

3 — İşçilere fazla mesai yaptırmak ister;

4 — Teknolojik gelişimden yararlanır, daha iyi ve yeni makinalar kullanır.

Kapitalist, yukarda saydığımız yöntemlerle artı-değer miktarını çoğalttıkça, şemadaki A çizgisi solo kayar. İşçilerin, yarattıkları değerlerden aldıkları pay azalır. **Sömürü oranı artar.**

İşçilerin çıkarı ise tam tersinedir. İşçiler, yarattıkları değerlerin daha büyük bölümüne sahip olarak, çalışma ve yaşama koşullarını iyileştirmek isterler.

Bu doğrultuda işçilerin istemleri şunlardır:

1 — Daha çok ücret,

2 — Daha az çalışma süresi,

3 — Daha iyi çalışma koşulları.

İşçilerin, ücretlerini (ve çalışma sonucu ellerine geçen diğer parasal kazançlarını) arttırmayı başardıklarında, artı-değerden bir pay koparmış olurlar. Şemadaki A çizgisi sağa kayar (örneğin A1'e gelir). Böylece, yarattıkları değerlerden, eskisine oranla biraz daha fazla pay alırlar. Kapitalistin el koyduğu artı-değer miktarı azalır. Kârı biraz düşer. Dolayısıyla sömürü oranı azalır. Sömürü sınırlanmış olur.

Aynı biçimde, ücret kaybı olmaksızın çalışma süresi kısaltıldığında sömürü oranı düşer. Örneğin, haftalık çalışma süresini 48 saatten 40 saate indirdiğimizde, ücretimizde doğrudan bir artış olmaz, fakat bu dolaylı bir artış sayılabilir. Ayrıca 8 saat kazanmış oluruz ki bu, hem dinlenmek için, hem de toplumsal (sosyal) yaşantımızı geliştirmek için son derece önemlidir. Üretim ise 8 saat az yapılacağından kapitalistin kârı azalır.

İşte, çıkar çatışması dediğimiz çelişki ekonomik temelde bundan başka bir şey değildir. **Uzlaşmaz bir çelişkidir bu. Patron işçiye daha çok değer yarattırıp, daha çok kâr elde etmenin doymaz hırsındadır. İşçiler ise yarattık-**

ları değerlerden daha büyük pay almak, daha iyi yaşama ve çalışma koşulları elde etmek için sürekli ücret savaşı içindedir.

Söz konusu ekonomik mücadelede, birbiriyle uzlaşmaz olan her iki sınıfın da amacı, şemadaki A çizgisini kendi çıkarları doğrultusunda yerinden kaydırmaktır. Kapitalistler bu çizgiyi sola doğru kaydırarak, işçiler üstündeki sömürüyü arttırmak ve kârlarını yükseltmek isterler. İşçiler ise bu çizgiyi sağa doğru ilerleterek, sömürüyü sınırlamak ve satın-alma güçlerini geliştirmek isterler.

SÖMÜRÜYÜ SINIRLAMA MÜCADELESİ

Sömürüyü sınırlama mücadelesinin diğer adı ekonomik mücadeledir.

Sömürüyü sınırlama mücadelesinde işçilerin mücadele aracı sendikalardır.

Siyasal düşüncesi, dinsel inancı, dünya görüşü ırkı, cinsiyeti rengi ne olursa olsun tüm işçilerin ekonomik ve toplumsal (sosyal) çıkarları aynıdır. İşçiler, sendikal örgütlerde bu ortak çıkarlar etrafında birleşirler. Çeşitli görüşlerdeki işçilerin sendikal örgütlerde biraraya gelmesinin ilk nedeni, çoğu zaman, daha iyi yaşama ve çalışma koşulları elde etme isteğidir. Ücretlerinin arttırılması, çalışma süresinin kısaltılması her işçinin savunduğu hedeflerdir. Sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, ücretli izin süresinin arttırılması vb. gibi toplumsal istekler de işçilerin tümünün birleştikleri noktalardır.

İşçi sınıfının, sendikal mücadele yoluyla ileri sürdüğü ekonomik ve toplumsal istemlerini (taleplerini) genel olarak şöyle sıralayabiliriz:

— Satın-alma gücünün korunması ve geliştirilmesi için ücretlerin ve yan ödemelerin arttırılması. Üc-

ret artışı istenirken sendikalar hayat pahalılığının artışını gözönüne alırlar.

— Çalışma süresinin, ücret kaybı olmaksızın kısaltılması. Bant ve çalışma hızlarının insanca düzeylerde olması. Ara dinlenmelerinin arttırılması.
— Üretim araçlarından yoksun olan ve işgücünden başka satacak başka bir şeye sahip olmayan işçilere, işgüçlerini değerlendirme olanağının sağlanması. Toplu işçi çıkarmalarına son. İş güvencesi. Kıdem tazminatı.
— İşgücünün yenilenmesi, ayakta kalması için daha uzun yıllık izin. Yıllık izinde dinlenmeyi sağlayacak kamp ve benzeri olanakların sağlanması. İşçi ve ailesinin yaşamını kolaylaştıran sağlıklı, elektrik, su, gaz gibi olanaklarla donatılmış ucuz konut. Çocuklar için kreş ve çocuk yuvası, eğitim olanağı, sağlık bakım haklarının ve donatımlarının işçinin ailesini de kapsayacak biçimde geliştirilmesi.
— Emeklilik yaşının indirilmesi, emekli maaşlarının hayat pahalılığı karşısında korunması ve arttırılması.

İşçiler, kendi sınıf sendikalarında kenetlenmiş olarak bu istemlerini sürekli elde etmek ve ilerletmek zorundadırlar. Yoksa, kapitalistlerin aşırı kâr hırsı yüzünden durmadan artan hayat pahalılığı altında ezilirler. Gittikçe yoksullaşırlar ve sefalete sürüklenirler.

İşçiler, çatısı altında örgütlendikleri, birlik oldukları sendikal örgütleriyle ekonomik ve toplumsal istemlerini kazandıkça sermayenin baskısına karşı kendilerini koruyabilirler. Sınırlı da olsa, daha insanca yaşama koşullarına kavuşabilirler.

Yukardaki istemlerden özellikle ilk ikisi (daha çok ücret, daha kısa çalışma süresi) daha önce de belirttiğimiz gibi, son derece önemlidir. Ücret artışı sağlandığında ve-

ya çalışma süresi kısaltıldığında patronun kârı doğrudan darbe yer. Patronun sırtımızdan çıkardığı artı-değer miktarı azalır. Sömürü biraz sınırlanmış olur.

Burada şu soruyu kendimize sormalıyız: Sendikal mücadeleyle arka arkaya ücret artışları sağlayarak ve çalışma süresini sürekli kısaltarak acaba sömürüyü tümüyle ortadan kaldırabilir miyiz?

Hayır, **sadece sendikal mücadele yoluyla sömürüyü ortadan kaldırmak olanaklı değildir.**

Çünkü, işçilerin sağladığı ücret artışı, özellikle tekelci işverenlerin aşırı kâr hırsları yüzünden durmadan yükselen hayat pahalılığı karşısında anlamını yitirmektedir. İşçiler, satın-alma güçlerini yükseltmek için yeniden ücret savaşına girişmek zorunda kalmaktadır. Öte yandan işveren, işçileri daha hızlı çalıştırıp, teknolojik gelişimden yararlanıp yeni makinalar kullanarak daima sömürü derecesini şiddetlendirme yolunu bulmaktadır.

Demek ki sömürüyü ancak geçici olarak sınırlayabiliyoruz. Sömürüyü sınırlama mücadelesi (ekonomik mücadele) durmadan sürüp giden bir mücadeledir.

Ancak, **sömürüyü sınırlama mücadelesini sonsuz bir uğraş olarak görüp küçümsemek, işçi sınıfını büyük yanlışlara ve zararlara sürükleyebilir.**

Fiyat artışlarının nedeni ücret artışları değildir. İşçiler ücret artışı sağlamasa da hayat pahalılığı durmadan artmaktadır. Ücret artışlarının, hayat pahalılığı karşısında silinip süpürüldüğü gerçeğinden çıkarak, ekonomik mücadelenin gereksiz olduğu düşüncesine varırsak büyük bir yanlış yapmış oluruz. Ekonomik mücadeleyi boşladığımız taktirde emekçilerin satın-alma gücü durmadan düşer. Ekonomik mücadele asla gereksiz bir mücadele sayılmaz.

Emekçilerin, en azından ekonomik gücünün korunması ve savunulması için sendikaların başta gelen görevi ekonomik mücadeledir.

Bununla birlikte **sömürünün sınırlanması geçici kaldığı için ekonomik mücadele yeterli değildir.**

Sadece ekonomik mücadeleyi amaç edinen sendikalar sınıf uzlaşmacılığı yapan sendikalardır. İşçi sınıfına sadece ekonomik mücadeleyi hedef gösteren sendikalar, içinde yaşadığımız bu sömürü düzenine emekçileri dolap beygiri gibi bağlamaktan öteye gitmezler.

Demokratik sınıf ve kitle sendikaları, bitmek bilmeyen sömürüyü sınırlama mücadelesiyle içiçe, sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesinde yer alırlar.

SÖMÜRÜYÜ ORTADAN KALDIRMA MÜCADELESİ

İşçi ve emekçilerin kesin kurtuluşu sömürüsüz bir toplum düzeninin kurulmasıyla gerçekleşir. İşçilerin, sendikal mücadele içinde durmadan uğraş vererek sınırlamaya çalıştıkları sömürüyü, toptan ortadan kaldırmak istemeleri doğal haklarıdır.

Ancak insanın insan tarafından sömürüsünün ortadan kaldırıldığı bir düzende, üretim toplumun gereksinimlerine (ihtiyaçlarına) göre düzenlenebilir. Böylece üretim güçlerinin tümünün durmadan ve düzenli bir biçimde geliştiği **toplumsal ilerleme** gerçeklik kazanır ve bolluk düzeninin yolu açılır.

Bu nedenle, **emekçilerin kısa ve uzun süreli tüm çıkarlarını dikkate alan gerçek sınıf sendikalarının uzun süreli hedefi: sömürünün toptan ortadan kaldırılmasıdır.**

Sömürünün varlığı, üretim araçlarının yani fabrikaların, çiftliklerin, madenlerin, makina ve aletlerin, hammaddelerin bir avuç kapitalistin özel mülkiyetinde olmasına dayanır. Sömürünün ortadan kaldırılması, üretim araçlarının toplumsal mülkiyete geçirilmesiyle olanaklıdır. Bu köklü toplumsal değişimi sağlamanın bir tek yolu vardır:

İşçilerin diğer emekçi kitlelerle birlikte siyasal iktidar olmaları.

Demek ki sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesi siyasal mücadeledir.

İçinde bulunduğumuz sömürü düzeni, burjuvazi iktidarda olduğu için sürmektedir. Siyasal iktidarı eline geçiren sermaye sınıfları, çıkarttıkları yasalar ve devletin tüm kurum ve olanaklarıyla emekçileri baskı altında tutarak bu düzenin devamını sağlamaya çalışmaktadırlar. Sermaye iktidarları ancak emekçi yığınların örgütlü mücadelesi karşısında sıkışınca bazı ödünler (tavizler) verirler.

Bu temel gerçekleri emekçilerin gözünden saklayan sendikalar, sınıf uzlaşmacılığı yapan sarı sendikalardır. Bunlar, işçilerin ve sendikaların «siyaset dışı» kalması gerektiğini savunurlar. «Siyasete bulaşmanın» işçilere bir şey getirmeyeceğini iddia ederler. «Tarafsızlığı» över dururlar.

Sınıf uzlaşmacısı sarı sendikaların bu tavrı işverenlerin ekmeğine yağ sürer. Çünkü işçiler siyasette ağırlıklarını koymadıkları sürece sömürü sürüp gider.

Devrimci sendikalar «tarafsızlığa» veya «siyaset dışı sendikacılığa» kesinlikle karşı çıkarlar. İşçi sınıfının uzun süreli hedefi olan sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesindeki (yani siyasal mücadeledeki) tarihsel görevlerini kararlı ve sorumlu bir biçimde üstlenirler. İktidar, devlet ve bir sürü siyasal kurum ve kuruluş her gün işçilerle ilgili kararlar alıp uygulamaya yönelirken, işçilerin ve işçi örgütlerinin siyasetle ilgilenmemesini önermek işçi sınıfına yapılabilecek en büyük ihanettir.

Demokratik sınıf ve kitle sendikaları, tüm emekçilerin ekonomik ve toplumsal kesin kurtuluşu için yürütülen siyasal mücadelede işçi sınıfının tek örgütleri değildir. Kapitalist ülkelerin tümünde gittikçe güçlenerek süren bu mücadelede temel örgüt, toplumdaki tüm ezilenlerin is-

temleriyle (talepleriyle) işçilerin özlem ve hedeflerini birleştiren işçi sınıfı partisidir. Sömürüsüz toplum düzenini (yani sosyalizmi) kurma hedefini programına almış ve kendine esas görev edinmiş siyasal parti, emekçilerin devrimci sendikaları ve kendi kurtuluşlarını aynı yönde gören toplumsal katmanların (tabakaların) demokratik örgütleri aynı mücadele içinde dayanışmalı olarak ilerlerler.

Siyasal mücadelenin alanı geniştir.

Holdinglerin, bankaların sahibi büyük kapitalistler siyasal iktidar ve devlet mekanizmasındaki egemenliklerini yoğunlaştırarak, emekçilerin daha çok ücret, daha kısa çalışma süresi gibi en can alıcı istemlerini elde etmelerini önleyici yasalar çıkartmak isterler. Varolan ve emekçi yararına kazanılmış yasaların uygulanması bile engelleniyor. Elde edilen ücret artışları, devlet tarafından getirilen fiyat artışları, yükseltilen ve eşitsiz olarak uygulanan dolaylı dolaysız vergilerle değerini yitiriyor. Emekçilerin güçlü ve gerçek işçi sendikalarında örgütlenmelerini engellemek amacıyla sendikal hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı yasalar hazırlanıyor. Devlet güvenliği gibi çeşitli nedenler bahane edilerek Bakanlar Kurulu tarafından grevler erteleniyor. Devlet Güvenlik Mahkemeleriyle en ufak işçi eylemleri ezilmek isteniyor.

Burjuva devleti, emekçiler üstündeki sömürünün şiddetlendirilmesinde gittikçe daha dolaysız bir biçimde rol alıyor. Çalışan halkın sırtına bindirilen ağır vergi yükleri devlet kasasından, vergi indirimi, gümrük muafiyeti, vergi iadesi, az faizli kredi adı altında uydurulan yollarla büyük şirketlerin kasasına akıtılıyor.

Demek ki sermaye yanlısı iktidar sürdürdüğü siyasetle, birbirine bağlı iki amaç güdüyor:

1 — İşçi sınıfının örgütlü gücü sayesinde kazanılmış demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlayarak bas-

kı altına almak; sömürü düzenini değiştirmeye yönelik işçi sınıfı hareketini engellemek.

2 — Böylece sermayecilerin kâr oranını garanti altına almak, sömürü oranını arttırmak.

Bütün bunlar gösteriyor ki **işçiler, ekmek kavgası demek olan ekonomik mücadelede başarılı olabilmek, cebelerindeki ücreti güvenceye alabilmek için bile, varolan demokratik hak ve özgürlüklerini korumak ve geliştirmek için mücadele etmek zorundadırlar.** Günümüzde işçiler sadece gündelik ekonomik istemleri için mücadele ederek, çalışma ve yaşama koşullarını geliştirecek yeni kazanımlar elde etmeyi başaramayacakları gibi, varolanları bile koruyamazlar. Çünkü güçlü sendikal mücadele karşısında işverenler kaşığın bir ucuyla vermek zorunda kaldıkları hakları, devletin elinde tuttuğu öteki ucuyla çıkarmayı denemekten hiç bir zaman vazgeçemezler. Bu nedenle **işçilerin ekonomik mücadelesiyle, demokratik hak ve özgürlükler için verilen genel demokrasi mücadelesi ve siyasal mücadele birarada yürütülmek zorundadır. Demokratik mücadeleyle siyasal mücadele içiçe tam bir bütünlük gösterir.**

Örneğin tekelci sermayenin en baskıcı diktatörlüğü demek olan faşizme karşı demokrasi ve özgürlük mücadelesi işçi sınıfının hem ekonomik çıkarlarını ilgilendirir, hem de sömürüyü ortadan kaldırma yolundaki siyasal eylem ve hareketini. Şöyle ki; faşist bir düzenin yerleştirilmesi halinde emekçilerin satın-alma gücünün düşeceği, ücret artışı için girişecekleri en ufak grevlerin bile yasaklanacağı açıkıır. Öte yandan siyasal hareketimizin de baltalanacağı ve gerileyeceği meydandadır.

Tersine örneğin, demokratik bir istemimiz olan ayırımsız tüm çalışanlara toplu sözleşmeli ve grevli sendikalaşma hakkı koparıldığı zaman hem ekonomik mücadele, hem de siyasal mücadele ilerleyecektir. Şöyle ki; sendikal ör-

gütlenmenin daha geniş emekçi kitlelere uzanması sayesinde memurlar, teknik elemanlar, öğretmenlerden oluşan ezilen toplum katmanlarının, ekonomik çıkarlarını koruyup geliştirme olanakları genişleyecek. İşçi sınıfının birliğinden öte, demokratik sınıf ve kitle sendikalarında toplanan emekçilerin sendikal birliği sağlanacak. Daha geniş ve örgütlü emekçiler kitlesinin katılmasıyla sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesi de güçlenecek.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: **ekonomik istemlerimizi elde etmek ve korumak için demokratik hak ve özgürlüklerimizi korumak ve geliştirmek zorundayız. Demokratik hak ve özgürlüklerimizi koruyup geliştirdikçe hem ekonomik mücadelede daha başarılı oluruz, hem de ekonomik ve toplumsal kesin kurtuluşumuz doğrultusundaki siyasal mücadelede yol alırız.**

Demek ki sendikalar, esas olarak ekonomik mücadele örgütü olmakla birlikte, bu mücadeleyi işçi sınıfının demokratik ve siyasal mücadelesiyle tam bir uyum içinde yürütürler.

Sınıf mücadelesinin bugünkü aşamasında işçi sınıfının demokratik-siyasal istemleri (talepleri) genel olarak şöyle sıralanabilir:

- **İşçi sınıfının gerçek çıkarları ve kurtuluşu yönünde eğitilip bilinçlenmesini baltalayan Türk Ceza Kanununun 142. maddesinin kaldırılması.**
- **İşçi sınıfının örgütlenmesini baltalayan Türk Ceza Kanununun 141. maddesinin kaldırılması.**
- **12 Mart açık baskı ve şiddet döneminde değiştirilen Anayasa'nın demokratik öze kavuşturulması.**
- **Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kaldırılması.**
- **Dernekler Yasası, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası gibi yasalardaki anti-demokratik maddelerin değiştirilmesi.**

— İş Yasasının demokratikleştirilmesi, özellikle 13, 17 ve 32. maddelerin kaldırılması.
— İşkolları yönetmeliğinin değiştirilerek 16 işkolunun yerleştirilmesi.
— Faşist ve ırkçı örgütlerin kapatılması, yasaklanması.
— Lokavtın kaldırılması. Sınırsız grev hakkı. Genel Grev ve Dayanışma Grevinin tanınması. Memurlara ve tüm çalışanlara grevli ve toplu sözleşmeli sendikalaşma hakkının sağlanması.
— Referandumun yasalaştırılması.
— Tarım ve orman emekçilerinin yasal iş haklarının korunması.
— Anayasa'da tanınmış olan «çalışma hakkının» uygulanması ve işsizliğin ortadan kaldırılması. Yurt dışındaki kardeşlerimize yurtta iş olanaklarının sağlanması. İşsizlik sigortasının çıkartılması.
— Genç ve kadın emekçilere ayırım yapılmaması. Çıraklık yasasının çıkartılması.
— Sosyal Sigortalar Kurumunda gerçek işçi sendikalarının söz ve karar sahibi olması.
— İşyerlerinde yönetime katılma.
— Demokratik bir vergi reformu.
— Demokratik bir toprak ve tarım reformu.
— Büyük sanayi işletmelerinin, bankaların, sigortaların, dış ticaretin kamulaştırılması; doğal kaynakların devletleşiirilmesi; kamu sektörünün güçlendirilmesi.
— Barış ve silahsızlanma, yumuşama siyasetini savunmak. Komşularımızla saldırmazlık anlaşmaları imzalanarak, NATO ve CENTO gibi saldırgan örgütlerden çıkılması. Anti-emperyalist bir siyasetin gereği olarak ikili anlaşmalar ve saldırgan üslerin kaldırılması.

— **Toplumsal ilerleme ve sosyalizm doğrultusunda ileri demokratik bir düzenin kurulması için halktan yana demokratik bir iktidar.**

SÖMÜRÜYÜ SINIRLAMA VE SÖMÜRÜYÜ ORTADAN KALDIRMA MÜCADELESİ BİR BÜTÜNDÜR

Görüldüğü gibi, kapitalist toplumda sendikaların görevi emekçilerin çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirmek için sömürüyü sınırlamaya çalışmaktır. Yani sendikaların esas görevi ekonomik mücadeledir.

Ancak DİSK'in temsil ettiği demokratik sınıf ve kitle sendikacılığına göre ekonomik mücadele yetersizdir. Sendikalar, demokratik ve siyasal mücadelede yerlerini almadıkça, ekonomik mücadelede sağlam adımlarla ilerlemek olanak dışıdır.

Öte yandan işçi sınıfı, sömürünün toptan ortadan kaldırılarak, insanın kendi efendisi olduğu sosyalist düzenin kurulmasından yanadır. Bu hedefe varmak için de uzun soluklu demokratik-siyasal bir mücadele gereklidir.

Demek ki sömürüyü sınırlama ve sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesi bir bütündür. Bu bütünlüğü görmeyen veya gözden saklayan sözde sendikalar, emekçilerin çıkarlarını hiç bir zaman tutarlı bir biçimde koruyamazlar.

İşçi sınıfının devrimci düşüncesi (ideolojisi) bize bunu böyle öğretiyor. İşçi sınıfı örgütü olarak sendikalar bir yandan da bu düşüncenin (yani işçi sınıfı ideolojisinin) çarptırılmasına asla izin vermezler. Aksi takdirde, sendikal mücadelenin yanlış değerlendirilmesi, sendikalara kendisinin olmayan görevlerin yüklenmesi, sendikal örgütlerin niteliklerinin duru bir biçimde kavranmaması, sendikaları etkisizleştirir.

Demek ki sendikalar, sömürüyü sınırlama ve sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesi içinde (yani sınıf müca-

delesinde) bir de ideolojik mücadele vermek zorundadırlar

Sendikalar, ideolojik (düşünsel) mücadeleyi, içinde yaşadığımız sınıflı toplumda sendikaların yeri, görevi ve niteliklerini çarpıtan her türlü sınıf uzlaşmacılığı görüşlerine ve maceracı anlayışlara karşı demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışını savunma alanında yürütürler.

Gittikçe gelişen sınıf mücadelesinde DİSK, işçi sınıfının tek örgütü olmadığını, esas olarak ekonomik örgüt olduğunun bilincindedir.

Sömürüyü sınırlama mücadelesinde başarılı olmak, sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesinde emin adımlarla ilerlemek, sendikaların ancak belli nitelikler ve ilkeler içinde düzenli olarak yığınsallaşmasıyla olanaklıdır.

Diyoruz ki, DİSK işçi sınıfımızın **BAĞIMSIZ DEMOKRATİK SINIF VE KİTLE SENDİKAL ÖRGÜTÜDÜR.**

Böylece DİSK'in niteliklerini saymış oluyoruz.

DİSK :

1 — Bir kitle örgütüdür.
2 — Bir sınıf örgütüdür.
3 — Bağımsız bir örgüttür.
4 — Demokratik bir örgüttür.

SENDİKALAR KİTLE ÖRGÜTLERİDİR

Sendikalar emekçi kitlelerin tümüne açık örgütlerdir. **Siyasal düşüncesi, dünya görüşü, dinsel inancı, rengi, ırkı cinsiyeti ne olursa olsun emekçi olan herkese DİSK'in kapıları açıktır.**

Sendikaların kitle örgütü olma niteliği ekonomik mücadeleden kaynaklanır. Emekçiler her şeyden önce ekonomik ve toplumsal çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla sendikalarda örgütlenirler. Hangi siyasal görüş-

te veya partide olursa olsun her işçi ücretlerin arttırılmasından, çalışma süresinin kısaltılmasından yanadır. İşçilerin, ortak ekonomik ve toplumsal çıkarlar temelinde birleşmesi çok daha kolaydır.

Demokratik sınıf ve kitle sendikaları en geniş emekçi kitlelerini çatıları altında toplamayı amaçlarlar. Sömürüyü sınırlama mücadelesinde başarılı olmak için güçlü sendikal örgütler gerekir. Yığınları kucaklayan sendikal örgütlere sahip olmanın yolu ise, her şeyden önce, sınıf uzlaşmacılığına hoşgörü tanımayan, tutarlı ve kararlı bir ekonomik mücadelenin yürütülmesinden geçer.

İşçi sınıfının ve onun da ötesinde tüm emekçilerin ekonomik düzeyde sendikal birliği ancak böyle sağlanabilir. Bu birlik, ülke çapında tek bir sendikal konfederasyonda örgütlenmekle tam anlamını bulur.

Sendikalar, emekçiler arasında hiç bir ayırım gözetmeksizin örgütlendikleri taktirde geniş kitlelere ulaşabilirler. Yoksa güdük örgütler halinde kalırlar. Bu da sermaye sınıflarının işine yarar.

Demek ki, sendikaların kitle örgütü olma niteliği son derece önemlidir. Her bilinçli DİSK üyesi bu niteliğe zarar verici davranışlara karşı uyanık olmalıdır.

SENDİKALAR SINIF ÖRGÜTLERİDİR

Sendikalar aynı zamanda sınıf örgütleridir. Çünkü: emekçilerin günlük ekonomik çıkarları yanında, sömürüsüz bir düzen için mücadeleyi amaç edinirler. Başka bir deyişle, **tüm insanlığın yararına, işçi sınıfının tarihsel görevi olan sömürünün ortadan kaldırılması hedefini benimseyen sendikalar sınıf örgütleridir. İşçi sınıfının sınıf sendikal örgütleridir.**

Sendikaların kitle örgütü olma niteliği sömürüyü sınırlama mücadelesinden (ekonomik mücadele) kaynaklanır,

demiştik. Sınıf örgütü olma niteliği ise sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesinden (siyasal mücadele) kaynaklanır. **Ekonomik, demokratik ve siyasal mücadelenin birbirinden ayrılamayacağını gördük. Bu bütünlük nedeniyle sendikalar, işçi sınıfının sınıf ve kitle örgütü olmak zorundadırlar.**

Bu iki nitelik birbiriyle çelişir gibi görünürse de, gerçekte arada hiç bir çelişki yoktur.

Şöyle ki: **kitle örgütü** olan sendikanın kapısı, **siyasal düşüncesi, partisi** ne olursa olsun her emekçiye açıktır, dedik. Öte yandan, bir **sınıf örgütü** olan sendika, sömürüsüz düzenin kurulması için verilen demokratik ve siyasal mücadelede kendine düşen görevi üstlenir, diyoruz. Yani sendika, «siyaset dışı, siyaset üstü» veya «tarafsız» olamaz. O halde siyasal tavırlar alan bir sendika, değişik siyasal görüşlerden etkilenen işçi kitlelerini bağrına çekebilir mi?

İşçi ve emekçi kitlelerin tümü aynı sınıf bilinci düzeyinde değildir. Tekelci sermaye ve ona bağlı güçlerin şartlandırma ve propagandası altında sınıf bilincinden yoksun emekçi kitleleri çoktur. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, bilinç düzeyi ne olursa olsun, tüm emekçilerin birleştiği ortak bir nokta vardır: ekonomik çıkarlar. Daha iyi yaşama ve çalışma koşullarına sahip olmak. Dolayısıyla, tutarlı ve başarılı bir ekonomik mücadele sürdüren, tüm emekçilerin ekonomik ve toplumsal haklarını en iyi biçimde savunan ve geliştirebilen ilerici sendikalara üye olmayan bir işçi, kaçınılmaz olarak kendi kendisiyle çelişkiye düşer. İşçi ve emekçi kitleleri sendika seçerken, **genellikle** o sendikanın ekonomik çıkarları ne kadar hakkıyla savunup savunmadıklarına bakar. Daha iyi toplu sözleşme yapıp yapmadığına bakar.

İlerici sendikaların saflarına katılan bilinçsiz işçinin, bağlı olduğu sendikal örgütün tüm eylem ve çalışma-

larından etkilenmemesi olanaksızdır. O da giderek ekonomik mücadelenin yetersizliğini kavramaya başlar. Adım adım sınıf bilinci gelişir. İşçi sınıfının geniş kitlesinden ileriye doğru çıkarak, işçi sınıfının bilinçli savaşken bir eri olmaya yönelir. İşte bu nedenle **sendikalar işçi sınıfının okuludur,** diyoruz.

Demek ki, **sendikaların sınıf ve kitle örgütü olma niteliği birbiriyle çelişmez. Tam tersine birbirini tamamlar.**

SINIF MÜCADELESİNE BAĞIMLILIK, ÖRGÜTSEL BAĞIMSIZLIK

Toplumsal ilerlemeye ayakbağı olan bu talan ve aşırı sömürü düzeninin yerine getirmek istediğimiz toplum biçimi, bugün ülkemizde işçi kitlelerinin tartıştığı konudur. Zorlu mücadele yolumuz, aydınlık sosyalist topluma uzanmaktadır. Sömürünün ortadan kalktığı yeni toplum düzeninde üretim, planlı ve uyumlu olarak, toplumun tüm bireylerinin ekonomik ve toplumsal gereksinimlerini (ihtiyaçlarını) tam anlamıyla karşılamak için yapılacaktır.

Sosyalist düzene varma isteği sadece demokratik sınıf ve kitle sendikalarında tartışılmıyor. Köylüsü, memuru, öğretmeni, teknik elemanı, avukatı, doktoruyla, sermaye düzeninden şu ya da bu biçimde zarar gören tabakalar da sosyalizmle ilgileniyorlar. Hatta tekelci sermayenin baskısı altında yoksullaşan küçük sermaye sahipleri bile, ileri demokratik bir düzen konusunda düşünmeye itiliyorlar.

Bu köklü toplumsal dönüşümün gerçekleştirilmesi sadece sendikal örgütle başarılamaz. Bu mücadele, köklü toplumsal değişikliklerden yana olan tüm ilerici ve demokratik güçlerin ortak çabasıyla hedefine ulaşır. Başarı, bir de, işçi sınıfının her düzeyde öncülüğüne bağlıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, tüm kapitalist ülkelerde sü-

ren bu mücadelenin can damarı iktidar sorunu olduğuna göre, işçi sınıfının, emekçilerin, ezilen tabakaların çıkarlarını savunan siyasal partilerin yeri ve rolü büyük ağırlık kazanmaktadır.

İşçi sınıfının esasta iktidar için mücadele aracı olan siyasal partiyle, işçi sınıfının **esasta** ekonomik mücadele aracı olan demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütü birbirine karıştırılmamalıdır.

Partiler tam bir düşünce ve davranış birliği ararlar, ve temsil ettikleri sınıf ve kitlelerin en ileri kesimlerini örgütlerler. Oysa sendikalar genişine kitle örgütleridir. Siyasal düşünce ayırımı yapmaksızın her emekçiye üyelik hakkı tanırlar.

Sendikalar ve partiler arasındaki ilişkilerin biçimini, bir ülkenin işçi hareketinin edindiği deneyimler, hareketin tarihsel gelişimi belirler. Ülkemizde uzun yıllar, siyasal partiler sınıfsal niteliklerini kitlelerden saklamaya çalışarak, sendikaları kendi çıkarları için basamak görmüşlerdir. Emek-sermaye işbirliğinin en iğrenç örnekleri işçi sınıfının sırtında verilmiştir.

DİSK'in mücadele deneyleri, özellikle 5. Genel Kuruldan sonraki hızlı gelişimi ve yığınsallaşması, DİSK'in demokratik sınıf ve kitle anlayışını pekiştirmiştir. Çağdaş ve bilimsel sendikacılığın ilkelerinden biri de, sendikalar ve partiler arasındaki **örgütsel bağımsızlık**'tır.

Sendikal örgütlerin siyasal partilerin **yan örgütü** olması, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığıyla bağdaşmaz. Sendikaların partilerle organik bütünleşme içine sokulması, işçi sınıfının sendikal birliğini zedeler. Bir sendikal örgütün, bir partinin kayıtsız şartsız güdünümü kabullenmesi, onun emir veya direktifleriyle yürümesi, o örgütün yığınsallaşmasını güçleştirir. Bölünmelere yol açar. Sendikanın kitle örgütü olma niteliği yara alır, hatta kaybolabilir.

Bu nedenle, **değişik siyasal görüş sahibi emekçileri çatısı altında toplayan sendikal örgüt, gerek işçi sınıfının kısa süreli ekonomik haklarını savunmada, gerekse sömürünün ortadan kaldırılması yolunda verilen uzun süreli mücadele içinde üstüne düşeni gerçekleştirmede başarılı olabilmek için örgütsel bağımsızlığını korumalıdır.**

Örgütsel bağımsızlık, bir örgütün:

— Kendi ilkeleri içinde,
— Kendi tabanının ve Genel Kurulunun denetimi altında,
— Seçilmiş organlarıyla,
— Hiç bir örgüt dışı yerden emir ve buyruk almadan işlemesi;
— Kendi organlarında, kararlarını egemence alıp uygulaması demektir.

Bununla birlikte, **bilimsel sendikacılığın örgütsel bağımsızlık ilkesiyle,** Türk-İş yöneticilerinin **«bağımsızlık=tarafsızlık» anlayışı birbirine karıştırılmamalıdır.** Türk-İş yüksek yöneticileri, sendikaların bağımsızlığıyla, «partiler-üstü politika»yı eşanlamlı görüyorlar. Bir yandan tabandaki emekçilerin siyasetle ilgilenmelerini önlemeye çalışıyorlar, öte yandan aldıkları karar ve tavırlarla, büyük sermayenin siyasetine hizmet ediyorlar. Zaman zaman sadece sözle tekelci sermayeyi kınamaları, göstermelik ve kitlenin gözünü boyayıcı bir davranıştan başka bir şey değildir. Oysa, demokratik ve sendikal hakları gaspetmeyi amaçlayan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması söz konusu olduğunda, DİSK'li işçiler kitlesel direnişlere başlarken, Halil Tunç bu mahkemelerin varlığını «dikkate değer» buluyordu.

DİSK, örgütsel bağımsızlıktan, asla «siyasette tarafsızlık» anlamıyor. Tekelci sermayenin partilerini bir yana ayırıyor. Onlara karşı kesin tavrını alıyor. Gerici ve baskıcı iktidarların işçi düşmanı kararlarını, işçilerin satın-alma

gücüne darbe vuran uygulamalarını kitlelere gösteriyor. Davranıyor, direniyor. Ekonomik mücadeleyle siyasal mücadelenin içiçe olduğunu söylüyor. Kesin ekonomik kurtuluşun ancak sömürünün ortadan kaldırılmasıyla sağlanabileceğini vurguluyor. Bunun için de işçi sınıfının iktidarda ağırlıkla söz ve karar sahibi olması gerektiğini ortaya koyuyor.

Bu yüzden, **demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütleri, emekçilerin çıkarlarını savunan partilerle dayanışma içinde olurlar. İşçi sınıfının çıkarları doğrultusunda somut eylem ve davranışları desteklerler.** Aralarında organik bağ olmamakla birlikte sömürünün ortadan kaldırılması hedefini benimsemiş sendikal örgüt ile siyasal örgüt eylem birliği içindedirler. Sendikal örgüt bir siyasal partiyi, işçi sınıfının çıkarlarını tutarlı bir biçimde savundukça destekler. Şu ya da bu partinin veya partilerin, işçi sınıfının haklarını ve mücadelesini ileriye götürebilecek davranışlarına destek olur. Devrimci sendikalar bunu yaparken ağır sorumluluklarını unutmamalıdırlar. Mihenk taşı daima işçi sınıfının çıkarları ve mücadelenin temel hedef doğrultusunda ilerlemesidir.

Bu destekleme, somut gerekçelere dayandıkça, emekçilerin özel çıkarlarıyla ilgili bağ açıklığa kavuşturuldukça, sendikal örgüt çatısı altındaki kitlenin birliğine zarar gelmez. Örneğin bugün, İş Yasasının demokratikleştirilmesi, Referandum'un yasalaştırılması, Genel Grev ve Dayanışma Grevi hakkı vb. gibi istemler (talepler), siyasal görüşleri değişik geniş bir işçi kitlesi tarafından benimsenmiştir. Bu istemlerin elde edilmesi için bir partinin girişeceği hareketin desteklenmesi, DİSK içinde herhangi bir bölünme yaratmaz.

Bir siyasal parti, gerçekten işçi sınıfının partisiyse, o zaman işçi sınıfının çıkarlarını kesintisiz olarak, kararlılıkla savunur. Bu parti aynı zamanda, kendi bağımsız çalış-

masıyla, özellikle işçi sınıfı içinde örgütlenerek gelişiyorsa ve sendikalara karşı demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerine uygun bir tavır içindeyse, o zaman eylem birliği süreklilik kazanır. Toplum yaşamının tüm alanlarında gerçek demokrasiyi yaygınlaştıracak bir siyasal iktidar için verilen mücadele yol alır.

Sendikal örgütler ile siyasal partiler arasındaki nitelik ayrılığı, bu örgütlere değişik fakat birbirini tamamlayabilir sorumluluklar yüklemektedir.

DİSK, bu ilke ve görüşler ışığında, işçi sınıfının çıkarlarını savunduğunu söyleyen her partinin tavırlarını, davranışlarını, somut öneri ve eylemlerini, DİSK'e karşı tutumlarını değerlendirme özgürlüğüne sahiptir. Bunu yaparken, eylem birliğinin sağlanması hedefini hiç bir zaman gözden kaçırmaz. Ekonomik ve demokratik mücadeleye gereken ağırlığın verilmesini, kitle örgütü niteliğinin ve sendikal birliğin zedelenmemesini, işçi sınıfının temel amacı olan sömürüsüz sosyalist düzenin kurulması açısından özenle gözetir.

SENDİKAL DEMOKRASİ

Sermaye çevreleri ve onları temsil eden iktidarlar yıllardır ülkemizde «özgür demokratik rejim»in korunmasından söz ederler. «Batı»yı kendine kıble edinmiş bu çevreler, «Batı»da (yani ileri gelişmiş kapitalist ülkelerde) kazanılmış birçok demokratik hakkın bile ülkemizde varolmadığını gözden saklamaya çalışırlar. Kaldı ki, kapitalist sömürü düzeninin geçerli olduğu her ülkede, büyük mücadeleler sonucu elde edilmiş demokratik hak ve özgürlükler daima çiğnenme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Burjuva iktidarları toplumun ve devletin demokratikleştirilmesini hep engellemeye çabalarlar.

Gerçek bir demokrasinin en kararlı savunucusu, tari-

hin de gösterdiği gibi işçi sınıfıdır. İşçi sınıfı, tüm halk kitlelerinin (yani çoğunluğun) kendi kaderini kendinin yazması için yaygın bir demokrasinin getirilmesi için mücadele ediyor.

Günümüzde, demokrasi ve özgürlük mücadelesini en tutarlı ve kalıcı bir biçimde verme durumunda olanlar, ancak:

1 — Gerçekten demokrasiye inanan,
2 — Örgüt yapılarında demokratik işleyişi gerçekleştiren örgütlerdir.

Kendi içinde demokratik bir işleyiş kuramayan bir örgüt, demokrasi ve sosyalizm kavgasında başarılı olamaz.

Sendikal demokrasi, her şeyden önce sendikalıların, sendikayı temsil edecek, yönetecek kişi ve organları saptaması, seçmesi demektir. Sendika yapısı öylesine inşa edilmelidir ki, tüm üyeler, işyeri temsilcilerinden başlayarak, konfederasyon yöneticilerine kadar tüm kademeleri seçebilsin.

Yalnız, **sendikal demokrasi sadece bir seçim uygulamasıyla sınırlanamaz.** Sendikal demokrasinin diğer ve en önemli ilkelerinden biri de, kararların hazırlanması, alınması ve uygulanmasına tüm üyelerin, etkin bir biçimde katılmasını sağlamaktır.

Sendikal demokrasinin hayata geçirilmesi tüzük çerçevesi ve disiplin içinde olur. Alt organların, üst organlara uyması ilkesi disiplin konusunda önemlidir. Böylece, kararların alınıp uygulanmasında, aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağıya sürekli bir gidiş geliş sağlanmış olur.

Sendikal demokrasi, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının önde gelen ilkelerindendir. DİSK, kurulduğundan bu yana, sendikal demokrasiyi «tabanın söz ve karar sahibi olması» biçiminde belirterek benimsemiş ve gittikçe daha yaygınca uygulamaktadır. Türk-İş yöneticilerinin, kapalı kapılar ardında işverenlerle ortaklaşa, işçilerin

başına çorap örme oyunları karşısında, «tabanın söz ve karar sahibi olması» ilkesi, DİSK ile işçi kitleleri arasındaki güven bağını pekiştirmiştir.

Ancak, sendikal demokrasiyi daha tutarlı ve yaygın biçimde uygulama görevi süreklidir. Hâlâ, yer yer, işyerlerinde sendikalı işçiler, sendikayı kendi dışlarında bir şey gibi görmektedirler. Oysa bir işyerinde sendikal örgüt: temsilciler ve sendikalı işçilerin tümü demektir. Üyelerimizi en geniş biçimde sendikal çalışmalara ve sendika içi yaşama çekebilmeliyiz. Bunun için üyelerimizi, sendika ve işyeri yaşamındaki gelişmelerden sürekli bilgili kılmalıyız. DİSK ve sendikamızın bildiri, broşür, afiş ve kitaplarını kesintisiz dağıtmalıyız. Bunları sendikasız işçilere de ulaştırmalıyız. Eğitim çalışmaları ve toplantılar en geniş üye kitlelerimize kadar uzanmayı amaçlamalı. Böylesi çalışmaların yoğunluk kazanması tabanla tavan arasındaki ilişkilerin sağlığına işarettir.

Sınıf uzlaşmacılığı yapanlar, kitlelerin örgütsel denetimini engellemeye çalışırlar. Kitleler, örgütsel denetimi sendikal demokrasi içinde gerçekleştirirler. Sendikal demokrasinin uygulanmadığı bir sendikada, sınıf uzlaşmacılığının türemesi, tabandan kopuk ikiyüzlü yöneticilerin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Sendikal demokrasi, bölücülüğün, örgüt yıkıcılığının da panzehiridir. İşçiden yana gözüpek, işçilerin birlik olma kavgasını kundaklayan maceracı, bozguncu akımlar (goşistler, maocular, anarşistler vb.) durmadan DİSK'e saldırıyorlar. Temelsiz, desteksiz kitle övgücülüğü yapıyorlar. Bunlar, işçilerin kendiliğinden hareketlerle, ilkesiz davranışlarla sermaye sınıflarını yeneceğini ileri sürüyorlar. Bunlar, sendikal demokrasiden, yüzlerce işçinin toplu sözleşme masasına oturmasını anlıyorlar. Oysa, biliyoruz ki sınıf mücadelesi öğrenilir ve örgütlü olarak ilerler. İşçi sınıfının ileri ve bilinçli unsurları kitlelere öncülük ederler.

Mücadele içinde bilinç düzeyi ve mücadele yeteneğinin artmasıyla hareket gelişir ve genişler.

İşçi sınıfı ve emekçilerin birliğini sağlama yolunda maceracı ve sapık akımlarla mücadele önemlidir. Özellikle işyerlerinde sendikal demokrasinin yerleşmesi bu bozgunculara göz açtırmaz. İşyerinde sendikal örgüt birliği pekişir ve sağlam bir süreklilik kazanır.

Görüldüğü gibi, **sendikal demokrasi, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının temel taşlarından biridir.**

Başarılı bir sınıf ve kitle sendikacılığı büyük ölçüde sendikal demokrasinin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına bağlıdır.

Ders XI

DİSK (Doğuşu, Gelişimi, İlkeleri)

AMERİKAN EMPERYALİZMİ VE BÜYÜK SERMAYENİN DENETİMİNDEKİ TÜRK-İŞ

1947'de çıkan grevsiz ve toplu sözleşmesiz Sendikalar Yasasından sonra işçiler ülkenin dört bir yanında örgütlenmeye başladılar. Yerden fışkırırcasına sendikalar doğdu. Giderek işçi sınıfı, birliğini pekiştirmek amacıyla, örgütlenme düzeyini ülke çapına yükseltmenin gerekliliğini duymaya başladı.

Ancak **Türk-İş Konfederasyonu daha kurulurken, Amerikan emperyalizmi ve onun yurt içindeki ve dışındaki çeşitli örgütleri, bu konfederasyonu kontrol altına almayı başardılar.**

Türk-İş eski başkanı Seyfi Demirsoy, Türk-İş'in kuruluşu hakkında şöyle yazıyordu: «1951'de yapılan İstanbul Sendikalar Birliğinin Kongresini takibeden konuklar arasında **Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonunun Avrupa temsilcisi** de hazır bulunuyordu. Kongreyi haber almış, davetsiz gelmişti. İşte bu ilgi, Türk sendikacılığında Batıya doğru açılan ilk pencerenin işareti oldu. Bir müddet sonra aynı temsilci, **Türk sendikacılık hareketinin milli bir merkez etrafında toplanması yolunda telkinlerde bulunmak**

üzere sık sık bizi ziyarete gelmiştir. Türk-İş'in kuruluş tohumlarını ekenler arasında yer alan Amerikalı gerçek dostumuz Mr. Irving Brow...»

Sarı sendikacılar teker teker işbirliği piyasasında boy gösterdiler. Yüksek yönetici mevkilerini paylaşıp, kendi deyişleriyle «işçi imparatorluğu»nun saray duvarlarını örmeye koyuldular. Amaç işçi sınıfını dört duvar arasına hapsedip, uyanmasını engellemek, işveren sınıfının sömürüsüne uslu işgücü sağlamaktı. Buna karşı çıkan sağduyulu sendikacılar hep sert tepkiyle karşılaştılar ve tecrit edildiler.

1952-1960 ağır baskı döneminde, sendikal eylem olanakları son derece kısıtlı olduğundan, Türk-İş'in sarı yöneticilerinin gerçek çehresi açığa tam anlamıyla çıkmadı.

1961 Anayasa'sının ve 1963'de çıkan 274 ve 275 sayılı yasaların, -sınırlı da olsa- getirdiği eylem olanakları işçi sınıfını kıpırdattı.

Türk-İş, grev hakkını kullanma konusunda kılını kıpırdatmazken, Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu (UHSK)'ya üye olmak için sabır tanımayan bir acelecilik gösterdi.

Türk-İş UHSK'dan, ABD egemenliğindeki uluslararası «kalkınma» örgütü AİD'den büyük yardımlar almaya başladı.

AİD, 1964 - 1965 yıllarında, 2 yıl içinde Türk-İş'e 1.605.336.7 TL. vermiştir.

1962 yılında Türk-İş'in ortalama aylık aidat geliri sadece 11.253.— TL. idi. Demek ki Türk-İş'i ayakta tutan hükümetten ve dış kaynaklardan aldığı yardımlar olmuştur.

Türk-İş'in 1964-1965 bütçesi 9.182.783.71 TL.'dır. Bu bütçede aidat toplamı sadece 1.948.029.80 TL.'dır. Aradaki 7 milyon liranın üstündeki fark nereden gelmiştir?

Türk-İş 1966 6. Genel Kurul Çalışma Raporunda şöyle yazıyor: «Halen 65 personelden 32'sinin ücreti Türk-İş

kadrolarından, geri kalan 33 kişinin ücreti ise AİD yardımları içinden ödenmektedir.»

Türk-İş, bina inşası için AİD'den 2 milyon lira bağış almıştır.

Türk-İş kongrelerine sunulan raporlar incelendiğinde 1960-70 döneminde Türk-İş'in AİD'den 13.447.614.03, uluslararası tekelci sermayenin kalkınma örgütü OECD'den 382.976.16 TL., «Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu (UHSK)»dan 733.005.00 TL., Çalışma Bakanlığından 938.000.00 TL. aldığı görülür.

Türk-İş'in 10 yıllık toplam aidat geliri ise yaklaşık olarak 13.544.926.65 TL.'dır.

Türk-İş içindeki bazı sendikacılar, Türk-İş'de yapılan eğitimin amacının Amerikan sendikacılığını öğretmek olduğunu açıklamışlardır. Amerika'nın saldırganlık örgütü NATO'yu tanıtma seminerleri düzenlenmiştir. «Amerika inceleme gezileri» diye sistemli bir şartlandırma planı uygulanmaktadır.

Türk-İş sadece 1961 - 1971 yılları arasında yalnızca ABD'ye 600 sendikacı göndermiştir.

Böylece Türk-İş, özellikle 1960'dan bu yana, bir yandan «kökü dışarda bir teşekkül» ithamına hak kazanacak bir yapıya bürünmüş, öte yandan «hükümetin Selânik Caddesi şubesi» diye adlandırılmış ve de Avrupa Amerika gezileri nedeniyle «seyahat acentası» gibi terimlerle nitelendirilmiştir.

Böyle bir örgütün Türkiye işçi sınıfının çıkarlarından çok, Amerikan emperyalizmi ve onun yerli işbirlikçilerine hizmet edeceği açıktır.

AİD uzmanı Mr. Podol bir raporunda şöyle diyordu: «On yıldan fazla zamandır Türkiye'de faaliyette bulunan Amerikan yardım programı, bir zamandan beri meyvalarını vermeye başlamıştır.»

22 Aralık 1963'de başlayan Ataş Rafinerisi grevi kar-

şısında S. Demirsoy şu demeci vermiştir: «Türk-İş Mersin Rafinerisindeki grevi hiç bir surette desteklemeyecektir. Büyük işçi kitlesi henüz en küçük haklarına bile sahip olmadığı halde, zenginlerin dahi erişemeyecekleri konforlar peşinde koşan bu işçilerin yapacakları grevin sonunda mutlaka hüsrana uğrayacakları tabiidir.»

1963'den başlayarak Seyfi Demirsoy, Halil Tunç ve şurekası daima grev kırıcılığı yapmış, işveren sınıfı ve hükümetleriyle hep ağız birliği içinde olmuştur.

Patronların baskılarını protesto etmek, hazırlanmakta olan 274 ve 275 sayılı yasaların daha geniş haklar getirmesi amacıyla eylem yapmak yerine Türk-İş, işverenlerin desteğiyle 22 Aralık 1962'de «komünizmi tel'in mitingi» düzenlemeyi yeğ tutmuştur. Deri-İş sendikası yöneticilerinden Cemil Gider, işverenlerin miting masraflarına ortak olmalarını istemiş ve şöyle konuşmuştur: «Aramızda Vehbi Koç'ları ve diğerlerini görmek istiyoruz. Lütfen mitinge hiç olmazsa malları ile tüccarlar, fabrikatörler de katılsın.»

Türk-İş'in şimdiki yöneticileri de aynı tavrı sürdürmektedirler.Halil Tunç, işçi - memur ayırımına karşı SSK işçilerinin direnişine «ideolojik maksatlı» eylem diyerek dil uzatmış, en gerici MC iktidarı ile aynı doğrultuda yer almıştır.

Bu gerçekleri gören işçi liderleri Türk-İş içinde muhalefeti oluşturmuşlardır. Ancak, Türk-İş'de sendikal demokrasi yöntemi kesinlikle işlemediğinden ve 1967'ye gelindiğinde, Türk-İş yöneticilerinin işçi sınıfına ihaneti iyice açığa çıktığından, sınıf sendikacılığının kendini bağımsız olarak ortaya koyması kaçınılmaz olmuştur.

DİSK'İN DOĞUŞU

DİSK'in kuruluşu hakkında 1967 Genel Yürütme Kurulu raporunda şu bölümler yer alır:

«Yeni bir işçi konfederasyonu kurulmalıdır. Çünkü: İşçilerin, birçok ortak çıkarlarını elde etmeleri için güçlü bir mücadele gereklidir. Bu mücadeleyi planlamak, yürütmek ve başarıya ulaştırmak, sendikalar arası ortak bir yönetimle sağlanabilir, yani bütün işçiler adına yapılacak ortak çalışma ancak konfederasyon kurmakla gerçekleşir.

«Bugün üyeliğinden çıkmayı kararlaştırdığımız Türk-İş, işçi hak ve çıkarları ile işçi özgürlüklerini savunabilecek bir kuruluş olmadığından, bu amaçları başarmayı kendine öncelikle ilke edinen yeni bir konfederasyon kurmamız artık kaçınılmaz olmuştur.

«Konfederasyonumuz, işçi haklarını en önde savunacak, işçi haklarının ayaklar altına alınmasına asla göz yummayacaktır. Bugün üyeliğinden ayrılmayı şeref bildiğimiz Türk-İş, böyle bir örgüt olmadığı için yeni bir konfederasyon kurmaya mecburuz.

«Konfederasyonumuz, iç ve dış sömürücülerin Türkiye'de diledikleri gibi at oynatmalarına karşı çıkacak, sömürü düzeni yerine sosyal adaletin gerçekleştirilmesini sağlamaya çalışacaktır. Bugün üyeliğini bıraktığımızTürk-İş, iç ve dış sömürücülerin doğrultusunda yürüdüğü için gerçek bir işçi konfederasyonu kurmamız en önde gelen görevimiz olmalıdır. Başarı için çaba harcayarak, politikasını kendi ilkelerine uygun olanlarla eşit işbirliği esasına göre yürütecektir. Bugün üyeliğini reddettiğimiz Türk-İş, böyle bir örgüt olmadığı için yeni bir konfederasyon kurmak işçi çıkarlarının gereğidir.

«Konfederasyonumuz, işçi sınıfının yurt yönetiminde ağırlığını koymasını ve kula kulluk yürütümü yerine her yönden eşitlik ve kardeşlik düzenini kurmayı amaç edinecek, işçi sınıfının yurt sorunlarında etkin bir rol oynamasını sağlayacaktır. Bugün üyeliğini bıraktığımız Türk-İş, böyle bir anlayıştan yoksun bulunduğu için yeni bir konfederasyon kurmak vatan görevi olmuştur.

«Konfederasyonumuz, Türkiye'nin bir an önce geri kalmışlıktan kurtarılmasını en başta gelen görevi sayacaktır.

«Konfederasyonumuz, işçilerin insanlık onuruna yaraşır bir yaşama ulaşmasını değişmez bir amaç bilecektir. Konfederasyonumuz; yöneticilerin çıkar ocağı değil, kendilerini işçi sınıfının yararına adamış kişilerin görev yeri olacaktır.

«Konfederasyonumuz, işçilerin kendi sınıflarının bilincine daha hızla erişmesi için önüne dikilen tüm engelleri aşarak başarıdan başarıya koşacak; bütün bu amaçlara ulaşmak için **mutlaka bilimi en etkin mücadele aracı yapacak, Anayasa'nın sözü ve özüyle uygulanmasını ısrarla savunacaktır.»**

İşte bu amaçlarla DİSK, 13 Şubat 1967'de Maden-İş, Basın-İş, Lâstik-İş, T. Maden-İş ve Gıda-İş ulusal sendikaları tarafından kuruldu.

DİSK, Türk-İş'e karşı körü körüne bir çıkış olmamıştır. Türk-İş'in sınıf uzlaşmacılığı görüşüne karşı, sınıf sendikacılığının konfederasyon düzeyinde örgütlenişi olmuştur. DİSK'in temsil ettiği demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının ilkeleri ve uygulamaları, 1967'den bu yana gelişmiş, billurlaşmıştır.

DİSK, daha kuruluşunda sömürüyü sınırlama ve sömürüyü ortadan kaldırma hedeflerini, bütünlük içinde, mücadelesine temel taşı yapmıştır. Ekonomik ve siyasal mücadelenin birbirinden ayrılamayacaını vurgulamıştır.

30 bin emekçiyle gözlerini açan DİSK, dört elle sendikal demokrasiye sarıldığı için, kitleler de dört elle DİSK'e sarılmış ve bugün yüz binlerin biricik gerçek sendikal örgütü haline gelmiştir.

DİSK'İN GÜCÜ

15-16 Haziran Direnişini izleyen baskı günleri, 12 Mart

açık baskı ve şiddet dönemi dikkate alınırsa, kısa sürede ulaşılan bugünkü boyutlar büyük bir başarıyı gösterir.

DİSK'in yaygınlaşması, her şeyden önce 1967'deki çıkışın haklılığını ve gerekliliğini ortaya koyuyor.

Bu yığınsallaşmanın sağlanması demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinin doğruluğunu gösteriyor. İlkelerin uygulanması işçi sınıfının sorunlarına çözüm yollarını getiriyor. Daha geniş kitleler DİSK'e sahip çıkıyorlar. Onun bayrağını yükseltiyorlar.

DİSK, işçi sınıfı için umut kaynağı oluyor. DİSK'in gücünün kaynağı işçi sınıfına inanmak, ona güvenmektir.

Türk-İş'in başarısızlığının, sınıf işbirliğini savunan yöneticilerin elinde işlemez hale düşmesinin nedeni ise işçi sınıfına güvenmemek, onu aşağılamaktır.

Halil Tunç, «Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu (UHSK)»nun yayın organı «Free Labour World»un Ekim 1973 sayısında bu güvensizliği şöyle belirtiyor: «Türk işçileri daha henüz parti politikasında faal bir rol oynayabilecek kadar yeterli demokrasi tecrübesine sahip değillerdir.»

Sanki işveren yanlısı bir politikacı konuşuyor.

Türkiye işçi sınıfı 1920'lerden beri örgütlü ekonomik ve siyasal kurtuluş mücadelesi veriyor. Güç koşullarda, büyük deneyler edinerek savaşını ilerletiyor. Demokrasi deneyinin en köklüsü işçilerdedir. Toplu olarak üretimde bulunmanın verdiği, birlik olma ve katılma yeteneği onlardadır.

DİSK, işçi sınıfının birlik olma eğilimine, yaratıcılığına inançlı olduğu için büyüdü, büyüyor, büyüyecek. İşçi ve emekçiler tek demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütü içinde birliği tam anlamıyla gerçekleştirene kadar genişleyecek.

İBRAHİM GÜZELCE DİSK'İN DOĞUŞUNU ANLATIYOR

DİSK'in kurucularından ve Genel Sekreterlerinden, son nefesine kadar işçi sınıfı hareketinin yılmaz ve kararlı savaşçısı niteliğini koruyan İbrahim Güzelce 4 Nisan 1967 tarihli bir gazetede şunları yazmıştı:

«Türkiye'de işçi hareketleri, henüz aydınlığa kavuşmamış birçok sorunların ağırlığı altındadır. Ancak, birbirine karşı görüşler ileri sürenler arasında uzun süreden beri kendini gösteren anlaşmazlık, DİSK'in kurulmasıyla elle tutulur biçime gelmiştir. Bu bakımdan işçi hareketlerinin bir fikir çatışması, hatta bir gövde gösterisi niteliği kazanmakta olduğu bugünlerde bazı gerçekleri açıklamak, kamuoyunun birtakım tereddütlerini de ortadan kaldırabilecektir.

«Öncelikle şunu belirtmek gereklidir:

«Türk-İş geri kalmış hiç bir toplumda, hatta Avrupa'da sendikacılığın doğuş ve gelişme döneminde bile itibar görmeyen bir saplantıdır. Partilerüstü politika!

«Partilerüstü politika; memleket yönetimini, sayıca azınlıkta olan bir sınıfa bırakmak, onların sömürü düzenini sürdürerek, işçilerin boyuna direnme ve didişme ile ufak tefek haklar elde edebilmesine çalışma politikasıdır. Partilerüstü politika, palazlanmış, toprak ağalarının, gelişmiş spekülatörlerin, kapkaççı sermaye çevrelerinin, yabancılarla ortaklık kuran özel teşebbüs çıkarcılarının kümelendiği, etkilediği siyasi partilere destek olma hesaplarının bir ürünüdür. Partilerüstü politika, işçilerin, emekçi kitlelerin devlet yönetimine demokratik yoldan katılma yollarını tıkamak için türetilmiş bir iğfal oyunudur. Partilerüstü politika, emekçi halk yığınlarının ilerici hareketlerini köstekleмek, sahte umacılar yaratarak emekçi sınıfın uyanışını polis tedbirleri ve tertipleriyle durdurma planının mas-

kelenmiş biçimidir. Nihayet partilerüstü politika, işçilerin çeşitli siyasi partilere bölünerek, etkin bir güç haline gelmesini frenleme çabasıdır. Partilerüstü politika, mutlu azınlığın yararına işleyişlerin sürdürülmesini kolaylaştıran, işçilere karşı bir oyalama taktiği olduğu için de bugüne kadar hiç bir başarı elde edememiştir.» (...)

«İşçiler olarak biz demokrasiden yanayız ve demokrasinin bütün yönleriyle yerleşmesini, kökleşmesini istemekteyiz. Demokratik rejim, Anayasa'mızın çizdiği rejimdir. Anayasa'ya karşı olan sınıflar ve güçler, demokrasiyi yalnız hakim sınıf ve tabakaların yani azınlıkta olanların yararına işleyen bir rejim sayarlar. Oysa o türlü bir rejim, görülen bütün aksaklıkları ve sömürücü, insanı yoksullaştırıcı bütün işleyişle Anayasa ilkelerinin gerisinde kalmıştır. Bunun içindir ki biz, Anayasa'nın çizdiği demokratik düzenin kurulmasını, yalnız işçilerin çıkarı değil, toplumun ilerlemesi, çağdaş uygarlığa kavuşabilmemiz için de zorunlu sayarız.

«Bunun sonucu olarak da emekçi sınıf ve tabakaların politik bir güç olarak bir parti içinde örgütlenmelerini destekleriz. Partilerüstü politika diye nitelendirilen ve işçi sınıfının temel haklarına hançer saplayan bir ilkeyi elimizin tersiyle iteriz.» (...)

«Türk-İş, işçi sınıfının haklarına sahip çıkamadığı ve çok yanlış bir sosyal politika izlediği, çok yanlış bir teşkilatlanma çıkmazına saplandığı için yeni bir işçi konfederasyonunun kurulması kaçınılmaz olmuştur. Bunun önderliğini Türkiye Maden-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu 26 Ocak 1966 tarihinde aldığı bir kararla yapmıştır. O tarihten beri bu konu işlenmiş, kıvamına getirilmiş ve 13 Şubat 1967 günü DİSK, devrimci bir özle işçi sınıfına hizmet nöbetini almıştır.

«DİSK'i, daha önce birçok işkollarında kurulan ikinci, üçüncü sendikalara benzetmek isteyenler çıkabilir.

Unutmamak gerekir ki, işkollarında kurulan sarı sendikalarla; işkollarının gücünü parçalayan işveren ve çıkarcı çevrelerin oyunlarıyla ilgilenmeyen, onlara karşı ciddi bir mücadele yapma yeteneğinden yoksun olan Türk-İş'in bugün kurulur kurulmaz DİSK'e karşı komando ekipleri kurması, işçi sınıfından kopuşunun elle tutulur yeni belgesidir. Madem ki Anayasa ve 274 sayılı Sendikalar Kanunu, dileyen örgütlerin konfederasyon da kurabileceğini kabul etmiştir, o halde bu kanuni ve meşru kuruluşa iftira ve eli sopalı güçlerle çıkmaya kalkmak, yasaca tanınan hakkı kullananlara karşı kanunsuz, Anayasa dışı baskılar yapmak anlamına gelir. Bu da, herhalde işçi haklarını savunduğunu iddia eden bir örgütün işçi haklarıyla bağdaşmayan tutumlarının hazin bir sonucundan başka bir şey değildir. İşçi kitlesinin hangi ilkelerden ve hangi haklardan yana olduğunu ise, yakın gelecek gösterecektir.

«Zira DİSK, işçilerin yıllarca ihmal edilen haklarının gerçek temsilcisi olduğunu kısa süre içinde göstermiştir. DİSK, kurucuların ve katılacak devrimci sendikalar yöneticilerinin fikir ve görüş beraberliği içinde, yalnız kendi organlarının kararlarına bağlı, yalnız kendi kuruluş bildirisi ve ana tüzüğü hükümlerine uygun çalışmalar yapacak mesleki bir örgüttür.

«İdeolijisi, işçi sınıfının bilime dayanan ideolojisidir. Gücü işçi sınıfının bilinçli birliğine dayanır ve Anayasa'da yer alan demokratik devlet ilkelerinin mutlaka gerçekleşmesini ve sosyal adalet gereklerinin hergünkü hayatımıza yerleşmesinin teminini kendisine şaşmaz amaç bilir. Anayasa'da tanınan bütün hakları kullanır ve kendi kendine bu hakları kısıtlamaya, kullanılmaz hale getirmeye asla yanaşmaz ve müsaade etmez. DİSK, işçi sınıfının kendi çıkarlarına yabancılaşmasını önlemek için işçi sınıfının eğitilmesine ve bilinçlenmesine önem verir.

«DİSK'le Türk-İş'i birbirinden ayıran en önemli ayrı-

lıklardan birisi de dış yardım konusudur. DİSK, yalnız işçilerin aidatlarına ve bağışlarına dayanır. Oysa Türk-İş, Amerikan hükümetinin önderliğini yaptığı kapitalizm ve yeni sömürgeciliğin sürdürülmesi için kurduğu AİD teşkilatının milyonlarca dolarına bel bağlar. İşveren parasıyla geliştirilen AİD yardımları, Türk-İş'in bağımsızlığını ortadan kaldırmıştır. Onun içindir ki, Türk-İş, AİD yardımı arttıkça işçiden uzaklaşmış ve geri bırakılmış Türkiye'de, işçi sınıfının etkin bir politik güç olmasına karşı çıkmıştır.»

«Sonuç olarak denebilir ki, Türk işçi hareketi 27 Mayıs devriminden sonra ilk defa temelde görüş ayrılıklarına dayanan bir oluşum içindedir. İşçi sınıfının birliğini gerçekleştirmek, tüm çıkarlarını güçlü bir örgütlenme ile elde edebilmek ancak DİSK ilkelerine bağlı milli sendikaların bütün işkollarında kurulup, gelişmesiyle mümkün olacaktır. Bugüne kadar işçi çıkarlarını savunan yasalar çıkarılmamışsa, işçi istekleri hep kağıt üstünde kalmışsa, Anayasa'da yer alan haklar rafa kaldırılmakta ise, bunun tek sorumlusu, işçileri politik aksiyondan uzaklaştırmayı amaç bilen ve bu temel görüşü başarıya ulaştırarak Türkiye'de demokrasinin yerleşmesine engel olmak isteyenler topluluğudur.»

1967-1970 DÖNEMİ

Bu kısa dönem, işçi hareketlerinin hızlandığı ve yoğunlaştığı bir dönem oldu. Uyanan ve bilinçlenen işçiler, işyerlerinde sınıf uzlaşmacısı sarı sendikacılık çemberini kırmaya başladılar. İşçi sınıfının kısa ve uzun süreli çıkarlarını koruyan DİSK'te örgütlenmeye yöneldiler. Özellikle büyük işyerlerinde işçiler örnek mücadeleler içinde önemli deneyler edindiler. Yurdun dört bir yanında emekçiler çok değişik ve zengin mücadele biçimleri yarattılar.

İşyeri işçi eylemlerinin kaynağında genellikle sendi-

ka seçme özgürlüğü yer aldı. Türk-İş'e bağlı sarı sendikacıların sahtecilikleri bir bir ortaya serildi.

Ancak sermaye sınıflarının sözcüsü siyasal iktidarın, Türk-İş'in çöküşünü, kolluk güçleriyle önleme girişimleri sert çatışmalara yol açtı. Çok sayıda devrimci işçi, işçi sınıfının haklı davası yolunda şehit düştü.

1967-1970 döneminin önemli işçi hareketlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz:

KOZLU ve ÜZÜLMEZ kömür bölgesinde, 15 bin işçi, toplu sözleşme görüşmelerinin uzamasını protesto etmek için ocaklara inmediler. Sarı sendikanın binasına yürüdüler. İşçilerin üstüne polis ve jandarma gönderildi. DİSK üyesi işçilerden bazıları tutuklandı. (1968).

DERBY işgali: Türk-İş'e Kauçuk-İş yetkili olmadığı halde, işçiler adına toplu sözleşme yapmaya kalkınca DERBY işçileri fabrikayı işgal ettiler. Polis müdahale girişiminde bulundu. 10 işçi tutuklandı. Yetkili sendikayı seçmek için ilk REFERANDUM burada uygulandı. Yapılan oylamada Kauçuk-İş 6, DİSK'e bağlı Lâstik-İş 930 oy aldı. (1968).

KAVEL: 26 arkadaşlarının işten atılması üzerine işçiler fabrikayı işgal ettiler. Arkadaşlarının yeniden işe alınmasını istediler. İşçilerin isteklerinin yerine getirilmesi sonucunda işgal kalktı. (1968).

ALPAGUT: Çorum ALPAGUT kömür işletmelerinde çalışan işçiler, işverenin aylardır ücret ödememesi üzerine işyerini işgal ettiler. Üretimi kendileri yapıp, kendileri pazarladılar. (1968).

TUZLA PORSELEN fabrikasının 856 işçisi temsilcisinin işten atılmasına karşı oturma grevi yaptılar. (1968).

KANLI PAZAR: Amerikan emperyalizminin saldırganlık araçlarından 6. filonun İstanbul limanına gelişini protesto etmek için «emperyalizme ve sömürüye karşı yürüyüş» düzenlendi. İşçilerle birlikte çok sayıda ilerici ve de-

mokratik örgüt katıldı. Taksim meydanında pazar günü toplanan on binlerce göstericinin üstüne gerici, faşist zorbalar ve polis silahlı olarak saldırdı. 3 kişi öldü. Mücadele tarihimize bu olay «KANLI PAZAR» adıyla yazıldı. (1969).

SINGER: Türk-İş'e bağlı Çelik-İş'ten DİSK'e bağlı Maden-İş'e geçen işçilerin işten atılması üzerine işçiler fabrikayı işgal ettiler. Polis fabrika içine gaz bombası attı. Çatışma çıktı. 14 işçi yaralandı. 102 işçi gözaltına alındı. 5 Işçi tutuklandı. (1969)

DEMİR DÖKÜM: Ücretlerin toplu sözleşmeye uygun olarak verilmemesi nedeniyle işçiler oturma grevi biçiminde direnişe geçtiler. Daha sonra işgale dönüşen direniş 5 gün sürdü. İşveren polis çağırdı. İşçiler karşı koydular, 64 polis, 14 işçi yaralandı. (1969).

GAMAK: GAMAK elektrik fabrikası işçileri, bir aydır ücret alamadıkları için ve 124 arkadaşlarının işten atılması nedeniyle işyerini işgal ettiler. İşverenin polis çağırması üzerine çatışma çıktı. Şehit olan Şerif AYGÜN'ün cenazesi büyük bir törenle kaldırıldı. (1969).

GÜNTERM: GÜNTERM ısı sanayii fabrikası patronları 80 işçinin ücretlerini ödemeden ortadan kayboldular. 80 işçi, 40 gün sürdürdükleri direnişi, «patronsuz üretim»e dönüştürerek ücretlerini çıkarmaya başladılar. (1970).

SUNGURLAR: İşçiler sendika seçme özgürlüğünün engellenmesi yüzünden oturma grevi yaptılar. Sonra fabrikayı işgal ettiler. Polisin işe karışması sonucu çatışma çıktı. (1970).

Bu dönem ekonomik bunalımın gittikçe derinleştiği, işsizlik ve pahalılığın durmadan arttığı bir dönemdi.

İşçiler satın-alma güçlerini korumak ve geliştirmek için gerçek sınıf sendikalarında örgütlenmeyi hızlandırdılar. Ekonomik ve demokratik haklarına kararlılıkla sahip çıktılar.

Toplumun diğer ezilen kesimleri de büyük bir toplumsal uyanış içine girdi. Yoksul köylüler toprak işgalleri, mitingler düzenlediler. Öğretmenler, memurlar, teknik elemanlar, öğrenciler hep siyasal iktidarı karşılarında buldular.

1970 yılına gelindiğinde Türkiye'de sınıf mücadelesi gittikçe şiddetleniyordu. Bu mücadelede DİSK, işçi sınıfımızın demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütü olarak adım-adım gelişiyordu. Öte yandan sınıf uzlaşmacısı Türk-İş'in gerçek yüzü ortaya çıkıyordu. Sermaye sınıfları ve onların siyasal iktidarı Türk-İş'in etkisizleşmesinden endişe duyuyorlardı.

15 - 16 HAZİRAN 1970

İşçi sınıfının hızla gelişen sendikal, siyasal ve ideolojik mücadelesine darbe indirmek için, sermayenin siyasal güçleri ilk hedef olarak DİSK'i seçtiler.

AP iktidarı ve yedeğindeki diğer gerici partiler, 274 sayılı Sendikalar Yasası ve 275 sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasasında değişiklikler yapmak istediler.

274 sayılı yasada yapılacak değişikliklerin amacı açıktı: durmadan büyüyen DİSK'i ortadan kaldırmak, emekçileri Türk-İş içine hapsetmek.

Yapılmak istenen değişiklikler Anayasa'nın 46'ncı maddesine aykırıydı.

DİSK, yasa değişikliklerine karşı çıktı. 28 Mayıs'ta DİSK Yürütme, 3 Haziran'da da Yönetim Kurulları toplandı.

274 sayılı yasayla ilgili değişikliklerin, Meclis'te çoğunlukta olan sermaye temsilcileri tarafından kabul edilmesinden (11 Haziran) bir gün sonra, Genel Başkan Kemal TÜRKLER bir basın toplantısıyla kamuoyunu ve ilgi-

lileri uyardı. 13 Haziran günü sendika yöneticileri ve işyeri temsilcileri toplandı.

DİSK'in düzenlemek istediği yürüyüş ve mitinge izin verilmedi.

15 Haziran 1970 Pazartesi sabahı 100 binin üstünde işçi İstanbul, Gebze ve İzmit'te işi bırakarak meydanlara döküldüler.

AEG, ETİ, AKSAN, ARÇELİK, BÜROSAN, AUER, ÇELİK HALAT, CİBALİ TEKEL KUTU, DERBY, ELEKTRO METAL, GİSLAVED, HAYMAK, MAGIRUS-OTOSAN, PHILIPS, PROFİLO, RABAK, SİNGER, SUNGURLAR, TÜRK DEMİR DÖKÜM, UZEL, GAMAK, ECA, D.M.O., GRUNDİG, AYGAZ, ETERNİT BORU... ve daha birçok fabrika durdu.

Üç işçi öldürüldü: Yaşar YILDIRIM, Mustafa BAYLAN, Mehmet GIDAK...

16 Haziran akşamı İstanbul, Gebze ve Kocaeli'nde 1 ay süre ile sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim hemen DİSK yöneticilerini, birçok işçiyi ve gösterilere katılan ilerici aydın ve genci gözaltına aldı. Fabrika bölgeleri askeri birlikler tarafından kuşatıldı. Ama direnişler yer yer sürdü.

Sıkıyönetim grevleri yasakladı. Sıkıyönetimden yararlanan işverenler, DİSK'li işçileri işten atmaya başladılar.

274 sayılı yasa, sıkıyönetim döneminde Senato'dan da geçerek yürürlüğe girdi. AP iktidarı 275 sayılı yasa ile ilgili değişiklik tasarısını geri almak zorunda kaldı. 274 sayılı Sendikalar Yasası fiilen işlemez hale geldi.

Bir süre sonra Anayasa Mahkemesi, 274 sayılı yasada yapılan değişiklikleri, Anayasa'ya aykırı bularak iptal etti.

Böylece, emperyalist tekellere bağlı büyük sermaye çevrelerinin DİSK'i yoketme planı bozulmuş oldu.

15-16 Haziran'ın, Türkiye işçi sınıfı hareketi tarihinde önemli bir yeri vardır.

15-16 Haziran, işçi sınıfımızın o güne kadarki tarihin-

de örgütlediği en büyük yığınsal çıkıştı. Bu yığınsal çıkış sadece ekonomik amaçlı değildi. 15-16Haziran sendikal hak ve özgürlüklerin boğulmak istenmesine karşı demokratik istemler uğrunda verilen bir mücadeleydi. 15-16 Haziran, özünde siyasal bir hareketti. Çünkü egemen sınıfların tezgahladıkları siyasal girişime karşı kitlesel bir çıkıştı ve geniş işçi yığınları DİSK'te somutlaşan sınıf sendikacılığını korumayı amaçladılar.

15-16 Haziran bağımsızlık, demokrasi, toplumsal ilerleme ve sosyalizm mücadelesinde öncü ve temel gücün işçi sınıfı olduğunu bir kere daha ortaya koymuştur.

12 MART 1971-1973: AÇIK BASKI VE ŞİDDET DÖNEMİ

16 Haziran 1970'de getirilen sıkıyönetim süresince işçiler yasal ve Anayasal hakları için direnmeye devam ettiler. Temsilcileri işten çıkarılan VİNLEX işçileri bir hafta oturma grevi yaptılar. İstanbul'da PİLMA-TUDOR işçileri, FRİNTAŞ şoförleri greve başladılar. İzmit'te İPRAŞ işçileri greve gittiler.

Sıkıyönetim kalktıktan sonra mücadele daha yoğunlaştı. GİSLAVED direnişi oldu. Bir yiğit işçi daha şehit düştü: Hüseyin ÇAPKAN.

Adana - Tarsus bölgelerindeki emekçiler DİSK saflarına yöneldiler. BOSSA, GÜNEY SANAYİ, PAKTAŞ, SASA işçileri DİSK'e bağlı sendikada toplandılar. Ekim, Kasım ve Aralık aylarında grev ve direnişler tüm ülkeye yayıldı. Gemlik'de, Elazığ'da, Ankara'da, Samsun'da, Sakarya'da, Çanakkale'de çeşitli işkolları ve işyerlerinde grev ve direnişler oldu.

Baskıya rağmen DİSK tüm ülke düzeyinde gelişip güçleniyordu. Sermayenin sözcüsü AP iktidarına karşı, emperyalizme karşı, bağımsızlık ve demokrasiden yana geniş bir toplumsal muhalefet oluşuyordu.

Öte yandan ülke, yıllardır sürdürülen aşırı sömürü ve talan politikası yüzünden tam bir çıkmaza sürükleniyordu. AP iktidarının, 1970 Ağustos'unda paramızın değerini yüzde 66 oranında düşürmesi (devalüasyon) çalışan halkın satın-alma gücüne indirilen büyük bir darbe oldu.

Genel Kurmay Başkanı ve Ordu Komutanlarının 12 Mart muhtırası (1971) böyle bir ortamda verildi. İlk bakışta, muhtıra, 27 Mayıs 1960 hareketinin bir uzantısı izlenimini veriyor ve Anayasa'nın öngördüğü dönüşümlerin gerçekleştirilmesini istiyordu. Ancak muhtıranın içindeki sözcükler yanıltıcıydı. 12 Mart muhtırasının özü ve anlamı, onu izleyen faşist uygulamalarla açığa çıktı.

Aralarında ilerici, yurtsever genç subayların da bulunduğu geniş bir kadro Ordu'da temizlendi.

Sıkıyönetim ilân edildi. Sıkıyönetim Mahkemeleri kuruldu. Düzmece davalar tezgahlandı.

Binlerce ilerici, demokrat, yurtsever, devrimci zindanlara atıldı. Çağdışı işkenceler altında inletildi. Öldürüldü.

En temel hak ve özgürlükler kısıtlandı, çiğnendi. Kitaplar yasaklandı, yakıldı.

Demokratik örgütler kapatıldı.

Halk oylamasıyla kabul edilmiş olan 1961 Anayasası değiştirildi.

Dernekler Yasası, Toplantı ve Gösteri Yasası değiştirilerek, halkın zaten sınırlı olan örgütlenme ve eylem olanakları daha da geriletildi.

Sıkıyönetimsiz sıkıyönetim kurmak amacıyla «Devlet Güvenlik Mahkemeleri» Anayasa'ya eklendi.

Kısaca, 12 Mart muhtırasıyla açık bir baskı ve şiddet dönemi başladı. Uygulanan faşist baskıların temel hedefi işçi sınıfının mücadelesini kırmak ve tekelci sermayenin kesin egemenliğinde «dikensiz sömürü bahçesi» yaratmak idi.

1971-1973 döneminde tekelci sermayenin kârları ve

kredileri durmadan arttı. 1972 yılında, Türkiye'deki en büyük 100 sanayi şirketinin, 1 milyar 617 milyon TL. olan net kârları, 1973 yılında 3 milyar 299 milyon TL.'sına fırladı. Merkez Bankası'nın özel sektöre açtığı krediler 3 yıl içinde 10 katına yakın bir büyüme gösterdi. 1970'de 374 milyon TL. olan Merkez Bankası kredileri 1973'de 3 milyar 639 milyona çıktı.

Zengin patronlar daha zenginleşirken, emekçiler daha yoksullaştı.

9 Ocak 1972'deki 12 Mart hükümetinin Maliye Bakanı «Hayat pahalılığı duracak, hatta 1972 sonunda ucuzluk bile olacak» dedi. Oysa, toptan eşya fiyatlarının 1971-1973 yılları arasında (3 yıllık) artışı, 1963-1970 yılları arasında (7 yıllık) artışın iki katından fazla oldu.

Gerçek ücretler yerinde bile sayamadı. İşçilerin gerçek ücretleri 3 yıl içinde yüzde 10.4 oranında düştü.

Ocak 1972'deki Maliye Bakanı «Toplu sözleşmeleri zaptırapt altına alabilmek için hükümetimiz büyük gayretler sarfetmektedir» diyordu. Hangi yönde? Tabii ki toplu sözleşmeleri işveren sınıfının yararına sonuçlandıracak yönde.

12 Mart'ın «tarafsız ve güçlü» iktidarları bir yandan grevleri yasakladı ve erteledi, öte yandan işverenlere, lokavt uygulaması alanında sınırsız bir özgürlük tanındı. DİSK'li işçiler fabrikalardan toptan atılma tehlikesiyle karşılaştılar.

1971-1973 döneminde grevlerin sayısı azaldığı halde, grev süreleri uzadı. 12 Mart iktidarlarıyla işverenler elele, grevleri kırmak, işçileri güç koşullara itmek, ilerici sendikaları güçsüzleştirmek çabasında oldular.

DİSK yöneticileri ve DİSK'e bağlı birçok sendikacı, görevli militan işçi tutuklandı. Sıkıyönetimin ilanından iki gün sonra, İstanbul sıkıyönetim komutanlığı, sendikaların toplantı yapmalarını, hatta seminer çalışmalarını bile ya-

sakladı. Uluslararası sendika toplantılarına katılacak DİSK temsilcilerine pasaport verilmedi.

12 Martla getirilen açık baskı ve şiddetin amacı işçi sınıfının örgütlerini baltalamak, ekonomik, demokratik ve siyasal mücadelede onu silahsız bırakarak, sermayenin açık sömürüsüne sunmak idi. Bu yolda maceracı akım ve grupların sorumsuz eylemleri de faşist güçlerin ekmeğine yağ sürdü.

İşçi sınıfımızın demokratik sınıf ve kitle sendikal örgütü DİSK topun ağzındaydı. **Sorumlu bir işçi örgütü olarak DİSK, bu dönemde kendi kendini koruma savaşımında oldu. Tekelci sermaye ve faşistlerin saldırılarını göğüsleme savaşımıydı bu. DİSK, 1971-1973 açık baskı ve şiddet döneminde, kurulduğu 1967 yılından sonra adım adım elde ettiği konumu (mevzileri) bilinçlice savunarak faşizmi geriletme direnişi içindeydi.**

1973-1975 DÖNEMİ: AÇILIM

14 Ekim 1973 Genel Seçimleri sonucunda gerici güçler önemli bir darbe yedi. Çalışan halkın belli ekonomik ve demokratik istemlerini (taleplerini) programına alan CHP oyların yüzde 33.3'ünü alarak büyük bir gelişme kaydetti.

DİSK Yönetim Kurulu, o günkü koşullarda «işçi sınıfı ve dar gelirli halkımızın çıkarları açısından en yararlı» parti olarak değerlendirdiği CHP'yi destekleme çağrısında bulundu.

Bununla birlikte DİSK Yönetim Kurulunun destekleme bildirisinin başında, DİSK'in işçi sınıfının ve tüm çalışanların bağımsız bir örgütü olduğu belirtiliyordu.

Sıkıyönetimin kaldırıldığı bu yeni dönemde, DİSK'in ve tüm ilerici ve demokratik güçlerin eylemi bir siyasal affın çıkarılmasını da sağladı. 12 Mart'ın karanlık bulutları biraz olsun aralandı.

İşçi sınıfımız çok önemli bir deney geçirmişti. Ekonomik ve demokratik haklarını böylesine açıkça çiğneyen baskı düzeninin arkasında tekelci sermaye çevrelerinin olduğunu iyice gördü. Bu nedenle kendi sınıf örgütlerinde daha sıkı bir biçimde örgütlenmeye yöneldi. DİSK hızla büyümeye başladı.

Ekim 1973-Mayıs 1975 (DİSK 5'inci Genel Kurulu) dönemine **«REFERANDUM dönemi»** de diyebiliriz.

Bu dönemde, sendikal hareketteki sınıf uzlaşmacısı görüşlerle sınıf sendikacılığı görüşleri tam anlamıyla açığa çıktı. Emekçi kitleleri bilinçlice sınıf sendikacılığını seçtiler. REFERANDUM'larda sınıf uzlaşmacısı Türk-İş büyük darbeler yedi.

12-13 Şubat 1973 tarihinde toplanan DİSK 4'üncü Genel Kurulu Çalışma Raporunda şöyle yazıyor:

«DİSK'in savunduğu işçinin söz ve karar sahibi olması ilkesi uygulamasında önemli bir payı olan REFERANDUM, çalışma mevzuatında mutlaka yer almalıdır.

«REFERANDUM, toplu sözleşme yetkisinin alınmasında en geçerli ve en kısa yoldan sonuca vardırıcı bir ilkeyi dile getirmektedir. İşçilerin çoğunluğunun hangi sendikada üye olduğunun, hangi sendikayı toplu sözleşme yapmak için yetkili kıldığının anlaşılması için bizzat işçilerin oylarına başvurmak ve onların kararını öğrenmek pek çok formaliteyi önleyecek, boşa harcanan zamanın değerlendirilmesini sağlayacaktır.

«Böylece Bölge Çalışma Müdürlüğünün dosya incelemeleri, İş Mahkemesinin uğraşıları, çeşitli Bilirkişilerin iddialarla gerçekleri karşılaştırması, sahte imza atmaları nedeniyle sanıklar hakkında ceza davası açma gibi işi uzatıcı ve sonucu güçleştirici pek çok işlemin ortadan kaldırılması ve yetki kararının süratle ve sağlıklı şekilde verilmesi mümkün olacaktır.»

DİSK'in öteden beri savunduğu REFERANDUM'un yo-

ğun bir biçimde uygulandığını bu dönemde görüyoruz. REFERANDUM'a tabandaki yani işyerindeki işçiler kitle halinde sahip çıkıyorlar. **Gizli oy açık sayıma dayalı REFERANDUM uygulaması yaklaşık 47 işyerinde yapıldı. 27 oylamayı DİSK'e bağlı sendikalar, 6'sını Türk-İş'e bağlı sendikalar, 11'ini ise diğer sendikalar kazandı. 3 oylama sonuçsuz kaldı.**

EREĞLİ, E.C.A., RENAULT, TOFAŞ, MAKO, TERMO, MUTLU, ÜNİLEVER, CARLTON, KARTAL KAPLAMA ve daha pek çok önemli işyerinde emekçiler DİSK saflarına katıldılar.

DİSK'in büyümesinde kısa sürede, büyük rol oynayan REFERANDUM uygulamaları aynı zamanda işçilerin hızla bilinç kazandığı anlar oluyordu. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Genel Kurulu REFERANDUM uygulamasını 1975 yılı sonunda yasa-dışı ilan etti.

1973-1975 dönemi, DİSK'in yığınsallaşması yolundaki ilk adımdır. Bir yandan REFERANDUM uygulamalarıyla ve hızlı örgütlenmeyle DİSK sendikaları büyürler, öte yandan «bağımsız» birçok sendika DİSK bünyesine katılır. 1975 yılı Mayıs ayı sonunda toplanan DİSK 5. Genel Kurulu arifesinde 14 sendika daha DİSK saflarında yer alır.

Bu arada, Türk-İş içinde de sınıf uzlaşmacılığına karşı tabandan yükselen sesler gürleşmeye başlar. Toplumsal uyanış, sömürüye ve baskıya karşı çıkış, en geniş emekçi yığınlarına doğru yayılmaya yüz tutar.

5. GENEL KURUL VE SONRASI: YIĞINSALLAŞMA

21-24 Mayıs 1975'de DİSK 5'inci Genel Kurulu, çatısı altında toplanan 270 bin emekçi adına toplandı.

5. Genel Kurulun gerek Türkiye sendikal hareketi tarihi içinde, gerekse DİSK'in gelişiminde özel bir yeri vardır. Varılan aşamada yapılan durum muhasebesi ve geçi-

rilen deneylerden çıkartılan derslere dayanılarak alınan 33 karar, DİSK'in görüş ve ilkelerini billurlaştırmıştır.

Genel Başkan Kemal TÜRKLER Genel Kurul açış konuşmasını şöyle bitiriyordu:

«Sosyalizmin kuruculuğunda daha iyi hizmetler, emekçilere daha iyi haklar, yurdumuzun politik, ekonomik bağımsızlığının gerçekleştirilmesinde daha etkin çabalar ve düşünce özgürlüğünün bir daha sökülmeyecek biçimde yerleşmesi, faşizmin ülkemizden sökülüp atılması, anti-emperyalist, anti-kapitalist ve anti-faşist bir cephenin oluşması için üzerimize düşen tarihi ve sınıfsal görevlerimizi daha iyi, daha olumlu yerine getirmemiz üzere ileri.»

Genel Başkan Kemal TÜRKLER'in genel olarak gözler önüne serdiği bu hedefler doğrultusunda Genel Kurul 33 karar aldı. Emekçilerin ve tüm ezilenlerin ekonomik ve demokratik istemlerini (taleplerini) dile getiren bu kararlar, DİSK'in eylemlerine birer kılavuz niteliğini taşıyor. 33 no'lu kararın ise özel bir önemi var.

33 No'lu 5. Genel Kurul kararı, faşizme karşı tüm ilerici ve demokratik güçlerin güç ve eylem birliği üstünde duruyor.

1975 Nisan'ında «Milliyetçi Cephe»nin iktidarı ele almasıyla, faşizme karşı mücadele daha da acillik ve ağırlık kazanmıştır. Çünkü tekelci sermaye, aşırı kâr düzenini sürdürmek için, silahlı faşist çetelerinin saldırısını yoğunlaştırmakta, çeşitli yollarla işçi sınıfı ve halk kitlelerinin demokratik kazanımlarını ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

DİSK, faşist tırmanışı önlemek için 33 No'lu 5. Genel Kurul kararını hayata geçirmeye girişti. Bu yolda bir yandan kendi kitlesini sürekli bilgili ve uyanık tutuyordu, öte yandan tüm ilerici ve demokratik güçlere demokratik güçbirliği için çağrıda bulunuyordu.

6 Eylül'de **İzmir**'de **20 Eylül**'de **İstanbul**'da **düzenlenen «demokratik hak ve özgürlükler için mücadele» mitingleri** onbinleri, yüzbinleri toplayarak ilk kitlesel çıkışlar gerçekleştirildi.

DİSK'in ekonomik ve demokratik mücadeledeki kararlı tavrı, işçi sınıfının sendikal birliği yolunda ürün vermeye devam ediyordu. Yeni sendikaların (Ges-İş, Çağdaş Gıda-İş, Mab-İş, Çağdaş Metal-İş) katılmasıyla DİSK durmadan büyüyor, sınıf ve kitle sendikacılığı temelinde sendikal birlik yol alıyordu.

1975 yılı biterken sınıf mücadelesi keskinleşiyordu. Emekçi halkın toplumsal uyanışı ve hızlı bilinçlenişi karşısında faşist ve gerici güçler durmadan azgınlaşıyordu. Aralık 1975'de Seydişehir'de faşist zorbalar bir işçiyi öldürdüler. Faşist saldırılar işçileri ve onların gerçek sendikal savunucusu DİSK'i açıktan açığa hedef almaya başladı.

Tüm baskı ve saldırılara göğüs geren DİSK, adım adım güçlenmeye devam etti. 13 Şubat 1976'da, DİSK'in 9. kuruluş yıldönümü İstanbul Spor ve Sergi Sarayında toplanan binlerce işçi tarafından kutlanırken, DİSK çatısı altında örgütlenmiş emekçi sayısı 400 bini aşıyordu. Bu, yüzde 1300'ü aşan bir büyüme demekti. Ülkemizin tek sendikal örgütü olma yolunda mücadele ile yüklü 9 yıldı geride bırakılan.

Genel Başkan Kemal TÜRKLER 13 Şubat konuşmasında şöyle diyordu:

«Ne tabanca, tüfek, ne zindan, ne cop ve ne de sınıf uzlaşmacılığının kırılan zinciri, işçi sınıfının yükselen mücadelesini durduramayacaktır. Sınıfsal ve tarihsel sorumluluğumuz içinde, kararlı ve emin adımlarla sömürüye, baskı ve zulme karşı birleşerek yürümeye devam edeceğiz.

«İşçi sınıfımızın, onun örgütlü güçlerinin, bu arada

DİSK'in de ön saflarında yerini aldığı mücadele sosyalizm hedefine yönelmiştir. Sosyalizm, sömürüsüz bir toplum, demokrasi, barış ve özgürlük demektir.»

5'inci Genel Kuruldan sonra DİSK'in, uluslararası sendikal hareketle olan ilişkileri de hızla gelişmeye başladı. Gerek sosyalist ve kapitalist ülkelerdeki, gerekse üçüncü dünya ülkelerindeki ilerici sendikal örgütlerle etkin dayanışma bağları kurarak DİSK, dünya ilerici sendikal hareketinde kendine düşen yeri almaya yöneldi.

Bu gelişim içinde DİSK, saygın ve etkin liderlerinden birini kaybetti. Yaşamını işçi sınıfının kurtuluş mücadelesine adamış, büyük kavga neferi, DİSK'in kurucularından, Genel Sekreteri İbrahim GÜZELCE 11 Nisan 1976'da aramızdan ayrıldı. DİSK'in ilk Genel Sekreteri olan İbrahim GÜZELCE, 5. Genel Kurulda yeniden Genel Sekreter seçilmişti. O, özellikle 5. Genel Kurul sonrasında atılan dev adımların mimarlarından biri olmuştu. 14 Nisan 1976'da, işçiler, emekçiler onbinlerle GÜZELCE'ye son görevlerini ifa etmeye geldiler.

1 MAYIS 1976: ATILIM

İbrahim GÜZELCE son yazısını 1 Mayıs üstüne yazmıştı. Şöyle diyordu:

«Türkiye işçi sınıfı hareketinin uzun geçmişine ve dünya işçi sınıfının kazanımlarına sahip çıkan DİSK, 1 Mayıs 1976'da yeni bir güç ve soluk kazanıyor. Bu soluk, Türkiye işçi sınıfının sendikal birliğini DİSK'te gerçekleştirme soluğudur. Türkiye işçi sınıfını 1 Mayıs'tan koparmak, emek dünyasından koparmak demektir. Kimsenin gücü yetmez buna.»

İşçi sınıfının uluslararası dayanışma, birlik ve mücadele günü, işçi bayramı 1 Mayıs, 1925'de «Bahar ve Çiçek Bayramı» ilan edilerek özünden saptırılmıştı. Sınıf uzlaş-

macısı Türk-İş, 24 Temmuz'u işçi bayramı ilân ederek bu saptırmayı daha da ileriye götürdü.

DİSK, 52 yıldır kitlesel bir biçimde kutlanamayan 1 Mayıs'ı 1976'da hakkıyla anma kararı aldı.

1 Mayıs 1976 Cumartesi günü İstanbul yılların en yığınsal gösterisine sahne oldu. Yüzbinlerce işçi ve emekçi Taksim meydanında toplandı. Akan sele öğretmenler, öğrenciler, memurlar, teknik elemanlar, aydınlar da kendi demokratik kitle örgütleriyle katıldılar. Yüzbinlerin ağzındaki slogan günün acil göreviydi: **«Faşizme geçit yok!»**.

1 Mayıs'ta, Türkiye işçi sınıfı hareketi geleneğinin dimdik ayakta durduğu dost düşman tarafından görüldü. 1 Mayıs'ta DİSK işçilerinin bilinci bilendi. Örgütlülük ve disiplin derecemiz arttı.

1 Mayıs, kitle hareketinde bir dönemeç oldu. 1 Mayıs, emperyalizme bağlı sermayenin bekçilerinin elinden koparılıp alındı.

1 Mayıs gösterisine Türk-İş tabanındaki kitleden de katılım oldu. 1 Mayıs 1976, kapitalist ülkelerdeki 1 Mayıs gösterileri içinde en yığınsallarından biriydi.

1 Mayıs 1976, DİSK'in gücünü ve etkinliğini arttırdı. Bundan böyle, işçi sınıfının örgütlü öncülüğü, toplumdaki diğer ezilen katmanlar tarafından daha somutça kavrandı.

İleri demokratik bir düzen uğrunda, faşizme karşı ilerici ve demokratik güçlerin güç ve eylem birliği sağlam temeller üstünde gerçekleşiyordu.

Bursa TOFAŞ'ta, 30 Haziran 1976'da Maden-İş üyesi bir işçinin faşistler tarafından öldürülmesi, anında kitlesel bir tepkiyle karşılandı. **10 Temmuz**'da **Bursa**'da onbinlerce işçi ve emekçi ilerici ve yurtsever yığınsal bir gösteride buluştular.

1976 yazında DİSK, Türk-İş'ten kopan Genel-İş'in ve diğer sendikaların katılmasıyla yarım milyonu aşan üyeye

sahipti. Bu büyüme ve etkin mücadele tekelci sermaye ve onun temsilcisi MC'yi tedirgin etmeye başladı. İşveren örgütleri birtakım önlemler ve yasa önerileri ileri sürerek DİSK'i çelmelemeyi amaçlıyorlardı.

1 Eylül Barış Günü İstanbul, Ankara ve İzmir'de çeşitli demokratik kitle örgütlerinin ortak çabasıyla kitlesel bir biçimde kutlandı.

11 Eylül'de DİSK İstanbul'da, faşizme karşı direnen **Şili halkıyla dayanışma** günü düzenledi.

16 EYLÜL: GENEL YAS

Faşist tırmanışa kilometre taşı yapılmak istenen Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasa tasarısını MC Meclis'ten geçirmek istiyordu.

DİSK kitlesi DGM'nin ne demek olduğunu biliyordu. Anayasa Mahkemesinin bozduğu DGM yasasını MC daha da baskıcı bir nitelikte yeniden gündeme getiriyordu.

DİSK, işçi sınıfını ve kamuoyunu uyardı:

«Devlet Güvenlik Mahkemeleri «sıkıyönetimsiz sıkıyönetim» demektir.

«Devlet Güvenlik Mahkemeleriyle MC'nin iki amacı var:

a) **Büyük sermayenin aşırı sömürü, aşırı kâr ve aşırı baskı düzenini pekiştirmek,**

b) **Bu düzene karşı mücadele eden işçi sınıfı hareketini, DİSK'i, tüm ilerici örgüt ve kişileri olağanüstü mahkemelerde yargılamak, susturmak, ezmek ve böylece halkın bilinçlenmesini önlemek.**

«1 — **Devlet Güvenlik Mahkemeleri işçi sınıfının sendikal, siyasal ve düşünsel mücadelesini hedef alıyor.**

2 — **Devlet Güvenlik Mahkemeleri suçu ne olursa ol-**

sun tüm emekçi halkımızı, tüm ilerici kişi ve örgütleri yargılayacaktır.

3 — **Devlet Güvenlik Mahkemeleri siyasal iktidara bağımlı mahkemelerdir ve Anayasa'ya aykırıdır.**

4 — **Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulduğu taktirde mevcut mahkemelerin yetkisi kalmayacak.**

5 — **Devlet Güvenlik Mahkemelerinde savunma güvencesi ortadan kaldırılmaktadır.**

6 — **MC Devlet Güvenlik Mahkemeleriyle emekçiden yana ileri demokratik düzen mücadelesini ezmek istiyor.»**

DGM yasasını çıkarma amacıyla MC ortakları Meclisi olağanüstü toplantıya çağırdılar. 16 Eylül günü DİSK Genel Yönetim Kurulu ile Başkanlar konseyi:

«Bu iktidarın Anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar tüm ülkede Genel Yas ilanını;

«Anayasal ve demokratik haklarını, DİSK'in tabanının söz ve karar sahibi olma» temel ilkesi içinde kullanabilmesi açısından işçi üyelerimizin serbest bırakılmasını» kararlaştırdı.

Yüzbinlerce işçi, emekçi üretimi durdurarak tavır aldı. Ülkemizde ilk defa ulusal çapta, böylesine yaygın ve etkili bir demokratik hareket oluyordu.

İşçi sınıfımız 16 Eylül'de tarihsel bir deney geçirdi. Bilinç düzeyi artarken, saflar sıklaştı.

SENDİKAL BİRLİK YOLU

Ülkemizde sınıf mücadelesi gittikçe keskinleşiyor.

Bu **mücadelede işçi sınıfının** yakın hedefi: halktan yana ilerici demokratik bir düzenin kurulmasıdır. Ayni hedef, tekelci sermayeden zarar gören tüm halk kit-

lelerini ilgilendirmektedir. İleri demokratik bir düzenin kurulması, güçler dengesinin emekçi halktan yana oynamasıyla olanaklıdır. Bu da örgütlü işçi sınıfının etrafında tüm ilerici ve demokratik güçlerin cepheleşmesinden geçmektedir. İşçi sınıfının birliği ve emekçi halkın birliği sağlanmalıdır.

İşçi sınıfının sendikal birliği hızla yol almaktadır. Sınıf uzlaşmacılığı artık Türk-İş içinde de darbeler yemektedir. Sınıf mücadelesi temelinde sendikal birlik, DİSK çatısı altında gerçekleşmektedir.

DİSK'in 1978 Genel Kuruluna kadar 1 milyon üyeye varma kampanyası bu yolda önemli bir adımdır. Ancak sayıca büyüme, nitelikçe gelişmeyle atbaşı götürülmelidir. Bu ise ancak, DİSK ilkelerinden en ufak bir ödün (taviz) vermeden yürütülecek bir çalışmayla başarılabilir. DİSK ilkelerine, yani demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının ilkelerine sarılarak gerçek sendikal birliğe varabiliriz.

DİSK'İN İLKELERİ

DİSK'in ilkelerini, birbirine bağlı iki düzeyde ele almak gerekir:

1 — Yönlendirici temel ilkeler,
2 — Örgütsel ilkeler.

A) Yönlendirici temel ilkeler

Yönlendirici temel ilkeler, DİSK'in demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışından kaynaklanan ilkelerdir.

Bu ilkeler, DİSK'in kurulduğu 1967 yılından bu yana gittikçe belirginleşmiş ve açıklık kazanmıştır.

Yönlendirici temel ilkelerden en önemlisi ve ötekilerin de kaynaklandığı ilke sömürüyü sınırlandırma ve sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesinin bir bütün oldu-

gudur. Diğer bir deyişle ekonomik ve demokratik-siyasal mücadele bütünlüğüdür.

DİSK'in nihai hedefi, insanın insan tarafından sömürüsüne son verilmesi ve toplumsal gelişmenin sağlandığı bir düzenin kurulmasıdır.

Sömürüsüz toplumu kurmanın yolu, işçi sınıfının diğer emekçilerle birlikte siyasal iktidar olmasından geçer. Bu nedenle emekçiler siyasette söz ve karar sahibi olmalıdır.

DİSK, içinde yaşadığımız sömürü düzeninin sorumlusu olan yerli ve yabancı tekelci sermayeye karşıdır. Emperyalizme ve kapitalizme karşı mücadele verir. Ulusal bağımsızlığımızın en kararlı savunucusu yurtsever işçi sınıfıdır.

DİSK, emperyalist tekellerin kışkırttığı saldırganlık ve silahlanmaya karşı genel barış ve silahsızlanma siyasetinden yanadır.

DİSK, demokratik kazanımların ve Anayasal hakların önde gelen savunucularındandır. Egemen sermaye sınıfları sömürü oranını şiddetlendirerek kârlarına kâr katmak için aşırı sömürü ve baskıyı arttırmaktadır. Tekelci sermaye, açık baskı ve şiddet rejimi olan faşizmi tezgahlama eğilimindedir. DİSK, faşizme ve baskılara karşı sürekli bir demokrasi savaşındadır. Demokratik ve sendikal hak ve özgürlükleri geliştirme mücadelesi DİSK'in en önemli ilkelerindendir. Bu mücadelede DİSK, ülkemizdeki tüm ilerici ve demokratik güçlerin güç ve eylem birliğini gözetir.

DİSK, her şeyden önce işçi sınıfımızın sendikal örgütü olmakla birlikte ulusal bir kuruluştur. Ezilen ve sömürülen tüm emekçi kitlelerin ileri istemlerine sahip çıkmaktadır.

DİSK, sömürüsüz sosyalist düzeni kurma yolunda verilen uzun süreli mücadele içinde, emekçilerin insanlık onuruna yaraşır bir yaşama ulaşması için «daha çok ücret,

daha az çalışma süresi» biçiminde özetlenen ekonomik ve toplumsal istemleri kararlılıkla geliştirir. İşçilerin daha iyi çalışma ve yaşama koşullarına sahip olması amacıyla durmadan çalışır.

B) **Örgütsel İlkeler**

DİSK'in yönlendirici temel ilkelerini hayata geçirmek için yürütülen mücadelede başarılı olmak güçlü bir örgütlenmeyle olanaklıdır. DİSK'in güçlü örgütsel mücadelesinin temelinde 3 önemli ilke bulunur:

1 — Birlik ilkesi,
2 — Gerçekçilik ilkesi,
3 — Tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesi.

1 — **BİRLİK İLKESİ :**

Bilindiği gibi işçi sınıfı gücünü birliğinden alır. Tarih içinde görülmüş hiç bir sosyal sınıf, bu denli bütünleşme-birleşme yeteneğine sahip olmamıştır.

İşçi sınıfının her türlü mücadelesini başarıya ulaştırabilmek için onun birliğini gerçekleştirmek gerekir.

Bu birlik fabrikada başlar. Bu birliğin temelini fabrikada başlayan örgütsel birlik teşkil eder. Bu birlik sağlanamıyorsa daha üst birlikler gerçekleştirilemez.

Fabrikada ekonomik mücadele örgütü sendikadır. Ancak, işyerinde kurulacak bir işyeri sendikası ya da bağımsız sendika ile işçi sınıfının ekonomik mücadelesini, o işyeri ölçüsünde dahi yürütmek olanaklı değildir.

Fabrikada başlayan sendikal birliği, bir üst birliğe ulaştırmak gerekir. Bu da bir işkolu ulusal sendikasında birliktir.

Bir işkolunda bu birliği sağlamış olan işçilerin ekonomik mücadelelerini daha başarılı yürütecekleri açıktır.

Esasen, kapitalist sınıf karşısına bölük-pörçük örgütlerle çıkarak başarı kazanmak olanaklı değildir.

İşkollarında, işkolu ulusal sendikalarında birliklerini gerçekleştirmiş olan işçiler, daha üst bir örgütü de oluşturmak zorundadırlar. Bu da tek bir konfederasyonda birliktir.

DİSK, uluslararası tekelci sermayeye karşı uluslararası dayanışmadan, işçi sınıfının birliğinden yanadır. DİSK dünya ilerici sendikal hareketin ayrılmaz bir parçasıdır.

DİSK, ekonomik mücadelenin yanında siyasal mücadeleyi de zorunlu gördüğünden, ekonomik örgüt birliğinin yanında işçi sınıfının siyasal örgüt birliğine kavuşmasını da zorunlu görmektedir.

2 — GERÇEKÇİLİK İLKESİ :

DİSK'in gerçekçilik ilkesi, işçi sınıfının bilimsel gerçekçiliğidir.

Ekonomik mücadelede, örgüt çalışmasında gerçekçiliğin esas alınmasıdır. Somut durumların işçi sınıfı bilimi ile değerlendirilmesi, buna göre karar verilmesi, hareket edilmesidir.

Gerçek dışı bilgiler, gerçek dışı değerlendirmeler işçi sınıfı mücadelesine, onun ekonomik mücadelesine de zarar verir.

Örgüt çalışmasında sağlıklı bilgiler elde edilmeli ve yetkili kurulların sağlıklı karar almaları sağlanmalıdır.

Ekonomik örgüt, disiplinli üyelerinin yaşamına kadar gerçekçiliği yayabilmelidir.

3 — TABANIN SÖZ VE KARAR SAHİBİ OLMASI İLKESİ:

Bu ilke işçi sınıfının «demokratiklik» ilkesidir. DİSK,

tabanın söz ve karar sahibi olmasını temel bir ilke olarak kabul etmiştir.

Sendikanın örgütsel çalışmasında görev almak ve görev vermek için aday ve seçmen olmak tüm üyelere tanınmış bir haktır. Demokratik seçimlerle yöneticiler belirlenir. Ve tüzük ve yasa hükümlerine göre çalışırlar.

Gerek sendika yönetiminde ve gerekse herhangi bir konuda alınacak kararlarda tabandaki üyelerin çoğunluğunun isteği olur. Bu istekler sendikaların gerçekçilik ilkesine ve birlik ilkesine aykırı olamaz. Bu ilke ile örgütün demokratik yönetimi gerçekleştirildiği gibi, aynı zamanda işçi sınıfı demokrasisinin şimdiden yaygın bir tabana oturtulmasının koşulları da hazırlanmış olur.

İşçi sınıfı gücünü tabanından ve bu tabana dayalı birliğinden alır. Demokrasi, işçi sınıfının yöneticilikteki biçilmiş kaftanıdır.

(DİSK'in yürüttüğü demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının ilkeleri daha geniş olarak «TOPLUMDA SENDİKANIN YERİ» dersinde okunabilir.)

Ders XII
İşyeri Düzeyinde Örgütlenme

İşçi sınıfının sendikal birliği, sınıf mücadelesi temelinde DİSK çatısı altında gerçekleşiyor. Konfederasyonumuz her gün daha geniş emekçi kitlelerini temsil eder duruma geliyor. Ekonomik-demokratik istemlerimiz, DİSK üyelerinin ötesinde, sömürülen, ezilen, tekelci sermayeden zarar gören tüm yığınları kucaklıyor.

DİSK, sayıca hızla büyüyor. Bu nicelik gelişimi, can alıcı bir biçimde nitelik gelişimini gündeme getiriyor. Sendikal mücadelenin vardığı boyutlar önümüze yeni sorunlar ve görevler çıkartıyor.

Sınıf mücadelesinin gittikçe şiddetlendiği şu genel kapitalist buhran döneminde, büyüyen DİSK, mücadelede etkin ve başarılı olmak için niteliğini geliştirmek, saflarını sıklaştırmak zorundadır. Demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının ilkelerine sarılmalı; onları, şimdiye kadar olduğundan çok daha yaygın ve tutarlı biçimde hayata geçirmeliyiz.

Nitelik gelişimi, birbirinden ayrılamayacak iki temel noktada ağırlık kazanıyor: sınıf bilincini yükseltme ve örgütlenmeyi pekiştirme.

İkisinin de amacı, sendikal eylemimizi, bugün işçi sınıfının genel toplumsal ve ekonomik kurtuluş savaşının gerektirdiği düzeye çıkarmaktadır.

Sınıf bilincini yükseltme konusunda, DİSK'in başlattığı sürekli eğitim seminerleri önemli bir adım oldu. Ancak, çağdaş sınıf ve kitle sendikacılığının bilimsel verileriyle donatılmış sendikacılar, temsilciler yetiştirme ile birlikte, yoğun bir kitle eğitimi sürdürülmelidir. Kitle eğitimi için en başlıca araçlarımız da yayınlarımız ve yayın organlarımızdır.

Örgütlenmeyi pekiştirme'den ne anlıyoruz? Birincisi: en temel örgütten en üst örgüte kadar tüm organların DİSK'in ilkeleri çerçevesinde tam anlamıyla düzenli olarak çalışması.

İkincisi: Özellikle işyeri örgütlerini geliştirmek, daha çok sayıda üyenin sendika hayatında etkinlikle yer almasını sağlamak.

İŞYERİ NEDİR?

Toplumun temeli üretim, üretimin yapıldığı yer işyeridir.

Sermaye ve emek güçlerinin en dolaysız biçimde karşı karşıya geldiği yerdir işyeri. Fabrika, alet, makina, hammaddelerin, yani üretim araçlarının özel mülkiyetini eline geçirmiş olan kapitalistin, işçinin emeğini sömürerek yaratılan artı-değere el koyduğu yerdir işyeri...

İçinde yaşadığımız kapitalist düzenin temeli işçi sınıfının sömürülmesine dayanır. Ücret ile kâr arasındaki kaçınılmaz ve sürekli çekişmenin canlı sahnesi işyeridir. İşveren bizim işgücümüze daha az para verip daha çok kâr elde etme hırsındadır. Bizler ise daha yüksek ücret koparıp daha iyi yaşama koşulları için mücadeledeyiz. İşveren bizi daha uzun süre daha hızlı çalıştırmak ister. Bizler ise daha iyi çalışma koşulları elde etme kavgasındayız.

İşyerinde sınıf mücadelesi her gün en sıcak biçimiyle yaşanır.

İşçiler işveren sınıfının her düzeydeki en yoğun baskısıyla işyerinde karşılaşırlar. Her aşağılanmada birer ücretli köle durumunda olduklarını hissederler. Bilinçlenmelerini önlemek için patron en ince propaganda tuzaklarını işyerinde kurar. İşçiler için özgürlüğün en kısıtlı olduğu alan işyeridir.

Kapitalizmin tekelcilik döneminde işyerlerinin çapı görülmemiş derecede büyümüştür. Bu, bir yandan bir avuç tekelcinin üretime egemen olmasını, dolayısıyla baskıyı artırmasını getirmekte; öte yandan ise binlerce işçiyi bazen tek bir işyerinde bir arada toplayarak, üretimin toplumsal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişkiyi şiddetlendirmektedir.

Çok sayıda işçinin biraraya gelmesi, onların bilinçlenmelerini kolaylaştırmaktadır. Büyük işyerlerinde yapılan grev ve eylemler sermaye güçlerini iyice sarsmakta, buralarda elde edilen başarılar, kazanımlar diğer işyerlerine de örnek olmaktadır.

Ancak sınıf bilinci hiç bir zaman kendiliğinden oluşmaz. Bilincimiz mücadele deneyleriyle, propagandayla, eğitimle gelişir. Bunun için de her şeyden önce sendikal örgütler gereklidir.

Sendikalar işçi sınıfıyla kapitalist sınıf arasındaki uzlaşmaz çelişkinin ürünüdür. **Sendikaların işyeri örgütleri ise sınıf mücadelesinin tam göbeğinde yer alırlar.**

DİSK'İN ÖRGÜTLENME TEMELİ İŞYERİDİR

Bu gerçekleri gözönünde tutan DİSK, işyeri sendikal örgütlerine özel bir önem veriyor. İşyeri sendikal örgütleri sendikaların en önemli örgüt birimleridir, temel örgütlerdir.

Geniş işçi, emekçi kitleleriyle en dolaysız ve yakın ilişki işyeri örgütlerinde kurulur.

Kapitalist sömürüyü işyerinde yaşayan işçiler, varolan bu durumun emekçilerin yararına değiştirilmesi gereğini duymaya başlarlar. Bu amacın ancak ortak eylem ve birlikte davranışla gerçekleşebileceğini görürler. Örgütlü eylem ve davranış için ilk tanıştıkları örgüt, işyeri sendikal örgütüdür. İşyeri sendikal örgütünün çalışmalarına şu ya da bu biçimde katılan üyelerin sınıf bilinci hızla yükselir. Etkin (aktif) sendika üyelerinin sayısı artar.

Bir işyeri örgütü ciddi ve düzenli olarak çalışırsa sendikanın safları hem genişler hem de sıklaşır. Böylece gerek işyeri düzeyindeki, gerekse ulusal düzeydeki mücadelede başarı derecemiz artar.

Bununla birlikte işyeri sendikal örgütleri elbette, bağlı oldukları sendika organlarından ve konfederasyon bütününden ayrı düşünülemez. Hele işçi sınıfı ile kapitalist sınıf arasındaki mücadelenin büyük ve geniş boyutlara çıktığı şu dönemde.

Bilindiği gibi DİSK, işkolu düzeyinde, «Federasyon» tipi değil, «Türkiye tipi ulusal sendikalar» biçiminde örgütleniyor.

Federasyon tipinde örgütlenme, bir işkolundaki işçilerin birliğini tam anlamıyla sağlamada yeterli olmuyor. Türkiye sendikal hareketi tarihinde federasyonlar genellikle, bir işkolunda çeşitli bölge veya işyerlerinde kurulu bağımsız sendikaların **suni** bir biçimde biraraya getirilmesiyle oluşmuştur. Federasyona bağlı sendikaların kendi başlarına buyruk hareket etmeleri, kaçınılmaz olarak o işkolundaki işçilerin düşünce ve davranış birliğini zedeler. Federasyon tipi örgütlenme Türk-İş içinde vardır.

İşkolunda, ülke düzeyine yayılmış merkezi ulusal sendika DİSK'in benimsediği biçimdir. Bu tip örgütlenmede işyeri sendikal örgütü şube veya bölge temsilciliklerine,

onlar da sendika merkezine bağlanarak tam bir birlik oluşturulur. Konfederasyon, ulusal sendika merkezi işyeri sendikal örgütü aracılığıyla, tabandaki kitlelerle kolay ve sağlam bağlar kurabilir.

DİSK, Bölge Temsilcilikleri yoluyla da, ülkenin çeşitli yörelerinde, işkolları arası birlik ve dayanışma tabana doğru yayılır.

Görüldüğü gibi DİSK'in örgütlenmesi ve ulusal sendika tipi örgütlenme en geniş işçi kitlelerini, birlik içinde sendikal çalışmalara katmayı amaçlar. Böylesi bir örgütlenmenin ayakları işyeri sendikal örgütleri olur. **Ancak sağlam ayaklar üzerinde sağlam bir gövde yükselebilir.**

İŞYERİ SENDİKAL ÖRGÜTÜ NASIL OLMALIDIR?

DİSK'e bağlı sendikaların işyeri örgütleri konusunda çeşitlilik göze çarpar. Ancak yasayla getirilmiş olan «işyeri sendika temsilcilikleri» tüm sendikalarda varolan ortak örgütlenme biçimidir. Genellikle de işyeri sendika temsilcileri biraraya gelerek «İşyeri Temsilciler Meclisi» ya da Kurulunu meydana getirirler.

Yasaya göre 50 kişiye kadar işçi çalışan işyerinde 2, 50-200 işçi için 4, 200-1000 işçi için 6, 1000 den fazla işçi için 8 temsilci seçilir. Demek ki özellikle büyük işyerlerinde, temsilci sayısı, sendikal görevleri gerektiği gibi karşılamak için yetersizdir.

O halde **işyerinde daha geniş bir örgütlenme mutlaka gereklidir.**

Ayrıca üretimdeki işbölümünün doğal sonucu olarak işyeri atölyelere, bürolara, servislere ayrılmıştır. Bir işyerindeki tüm çalışanların hiç kuşkusuz ortak sorunları, ortak istemleri vardır. Fakat her atölyeye özgü değişik sorunların da ortaya çıktığı açıktır. Bu sorunların tümüyle küçük bir işyeri örgütünün ilgilenmesi, çözüm yollarını araştırıp, hem ortak hem de özel istemleri saptaması güç-

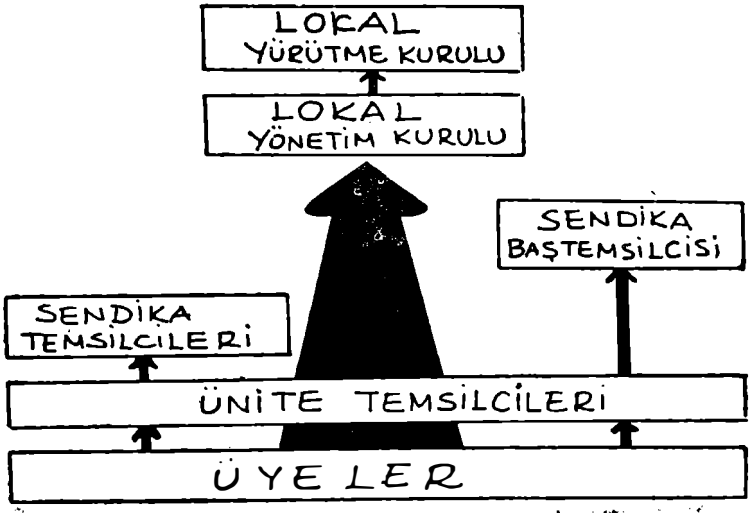
tür. Böylesi bir durumda örgütün kitleyle bağı kaçınılmaz olarak zayıflayacaktır.

Demek ki, işyeri sendikal örgütünü, atölye, büro, servis, ekip gibi işyeri alt birimlerine doğru genişletmek gereklidir.

Bir örgütün gücü kitlesiyle olan bağının sağlamlığıyla ölçülür. DİSK'in kitlesi işyerlerindedir. Gücümüzün kaynağı, mücadelenin gereklerini karşılayacak yapıda işyeri düzeyinde ve işyerinin tüm alt birimlerinde yerleşmiş sağlam, düzenli, sürekli işyeri sendikal örgütleri olmalıdır.

Bazı DİSK sendikaları işyeri düzeyinde örgütlenmeyi, işyeri sendika temsilcilikleri ötesinde geliştirmişler ve uygulamaktadırlar.

Örneğin Maden-İş'te her işyerinde üye sayısının yirmide bir oranında ünite temsilcisi seçilmekte, Ünite temsilcileri arasından Sendika Temsilcileri ve Baş Temsilci seçilmektedir. Bir işyerinde Maden-İş üye sayısı 150 ile 700 arasında ise, 7 kişilik Lokal Yönetim Kurulu ve 3 kişilik Lokal Yürütme Kurulu seçilmektedir. Ortaya şöyle bir örgütlenme şeması çıkmaktadır:

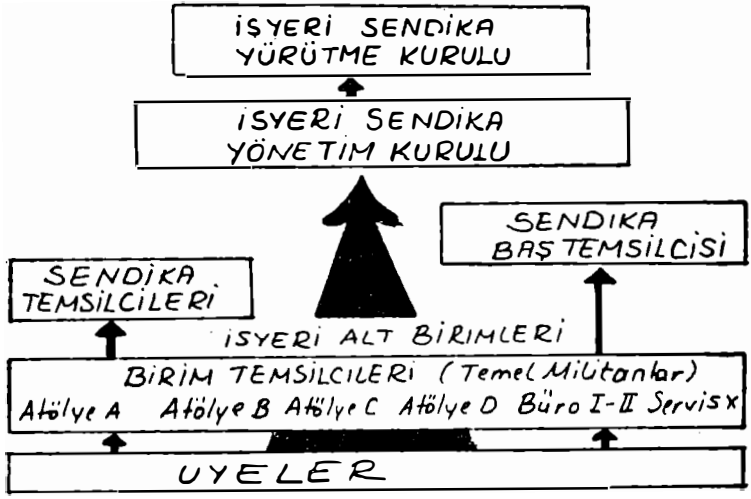

İŞYERİ

Gıda-İş Sendikası tüzüğünde ise İşyeri İşçi Konseyi diye bir işyeri sendikal örgütü vardır. 50-500 kişi arasında işçi çalıştıran yerlerde her 10 işçi için bir, 500'den sonraki işçi sayısı için her 20 işçi için bir konsey üyesi seçilmektedir.

İlk kademede üyeler tarafından seçilenlerin ve Sendika Temsilcilerinin, sendikanın aktif temel üyeleri olduğunu söyleyebiliriz. Sendikal mücadelede gönüllüce yer alan aktif temel üyelerin işyeri alt birimlerine dağılmış olmalarına dikkat edilmelidir. İşyerinin her atölye, büro veya servisinde mutlaka bir aktif üye bulunması gözetilmelidir.

Yukardaki şemayı işyeri düzeyinde genelleştirerek şöyle çizebiliriz:

İŞYERİ SENDİKAL ÖRGÜTÜNÜN GÖREVLERİ

İşyeri sendikal örgütünün birinci görevi o işyerinde çalışan tüm ücretlilerin haklarını savunmak, daha iyi yaşama ve çalışma koşulları için mücadele vermektir. İşye-

ri sendikal örgütü, bir ulusal sendikanın ve bir konfederasyonun bölünmez bir parçası olduğuna göre, aynı zamanda işçi sınıfının genel sendikal mücadelesinde yer alır.

Başka bir deyişle, işyeri sendikal örgütü, bir yandan o işyerinde çalışanların, işyerine özgü özel istemlerini saptar, savunur, elde etmeye çalışır; öte yandan da bağlı olduğu işkolundaki ulusal sendikanın ve konfederasyonu DİSK'in, işçi sınıfının çıkarları yönünde ileri sürdüğü ekonomik ve demokratik genel istemleri için savaşır.

İşyeri sendikal örgütü sorumlu ve görevlileri toplu iş sözleşmesini çok iyi bilmelidirler. İşverenin Toplu İş Sözleşmesine uymasını denetlemelidirler. İşçilerin haklarının çiğnenmesine asla göz yummamalıdırlar. Her işçinin şikâyetini derhal ele almalı, çözümlenmesini geciktirmemelidirler.

Yeni Toplu İş Sözleşmesi tartışmalarına gerektiği gibi hazırlıklı olmak düzenli bir ön çalışmayı gerektirir. Yeni istemlerimizi gerçekçi bir biçimde ileri sürebilmek için geçmiş dönemin muhasebesini iyi yapmalıyız. Eski Toplu İş Sözleşmesi döneminin sona ermesinden önce, sendikalı sendikasız, işyerindeki tüm emekçilerle tartışmalı, özel ve genel sorunları tek tek incelemeli, isteklerimizi herkesin ortak istemine uygun olarak ve bütünlük içinde saptamalıyız. Böylece kitlemizle tam bir uyum içinde oluruz. Yoksa, halkımızın dediği gibi, «Yumurta kapıya gelince» allacele hazırlanan bir taslak, sorunlar doğuracaktır.

İşyerinde üretim hakkında, ücretler, primler, kıdemler hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmak gerekir.

İşyerinde işçilerin sınıf bilincini geliştirmek, sendikal birliği pekiştirmek işyeri aktif temel üyelerinin ana görevlerinden biridir. Sendikanın, DİSK'in kitle yayın organlarını işçilere zamanında ve düzenli olarak ulaştırmalıyız. Yazılar üstünde işçilere tartışmalı, ortak toplantılar düzenleyerek kitle eğitimini gerçekleştirmeliyiz. Özellikle büyük

işyerlerinde, sendikamızın ve DİSK'in ilkeleri ve görüşleri doğrultusunda, işyeri gazetesi çıkarmak son derece etkili ve yararlıdır.

Bir yandan sendikamızın ve DİSK'in görüş ve eylemlerini kitleye ulaştırırken öte yandan da yazı ve haberlerle yayın organlarımızı beslemek zorundayız.

İşyeri sendika örgütünün amacı, işyerinde sendikasız işçi bırakmamaktır. Bunun yolu örgütün düzenli, etkili çalışmasından; temel militanların bağnaz değil, ikna edici ve dayanışmayı sağlayıcı olmalarından geçer.

Sendikal mücadele olanakları ülkemizde sınırlıdır. Grev hakkı son derece kısıtlıdır. Bu durum demokratik istemlerimize, hak ve özgürlüklerimizi genişletme kavgasına ağırlık kazandırmaktadır. İstemlerimizi elde etmek için işyeri temel örgütlerine düşen esas görev, istemlerimizi kitlelere yaymak, benimsetmektir. İçinde bulunduğumuz aşamanın ana görevi budur.

Gördüğümüz gibi, böylesine yüklü görevleri başarmak için, 1000 kişilik bir işyerinde 8 kişilik bir Temsilciler Meclisi kesinlikle yetersiz kalacaktır. Oysa işyeri alt birimlerinde örgütlenmiş 50 kişilik bir aktif temel üye kadrosu kuşkusuz daha başarılı olacaktır.

İŞYERİNDE SENDİKAL DEMOKRASİ

DİSK'in «tabanın söz ve karar sahibi olması» diye belirttiği sendikal demokrasi, örgütümüzün demokratik niteliğini belirlemektedir. Sendikal demokrasi önce, sendikalıların, sendikayı temsil edecek, yönetecek kişileri saptaması, seçmesi demektir. Sendikal demokrasinin en önemli ilkesi, kararların hazırlanması, alınması ve uygulanmasına, tüm üyelerin söz ve karar sahibi olarak aktif bir şekilde katılmasıdır.

İşyeri sendikal örgütünde sendikal demokrasinin uy-

gulanmasından en ufak bir ödün verilmemelidir. Yoksa kitlenin güveni hemen sarsılabilir.

İşyeri sendikal örgütü ile üyelerin bir bütün olduğu unutulmamalıdır. Üyelerin sendikal örgütü kendi dışlarında bir şey olarak görmesi, sendikal örgütün işlemediğini, sendikal demokrasinin varolmadığını gösterir. İşyerinde sendikal demokrasiyi işletebilmenin tek koşulu, işyeri alt birimlerinde de örgütlenmiş yeterli bir yapıya ve saygın, etkin, etkili, çalışmayı aksatmayan bir yönetim kadrosuna, aralarında canlı bir ilişkiyi sürekli ve düzenli sürdüren aktif temel üyelere sahip olmaktır.

Fabrikanın alt birim temsilcisi ya da görevlisi, kendi bölüm ya da atölyesindeki üyelerle canlı bağlar kurmalı, onları sendikal çalışma içine sokmalıdır. Sendikanın bir bildirisini dağıtan üye bir aktif üye sayılır.

Böylece sendikanın kitleyle bağı güçlenecek, mücadele yeteneği artacak ve hız kazanacaktır.

Sendikal demokrasi, örgüt içinde üyelerle ilgilidir. Üyelerin çoğunluğunun örgüt çalışma ve yaşamında yer almasını gözetir. Amaç, mücadele hedeflerimizin gerçekleştirilmesinde, tüm emekçileri ilgilendiren sorunların görüşülmesine katılma olanağı yaratmaktır.

Sendikal demokrasinin gerektiği gibi uygulanması, hem saflarımızı sayıca çoğaltacak, hem de pekiştirecek, birliği sağlayacak, sınıf bilincini ve mücadele yeteneğini yükseltecektir.

İşçi sınıfına, onun örgüt ve militanlarına ders vermeye kalkışan bazı sözde devrimciler, işçi hareketine yabancı ve bozguncu unsurlar, bugün kendilerine DİSK'i hedef seçmişlerdir.

Örgütlü mücadeleyi inkâr eden, uzun yılların deneyleriyle gelişen ve evrenselleşen ilkeleri tanımayan bu unsurlar **«kendiliindencilik»** ten yanadır.

Bunlar temelsiz kitle övgücülüğü yaparak bazı bilinç-

az işçileri kandırabilmektedirler. Sınıf mücadelesinin öğretileceğine de inanmayan bu bozguncular işçi sınıfını iki yaşında bebek sanıyorlar. İşçi sınıfının tarihsel deneyleri «kendiliğindenci» davranışları daima mahkum etmiştir. İşçi sınıfını bölmek, örgütlerini parçalamak amacında olan bu unsurlara karşı özellikle işyerinde uyanık olmalıyız.

İşyeri düzeyinde örgütlenmeyi yukarda belirttiğimiz biçimde hayata geçirmekle, aynı zamanda her türlü bozgunculuğunun da önü kesilmiş olur.

Ders XIII

Türkiye'de İş Hukuku

GÜNLÜK KILIĞIYLA KAPİTALİST HUKUK

İşyerinde patron işçinin önüne bir kâğıt uzatır. Üzerinde, «İş Yasasının 13. maddesine göre işinize son verilmiştir» diye yazılıdır. Ya da, «İş Yasasının 17. maddesine göre işinize son verilmiştir» diye yazabilir.

İşçi, Bölge Çalışma Müdürlüüne şikayet eder. İş müfettişi işyerine giderek inceleme yapar. Uzunca bir zaman sonra işçiye Bölge Çalışma Müdürlüğünden bir yazı gelir. Yazıda, filanca yasanın falanca maddesine göre işçinin hakkının şöyle ya da böyle olduğu bildirilir.

Yahut işçi mahkemeye başvurur. Uzunca bir zaman, çoğu kez en azından bir iki yıl sonra mahkemeden karar çıkar. Uzun ve karışık bir «hukuk diliyle», işçinin «hakkı» üzerine bir yargıya varılmıştır.

İşçiler işyerinde greve gideceklerdir. Zaman alan birtakım yollardan geçtikten, birtakım tutanaklar tutulup, birtakım yerlere bildirim yapıldıktan sonra greve çıkarlar. Bakarlar ki grev, «milli güvenliğe aykırı bulunarak» hükümetçe «ertelenir».

Ya da yasadaki birtakım hukuk yollarına ve sürelere uyulmadığı gerekçesiyle bir bakarsınız grev «yasa dışı»

(yani kanunsuz) sayılmış. Patron, ağır ve tumturaklı bir hukuk diliyle birtakım resmi yerlere dilekçeler yazar. «Yasa dışı grev yapan işçilerin cezalandırılmasını ve adaletin yerini bulmasını» ister.

Bunlar gibi binlerce örnek hayattan çekip çıkarılabilir. Bu, kapitalist hukukun günlük kılığıdır. Peki, işçilerin karşısına bu görünüşlerde çıkan kapitalist hukuk nedir? Kimin yararına, kimin zararınadır?

Bu sorulara cevap verebilmek için önce, hukuk nedir sorusuna cevap aramak gerekir. Bunun için de, insanlık tarihinin çok eskilerine gitmek zorunludur. Hukuk insanlık tarihinde ilk olarak ne zaman ortaya çıkmış, ne işe yaramış, bunlara bakmak gerekir.

Böylelikle hukukun bugün kapitalist toplumda ne işe yaradığını, ne olduğunu daha iyi anlamış olacağız.

İNSANLIK TARİHİNDE HUKUK ORTAYA ÇIKIYOR

Biliyoruz ki ilk insan topluluklarından bugüne kadar insanlar, ilkel topluluk (ya da komünal toplum), köleci toplum, derebeylik toplumu (ya da feodal toplum), kapitalist toplum dönemlerinden geçmiştir. Bugün yeryüzünün birçok ülkesinde kapitalist toplum yerini sosyalist topluma bırakmıştır.

Tarihin akışı böyledir.

İlkel toplulukta, sömürünün olmadığını biliyoruz. Çünkü bir avuç azınlığın üretim araçlarına sahip olması diye bir şey yoktur. Mülksüz çoğunluğun sömürülmesi diye bir şey yoktur. Toplum henüz, sömüren-ezen ve sömürülen-ezilen diye sınıflara ayrılmış değil. İlkel toplulukta gerçi yazılı olmayan, gelenekleşmiş bazı kurallar var. Bu kurallar insanlar arasında yürüyor. Ama bu kurallar ilkel toplu-

luktaki bütün insanların **ortak çıkarlarını düzenliyor; mülkiyet ve baskı hukuku değil.**

İnsanların, çıkarları çatışan sınıflara ayrılması ilk kez köleci toplumda olmuştur. Bir avuç köle sahibi (efendi) üretim araçlarına el koymuştur. Köle yığınları ise üretim aracı sahibi olmadıkları gibi, her köle, efendinin «malı» sayılmıştır. Bu durumda artık gelenekler insan davranışını düzenleyemez olmuştur. Kimileri için iyi olan, kimileri için kötü sayılmış, bazıları için doğru olan, öbürleri için yanlış olmuş, bazı insanların haklı adaletli bulduğunu, başkaları haksız ve adaletsiz bulmuştur. Yani artık her şeye taban tabana zıt gözle bakan, çıkarları çatışan iki ana sınıf ortaya çıkmıştır. Toplumun sınıflara bölünmesi ile birlikte devlet dediğimiz şey ortaya çıkmıştır. Çünkü kölelerin sömürüye isyanlarını ve mücadelelerini bastırmak için bir alet gerekmiştir. Bununla birlikte hukuk da ortaya çıkmıştır. Köle sahiplerinin sömürü ve baskı düzenlerini bazı kurallara, yasalara bağlamak ihtiyacından doğmuştur. Eski Roma ve Yunan hukukları köleci hukuka birer örnektir. Bu hukuk, efendilerin mülkiyet düzenini ve yönetimini, kölelerin sömürülmesini ve ezilmesini savunmuştur, kutsallaştırmıştır. Efendilerin köleleri öldürmesi hak sayılıyordu.

Köleci düzen yerini derebeylik düzenine (feodal düzene) bıraktı. Derebeylik toplumu da sınıflı bir toplumdu. Üretim araçları (başlıcası: toprak) bir avuç feodal beyin (derebeyinin) elinde toplanıyordu. Hukuk, derebeylerin mülkiyet düzenini koruyordu. Derebeylerin topraklarına bağlı olarak yaşayan ve çalışan toprak kölelerinin toprakla birlikte alınıp satılmasını hak olarak derebeyine tanıyordu. Toprak kölelerinin, feodal beyin (derebeyinin) izni olmadan mülk edinmeleri, toprak satın almaları, hatta evlenmeleri, yasalarca yasaklanmıştı.

Şimdiye kadarki açıklamalara dayanarak hukuku şöyle tanımlayabiliriz:

Hukuk, belli bir toplumda ekonomik, toplumsal ve siyasal düzeni korumak amacını taşıyan, devlet tarafından konan davranış kurallarıdır. Egemen sınıfın çıkarlarının kurallar halinde devletçe düzenlenmesidir.

KAPİTALİST HUKUK'A GELİNCE

Kapitalist toplumun hukuku da tarihteki öbür sınıflı toplumların hukukunun gördüğü işi görür. Üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde bulunduran bir avuç kapitalistin mülksüz yığınlar üzerindeki sömürüsünü ve baskısını kurallara bağlar. Özel mülkiyetin hukukudur.

Kapitalist hukuk esas olarak, kapitalist üretim ilişkilerini düzenler. Kapitalist üretim ilişkilerinin ise mülkiyet ilişkileri, sömürü ve baskı ilişkileri olduğunu bliyoruz.

Kaptalist hukuk, kapitalist sınıfın çıkarlarını düzenlerken şu ikl işi görür:

1 — **Emeğin sömürülüşünü kurallara bağlar ve «meşrulaştırır.»**

2 — **İşçi sınıfının sömürüye karşı yürüttüğü mücadeleyi baskı altına alan kurallar koyar.**

Bu ikili görevi, yasalar, tüzükler, yönetmelikler, vb. aracılığıyla görür. Bu işlemleri devlet organlarının aracılığıyla yapar.

Kapitalist üretim ilişkileri içinde işçi-işveren ilişkileri önemli bir yer tutar. Nasıl ki kapitalst üretm ilkelerinin tamamı sömürüye dayanır ve baskıcıdır, bunun içindeki işçi-işveren ilişkileri de öyledir. İşçi-İşveren arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk demek olan **iş hukuku** da, esas olarak, sömürüyü ve baskıyı kurallara bağlar.

Kapitalist hukukun asıl yüzü, esası budur. Fakat, «Kapitalist hukuk sömürü ve baskı hukukudur. Kapitalist dev-

letin, mülkiyet düzenini korumak ve savunmak için koyduğu kurallardır.» demek ve bu kadarla kalmak yeter mi?

Yetmez. Bu kadarla yetinirsek eksik söylemiş oluruz. Sonuç olarak kapitalist hukuku yanlış değerlendirmiş oluruz.

Neden?

Kapitalist hukuk sisteminin içinde yer alan, onun anayasalarına, yasalarına, tüzüklerine, vb. girmiş işçi hakları bir gerçektir. Yasalar vb. sermayenin çıkarlarını düzenliyorsa, işçilerin yasalardaki haklarını neyle açıklayacağız?

İşçi sınıfımızın yüz yılı aşan bir mücadele tarihi var. Kaydedilen ilk grevin 1872'de yapıldığını biliyoruz. Hatta daha önceleri de işçi sınıfımız ortaya çıkmış ve ilk kıpırdanmalara başlamıştır. Bu uzun ve çetin mücadele ile bugünkü Anayasa'ya, yasalara ve öbür düzenlemelere işçi sınıfımızın belli haklarının girdiğini görüyoruz. Örnek: örgütlenme hakkı, toplu sözleşme hakkı, grev hakkı, sosyal güvenlik hakkı, vb.

Bu haklar, mücadeleyle, sermaye hukukunun içinde açılmış gediklerdir. Bunlara kazanım diyoruz. İşçi sınıfımızın «mücadeleyle kazandığı haklar» anlamında.

Şu gerçeği çok iyi kavramamız gerekiyor. **Burjuvazi, kapitalist hukukun yasalarında yer alan «işçi hakları»nı, «isteyerek», «lütuf olarak», «bağış olsun diye» vermiyor. Bu haklar uzun mücadelelerle koparılıyor.** Yasalarda yer alan, işçi sınıfımızın kazanımlarını en küçük bir fırsatta geri almak, yok etmek isteyen burjuvazinin davranışı, bunu açıkça kanıtlıyor.

Onun içindir ki işçi sınıfı bir yandan kazanımlarını yasalara yazdırmak için, öbür yandan yasalara geçmiş haklarının sınırlarını daha da genişletmek ve haklarının tozlu raflarda kalmaması için mücadele eder.

Kazanımlarımızı kapitalist hukuk içindeki adacıklara

benzetirsek bu adacıkların topraklarının genişletilmesi mücadelesi diyebiliriz buna.

Kazanımlar uğrundaki bu **mücadele, sömürüyü ortadan kaldırma** mücadelesiyle elele yürütülür.

Özetlersek, kapitalist hukukun, bir madalyonun iki yüzü gibi, iki yanı vardır:

1 — Birinci yüz: Sömürü ve baskı düzenlemesi. Bu asıl yanıdır.

2 — İkinci yüz: İşçi sınıfının ve emekçi halkın mücadeleyle yasalara soktuğu kazanımları, hakları.

Kapitalist üretim ilişkileri içinde işçi-işveren ilişkileri önemli bir yer tutar demiştik. Bunun içndr ki kapitalist hukuk içinde de iş hukuku önemlidir.

Ülkemizdeki hukukta, işçilerle işverenler arasındaki ilişkileri düzenleyen yasalardan biri **İş Yasası**dır. Bu yasanın temel taşı olan birkaç madde vardır ki işverenlerin işçiler üzerindeki baskısını meşrulaştırmaktadır. Hukukun ne olduğunu açık olarak gözler önüne sermektedir.

Nasıl?

İŞVERENLERE SUNULMUŞ BİR SİLAH: İŞ YASASININ 13. MADDESİ

13. Madde, işverenlerin hiç bir neden göstermeden işçileri işten atmalarına olanak tanıyor. Sadece, işten atmalar için bazı koşullar koymuş. Şöyle ki: İşyerinde işi altı aydan az sürmüş olan işçiyi işveren işten atmak isterse, işten çıkardığını işçiye bildirecektir. İşçi iki hafta süreyle işyerindeki çalışmasını sürdürecektir. İki haftanın sonunda işi sona ermiş olacaktır. İşi altı aydan birbuçuk yıla kadar sürmüş olan işçi için bu süre dört haftadır. İşveren işten çıkardığını bildirecek, bildirimden sonra dört hafta bitince işçinin işi de sona ermiş olacaktır. İşi birbuçuk yıldan üç yıla kadar sürmüş olan işçi için, bildirimin

işçiye yapılmasından başlayarak altı hafta sonra; işi üç yıldan fazla sürmüş olan işçi için, bildirimin işçiye yapılmasından başlayarak sekiz hafta sonra işçinin işi sona ermiş sayılır.

Yasa, bu iki, dört, altı, sekiz haftalık sürelere «önel» adını veriyor.

Bu haliyle 13. madde işverenlere bir baskı aracı sunuyor. Ama, bu kadarla da kalmıyor. Şöyle ki: İşveren dilerse önellere uymadan işçilerin işine son verebiliyor.

Örnekle anlatacak olursak: sözgelimi işyerinde iki yıldır çalışan işçinin işine son vermek isteyen işveren, ona altı hafta önceden «senin işine son veriyorum» diye bildirecektir. Ama altı haftayı beklemeden, hemen o gün «işine son» deyip işçiyi işten çıkarabilir. Bu durumda, işçinin altı haftalık ücretini ödemek zorundadır. Buna ihbar tazminatı diyoruz.

İşveren, 13. maddeye dayanarak çıkardığı işçilere ihbar tazminatının yanısıra kıdem tazminatı da vermek zorundadır. Biliyoruz ki kıdem tazminatı, işçinin işyerinde çalıştığı her bir yıl için 30 günlük ücreti tutarında kıdem tazminatı ödenecektir.

Uygulamada işverenler, işçi sınıfımızın sınıf ve kitle sendikal örgütü DİSK sendikalarında örgütlenen işçileri «ayıklamak» için İş Yasasının 13. maddesine yaslanıyorlar. Elbette görünürde ileri sürdükleri neden başka oluyor? «İşçilerin sendikal faaliyetinden haberimiz yok, biz sadece üretimi azaltmak istiyoruz, onun için işçi çıkarıyoruz» diyorlar. Bu konuda hayattan binlerce örnek gösterilebilir. Böylelikle işçiler aileleriyle birlikte açlığa ve işsizliğe atılmaktadır.

İŞVERENLERE SUNULMUŞ İKİNCİ SİLAH: İŞ YASASININ 17. MADDESİ

17. madde ise bazı halleri alt alta saymış. Bu haller-

den biri ortaya çıkarsa, işveren, hemen yani 13. maddedeki «önel»lere uymadan ve hiç bir tazminat ödenmeden işçiyi işten çıkarabiliyor. Maddede bu nedenler tek tek sayılmış, ama «lastikli», nereye çekersen oraya giden bir biçimde. Uzun uzun sayılmış bu işten atma nedenlerinden belli başlıları şunlardır:

— İşçi, işverenin yahut onun ailesinden birinin şeref ve namusuna dokunacak sözler söyler ya da davranışlarda bulunursa,
— İşçi, işyerinde çalışan bir başka işçiye sataşırsa,
— İşçi, işverenin güvenini kötüye kullanırsa, hırsızlık yaparsa, işverenin meslek sırlarını ortaya atmak gibi doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışlarda bulunursa hemen ve tazminatsız işten çıkarılır,

«İşverenin ailesi»nin içine kimler girer?

«İşverenin şeref ve namusuna dokunulduğuna» kim karar verecektir? Ne zaman dokunulmuş olacaktır?

Hangi davranış «sataşma» sayılacaktır? Buna kim karar verecektir?

«İşverenin meslek sırları» nelerdir? Kim karar verecektir?

Uygulamada buna ve benzerlerine kapitalistler karar vermekte, işçileri bu nedenlerden biri ile suçlayarak hemen tazminatsız işten atmaktadırlar.

17. madde de, genel olarak, işçilerin sendikal örgütlenmesini bastırmak için «kulp» olarak kullanılmaktadır. Hayattaki binlerce örnek bunu da doğrulamaktadır. İşçileri aileleriyle birlikte işsizliğe ve açlığa atan bir başka madde de budur.

İŞÇİYİ «CEZALANDIRMA» ANLAYIŞI: İŞ YASASININ 32. MADDESİ

32. madde, işçilerden kesilen «CEZA» paralarını dü-

zenliyor. Yasaya göre, bu ceza kesintileri bir ayda üç gündeliği geçemez. Kesilen paralar Çalışma Bakanlığı hesabına, bakanlığın gösterdiği bir bankaya, kesildiği tarihten başlayarak bir ay içinde yatırılır.

Birikmiş ceza paralarının nerelere harcanacağına bir kurul karar verir. Bu kurulla ilgili olarak sonradan bir Tüzük çıkarılmıştır. Bu tüzüğe göre kurul şu kişilerden oluşur:

Başkan Çalışma Bakanıdır. Ondan başka üç yüksek memur, iki işçi temsilcisi, iki işveren temsilcisi vardır. Yani toplam 8 kişiden oluşur.

Tüzüğe göre, toplanan ceza paralarının işçilerin eğitimleri ve hizmetleri için kullanılması gerekmektedir.

İşçilerden kesilmekte olan ceza paralarının nerelere harcandığı bilinmemektedir.

Her şeyden önce işçilerin «cezalandırılması» anlayışını ortaya koyan bu madde ve ilgili tüzük, kapitalist hukukun ne olduğunu açıklıkla ortaya koymaktadır.

Örnek olarak verdiğimiz bu üç yasa maddesi, işyerlerindeki baskıyı düzenlemektedir. Fakat işçilerle tek tek işverenlerin aralarındaki ilişki sadece işyerlerinin duvarları arasında kalmaz.

İşçi sınıfı ile kapitalist sınıf arasında işyerlerinin duvarları dışında da ilişki vardır. Yani işyerlerinin dışında da kapitalist sınıf işçi sınıfı üzerindeki sömürüsünü ve baskısını sürdürmek için çabalar.

Bunun için çeşitli baskı araçları ve yolları vardır. Biliyoruz ki baskı araçlarının başında silahlı gücüyle, polisiyle, mahkemesiyle, cezalarıyla devlet dediğimiz cihaz gelir.

Burjuva devleti, burjuva sınıfının en iyi biçimde örgütlendiği bir yerdir. Devlet eliyle burjuvazi, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin iktidar mücadelesini baskı altına almaya çalışır.

Burjuvazinin devlet eliyle yürüttüğü baskılarda, elindeki bir başka araç da hukuktur, yasalardır.

İşçi sınıfı kapitalist sömürüyü kaldırmak ve sınırlamak için verdiği mücadeleyi yükselttikçe burjuvazi baskılarını arttırmaya gidecektir. Elindeki baskı araçlarını yeterli görmeyecektir. Pekiştirmeye çalışacaktır.

Burjuvazi, konumuz hukukla ilgili olarak neler yapacaktır? Yasalarda, işçi sınıfının mücadelesi yolunu tıkamak için yeni yeni «suç»lar «yaratacaktır». Normal mahkemelerden başka «olağanüstü» mahkemeler kuracaktır. Bu «suçları» işleyenleri bu «mahkemelerde» yargılayacaktır. Bu suçların «milletin bütünlüğüne» ve «milli güvenliğine» karşı işlendiğini söyleyecektir. Emeğin sermayeye karşı mücadelesini «milletin bütünlüğünü parçalamak» diye adlandıracaktır. «Milli Güvenlik»ten «sermayenin güvenliği»ni anlayacaktır.

Sermayenin çıkarlarını «milletin tümünün çıkarları» diye göstermeye çalışacaktır.

İŞÇİ SINIFININ MÜCADELESİ ÜZERİNDEKİ FAŞİST BASKI ARAÇLARI: CEZA YASASININ 141 ve 142. MADDELERİ

Bu iki yasa maddesi, 1936 yılında, İtalyan faşist Ceza Yasasından alınmış ve Türk Ceza Yasasına sokulmuştur.

141. madde ne diyor?

Bu madde, genel olarak, şu amaçlarla «örgütlenmeyi» suç yapmıştır:

1 — Sosyal bir sınıfın öbür sosyal sınıflar üzerinde baskısını kurmak için,
2 — Sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak için,
3 — Ülkedeki ekonomik ve sosyal düzenleri devirmek için,
4 — Devletin siyasal ve hukuksal düzenlerini tümüy-

le yok etmek için, birleşmek (örgütlenmek) suçtur.

Maddede başka eylemler de sayılmıştır. Ama işçi sınıfımız ve ilerici güçler üzerinde 141. madde en çok bu bölümüyle uygulanmaktadır.

Kapitalist toplumda «sosyal bir sınıf olan işçi sınıfı ve emekçi kitleler üzerinde baskısını kurmak için örgütlenmiş olan», sermaye çevreleridir.

Burjuvazi bu maddeyi iki amaçla kullanmaktadır:

1 — Kendi kapitalist sömürü ve baskısını korumak için,
2 — İşçi sınıfının kapitalist sömürü ve baskıya karşı mücadelesini ve örgütlenmesini budamak için.

142. madde ne diyor?

Bu madde de genel olarak yine aynı amaçlarla (yani 141'deki amaçlarla) «propaganda yapmayı» suç yapmıştır. Propaganda yapmayı, yani düşüncelerini yaymayı.

Amaçlar, yine 141'de olduğu gibidir:

1 — Sosyal bir sınıfın öbür sosyal sınıflar üzerinde baskısını kurmak için,
2 — Sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak için,
3 — Ülkedeki ekonomik ve sosyal düzenleri devirmek için,
4 — Devletin siyasal ve hukuksal düzenlerini tümüyle yoketmek için, propaganda yapmak suçtur.

Televizyonuyla, radyosuyla, gazeteleriyle, vb. ideolojik saldırıya (düşünce saldırısına) geçmiş olan burjuvazi, işçi sınıfını düşünce mücadelesinde silahsız bırakmayı amaçlıyor. Faşist 142. madde bu işe yarıyor.

Bunun içindir ki DİSK 5. Genel Kurulu, Ceza Yasasının 141 ve 142. maddelerinin yasadan çıkarılması için etkin bir mücadele vermeyi karar altına almıştır.

İŞÇİ SINIFININ MÜCADELESİ YENİ BİR TEHDİT ALTINDA: DEVLET GÜVENLİK MAHKEMELERİ

12 Mart 1971'den sonraki faşist biçimi yönetim döneminde burjuvazi, 1961'de yapılmış Anayasa'nın birçok maddesini değiştirdi. Amaç, işçi sınıfının sömürüyü kaldırma ve sömürüyü sınırlama mücadelesini boğmaktı. Bu amaçla, 1961 Anayasası'nı değiştirerek ona birtakım faşist maddeler soktular.

Bu değişikliklerden biri de Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) denen «olağanüstü» mahkemelerin Anayasa'nın 136. maddesine sokulması oldu.

Bu mahkemelerin görevi nedir? Nasıl kurulur? Ne işe yarar?

Anayasa'da yapılan demokrasi düşmanı değişikliğe göre, DGM kısaca, «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü aleyhine işlenen ve Devlet Güvenliğini ilgilendiren suçlara» bakmakla görevlidir.

Burada, «devletin bütünlüğü» ve «devlet güvenliği» sözlerl üzerinde bir parça durmak gerekiyor. Şöyle ki: burjuvazi işçi sınıfının mücadelesini şimdiye kadar hep, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü parçalamakla, devlet güvenliğini tehlikeye sokmakla suçlayagelmiştir. Böylelikle, sınıfların ve sınıf mücadelesinin varolduğu gerçeğinin üstünü küllemek istemiştir. Buna rağmen işçi sınıfının mücadelesini durduramamıştır. DGM'lerin bakacağı suçların neler olduğunu koyarken de «devletin bütünlüğü» ve «devlet güvenliği» sözlerini kullanmaktadır. Bunlarla amaçladığı, sınıf mücadelesinin üzerine sermayenin çıkarlarından örülmüş bir örtü örtmektedir. Burjuvazi devlet güvenliğinden «sermayenin güvenliği»ni anlamaktadır.

Kısaca, sermayenin çıkarlarını tehdit eden her şeyin ve herkesin DGM'de yargılanması hesaplanmıştır.

Öbür yandan, DGM sivil ve askeri yargıçlar ve savcılardan oluşur. Bu yargıç ve savcıları, Bakanlar Kurulu (hükümet) her boş yer için iki katı kadar aday göstererek saptar. Bu adaylar arasından Yüksek Hakimler Kurulu atama yapar.

Görülüyor ki DGM yargıç ve savcılarının kimler olacağı sermayenin siyasal iktidarlarının eliyle belirlenmektedir.

1973 yılı Haziran'ında, DGM'leriyle ilgili bir de yasa çıkarıldı. Bu yasa ile faşist birtakım esaslar daha da temellendirildi.

Sonradan Anayasa Mahkemesi (Bu yüksek mahkeme, Anayasa'ya aykırı gördüğü yasaları iptal eder.) DGM Yasası'nı Anayasa'ya aykırı görerek iptal etti.

Gerici-faşist karması MC, yeni bir DGM Yasası çıkarmayı denedi.

Başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi halk ve ilericilerle yurtseverler, DGM Yasası'nın çıkarılmaması için kavga verdiler. Bu konuda yüzbinlerce işçinin 16 Eylülde koyduğu bilinçli tavır MC'yi geriletti.

DGM'yi yeniden kurmak isteyen gerici-faşist güçler iki amaç güdüyor:

1 — Sermayenin aşırı sömürü, aşırı kâr ve aşırı baskı düzenini pekiştirmek.
2 — Bu düzene karşı mücadele eden işçi sınıfı hareketini, DİSK'i, tüm ilerici örgüt ve kişileri olağanüstü mahkemelerde yargılamak, susturmak ezmek ve böylece halkın bilinçlenmesini önlemek.

DGM Anayasa'nın özüne aykırıdır. Şöyle ki: Anayasa'ya göre yargılamayı bağımsız mahkemeler yapar. Oysa DGM bağımsız değildir. Yargıçlarını ve savcılarını sermayenin siyasal iktidarları seçmektedir. Ayrıca, Anayasa-

daki yargıçlık güvencesinden (teminatından) yoksun askeri yargıçlar da bu mahkemelerde bulunmaktadır.

İşçi sınıfımız sınıf ve kitle sendikal örgütü DİSK, demokrasi düşmanı, işçi sınıfı ve emekçi halk düşmanı, ilericilerin ve yurtseverlerin düşmanı sermaye iktidarı tarafından tezgahlanan DGM'ye karşı çıkıyor. DGM'ye karşı çıkarken demokrasiye sahip çıkıyor. İşçi sınıfımızın Anayasa'daki kazanımlarına, haklarına sahip çıkıyor.

KAPİTALİST HUKUKUN İÇİNDE İŞÇİ SINIFININ KAZANIMLARI

Gördüğümüz gibi, kapitalist hukuk (ya da başka deyişlerle burjuva hukuku, sermaye hukuku, mülkiyet ve baskı hukuku, vb. diye adlandırabiliriz), burjuvazinin sömürü ve baskısını düzenleyen hukuktur.

Kapitalist hukukun asıl yüzü budur. Yukarda örnekleriyle bunu ortaya koyduk.

«Madem ki kapitalist hukuk budur, sermayenin çıkarlarını düzenler, öyleyse sömürü kaldırılana kadar bu hukuk böyle kalacaktır.» demek doğru mudur? Neden?

Bu düşünce yanlıştır. Şöyle ki: esas olarak burjuva hukuku burjuvazinin sömürüsünü ve baskısını, onun çıkarlarını düzenler. Fakat işçi sınıfı kapitalist düzenin içindeki dinmeyen mücadelesiyle kapitalist hukukta birtakım gedikler açar.

Yani işçi sınıfı bir yandan sömürüyü kaldırmak için mücadele eder, öbür yandan sömürüyü azaltmak için ve burjuvaziden bazı haklar koparmak için mücadele eder. Burjuvaziden koparılarak yasalara geçirilen her hak birer kazanımdır. Kapitalist hukuk içinde açılan birer gediktir.

Kapitalist hukuk içinde elde edilen ve Anayasa'ya, yasalara geçirilen bu haklara, «işçi sınıfının kazanımları» diyoruz.

İşçi sınıfının kazanımları, uzun ve çetin mücadelelerin ürünüdür.

Burjuvazi ise kazanımların uzun ve çetin mücadelelerle elde edildiği gerçeğini küllemek için elinden geleni yapar. Anayasa'ya ve yasalara girmiş bu hakları işçilere «lütuf», «bağış» olarak verdiği yalanını söyler.

Oysa bunlar ne «lütuf»tur, ne de «bağış». İşçi sınıfının burjuvaziden sökerek aldığı kazanımlardır.

Burjuvazi en küçük fırsatta işçilerin yasalara girmiş kazanımlarını budamaya, yok etmeye, geri almaya girişir. Bu bile, kazanımların «lütuf» olmadığını gözler önüne sermektedir.

KAZANIMLAR NELERDİR?

İşçi sınıfımızın yüz yılı aşan bir mücadele tarihi olduğunu biliyoruz. Bu mücadelenin ürünü olan bazı kazanımlar da Anayasa'ya ve yasalara hak olarak girmiştir.

Örnek: sendika kurma ve seçme hakkı (Anayasa madde 46), toplu sözleşme ve grev hakları (Anayasa madde 47), sosyal güvenlik hakkı (Anayasa madde 48), sendika temsilcisi, baştemsilci ve yöneticilerine sendikal faaliyetlerinden dolayı güvence (teminat) getiren Sendikalar Yasasının 20. maddesi, sendika üyelerine «güvence» getiren aynı yasanın 19. maddesi, vb. Her şeye rağmen son iki maddenin (SY. Md. 19 ve 20) getirdiği güvenceler eksiktir. Şöyle ki: SY. Md. 19'a göre, işveren işçilere sendikal baskı yapamaz. Yaparsa ne olur? Sözgelimi işçi sendikalaştığı için işveren onu işten atarsa, işçiye, ücretinin bir yıllık tutarından az olmayan tazminat ödeyecektir. Ayrıca, SY.'nın 31. maddesine göre, en az 500, en çok 2000 lira «ağır» para cezası ödeyecektir. Uygulamada hem tazminata hem de para cezasına mahkemeler karar vermektedir. Sendikal nedenle işten atıldığını ispat etmek işçiye

düşmekıedir. Hepsi bir yana, Yargıtay, işten atılmayla işçinin sendikal faaliyeti arasında «sıkı» bir bağ aramaktadır. İşçi bu «sıkı bağı» kanıtlayamazsa sendikal baskı yok sayılmaktadır.

Görüldüğü gibi işçiler kapitalist işverenlere prim veren bir uygulamayla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Temsilcilere ve sendika yöneticisi işçilere güvence getiren SY. Md. 20'ye gelince. Bu maddeye göre; diyelim işyeri sendika temsilcisi işten atılmış olsun. Önce Bölge Çalışma Müdürlüğü sorunu çözmeye girişir. Burada çözülemezse, İl Hakem Kurulu'na sunulur. İl Hakem Kurulu sorunu kesin olarak çözer. Yani ya temsilcinin işten atılmasını haklı bulur ya da temsilcinin işine iadesine karar verir (yani işten atılmayı haksız bulur). Eğer temsilcinin işine dönmesi kararı çıkmışsa ve buna rağmen işveren temsilciyi işe almamakta direniyorsa temsilciliği bitene kadar onun ücret ve öbür hakları işverence ödenir.

İl Hakem Kurulu kimlerden oluşur? İş Mahkemesi Yargıcının başkanlığında, Bölge Çalışma Müdürü, İl Hukuk işleri müdürü, iki işveren hakemi ve iki işçi hakeminden oluşur. Görüldüğü gibi, yedi kişilik kurulda işçi hakemi sadece iki kişidir.

Esas olarak birer kazanım sayılabilecek SY. Md. 19 ve 20, kapitalist işverenler üzerinde yeterli bir denetim kuramamaktadır. İşveren, İş Yasasının «meşhur» 13 ve 17. maddelerinin kulpuna yapışıp işçileri toplu olarak işten attığında özellikle 19. madde işlemez hale gelebilmektedir.

Şu gerçeği unutmamak gerekiyor: **İşçilerin mücadelesiyle Anayasa'ya ve yasalara giren kazanımları uygulamak için de mücadele gerekiyor. Yoksa her kazanımı burjuvazi ve siyasal iktidarları her an geri almayı deneyecektir.**

Onun için şöyle diyebiliriz: **Her kazanım mücadele-**

nin meyvasıdır. Her mücadele bir önceki mücadeleyle elde edilmiş kazanımlara dayanır.

Ancak böylelikledir ki kapitalist hukuk içinde birtakım «demokratik mevziler» elde edilebilir.

Şunu da akıldan çıkarmamak gerekir: İşçi sınıfının kazanımlarının içinde yer alması, kapitalist hukuku kapitalist hukuk olmaktan çıkarmaz. Ancak sömürünün kaldırıldığı bir toplumda kapitalist hukuk sona ermiş olacaktır. Kapitalist sömürü ve baskı düzeni sürdükçe, işçi sınıfının kazanımları, kapitalist hukukun içinde «adacıklar», elde edilmiş «mevziler» olarak kalacaktır.

SONUÇ OLARAK

İş hukuku ve genel olarak kapitalist hukukun ne olduğunu şöyle özetleyebiliriz:

1 — Kapitalist hukuk, burjuvazinin sömürüsünü ve kârını arttırmanın aracıdır. Kapitalist üretim ve mülkiyet ilişkilerini düzenler.

2 — Kapitalist hukuk, işçi sınıfının kapitalist sömürüye karşı verdiği mücadeleyi bastırma aracıdır.

Kapitalist baskıyı düzenler.

3 — Buna rağmen, işçi sınıfı, mücadelesiyle kapitalist hukukun içinde kazanımlar elde eder. Bu kazanımlar Anayasa'ya ve yasalara hak olarak girer. Kazanımlar, işçi sınıfı mücadelesinin kapitalist hukuk içinde kazandığı mevziler, açtığı gediklerdir.

4 — Kapitalist hukuk ancak sömürünün kaldırıldığı bir toplumda son bulur.

Ders XIV

Disk'in Toplu Sözleşme İlkeleri

TOPLU SÖZLEŞME NEDİR?

Toplu sözleşme, işçilerin kapitalistlere karşı verdikleri ekonomik mücadelenin aracıdır. Ekonomik mücadele nedir?

Kapitalizm ortaya çıktığından beri işçiler daha iyi yaşama ve çalışma koşulları uğrunda mücadele veriyorlar. Daha çok ücret, daha az çalışma saati, iş kazalarının azaltılması, işçi sağlığı, vb. amaçlar için mücadele veriyorlar. Bu yolda attıkları her adım, kapitalistlerin sömürüsünü sınırlar, azaltır. İşçilerin günlük ve haftalık çalışma süreleri kısaltılırsa, işçiler ücretlerini arttırırlarsa, işyerlerindeki sağlık koşullarını iyileştirirlerse, bütün bunlar, patronun kârının azalması demektir.

İşte toplu sözleşmelerle bunlar ve benzerleri sağlanabilir.

Başka bir deyişle; toplu sözleşmelerle sömürüyü sınırlayabiliriz.

İşçiler toplu sözleşme hakkının kendisini uzun ve çetin bir mücadeleden sonra koparmışlardır. Birçok kapitalist ülkede bu hak anayasalara girmiştir. İşçilerin kazanımı olmuştur.

Burjuvazi ve sarı sendikalar, toplu sözleşmelerin **sınıf** mücadelesiyle ilgisi olmadığını ileri sürerler. Toplu sözleşmelerle «toplumsal barış» sağlandığını, bu yoldan **sınıf mücadelesine son verildiğini** söylerler. Toplu sözleşme sermaye ile emeğin kaynaşma ve bütünleşmesidir, derler.

Bu doğru değildir.

Biliyoruz ki kapitalist toplumda sömürü, üretim araçlarının mülkiyetinin kapitalistlerin elinde bulunmasından çıkıyor. Oysa toplu sözleşmeyle sömürü sona erdirilemez. Yukarıda, toplu sözleşmeyle sömürünün ancak sınırlanabileceğini belirtmiştik. Toplu sözleşmelerle sınıf mücadelesinin sona erdirildiğini söylemek aldatmaca olur. Sınıf mücadelesi sömürünün ortadan kalkmasıyla sona erebilir. Bu ise üretim araçlarının mülkiyetinin topluma geçmesiyle olabilir.

İşçi sınıfımızın sınıf ve kitle sendikal örgütü olan DİSK, toplu sözleşmelerle ancak sömürünün sınırlanabileceği esasını kabul eder. Sömürünün kaldırılması mücadelesi ise toplu sözleşme masasının boyunu aşar. Siyasal mücadeleyi gerektirir.

Toplu sözleşmelerin işçi sınıfının sömürüye karşı mücadelesindeki yeri budur.

Toplu sözleşmelerin yapılmasında ve yürütülmesinde DİSK'in güttüğü ilkeler nelerdir?

TOPLU SÖZLEŞMELERDE ÜYELER SÖZ VE KARAR SAHİBİDİR

Toplu sözleşme görüşmelerinin her adımında üyenin söz ve kararına başvurulur. Toplu sözleşme görüşmeleri, üyelerin seçtikleri sendika temsilcilerinin katılmaları ile

Üyelerin söz ve karar sahibi olmasında dikkat edile-

cek nokta şudur: istek ve kararların ileriye dönük olması gerekir. İşçi sınıfının ekonomik mücadelesinin yönüne ters düşmemesi gerekir.

Üyelerin kararlarının ileriye dönük olması için, bu kararların işçi sınıfının bilimine uygun olarak alınması için üyelerin eğitilmesi gerekir.

TOPLU SÖZLEŞMELERDE BİRLİK VE DİSİPLİN ÖNEMLİDİR

Toplu sözleşmelerle ekonomik mücadelede güçlü olmak, işçilerin birliğini gerektirir.

Birlik nasıl sağlanabilir?

Elbette, ortak amaçlar çerçevesinde kenetlenmekle sağlanabilir. İşçilerin tümünün ekonomik çıkarları aynıdır. Hepsi de üretimde sömürülür. Ortak çıkarları, bu sömürüye karşı mücadeleden geçer. Bir işyerindeki sendika üyesi işçiler arasında yaş, cinsiyet, kıdem, vasıf, vb. farkları olabilir. Bu farkları, ortak çıkarların tabanında birleştirmek gerekir. Önemli olan ortak çıkarlardır. Böylelikle, işçileri bölmek isteyen burjuvazinin ekmeğine yağ sürülmemiş olur.

Bu birliğin aynı zamanda örgütlü ve disiplinli olması şarttır. Örgüt ve disiplin demek örgütün yetkili organlarının aldığı kararlara uymak demektir. Toplu sözleşmelerin yapılmasında örgüt disiplinine uymak gerekir. Yoksa, işçiler, kendiliğinden ve başıbozuk hareketlere itilirler. Bu ise sermayenin ekmeğine yağ sürer.

DİSK'İN TOPLU SÖZLEŞME HEDEFLERİ

Yukardaki iki başlıca ilkeye uygun olarak, yetkili organların kararlarıyla, toplu sözleşmelerdeki genel hedefler çizilmiştir. Bir işyerinde bu hedeflere ulaşmak için ve-

rilen mücadele ekonomik mücadele olmaktadır. Toplu sözleşmelerle yürütülür.

Aynı hedefler için tüm ülkede ve tüm işkollarında girişilen mücadele ise siyasal boyut kazanır. Örnek: daha kısa bir haftalık iş süresinin yasaya girmesi için mücadele.

DİSK yetkili kurullarının saptadığı belli başlı toplu sözleşme hedefleri şunlardır:

— ÇALIŞMA SÜRESİNİN KISALTILMASI HEDEFİ

İşçi sınıfımız yüz yılı aşan bir mücadeleyle, çalışma süresini, günde 15-16 saatten 8 saate indirmiştir. İş Yasasında işçi sınıfımızın bu kazanımı belirtilmekıedir.

Çalışma süresinin daha da kısaltılması, DİSK sendikalarının sözleşmelerinde temel hedeflerden biri olarak ele alınmaktadır.

Son olarak, sınıf ve kitle sendikal örgütümüz DİSK, «hedef 40 saat olmak üzere daha kısa süreli iş haftası» demiştir. Yasadaki 48 saatlik iş haftasının sözleşmelerle 40 saate indirilmesi hedef olarak alınmıştır.

Bu yolda patronlardan koparılacak her dakika, sömürüyü sınırlama yolunda atılmış bir adım olacaktır.

Haftalık çalışma süresinin kısaltılması işçilere ne sağlayacaktır?

— İşçiye daha çok boş zaman kalacaktır. İşçi, eğitim ve örgütlenme çalışmalarına daha çok zaman ayırabilecektir.
— İşçi dinlenmeye daha çok vakit ayıracak, üretimde yıpranan işgücünü yerine koyabilecektir.
— İşçi, ailesiyle daha çok birarada olabilecektir.
— İşsizliği nisbeten azaltmak mümkün olabilecektir. Elbette kapitalist toplumda işsizliğin ortadan kalkması

mümkün değildir. Ancak sömürünün ortadan kalktığı bir toplumda işsizlik sona erer.

— YILLIK ÜCRETLİ İZİN SÜRESİNİN UZATILMASI HEDEFİ

İşçi üretimde yıpranır. Çünkü kapitalist üretim insanca koşullarda olmaz. Kapitaliste kalsa, işçinin bedenindeki hayatı emip, onu işe yaramaz bir posa haline getirmek isteyecektir.

Bunun içindir ki DİSK, yıllık ücretli izinlerin süresinin uzatılmasını toplu sözleşme hedefi olarak alıyor.

Sadece izin süresinin **ne kadar** olduğu değil, onunla birlikte işçinin iznini **nasıl** geçirdiği de önemlidir. DİSK, işçinin yıllık iznini, çeşitli işyerleri ve bölgelerden gelmiş işçilerle birarada tatil ve eğitim sitelerinde geçirmesini hedefliyor.

Yıllık ücretli izinlerin süresinin bu biçimde uzatılması, işçinin ailesiyle birlikte daha çok eğitim ve daha çok örgütlenme çalışması yapmasını da sağlayacaktır.

— İŞ GÜVENCESİNİN SAĞLANMASI HEDEFİ

Biliyoruz ki İş Yasasında, işçinin çalışma güvencesini (teminatını) yok eden 13 ve 17 gibi maddeler vardır. İşçiler toplu olarak ve aileleriyle birlikte işsizliğe ve açlığa atılmakta, örgütlenme özgürlükleri de çiğnenmektedir.

Öbür yandan, bu maddelere dayanan sermaye, yüksek ücretli işçiyi işten çıkarıp asgari ücret üzerinden yeni işçi almaktadır. Bütün bunları daha çok kâr için yapmaktadır.

İş güvencesi gerçek anlamda ancak sömürünün kaldırıldığı toplumda sağlanabilir. Çünkü kapitalist toplumda

işsizler ordusu varoldukça, sermaye, işçileri her an kapının dışına koyabilecektir.

Buna karşı mücadele, işverenlerin işçi çıkarmalarını azaltmaya yönelmiştir.

İş güvencesini sağlamak için DİSK 5. Genel Kurul kararlarında, İş Yasasının 13 ve 17. maddelerinin yasadan çıkarılması hedefi konulmuştur. Bu hedef uğrunda önce toplu sözleşmelerle mücadele verilmesi gerekmektedir.

DİSK sendikaları, iş güvencesi ve işsizlik sigortası ile ilgili birtakım kazanımları şimdiden sözleşmelere sokmayı başarıyorlar. Örnek: İş Yasasının 13. maddesine göre işten çıkarılan işçilere, işten çıkarıldığı tarihten başlayarak 3-6 ay süreyle, brüt ücretinin % 50-75 kadarının işsizlik tazminatı olarak her ay ödenmesi. Bu kazanım, değişik işyerlerindeki toplu sözleşmelere girmeye başladı.

— ÇALIŞMA KOŞULLARININ GELİŞTİRİLMESİ HEDEFİ

İşçiler çok kötü işyeri koşullarında çalışmaktadır. İş kazalarını önlemek için, işçi sağlığını korumak için en küçük önlemler bile patronlarca alınmamaktadır. Yasa ve tüzüklerde işçi sağlığı ile ilgili birçok kazanım, küflenmeye bırakılmıştır. İşçi sınıfımızın sınıf ve kitle sendikal örgütü olan DİSK, yasalardaki bu kazanımları tastamam uygulatmak için mücadele veriyor. Öbür yandan, toplu sözleşmelerle bu alanda da yeni kazanımlar koparma mücadelesini kararlılıkla sürdürüyor.

İşçinin sağlığının korunması için ve iş kazalarını önlemek amacıyla patronların aldığı her önlem, kârı azaltır. Bunun içindir ki patron, işçinin çalışma koşullarını iyileştirmemekte direnecektir.

Çalışma koşullarının geliştirilmesi mücadelesi aynı zamanda sömürüyü sınırlamaktadır.

— DAHA YÜKSEK VE DAHA ADİL ÜCRET ARTIRIMI HEDEFİ

Artan fiyatlar, enflasyon ve vergi oranlarının ilerisinde bir ücret artışı sağlamak, DİSK'in ekonomik mücadele hedeflerinden bir başkasıdır.

DİSK sendikalarının deneyleri, seyyanen (eşit) zam sisteminin işçilerin birliğini en iyi şekilde sağladığını ve adaletli zam sistemi olduğunu göstermiştir.

Türkiye'de asgari ve azami ücretler arasındaki fark büyüktür. Kademeli ve yüzde oranı ile yapılacak ücret artırımı bu farkı daha da arttıracaktır. Oysa işçilerin gereksinimleri birbirinden uçurumlarla ayrılmaz. Dertleri aynıdır. hedefleri ortaktır. Bu nedenle seyyanen zam sistemi daha adaletli olmaktadır. Sendikal birliği güçlendirmektedir.

Ayrıca, kadın ve erkek işçiler arasında ücretlerde ayırım yapan patron politikası, işçilerin birliğini parçalamak ister. Aynı işi yapan erkek ve kadın işçilerin aynı ücreti almaları gerekir. Toplu sözleşmelerle güdülen hedeflerden biri de «eşit işe eşit ücret» ödenmesidir.

DÖNEM NEDİR?

Toplu sözleşme, belirli bir süre yürürlükte kalsın diye yapılır. Bu süre, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasasına göre en çok üç yıl olabilir.

Kapitalist sömürü toplumunun ürünü olan ve işçilerin alım gücünü sürekli olarak düşüren enflasyon, artan fiyatlar ve vergi oranlarının yüksekliği, bir sözleşme dönemi için elde edilmiş paraca kazanımları sürekli bir biçimde aşındırmaktadır. Zaten bunun içindir ki ekonomik mücadele tek başına yetmez. Bir toplu sözleşmeyle kapitalistlerden koparılan haklar kapitalist toplumun öbür eliyle

geriye alınır. «Dön baba dönelim» duruma düşülür. İşçi sınıfının siyasal mücadelesiyle, yani sömürüyü kaldırma mücadelesiyle tamamlanmayan toplu sözleşme mücadelesi anlamsız kalır. İşçi sınıfımızın sınıf ve kitle sendikal örgütü DİSK bir yandan sömürüyü kaldırma mücadelesine katılır. Öbür yandan, sömürüyü toplu sözleşmelerle de sınırlamak için mücadele eder.

Toplu sözleşmelerin yürürlük süresinin en çok 2 yıl olması uğraşı, bununla ilgilidir.

YETKİ NEDİR?

Toplu sözleşmeyi hangi sendikanın yapacağının belli edilmesi gerekir. Buna toplu sözleşme yetkisi denir.

Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası'na göre, 2 çeşit toplu sözleşme yetkisi tanınmıştır: işyeri yetkisi ve işkolu yetkisi.

İŞYERİNDE TOPLU SÖZLEŞME YETKİSİ

Bir işyerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden sendika, o işyerinde toplu sözleşme yapmaya yetkilidir.

Kendisini yetkili gören sendika, Bölge Çalışma Müdürlüğüne yazı ile **başvurur.** Bölge Çalışma Müdürlüğü, aynı işkolundaki öbür sendikaların adreslerini gösterir bir listeyi başvuran sendikaya verir. Sendika, toplu sözleşme yapacağını listedeki sendikalara **bildirir.** Ayrıca bunu, -varsa- o yerdeki bir gazete ile **ilan eder.**

Kendilerine yazılı bildirim yapılan sendikalar, ilan tarihinden başlayarak, o yörede gazete olmadığı için ilan yapılamamışsa bu durumda kendisine yazılı bildirim yapıldığı tarihten başlayarak, altı işgünü içinde Bölge Çalışma Müdürlüğüne **itiraz** yapabilir.

Neye itiraz edilir?

Ya başvuran sendikanın işyerinde çoğunluğu yoktur denir. Ya da başvuran sendika, işyerinin kurulu olduğu işkolunda değildir denir. Birincisine **çoğunluk itirazı,** ikincisine **işkolu itirazı** diyoruz.

İtiraz yapılmamışsa, başvuran sendika yetkili olur. Ama çoğu zaman itiraz yapılmaktadır. Daha çok da çoğunluk itirazı yapılmaktadır.

İtiraz yapıldığında, Bölge Çalışma Müdürlüğü, kimin çoğunlukta olduğunu saptayacaktır.

Çoğunluk incelemesi nasıl yapılacaktır?

Yasa bu konuda bir şey demiyor. Susmuş.

Uygulama şöyledir: İtiraz yapıldığında, Bölge Çalışma Müdürlüğü, hem başvuran hem de itiraz eden sendikalardan üye kayıt fişlerini ve defterlerini istemektedir. Bu belgeler üzerinde inceleme yapmaktadır. Başvuran sendikanın çoğunlukta olmadığı anlaşılırsa yetki verilmemektedir. Çoğunlukta olduğu anlaşılırsa yetki verilmektedir.

Binlerce örnekle kanıtlanmıştır ki yasada olmayan bu yol, üye fişlerinden çoğunluğun tespit yolu, sınıf uzlaşmacısı sendikalara prim vermektedir. Fişlerde sahtelikler yapılmakta ve işçileri temsil etmeyen sarı sendikalara «kağıt üzerinde» yetkiler verilmektedir.

Bu soruna, aşağıda, referandum konusunu incelerken döneceğiz.

Fişler üzerindeki incelemenin sonucunu, Bölge Çalışma Müdürlüğü, **karar** olarak, başvuran ve itiraz eden sendikalara bildirmektedir.

Bölge Çalışma Müdürlüğünün bu kararına karşı, ilgililer, kendilerine kararın yazıyla bildirilmesinden başlayarak üç işgünü içinde iş mahkemesinde **itiraz** edebilirler.

İş mahkemesi ne karar verirse o kesindir. Artık başka bir itiraz yolu **yoktur.**

İŞKOLUNDA TOPLU SÖZLEŞME YETKİSİ

İşkolu toplu sözleşme yetkisi de Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasasında düzenlenmiştir.

İşkolunda çoğunluğum diyen sendika, bu kez, Bölge Çalışma Müdürlüğüne değil de Çalışma Bakanlığına başvurur. O işkolundaki sendikaların adreslerini alır. Bu sendikalara yazı ile bildirim yapar. Ayrıca bunu, Ankara, İstanbul ve İzmir'de çıkan birer gazetede ilan eder.

İtirazı olan sendika, ilandan başlayarak altı işgünü içinde, Çalışma Bakanlığına itirazını yapabilir.

İşyeri yetkisinde olduğu gibi işkolunda da uyuşmazlıklar daha çok çoğunluk konusunda çıkmaktadır.

Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası, hangi sendikanın çoğunlukta olduğunun nasıl anlaşılacağını göstermemiştir.

Uygulamada, üye kayıt fişleri ve defteri incelenmektedir.

Bu yolun, sınıf uzlaşmacısı sendikaların sahtecilikle işkolu yetkisi almasını sağladığı binlerce örnekle kanıtlanmıştır.

Devam edelim. Belgeler üzerinde yapılan «incelemeye» göre, başvuran sendika yetkilidir ya da yetkisizdir diye bakanlıktan karar çıkacaktır. Bu karara karşı, ilgililer kararın kendilerine yazıyla bildirilmesinden altı işgünü içinde Yargıtay'da itiraz edebilirler.

Yargıtay'ın kararı kesindir ve sondur.

İŞYERİ TOPLU SÖZLEŞME YETKİSİNDE REFERANDUM

«Fişlerden çoğunluk sendikasını saptama» yolu, sınıf uzlaşmacısı sarı sendikalara sahte yetkiler verme yoludur. Binlerce örnek bunun böyle olduğunu kanıtlamıştır.

Bu nedenle DİSK, referandum (yani işçi oylaması) yoluyla yetkili sendikanın saptanmasını önermiş ve mücadeleyle uygulatmaya girişmiştir.

Yapılan oylamaların büyük çoğunluğunu DİSK sendikaları kazanmıştır. Böylelikle işçiler, Anayasa'daki sendika seçme özgürlüklerini kullanmaya girişmişlerdir. DİSK'in çatısı altındaki birleşme hızlanmıştır.

Bu ne demektir?

İşçilerin, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışını temsil eden DİSK'te örgütlenmeyi seçmeleri demektir. Burjuvaziyle işbirliği yapan Türk-İş'in sendikacılık anlayışını reddetmeleri demektir.

Mücadeleyle kopartılarak uygulanmaya konan referandumla, işçi sınıfımızın DİSK'teki sendikal birliği daha da güçlenmiş ve pekişmiştir.

İşte, sermayeyi, siyasal iktidarını ve sınıf uzlaşmacısı Türk-İş'i kaygılandıran da bu gelişme olmuştur.

Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası, «işyeri yetkisi hakkında iş mahkemesinin verdiği karar kesindir, başka bir yerde buna itiraz edilemez» diyor. Yasanın bu hükmüne rağmen, referandum yapılsın diyen iş mahkemelerinin kararları Yargıtay'a götürülmeye başlandı. Yargıtay da birbirini tutmayan kararlar verdi. Bazı kararlarında referandum uygulanmaz dedi. Bazı kararlarında referandum uygulanabilir, dedi.

En son olarak Aralık 1975'te verdiği bir kararda referandumu reddetti.

Oysa referandum, işçilerin sendika seçme hakkına sahip olduklarını söyleyen Anayasa'nın 46. maddesinin gereğidir.

İşçi sınıfımız çetin mücadelelerle referandum hakkını, işçinin sendika seçme özgürlüğünü Anayasa'dan hayata geçirmeyi başarmıştır. Gerici sermaye iktidarlarının

sınıf uzlaşmacısı sarı sendikalarla elele tezgahladığı faşist saldırılar, bunu önlemeyi amaçlamaktadır.

Sermayenin, onun siyasal iktidarlarının ve sınıf uzlaşmacısı Türk-İş'in, sınıf ve kitle sendikacılığı yolunu tıkama çabaları başarıya ulaşamayacaktır.

Referandumun yasalaşması, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının daha da etkinleşmesine ve yaygınlaşmasına yarayacaktır. Sınıf uzlaşmacılığı darbe yiyecektir. İşçi sınıfının sendikal birliği için verilen kavga hızlanacaktır. Bu nedenle DİSK 5. Genel Kurulu, 8 sayılı kararında, referandumun yasalaşması yolunda mücadeleyi oybirliği ile hedef göstermiştir.

TOPLU SÖZLEŞME TASLAĞI NASIL HAZIRLANMALIDIR?

Toplu sözleşme taslağının hazırlanmasında üyeler söz ve karar sahibidir. Üyelerin istek ve gereksinimleri ile sendikanın ilkeleri ve hedefleri birleştirilir. Üyelerin istek ve gereksinimleri, sendikanın ilkelerinin ve hedeflerinin kalıbına dökülür.

DİSK ilkelerinin ve hedeflerinin gerisinde kalan istekler, sendikal örgütü mücadelenin gerisine düşürür. Gerçekçi olmayan istekler ise sendikal mücadeleyi maceracı bir yola götürür. Her iki durumda da burjuvazinin ekmeğine yağ sürülmüş olur. Nasıl ki oku hedefe ulaştıramayan okçu ile, oku hedefin ilerisine fırlatan okçu arasında fark yoktur.

Bu nasıl gerçekleşir?

İşverenle masa başında toplu sözleşme görüşmeleri başlamadan önce, ilgili sendika, özetle şu noktalarda araştırma ve değerlendirme yapar: Üyelerle ilgili bilgiler. Ücretlerle Ilgili bilgiler. İşyerinde sendikayla ilgili bilgiler. İşyerinde üyelerin yaşama ve çalışma koşullarıyla ilgili

bilgiler. Eski sözleşme dönemi uygulamasıyla ilgili bilgiler.

Sonra, olanak varsa, üyelerle ya da taban temsilcileri ile toplantı yapılır. Üye istekleri saptanır.

Daha sonra, sendika temsilcileri ve toplu sözleşme görevlileri, gerektiği kadar toplantı yaparlar, araştırma sonuçlarını incelerler, sendika temsilcileri de işyeri hakkında gerekli bilgileri ayrıntılarıyla açıklarlar. Toplu sözleşme görevlileri ise, sendikanın toplu sözleşme ilkelerini ve hedeflerini, yasaların sınırlarını, vergileme esaslarını açıklarlar. Ayrıca son aylarda biten başka sözleşmelerin sonuçları birlikte incelenir.

Bu tartışma ve görüşmelerden sonra, üyelerin istek ve gereksinimleri ile sendikanın ilke ve hedefleri birleştirilir.

Taslak ortaya çıkmış olur.

TOPLU SÖZLEŞME GÖRÜŞMELERİNİN YAPILMASI

Toplu sözleşme yetkisi alındıktan ve taslak hazırlandıktan sonra, işverenliğe toplu sözleşme için görüşme çağrısı yapılır. Bu yazılı çağrıda, işverenlikle yapılacak ilk toplantının yeri, günü ve saati bildirilir.

İlk toplantıda, esas olarak, daha önce hazırlanan sendika önerisi işverene verilir. Önerinin incelenmesi için makul bir süre tanınır.

Üyelerin söz ve kararını açıklamak için temsilciler de toplu sözleşme görüşmelerine katılırlar.

İlk toplantıdan sonraki toplantılarda sendika önerileri görüşülür. Üzerinde anlaşmaya varılan maddeler tutanağa geçirilir. Bunlar artık toplu sözleşme maddeleri olarak kesinleşir.

Üzerinde uyuşma olmayan maddeler, sonraki toplantılarda görüşülmek üzere ertelenir.

Sözleşme görüşmelerinin her adımı temsilciler yoluyla üyelerce izlenir ve denetlenir.

Toplu görüşme toplantısının yeri, günü ve saati üzerinde taraflar anlaşamazlarsa, Bölge Çalışma Müdürlüğüne başvurulur.

Bölge Çalışma Müdürlüğü, başvurma tarihinden başlayarak altı işgünü içinde, toplantı gün, saat ve yerini saptayarak taraflara bildirir. Taraflar buna uymak zorundadırlar. Toplantı her halde, başvurma tarihinden başlayarak en çok oniki işgünü içinde yapılır.

Toplu görüşme işyeri için değil de işkolu için yapılacaksa, toplantı yeri, günü ve saati Çalışma Bakanlığı tarafından saptanır.

İşveren ilk toplu sözleşme toplantısına gelmezse, durum yazı ile Bölge Çalışma Müdürlüğüne bildirilir. Bölge Çaiışma Müdürlüğü toplantı düzenler.

İşveren bu toplantıya da gelmezse, Bölge Çalışma Müdürlüğünden durumu belgeleyen bir tutanak alır. Sendikanın önerisi, bu tutanakla birlikte Bölge Çalışma Müdürlüğüne gönderilir. Bunun üzerine, Bölge Çalışma Müdürlüğü, uzlaştırma toplantısı düzenler.

İşkolu sözleşmesi söz konusu ise Bölge Çalışma Müdürlüğünün yerini Çalışma Bakanlığı alır.

İşveren uzlaştırma toplantısına da gelmezse, Bölge Çalışma Müdürlüğünden bu durumu belgeleyen tutanağın alındığı günden başlayarak altı işgünü içinde sendika grev kararı alır.

Toplu sözleşme görüşmeleri uyuşmazlık çıkmadan bitmişse, bir anlaşma tutanağı düzenlenir. Tutanağa, üzerinde uyuşulan maddelerin son biçimleri yazılır.

Aynı tutanakta, sözleşme imzalanıncaya kadar tutanağın sözleşme hükmünde olduğu belirtilir. Ayrıca, tutanağın imzalandığı tarihle yürürlüğe girdiği tarih arasında

işe giren ve işten çıkanların durumları ve birikmiş zam farklarının ödenme tarzı yazılır.

Böylelikle, işveren anlaşma tutanağını imzaladıktan sonra sözleşmeyi imzalamaktan kaçınırsa, toplu sözleşme görüşme ve anlaşma tutanakları toplu sözleşme hükmünde olur. Tutanaklar Bölge Çalışma Müdürlüğüne gönderilir ve sözleşme imzalanmış sayılır.

Bu anlaşma tutanağı ve öbür görüşme tutanakları, sözleşme metninin yazılmasına esas alınır. Sözleşmenin yazımında her maddenin üzerinde anlaşmaya varılan şekli saptanır ve sözleşme basılarak çoğaltılır. Sözleşme maddeleri ile tutanaklardaki maddeler arasında en ufak bir fark olmamasına dikkat edilir.

İmzalanan sözleşmenin en az bir örneğini sendika alır. Gönderme işinin, imza gününden başlayarak altı işgünü içinde yapılması gerekir.

İşyeri düzeyindeki Bölge Çalışma Müdürlüğünün yerini, işkolu düzeyinde Çalışma Bakanlığı alır.

Sözleşmeden ayrı olarak işveren ve sendika tarafından imzalanan herhangi bir konudaki anlaşmaya protokol denir. Protokolda ayrıca, protokolun toplu sözleşmenin eki olduğu, onu tamamladığı yazılmışsa, protokoldaki maddeler aynen toplu sözleşme maddesi hükmünde olur. Yazılmamışsa, olmaz.

Sendika ve işveren, sendikanın teklifinin bazı maddeleri üzerinde anlaşamazlarsa, bir uyuşmazlık tutanağı düzenlenir.

Uyuşmazlık tutanağının düzenlenebilmesi için, önerinin her maddesinin görüşülmüş olması ve bunun da tutanaklara geçmiş olması gerekir.

Uyuşmazlık tutanağında, sendikanın ve işverenin karşılıklı önerileri ve itirazları yazılıdır. Bir örneği Bölge Çalışma Müdürlüğüne gönderilir. İşkolu görüşmesinde

ise, tutanak örneği elbette Çalışma Bakanlığına gönderilir.

TOPLU SÖZLEŞME GÖRÜŞMELERİNDE UYUŞMAZLIK ÇIKMASI VE UZLAŞTIRMA YOLU

Uyuşmazlık tutanağı, (işyeri ya da işkolunda oluşuna göre) Bölge Çalışma Müdürlüğüne ya da Çalışma Bakanlığına gönderilir demiştik. Müdürlük ya da Bakanlık, bu tutanağı aldığı tarihten başlayarak oniki işgünü içinde bir uzlaştırma toplantısı düzenler. Müdürlük ya da Bakanlık toplantının yer, gün ve saatini taraflara (yani sendikaya ve işverene) bildirir.

Sendika ve işveren, uzlaştırma toplantısı için, «tarafsız aracı» denen birer kişiyi seçip göndermek zorundadırlar. Ayrıca birer temsilci de gönderirler.

Toplantı Bölge Çalışma Müdürlüğünde ise bir iş müfettişi, Bakanlıkta ise Bakan veya bir Bakanlık memuru toplantıyı yönetir.

Bu toplantıda iki «tarafsız aracı» önce «üçüncü tarafsız aracı»yı seçerler.

Taraflar «üçüncü tarafsız aracı»nın kim olacağında anlaşamazlarsa şöyle davranılır: İlk uzlaştırma kurulu toplantısından başlayarak altı işgünü içinde bu seçim yapılmamışsa, (işyeri görüşmesinde) iş mahkemesi, (işkolu görüşmesinde) Yargıtay Başkanı «üçüncü tarafsız aracı» yı seçer.

Şöyle ya da böyle, üçüncü tarafsız aracı da seçilince, uzlaştırma kurulu oluşmuş demektir. Başkanlığını üçüncü tarafsız aracı yapar. Ve kurul, uyuşmazlığı inceleme çalışmalarına başlar.

Uzlaştırma toplantısı en çok onbeş gün sürer. Bu süre ancak tarafların anlaşması ile uzatılabilir.

Kurul oy çoğunluğu ile karar verir.

Kurulun verdiği kararı sendika ve işveren ya kabul eder, ya da reddeder.

Her iki taraf da kararı kabul ederse, karar toplu sözleşme hükmündedir.

Toplu sözleşme, uyuşmazlık çıkmadan imzalandığında nasıl iki örneği Bölge Çalışma Müdürlüğüne ya da (işkolunda) Çalışma Bakanlığına gönderiliyorsa, yine öyle yapılır. Yani iki örneği gönderilir.

Sendika ya da işveren veya her ikisi birden, uzlaştırma kurulunun kararını kabul etmezlerse, bu durumu kurul bir tutanakla saptar.

Bu tutanağı aldığı tarihten sonra altı işgünü içinde sendika grev kararı alır ve işverene, Bölge Çalışma Müdürlüğüne (işkolunda ise Çalışma Bakanlığına) bildirir. Aynı altı işgünlük süre içinde grev kararı işyerinde asılır.

Aynı süre içinde işveren de lokavt kararı alabilir.

Ders XV

Grev

İŞÇİ SINIFININ SÖMÜRÜYE KARŞI MÜCADELE YOLLARINDAN BİRİ OLARAK GREV

İşçi sınıfı kapitalist sömürüye karşı mücadele eder.

Bu mücadelede işçiler işyerlerinde kapitalistlerle karşı karşıyadırlar. İşyerlerindeki mücadele esasta «ücret savaşı»dır. Kapitalistin kârından daha çok parça koparmak için yapılır. Buna, sömürüyü sınırlama mücadelesi diyoruz. Sendikaların çatısı altında örgütlenerek yürütülür.

Fakat kapitalistlerle işçilerin ilişkisi sadece işyerlerinin duvarları arasında kalmaz.

İşyerlerinin duvarları dışında, bir bütün olarak işçi sınıfı, bir bütün olarak kapitalist sınıfla karşı karşıyadır. Hayatın her alanında bu böyledir. Bu noktada devlet de boy gösterir. Kapitalist sınıfın siyasal örgütlenme biçimi olarak devlet de işin içine karışır. Devlet, elindeki bütün baskı araçlarıyla (silahlı güçleriyle, cezaevleriyle, mahkemeleriyle, yasasıyla) mülkiyet düzenini koruma görevini üstlenir.

Böylelikle, işçi sınıfı üzerindeki sömürüye baskı da eklenir.

İşçi sınıfı, bir yandan sömürüyü azaltmak için ve öbür

yandan sömürüyü ve baskıyı kaldırmak için mücadele eder. Bu mücadelede işçi sınıfının elinde çok çeşitli araçlar ve yollar vardır. Bu mücadele araç ve yollarından biri de grevdir.

GREV NEDİR?

İşçilerin toplu olarak üretimi durdurmalarına grev diyoruz. Bu ne demektir? İşçilerin makinaları, fabrikaları, bütün üretim araçlarını durdurması ve kapitalist pazar için mal üretmemesi demektir. Grev yapılınca toprak işlenmez, maden çıkartılmaz, fabrikada mal üretilmez, taşıtlar durur. Çark dönmez olur.

Kapitalizm düzeninde üretim çarkının durması demek, sömürü ve kâr çarkının durması demektir. Grev boyunca sömürü durur.

Bunun içindir ki kapitalistler ve iktidarları grevlerden korkarlar.

KAPİTALİZM BOY ATIYOR, GREVLER YAYILIYOR

Kapitalizmin başlangıcında işçiler, sömürünün nereden geldiğini, neye karşı ve hangi yollardan mücadele etmeleri gerektiğini bilmiyorlardı. Onun için, başlangıçta, her ülkede, fabrikaları, makinaları kırmışlardır. Öfkelerini üretim araçlarına yöneltmişlerdir. Giderek bu biçimdeki eylemlerinin yanlış olduğunu görmüşlerdir. Sömürülmelerinin ve işsizler ordusunun ortaya çıkmasının asıl nedenini kavramaya başlamışlardır. Öğrenmişlerdir ki asıl neden, kapitalizmdir. Üretim araçları (fabrikalar, makinalar, vb.) tek başlarına sömürüyü doğurmaz. Kapitalist sınıf üretim araçlarına sahip olduğu içindir ki sömürü denen olay vardır. Yani, kapitalist düzendeki mülkiyet biçimi, sömürüyü doğurur. İşçiler bunu kavramışlardır.

Böylelikle artık grev silahını bilinçle kullanmaya girişmişlerdir. Neye ve kime karşı grev yapmaları gerektiğini anlamışlardır.

Kapitalizm büyüdükçe grevler artmıştır. Yaygınlaşmıştır. Kapitalizm geliştikçe, büyük ölçekli, büyük çapta üretim ortaya çıktıkça, ileri teknolojiyle üretim yapıldıkça, fabrikalarda binlerce işçi toplanır olmuştur. Bu ise sınıf bilincinin artması, grevlerin yaygınlaşması demektir.

DÜNYADA TARİHÇE

Dünyada işçi sınıfının grev silahını kullanmaya başlaması iki yüz yıl kadar önceye uzanır. O tarihlerde fabrikalar ortaya çıkmıştı. Fabrikalarda makinalar kullanılıyordu. Çok sayıda işçi toplu olarak fabrika makina, vb. denen bu üretim araçlarını kullanıyordu. Günlük çalışma süreleri 16-18 saati buluyordu. Ücretler çok düşüktü. Çok sayıda kadın ve çocuk işçi çalıştırılıyordu. Emeğin sömürüsü kapitalistlerce alabildiğine artırılıyordu. İlk makina kırıcı hareketlerden sonra Avrupa'da işçi sınıfı hareketlerinde grev kullanılmaya başlandı. 1812, 1816 ve 1819 yıllarında İngiltere'de yüzbinlerce işçinin katıldığı grevler olmuş, çok sayıda işçi kurşunlanmış ya da idam edilmiştir. Fransa'da 1789 da derebeylik düzeni yıkılıp burjuva sınıfı iktidarı ele almıştır. Bu burjuva devrimini izleyen yıllarda, sözgelimi 1791'de Paris'te inşaat ve matbaa işçileri grevlere gitmişlerdir. Yine Fransa'da 1831'de Lyon şehrinde işçiler, 1834'te de Paris işçileri greve gitmişlerdir.

İşçilerin grev silahını kullanmaları karşısında kapitalist devletlerde, grevleri yasaklayan yasalar çıkarılmıştır. Fakat grev mücadelesi durmamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1 Mayıs 1886'da, Şikago şehrinden kabaran grev dalgası bütün ülkeye yayılmış ve genel grev halini almıştır. Mücadelenin hedefi 8

saatlik Işgününün yasaya geçmesidir. Birçok kurban veren Amerikan işçi sınıfının önderleri zindanlara atılmış ve vahşice katledilmiştir.

1926 yılında İngiltere'de işçiler genel greve gittiler. Burjuvazi, polisi, orduyu seferber etti, işçilerin üzerine sürdü, kan akıttı. Sarı sendikacıların ihaneti, bu direnişin başarıya ulaşmasını engelledi. Grev yenilgiye uğradı. Buna rağmen, Mayıs 1926 direnişi dünya işçi sınıfı hareketi tarihine altın harflerle yazıldı.

TÜRKİYE'DE TARİHÇE

Türkiye'de grevin tarihçesi 1840'lara kadar gider. 1845 tarihli bir Polis Nizamnamesinde grev yasaklanmıştır. Bundan anlıyoruz ki 1845'ten önce işçi sınıfımız kıpırdanmaya başlamıştır.

İlk belgelenmiş grev, 1872'deki Kasımpaşa Tersane işçilerinin grevidir. Bu yıldan sonra, demiryolları işçileri, Beykoz deri ve kundura fabrikası işçileri, iskele hammalları, denizyolları işçileri, tütün işçileri, İstanbul matbaa işçileri grevlere gidiyorlar. Grevlerin başlıca nedeni: ücret anlaşmazlığı.

1908 yılının Ağustos ve Eylül aylarında zincirleme ve yaygın bir grev dalgası kabarıyor. İstanbul ve İzmir'deki tramvay işçileri, Selânik'teki tütün işçileri, demiryolları işçileri, sigara kağıdı işçileri, fırın işçileri, Adana pamuk fabrikaları işçileri, Selânik tramvay ve deri işçileri, dokuma işçileri, Ereğli'deki kömür ocaklarında çalışan işçiler grevlere gidiyorlar. İktidar tarafından kanla bastırılıyordu. Bu grevlerde de başlıca neden, ücret anlaşmazlığı ve çalışma şartlarının kötülüğüdür.

1908 grevleri arasında yer alan Şark demiryolları (Sirkeci Avrupa Demiryolları) grevi, burada çalışan işçile-

rın ve memurların sendika kurma istemelerinden de çıkmıştır.

İktidarda bulunan İttihat ve Terakki Partisi, ardı ardına patlayan grevleri bastırmak için bir de grev yasası çıkardı. Grevi yasakladı. Bu yasanın adı «Tatil-i Eşgal (yani işlerin durdurulması, ya da grev) Kanunu» idi. Buna rağmen grevler durmadı. Demiryolu, tütün, tramvay, gazhane, deri işçileri grevleri sürdürdüler.

Kurtuluş savaşımız boyunca işçi sınıfımız hem silahlı güçlere katılarak emperyalist işgalcilere karşı vuruştu, hem de emperyalist işgalcilere karşı grev silahını kullandı. Yabancı demiryollarında, yabancı kapitalist ortaklıklara karsı grevlere gitti.

1925 yılında çıkarılan «Takrir-i Sükûn Kanunu» grevleri yasaklıyordu. Aynı yılda İtalyan faşist Ceza Yasasından iki madde alınarak Türk Ceza Yasasına aktarıldı. Bunlar işçi sınıfının örgütlenme ve düşünme özgürlüklerini suc savan 141. ve 142. maddelerdir.

1950-1960 arasındaki 10 yıllık dönem, işçilerin grev hakkı için mücadele yılları olmuştur. Demokrat Parti 1950'de iktidara gelene kadar, grevl hak olarak tanıyacağını söylemiş, seçimlerden sonra iktidara gelince gerçek çehresini göstermiştir. Grevleri baskı altına almıştır.

1960'daki 27 Mayıs hareketl ile DP iktidardan devrilmiştir. 1961 yılında yapılan yeni Anayasa'ya işçilerin grev hakkı girmiştir. Grevin Anayasa'ya hak olarak girmesi, Türkiye işçi sınıfının 100 yıllık mücadelesi ile olmuştur. Sermayenin «ihsanı», «bağışı» değildir. Ondan koparılmıştır.

GREV ÇEŞİTLERİ

Grevler çeşitli amaçlarla yapılır. Hangi amaçla, ne için yapıldığına bakarak grevleri çeşitlere ayırabiliriz.

Bir işyerindeki ya da işkolundaki işçiler daha çok ücret, daha az çalışma saati, daha çok hak için greve gidebilirler.

Bu çeşit grevde amaç, çalışma ve yaşama şartlarını iyileştirmektir. Toplu sözleşmelere daha iyi isteklerin hak olarak girmesidir. Ya da işçilerin toplu sözleşmeye yazdırdığı bazı hakları uygulatmaktır. Bu çeşit grevde amaç, kısaca kapitalistin kârından daha çok parça koparmaktır. Bu grevlere ekonomik grev diyoruz.

Ama bütün kapitalist ülkelerdeki işçiler sadece ekonomik grev yapmazlar. Başka amaçlarla da greve giderler. Sermaye iktidarlarının tezgahladığı işçi düşmanı yasaların çıkmasını engellemek için, işçilere hak «tanıyan» yasaların çıkarılması için, hükümetin işçi düşmanı politikasını değiştirmek ve benzerleri için de greve gidilebilir. Bu çeşit grevler (daha çok) bütün işkollarındaki işçilerce yapılır. Görülüyor ki, burada amaç ücret artışı gibi ekonomik değildir. Siyasaldır. Sermayenin iktidarlarından bazı demokratik ve siyasal haklar koparmaktır. Bu grevlere de siyasal grev diyoruz. Bütün işkollarındaki işçileri içine aldığı zaman da **genel grev** diyoruz.

Genel grev, işçi sınıfının önemli mücadele araçlarından biridir. Her genel grev az ya da çok siyasal amaç taşır.

Bir örnek verecek olursak: Referandumun yasalaşması için işçiler bir genel greve gidebilir. Amac. Anayasa'daki sendika seçme hakkının yasaya girmesidir. Siyasaldır. Bütün işkollarındaki işçilerin katılmasıyla olabilir. Geneldir.

İşyeri grevi sınıf mücadelesinde tabancaysa, işkolu grevi tüfek, genel grev ise ağır toptur. Ağır topun kullanma zamanını iyi seçmek, gerektiği zaman ve gerektiği biçimde, sonuç alma hemen hemen kesin olduğu zaman ateşlemek gerekir. Ayrıca, ağır topu kullanmak için daha

çok güce gerek vardır. Yeterli güç yoksa ağır topun tepmesi, gerisindekileri yaralayabilir.

Üçüncü olarak, bir işkolundaki işçiler, başka bir işkolunda greve giden işçi arkadaşlarını desteklemek, onlarla dayanışmak için, sadece bu amaçla greve giderler. Bu çeşit grevde güdülen amaç, ne daha çok ücrettir ne de sözgelimi bir yasanın değiştirilmesi gibi siyasal bir amaçtır. Bu grevlere ise **dayanışma grevi** diyoruz.

Dayanışma grevi bu kadarla kalmaz. Günümüzde emperyalist sermaye, çok uluslu tekeller halinde ahtapot gibi her ülkeye kollarını uzatmıştır. Örnek verecek olursak: bir Amerikan ya da Alman tekeli, bakıyoruz ki, birden çok ülkede ortaklık kurmuş, o ülkelerdeki emeği vahşice sömürüyor. Diyelim ki bir Amerikan tekeli hem Amerika'da hem Mısır'da hem de Türkiye'de binlerce işçilik otomobil fabrikası kurmuştur. Yine diyelim ki Mısır'daki fabrikada çalışan işçiler ücretlerini artırmak için greve gittiler. Emperyalist Amerikan tekeli, Amerika'daki ve Türkiye'deki fabrikalarda üretimi artırmak isteyecektir. Bu iki ülkede de işçiler, Mısır'lı işçi kardeşlerini desteklemek için işlerini bırakırlarsa dayanışma grevi yapmış olacaklardır.

Dayanışma grevi, işçilerin sınıf kardeşliğinin ve dayanışmanın sembolüdür.

TÜRKİYE'DE GREV KISITLAMALARI

Türkiye işçi sınıfı yüz yılı aşan mücadelesiyle grev hakkını koparmış ve onu Anayasal bir hak yapmıştır. Yani hiç bir zaman burjuvazi kendisi «bağış» ya da «lütuf» olsun diye bu hakkı tanımamıştır.

Grev bir hak olarak Anayasa'ya girmesine girmiştir ama, bu yeter mi? Yetmez. İşçi sınıfının her kazanımı gibi grev hakkı da burjuvazinin tehdidi altındadır ve budanmaktadır.

Anayasa'daki hak hayata tam olarak geçememektedir, uygulamada grev hakkının işçilerce kullanılması engellenmektedir. Nasıl? Grev aleyhtarı yasa maddeleriyle. 1963 yılında çıkarılmış 275 sayılı «Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu» (bundan sonra kısaca «grev yasası» diyeceğiz), işçilerin hak ve çıkarları uğrunda serbestçe mücadele etmelerine engeller koymaktadır. Kapitalistlerin mülkiyetten doğan güçlerini pekiştirmekte ve sömürünün artmasına yardımcı olmaktadır.

EKONOMİK GREVİN DUVARLARI ARASINA HAPSEDİLMİŞ GREV HAKKI

Grev Yasası, getirdiği maddelerle, ekonomik grevin dışındaki grev çeşitlerini yasaklamıştır. Ekonomik **amaçlarla** yapılan grevlerin yasal (kanunî) grev olduğunu söylemiştir. Yani sadece, «daha çok ücret, daha az çalışma saati ya da daha çok sosyal hak elde etmek» amacıyla yapılan grevler «yasaya uygun» sayılmıştır. Siyasal grev, dayanışma grevi, vb. «yasaya aykırı» sayılmıştır.

Burjuvazi, işçilerin Anayasa'daki sendikal özgürlüklerini budayan bir yasayı çıkarmak istese ve işçiler bu anti-demokratik (demokrasi düşmanı) yasanın çıkarılmaması amacıyla, yani siyasal bir amaçla greve gitseler, grev yasası, bu grevi «yasa dışı» saymaktadır.

Böylelikle işçi sınıfımızın, demokratik haklar için verdiği mücadelenin önüne bir köstek koymakta ve grev hakkını da kısıtlamaktadır.

İşçi sınıfı hareketi tarihimizden örnek verebiliriz: 1970 yılında zamanın sermaye iktidarı, sendikalar yasasını değiştirmek istedi. Yapılacak değişikliklerle işçi sınıfımızın özgürlüklerini ve sendika seçme hakkını yok etmeyi planlıyordu. Böylelikle DİSK de bertaraf edilebilecekti.

İşçi sınıfımız o yılın 15-16 Haziran günlerinde, bu de-

mokrasi ve işçi düşmanı değişikliğin Anayasa'da işçi haklarına aykırı olduğunu, sendikal hakların boğazlanmak istendiğini söyledi ve genel bir direnişe geçti. İki gün süreyle İstanbul ve yöresindeki illerde işler bırakıldı ve gösteriler, grevler yapıldı.

Grevlerdeki amaç siyasaldı. Anti-demokratik bir yasa değişikliği hedef alınıyordu. Nitekim Anayasa Mahkemesi, değişikliği Anayasa'ya aykırı buldu. İşçilerin Anayasa'daki sendikal haklarını yok edeceğini söyledi ve iptal kararı verdi.

Bu sonuca, DİSK çatısı altındaki işçi sınıfımızın siyasal greviyle ulaşıldı. Hareket Anayasa doğrultusundaydı.

İşçi sınıfımızın 1976 Eylül günleri genel direnişi, «tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesi»ne uygun olarak gerçekleştirilmiş bir başka örnektir. «Genel Yas» uygulamasının bir parçası olarak işçi sınıfımız, faşist tırmanışa basamak yapılmak istenen DGM yasa taslağına karşı çıkmıştır. Tekelci sermayeyi ve iktidarını geriletmiştir. Bunu yaparken de Anayasa'daki haklarını kullanmıştır. Kazanımlarını korumasını bilmiştir.

Bu da gösteriyor ki grev hakkını ekonomik grevin duvarları arasına hapseden **Grev Yasası, Anayasa'yla ve hayatla çatışmaktadır. İşçi sınıfının demokrasi mücadelesini budamakta ve gerici sermaye güçlerine prim vermektedir.**

Grev kısıtlamalarının birincisi budur.

TOPLU SÖZLEŞME GÖRÜŞMELERİNE VE USULLERE BAĞLANARAK ZORLAŞTIRILMIŞ GREV

Grev Yasası, grev hakkını ekonomik grevin duvarlarına hapsetmekle kalmıyor. Aynı zamanda, ekonomik grevi de bazı koşullara bağlayarak iyice zorlaştırıyor.

İşçi-işveren arasında toplu sözleşme görüşmeleri yapılırken uyuşmazlık çıkarsa işçiler hemen greve gidemiyorlar. Görüşmede anlaşamazlarsa bir «Uzlaştırma Kurulu» oluşturulacaktır. İşçi tarafı ve işveren tarafı birer «tarafsız aracı» seçeceklerdir. Bu iki kişi de bir üçüncü «tarafsız aracı» seçeceklerdir. Bu 3 kişilik kurul, anlaşmazlığı inceler, karar verir. İşçi ya da işveren tarafı kurulun kararını ister kabul eder, isterse etmez. Taraflardan biri kararı kabul etmezse bir uzlaşmazlık tutanağı düzenlenir ve durum buraya yazılır. Sendika bu tutanağı aldıktan sonra greve gidebilir (yani grev hakkı doğar).

İşveren tarafı «Uzlaştırma Kurulu»ndaki kendi tarafsız aracısını seçmezse ya da kurul oluştuktan sonra toplantılara gelmezse, yine grev hakkı doğar.

Görülüyor ki, kısaca açıklanan bu «törenlerle» grev hakkı, toplu sözleşme düzeninin bir parçası yapılmıştır. Bu bir. İkincisi, grev hakkının kullanılabilmesi için bu «törenlerden» geçmek gerekir. Bu da epeyi zamanın geçmesi demektir. Bu arada kapitalist işveren greve karşı önlemlerini almış olacaktır.

Yukarıda söylediğimiz yollardan geçildikten ve «grev hakkı doğduktan» sonra iş bu kadarla da kalmamaktadır. Sendika grev kararı aldı diyelim. Grev Yasasına göre grev kararı almak, grev yapmak demek değildir.

Uyuşmazlık tutanağını alan sendika, tutanağı aldığı tarihten itibaren 6 işgünü içinde grev kararı aldığını kapitalist işverene bildirmek zorundadır. Yani, uzlaşmazlık saptanıp tutanağı alındıktan sonra 6 işgünü içinde, grev kararı alınması ve bu kararın patrona bildirilmesi gerekir. Bu süre geçirildi diyelim, ne olacaktır? Yapılacak grev, grev yasasına gre, «yasa dışı» olacaktır.

Yine diyelim ki, 6 işgünü içinde grev kararı alındı ve işverene bildirildi. Grevi yapmak için 6 işgünü daha bek-

lemek gerekiyor. Ancak ikinci 6 işgünü de geçtikten sonra, greve gidilebilecektir.

Grev kısıtlamalarından ikincisi de budur.

GREV YASAĞI

Grev Yasası, işçi sınıfımızın önemli bir parçasının çalıştığı bazı işkollarında grev yasağı getirmiştir. Böylelikle burjuvazi, işçi sınıfımızın bir kesiminin elinden Anayasal grev silahını almıştır. Örnek: sağlık işçilerinin, su-elektrik-havagazı işçilerinin, eğitim emekçilerinin grev hakları yoktur.

Bundan başka, sıkıyönetim dönemlerinde tüm olarak işçilerin grev hakkı «askıya alınabilir».

İşçilerin bir kesiminin grev hakkından yoksun olması, işçi sınıfının grev hakkının kısıtlanması demektir.

Bu durum, Anayasada elde edilenin yasayla budanması demektir.

GREV ERTELEMESİ

Aynı yasa, hükümete, grevleri erteleme yetkisi veriyor. Grevler ertelenirken «milli güvenlik» gerekçesine dayanılıyor. Uygulamadakl sayısız örneğin ortaya koyduğu gerçek şudur: İşçiler, yasadaki bütün yollardan geçiyorlar, grev kararı alıyorlar, greve gidiyorlar, ya sendika grev kararını alır almaz, ya da karardan sonra greve gidince, hükümet, grevin «ulusun ve ülke ekonomisinin çıkarlarına ters düştüğünü» söylüyor ve grevi durduruyor.

Grev ertelemelerinde, **burjuvazi, «ulusun güvenliği, ulusun çıkarı» sözlerini sermayenin çıkarı ve güvenliği olarak anlıyor.** Grev ertelemesi, grev kısıtlaması zincirinin bir başka halkası oluyor.

BİR BAŞKA GREV KISITLAMASI: LOKAVT

Burjuvazi, kapitalist toplum hayatının her yerinde örgütlenmiş ve çeşitli silahlarla donanmıştır. Bu yetmiyormuş gibi ona bir de lokavt silahı sunulmuştur.

Lokavt nedir? Kapitalistlerin işçileri toplu olarak kapı dışarı ederek, onları aileleriyle beraber işsizliğin ve açlığın kucağına atmaları demektir. Lokavt, kapitalistlerin, işçi sınıfı hareketine karşı kullandıkları en kaba mücadele araçlarından biridir. İşçilerin temel haklarını çiğner.

Grev hakkı Anayasa'da açıkça yer almıştır. Buna karşılık aynı Anayasa'da lokavtın «hak» olduğunu söyleyen tek bir hüküm yoktur. Ama grev yasası, Anayasa'ya aykırı olarak kapitalistlere lokavt diye bir «hak» tanımıştır. Lokavt hak değildir. «Toplum suçu»dur. İşçi sınıfının mücadelesini ve bu mücadelenin biçimlerinden (yollarından) biri olan grevi kısıtlamaktadır.

GREV OYLAMASINDAKİ GREVİ KISITLAYICI YÖN

Grev Yasası, grev kararının işverene bildirilmesinden sonra 6 işgünü bekleneceğini söylüyor. Bu süreyi şunun için koymuştur: Bu 6 işgünü süresi içinde «işçiler» grev oylaması isteyebilirler. Yasa böyle bir sözümona «imkanı» daha işçilere «tanıyor». Şöyle ki, işyerinde çalışan işçilerin üçte biri (sözgelimi 90 kişilik bir işyerinde 30 işçi) 6 işgünü bitmeden o yörenin en büyük mülkiye amirliğine (valilik, vb.) yazıyla başvurup grev oylaması yapılsın derse, oylama yapılır. Mülkiye amirliği (sözgelimi valilik) işçilerin bu başvurmasından başlıyarak 6 işgünü içinde oylama şu gün yapılacak diye karar verir. Grev oylamasında işçilerin yarıdan bir fazlası Yargıtay kararlarına göre (yasa bu konuda susmuştur), grev yapılmasın derse sendikanın

yetkisi de düşer. Oylama gününden başlayarak 3 işgünü içinde oylama sonucuna İş Mahkemesi'nde itiraz edilebilir.

Grev Yasası, grev oylamasıyla ilgili olarak bunları söylüyor. Yalnız, şu soruya cevap vermiyor: Grev oylamasında «işçilerin yarıdan bir fazlası grev olmasın derse grev yapılmaz», ama ne zaman çalışan işçiler? Ta işin başında, sendikanın yetki almak için çağrı yaptığı tarihte (yani gazetede ilan yapıldığında) işyerinde çalışan işçiler grev oylamasına katılabilecek midir? Yasa buna cevap vermiyor.

1975'in son ayında çıkan bir Yargıtay kararı yasadaki boşluğu «doldurdu». Karara göre: Grev oylaması isteyebilecek işçiler, oylama için Valiliğe başvurulan tarihte işyerinde çalışan (yeni işe alınanlar dahil) işçilerdir. Grev oylaması isteneceği sırada işlerine son verilen işçiler, oylamanın dışında kalacaktır.

Sendikal örgütlenmeye ve grev kararının alınmasına katılan işçiler İş Yasasının «meşhur» 13 ve 17. maddeleri işletilip işten atılınca, grev oylamasına katılamayacaktır. Aynı süre içinde kapitalist, işçi diye işe aldığı kişileri oylamaya sokarak grevi kırabilecektir. Nitekim bugün olan da budur.

Sonuç olarak, Yargıtay'ın kararı, grev hakkını kısıtlamış oluyor. Yasadaki boşluğu, grev hakkını budayarak dolduruyor. Anayasa'daki grev hakkı uygulanamıyor.

DİSK'te, grev kararının alınmasında da tabanının söz ve karar sahibi olması ilkesi uygulanır. İşçiler zaten grev kararının alınmasına katılırlar. Bu durumda grev oylaması, hele yukarıda açıkladığımız haliyle grev mücadelesini engellemekte, işçilerin sendikal haklarını tehdit etmektedir.

GREV HAKKINA KONAN BÜTÜN KISITLAMALAR KALDIRILMALI VE LOKAVT SUÇ SAYILMALIDIR

Bellibaşlıları açıklanan grev kısıtlamaları, işçi sınıfımızın Anayasa'da yer alan grev hakkını budamakta, kuşa çevirmektedir. Kısıtlamaların birçoğu Grev Yasası'nda düzenlenmiştir.

Burjuvazi bir yandan bu silahlardan yararlanıyor, öbür yandan grev mücadelesindeki işçiler üzerinde açık şiddet uyguluyor. Grev yapan işçilere faşist saldırılar yapılıyor. İşçiler kurşunlanıyor.

Yüz yılı aşan bir zamandan beri hak davasında grev silahını kullanan işçi sınıfımız, aynı zamanda grev hakkının kendisi için de mücadele veriyor. Demokratik hak ve özgürlükler (örgütlenme özgürlüğü, düşünce ve söz özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplu sözleşme özgürlüğü, vb.) için yapılan mücadelesinin içine gerçek grev hakkı için mücadele de giriyor.

Böylelikle, sömürü ve baskıyı kaldırmak ve sınırlamak için verilen mücadelede kullanılacak araçlar ve yollardan biri olan grev hakkının her yönüyle tanınması, önem kazanıyor.

Grev hakkı, sömürü ve baskıyı kaldırmak ve sınırlamak için verilen mücadelede kullanılan önemli bir araçtır.

DİSK'in Mayıs 1975de'ki 5. Genel Kurulu'nda alınan kararlardan grev hakkıyla ilgili ikisi, işçi sınıfımız için değer taşımaktadır:

«Karar No. 5 : GREV HAKKININ TOPLU SÖZLEŞME DÜZENİNE BAĞLI OLMAKSIZIN TANINMASI

«Anayasa'nın 47. maddesiyle genel olarak tanınmış bulunan grev hakkının daha sonra çıkarılan kanunlarla,

salt toplu sözleşmelerin yapılmasına bağlanıp son derece sınırlandırıldığını, oysa Batılı ülkelerde grev hakkının böyle çok dar bir çerçeveyle kısıtlandırılmamış olduğunu tesbit ederek grev hakkının kullanılmasının toplu sözleşme düzenine bağlı olmaktan kurtarılıp; genel grev, dayanışma grevi, uyarı grevi, süreli grev hakkının hiç bir kısıtlama yapılmaksızın tüm çalışanlara tanınması yolunda yasal değişikliklerin yapılmasının sağlanması amacıyla gerekli çalışmalarda bulunulmasına oybirliğiyle karar verildi.»

«Karar No. 6 : HER TÜRLÜ GREV HAKKININ TANINMASI VE LOKAVT'IN SUÇ SAYILMASI

«Anayasa'nın 47. maddesiyle genel olarak tanınmış bulunan grev hakkının, daha sonra çıkarılan kanunlarla son derece sınırlandırıldığını, Batılı ülkelerde grev hakkının çok geniş bir hak olarak tanınıp uygulandığını ve devletin ekonomik bakımdan zayıf durumda olanı koruması gerektiği gerçeği karşısında kamu gücünün grevle lokavtı dengelemesinin sözkonusu olamayacağını ayrıca, lokavtın bir hak olarak kabul edilemeyeceğini, süreli grev, dayanışma grevi ve genel grev haklarının tam olarak tanınması ve işçileri aileleriyle birlikte açlığa ve sefalete mahkum etmek demek olan lokavtın yasaklanmasını ve toplu işçi çıkarmaların bir suç sayılması için gerekli yasaların çıkarılmasının sağlanması amacıyla gerekli çalışmalarda bulunulmasına oybirliğiyle karar verildi.»

GREV NİYE BİR OKULDUR?

İşçiler hep birlikte bir hak elde etmek, koparmak için üretimi durdurduklarında neler öğrenirler?

İlk olarak bir işçinin tek başına kaldıkça hiç olduğu-

nu, oysa birleşerek neler yapılabileceğini görürler. Birliğin önemini kavrarlar. Tek tek işçiler kapitalistle karşı karşıya geldiğinde kapitalist onlara istediği gibi davranabilir. Sömürü ve baskısına keyfince at koşturabilir. Oysa bir grevde işçiler birlikten güç doğduğunu; birleşen işçilerin bir işyerinde bir işkolunda ve ülkede kapitalist sömürüyle mücadele edebileceğini kavrarlar. Tek yürek tek yumruk olmanın bilincini edinirler.

İkinci olarak, kapitalistlerin gerçek yüzlerinin ve kapitalist sömürünün ne olduğunu da öğrenirler. Grev olana kadar işçiler fabrikada makina başında, toprakta çalışmışlardır. Emekleri kapitalistlerin serveti olmuştur. Kapitalist üretim çarkını çevirmişlerdir. Ne zaman ki grev çıkar gelir, bir Alman işçi şarkısının deyimiyle «dönen çarklar dönmez olur», işte o zaman, kapitalist barbarca saldırıya geçer. Çünkü sömürü (kâr) çarkı durmuştur.

Kuzu postunun altındaki kurt ortaya çıkar.

Üstüne üstlük kârından koparılacak en ufak bir parça onu irkiltir. Asıl yüzünü gösterir. İşçiler grevde bunu da iyice öğrenirler.

Üçüncü olarak, işçiler grevde kapitalist devletin ve yasaların ne olduğunu kavrarlar. Greve çıktıklarında işyerinde polisin, jandarmanın, öbür resmî görevlilerin boy gösterdiğini görürler.

Yasal bir grevde bile olmadık baskı ve saldırıları göğüslemek zorunda olduklarının farkına varırlar.

Grevlerinin «yasa dışı» olduğu, «anarşik hareket» olduğu yolundaki suçlamaları göğüslerler. Kapitalist devletin ve yasaların, esas olarak, kapitalist sınıfın çıkarlarını korumaya yöneldiğini anlarlar.

Bütün bu ve benzeri deneyler grevleri mücadele okulu yapar. Kararlı bir grevden sonra çok sayıda işçinin daha da bilinçlendiği, mücadele yeteneğinin arttığı açık bir gerçektir.

Unutmamak gerekir ki, grev önemli bir mücadele yoludur. Ama mücadelenin yollarından sadece biridir.

İşçi sınıfı mücadelesini sadece grevlerle yürütmez. Çok zengin ve çok değişik mücadele yolları vardır. Grevlerin ne kadar önemli bir mücadele aracı olduğu anlaşılınca bazıları sadece greve gitmekle, hatta genel grevlerle işçi sınıfının kurtuluşunun gerçekleşebileceğini sanırlar. Bu düşünce yanlıştır. İşçiler, mücadeleyi yürütmenin öbür yollarına da önem vermelidirler. Yalnız grev eylemleriyle kendilerini sınırlamaları yanlıştır.

DİĞER SENDİKAL MÜCADELE BİÇİMLERİ

Başka sendikal mücadele biçimleri de vardır. İşçi sınıfı değişik koşullarda mücadelenin gereğine göre bunlardan herbirini, ya da birkaçını birarada kullanabilir.

Bunlardan birkaçını örnek olarak sayabiliriz. Gösteri yürüyüşleri, mitingler, toplantılar, iş yavaşlatma eylemleri, oturma grevleri, imza kampanyaları, vb.

Böylelikle, mücadele tarihinde birçok mücadele biçimlerini ve grevi kullanmayı öğrenen işçi sınıfı, zengin bir mücadele geleneğine sahiptir.

Mücadele okulunda çelikleşerek dünyanın birçok ülkesinde sömürüyü kaldırmış, birçok ülkede ise bu yolda önemli adımlar atmıştır.

Çağımızda işçi sınıfı toplumsal ve ulusal kurtuluş mücadelelerinde başı çekiyor ve kapitalist sömürü ve baskıya son verme yolunda kararlı bir biçimde ilerliyor. Grev silahı, bu yolda kullanılan mücadele araçlarından biri, ama önemli bir araç oluyor.

TAMAMLAYICI OKUMA PARÇALARI

EĞİTİM, GEREKLİLİĞİ ve NİTELİĞİ

— DİSK Dergisi, Sayı 18. Sayfa 13-15 :
«Sendikal eğitim».

TEKELLER, ULUSAL GELİR ve VERGİLER

— DİSK Dergisi. Sayı 29-30. Sayfa 43-45 :
«Kapitalist toplumda vergi yükü».

DÜNYADA İŞÇİ SINIFI ve SENDİKALAR ULUSLARARASI SENDİKAL HAREKET

— DİSK Dergisi. Sayı 16. Sayfa 28-37 :
«Barış ve silahsızlanma politikası ve sendikalar».
— DİSK Dergisi. Sayı 18. Sayfa 18-20 :
«DSF Dünya Sendikalar Federasyonu».
— DİSK Dergisi. Sayı 19. Sayfa 20-21 :
«DİK Dünya İş Konfederasyonu».
— DİSK Dergisi. Sayı 20. Sayfa 34-36 :
«UHSK Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu».

— DİSK Dergisi. Sayı 21. Sayfa 22-23 :
«Uluslararası sendikal hareketin birliği sorunu».

— DİSK Dergisi. Sayı 21. Sayfa 34-35 :
«Göğü fethe çıkan Paris Komünü'nün 105. yıldönümü».

— DİSK Dergisi. Sayı 22-23. Sayfa 53-57 :
«8 Mayıs faşizmin ezilişi».

— DİSK Dergisi. Sayı 29-30. Sayfa 35-37 :
«Sendikalar barış ve silahsızlanma savaşımında».

— DİSK Yayınları No. 19 :
«1 Mayıs».

TÜRKİYE'DE İŞÇİ SINIFI VE SENDİKALAR ve DİSK

— DİSK Dergisi. Sayı 20. Sayfa 16-18 :
«İşçi sınıfının demokratik talepleri ve 1961 Anayasası».

— DİSK Dergisi. Sayı 21. Sayfa 6-8 :
«Faşizmin karanlığını yaralım».

— DİSK Dergisi. Sayı 21. Sayfa 40-44 :
«Türk-İş ve emperyalizm».
«Doğuşundan bugüne tek çizgi: sınıf uzlaşmacılığı».

— DİSK Dergisi. Sayı 22-23. Sayfa 4-20 :
«1 Mayıs 1920-1976... Geleneğimiz sürüyor».

— DİSK Dergisi. Sayı 22-23. Sayfa 25-27 :
«Türk-İş 10 Genel Kurulu».

— DİSK Dergisi. Sayı 24. Sayfa 24-30 :
«6. yılında 15-16 Haziran».

— DİSK Dergisi. Sayı 25. Sayfa 26-27 :
«Sınıf uzlaşmacılığı ve 24 Temmuz».

— DİSK Dergisi. Sayı 26. Sayfa 4-6 :
«İşçi sınıfına ve kamuoyuna DİSK'in uyarısı».

— DİSK Dergisi. Sayı 27. Sayfa 6-9 :
«İşçi sınıfının 16 Eylül hareketi MC'yi geriletti».

— DİSK Dergisi. Sayı 4 (34). Sayfa 154-157 :
«DİSK'in 1977 Genel Seçimlerinde CHP'yi destekleme nedenleri ve gerekçesi».

— DİSK Yayınları No. 16 :
«V. Genel Kurul Belgeleri».

— DİSK Yayınları No. 17 :
«Anatüzük».

TOPLUMDA SENDİKANIN YERİ

— DİSK Dergisi. Sayı 16. Sayfa 40-41 :
«Devrimci sendikacılık, sınıf ve kitle sendikacılığı».

— DİSK Dergisi. Sayı 17. Sayfa 14-15 :
«Sendikal demokrasi».

— DİSK Dergisi. Sayı 18. Sayfa 16-17 :
«Sendikal bağımsızlık ve devrimci sendikacılık».

— DİSK Dergisi. Sayı 19. Sayfa 17-19 :
«Kapitalist toplumda sendikaların yeri ve rolü».

— DİSK Dergisi. Sayı 21. Sayfa 12-14 :
«Sendikal birlik sorunu».

— DİSK Dergisi. Sayı 24. Sayfa 18-19 :
«Batılı anlamda sendikacılık nedir? Ne değildir?».

— DİSK Dergisi. Sayı 25. Sayfa 32-35 :
«Güçbirliği ve işçi sınıfı hareketine ters akımlar».

TÜRKİYE'DE İŞ HUKUKU

— DİSK Dergisi. Sayı 16. Sayfa 43 :
«Ekonomik mücadele ve hukuk».

— DİSK Dergisi. Sayı 24. Sayfa 11-13 :
«İş Yasasının demokratikleştirilmesi».

DİSK'İN TOPLU SÖZLEŞME İLKELERİ

— DİSK Dergisi. Sayı 22-23. Sayfa 28-31 :
«Toplu sözleşmelerin ekonomik mücadele içindeki yeri, önemi ve sınırları».

— DİSK Dergisi. Sayı 24. Sayfa 14-15 :
«Toplu sözleşmelerde üyeler söz ve karar sahibi olmalıdır».

— DİSK Dergisi. Sayı 3 (33). Sayfa 137-141 :
«Eskimiş bir oyun: grup sözleşmeleri».

— DİSK Dergisi. Sayı 4 (34). Sayfa 158-163 :
«Tekellerin «grup sözleşmesi» istekleri kârlarını artırmaya yöneliktir...».

G R E V

— DİSK Dergisi. Sayı 18. Sayfa 29-30 :
«Grev hakkı ve sınırlandırılması».

— DİSK Dergisi. Sayı 22-23. Sayfa 34-39 :
«İşçi sınıfının demokratik kazanımı olarak grev hakkı».

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

DERS I: EĞİTİM, GEREKLİLİĞİ VE NİTELİĞİ 11

Eğitimin amacı 14
Üretim ve eğitim 18
İnsanlar nasıl korkak yetiştiriliyor? 21
İnsanlar nasıl bencil yapılır? 22
Kuru bir umudun peşine takılasın diye ne yapılır? 23
Kendi gücüne yabancılaşman için ne yapılır? 24
Olaylar arasında bağ kurmaman için 24
Sendikal eğitim 25

DERS II: NİÇİN ÇALIŞMAK ZORUNDAYIZ? 29

İnsan alet kullanıyor 33
İnsanlar toplum yaşamı sürdürüyor 34
Üretim nedir? 35
Üretim, insanların en temel eylemidir 36
Üretim toplumsaldır 37
Üretim nasıl yapılıyor? 37
İş konuları, iş aletleri ve araçları 38
İnsan gücü 39
İnsan gücü nasıl bir güçtür? 39
İnsan gücü (çalışma gücü ya da işgücü) 41
İş aletleri, araç ve gereçleri 42
İş konuları (hammaddeler, iş nesneleri) 42
Üretim araçları ne demektir? 43
Üretim araçlarının önemi 44
İşçiler çalışmak zorundadır 45

DERS III : ÜRETİM BİÇİMLERİ VE GELİŞİMİ 49

Üretim güçleri, üretim ilişkileri, üretim biçimi 51
1) Üretim güçleri 51
2) Üretim ilişkileri 53
3) Üretim biçimi 54
Üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki uygunluk 54

1 — **İlkel toplum** 55
İlkel toplumun üretim güçleri 56
İlkel toplumda üretim ilişkileri 56
Üretim güçlerinin gelişmesi, yeni üretim ilişkilerinin doğması 57
Doğal işbölümü 58
Toplumsal işbölümü 59
Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin doğması 60
Sınıfların ortaya çıkışı 62

2 — **Köleci toplum biçimi** 64
Köleci toplumun üretici güçleri 64
Üretim ilişkileri ve sömürü biçimi 65
Devletin ortaya çıkışı 66
Sınıf mücadelesinin keskinleşmesi, köleci toplum biçiminin yıkılması 67

3 — **Feodal toplum** 68
Üretim ilişkileri ve sınıfların durumu 68
Üretim güçlerinin gelişmesi 70
Tüccarların etkinliği ve şehirlerin gelişmesi 71
Feodal toplumda sınıf mücadelesinin artması 72
Feodal toplumun çözülmesi 73

4 — **Kapitalist toplum** 75
Üretim ilişkileri ve sınıfların durumu 75
Kapitalizmin doğuşu 76
İlkel sermaye birikimi 76
Özgür işgücünün doğması 77
Servetin, paranın, sermaye olması 78
Kapitalizmin gelişmesi 78
Basit işbirliği dönemi 78
El imalât sanayi dönemi 79
Makinalı büyük üretim, işçi sınıfının güçlenmesi 80
Kapitalizmin çelişkileri ve sömürüsüz toplum

biçimine geçiş 82

5 — **Sosyalist toplum** 83

DERS IV: ÜCRET, FİYAT, KÂR 85

Mal nedir? 88
Mal üretimi ne zaman ve nasıl doğdu? 89
Malın değerini belirleyen nedir? 91
Emek miktarının ölçülmesi 91
Ortalama emek, toplumsal emek 92
Malın değeri nasıl ortaya çıkıyor? 94
Tarih boyunca mal değişimi ve paranın ortaya çıkışı 95
Fiyat nedir? 98
Kapitalist mal üretimi 100
İşgücü nedir? 103
İşgücü de bir maldır 105
Ücret nedir? 106
Ücret nedir, neyin karşılığıdır? 108
Ücret ödeme biçimleri 109
Parasal ücret, gerçek ücret 110
İşgücünün değeri 111

DERS V: SÖMÜRÜ NEDİR? 115

Kârın kaynağı: Artı-değer sömürüsü 117
Üretim sürecinde artı-değer 123
Sömürü oranı 132
Sermaye sınıfının sömürüyü artırma yolları 133
Fazla mesai 134
Ek artı-değer 135
Sömürü neden kalkmalıdır? 140

DERS VI: TOPLUMDA SINIFLAR VE TÜRKİYE'DE SINIFLAR 143

Tekelci kapitalistler 146
Orta burjuvalar 147
İşçi sınıfı 148
Toprak ağaları, tefeciler, toptancı tüccarlar 151
Topraksız ve az topraklı yoksul köylüler 152
Küçük üreticiler 153
Memurlar ve teknik elemanlar 153
Küçük esnaf 155
Zanaatkârlar 155

DERS VII : TEKELLER, ULUSAL GELİR VE VERGİLER 157

Tekelci sömürü 161
Yabancı tekeller 164
Sanayi ve banka sermayesinin ilişkileri 166
Tekeller ve devlet 167
Vergi nedir? 168
Devlet harcamaları 169
Sonuç olarak 170

DERS VIII : DÜNYADA İŞÇİ SINIFI VE SENDİKALAR ULUSLARARASI SENDİKAL HAREKET 173

İlk örgütlenmeler 177
Örgütlenme yasakları 178
Makinalara karşı savaş 179
Grevler ve eylemler 180
«Beynelmilel İşçiler Cemiyeti» 183
İlk işçi iktidarı: Paris Komünü 184
Sendikal örgütlenme ve eylemler gelişiyor 186
1 Mayıs 1886 187
Tekelci kapitalizm 187
İkinci Emperyalist Dünya Savaşı 190
«Dünya Sendikalar Federasyonu» doğuyor 191
Uluslararası sendikal hareket 192
İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler 193
Grev tablosu 196

DERS IX : TÜÜRKİYE'DE İŞÇİ SINIFI VE SENDİKALAR 197

İlk işçi hareketleri ve örgütlenmeleri başlıyor 199
Yaygın grevlere doğru 201
İşçiler emperyalist işgale karşı savaşıyor 202
Kapitalist yol resmen kabul ediliyor 203
Sınıf sendikacılığına doğru 205
Sömürü artıyor, işçiler karşı çıkıyor 206
İkinci Emperyalist Dünya Savaşının eşiğinde 208
Baskılar, baskılar... 209
İkinci Dünya Savaşı sonrası 211
Sınıf uzlaşmacısı Türk-İş kuruluyor 214
Yeni kazanımlara doğru 214
DİSK kuruluyor 216
Sermaye saldırıyor, işçiler kazanımlarına sahip çıkıyorlar 217

DERS X: TOPLUMDA SENDİKANIN YERİ 221

Sömürüyü sınırlama mücadelesi 225
Sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesi 228
Sömürüyü sınırlama ve sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesi bir bütündür 234
Sendikalar kitle örgütleridir 235
Sendikalar sınıf örgütleridir 236
Sınıf mücadelesine bağımlılık, örgütsel bağımsızlık 238
Sendikal demokrasi 242

DERS XI: DİSK (DOĞUŞU, GELİŞİMİ, İLKELERİ) 247

Amerikan emperyalizmi ve büyük sermayenin denetimindeki Türk - İş 249
DİSK'in doğuşu 252
DİSK'in gücü 254
İbrahim Güzelce DİSK'in doğuşunu anlatıyor 256
1967 - 1970 dönemi 259
15 - 16 Haziran 1970 262
12 Mart 1971 - 1973: Açık baskı ve şiddet dönemi 264
1973 - 1975 dönemi: Açılım 267
5. Genel Kurul ve sonrası: Yığınsallaşma 269
1 Mayıs 1976: Atılım 272
16 Eylül: Genel Yas 274
Sendikal birlik yolu 275
DİSK'in ilkeleri 276
A) Yönlendirici temel ilkeler 276
B) Örgütsel ilkeler 278
1 — Birlik ilkesi 278
2 — Gerçekçilik ilkesi 279
3 — Tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesi 279

DERS XII: İŞYERİ DÜZEYİNDE ÖRGÜTLENME 281

İşyeri nedir? 284
DİSK'in örgütlenme temeli işyeridir 285
İşyeri sendikal örgütü nasıl olmalıdır? 287
İşyeri sendikal örgütünün görevleri 289
İşyerinde sendikal demokrasi 291

DERS XIII: TÜRKİYE'DE İŞ HUKUKU 295

Günlük kılığıyla kapitalist hukuk 297
İnsanlık tarihinde hukuk ortaya çıkıyor 298

Kapitalist hukuk'a gelince 300
İşverenlere sunulmuş bir silah :
İş Yasasının 13. maddesi 302
Işverenlere sunulmuş ikinci silah :
İş Yasasının 17. maddesi 303
İşçiyi «cezalandırma» anlayışı :
İş Yasasının 32. maddesi 304
İşçi sınıfının mücadelesi üzerindeki faşist baskı araçları :
Ceza Yasasının 141 ve 142. maddeleri 306
İşçi sınıfının mücadelesi yeni bir tehdit altında :
Devlet Güvenlik Mahkemeleri 308
Kapitalist hukukun içinde işçi sınıfının kazanımları 310
Kazanımlar nelerdir? 311
Sonuç olarak 313

DERS XIV : DİSK'İN TOPLU SÖZLEŞME İLKELERİ 315

Toplu sözleşme nedir? **317**
Toplu sözleşmelerde üyeler söz ve karar sahibidir 318
Toplu sözleşmelerde birlik ve disiplin önemlidir 319
DİSK'in toplu sözleşme hedefleri 319
— Çalışma süresinin kısaltılması hedefi 320
— Yıllık ücretli izin süresinin uzatılması hedefi 321
— İş güvencesinin sağlanması hedefi 321
— Çalışma koşullarının geliştirilmesi hedefi 322
— Daha yüksek ve daha adil ücret artırımı 323
Dönem nedir? 323
Yetki nedir? 324
İşyerinde toplu sözleşme yetkisi 324
İşkolunda toplu sözleşme yetkisi **326**
İşyeri toplu sözleşme yetkisinde referandum 326
Toplu sözleşme taslağı nasıl hazırlanmalıdır? **328**
Toplu sözleşme görüşmelerinin yapılması 329
Toplu sözleşme görüşmelerinde
uyuşmazlık çıkması ve uzlaştırma yolu 332

DERS XV : GREV 335

İşçi sınıfının sömürüye karşı
mücadele yollarından biri olarak grev 337
Grev nedir? 338
Kapitalizm boy atıyor, grevler yayılıyor 338
Dünyada tarihçe 339

Türkiye'de tarihçe 340
Grev çeşitleri 341
Türkiye'de grev kısıtlamaları 343
Ekonomik grevin duvarları arasına hapsedilmiş grev hakkı 344
Toplu sözleşme görüşmelerine ve usullere bağlanarak
zorlaştırılmış grev 345
Grev yasağı 347
Grev ertelemesi 347
Bir başka grev kısıtlaması : Lokavt 348
Grev oylamasındaki grevi kısıtlayıcı yön 348
Grev hakkına konan bütün kısıtlamalar kaldırılmalı
ve lokavt suç sayılmalıdır 350
Grev niye bir okuldur? 351
Diğer sendikal mücadele biçimleri 353

TAMAMLAYICI OKUMA PARÇALARI 355

YANLIŞ DOĞRU CETVELİ

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
65	21	yeniden	yenilen
194	29	ölçüae	ölçüde